

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ
АКАДЕМІЯ МИТНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ
СОЦІОЛОГІЧНА АСОЦІАЦІЯ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСНА РАДА
ЗАПОРІЗЬКЕ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ
НАЦІОНАЛЬНЕ АГЕНТСТВО УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ
THE KING'S COLLEGE NEW YORK CITY
КАВКАЗЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СОЮЗ СОЦІАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІВ УКРАЇНИ
SWEDISH INSTITUTE
ПРОЕКТ ЄС-ПРООН «МІСЦЕВИЙ РОЗВИТОК, ОРІЄНТОВАНИЙ НА ГРОМАДУ»**

МАТЕРІАЛИ

V Міжнародної наукової конференції

«СОЦІАЛЬНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ ТА ПРОЕКТУВАННЯ МАЙБУТЬОГО КРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ»

24 квітня 2015 року

м. Запоріжжя

УДК: 316.334.3:316.4

ББК: С55.373.1

М 341

Редакційна колегія:

Лепський М.А., доктор філософських наук, професор, декан факультету соціології та управління ЗНУ; *Бутченко Т.І.*, доктор філософських наук, доцент, завідувач кафедри соціальної філософії та управління ЗНУ; *Скворець В.О.*, доктор філософських наук, доцент, в.о. завідувача кафедри соціології ЗНУ; *Цокур Є.Г.*, доктор політичних наук, доцент, завідувач кафедри політології ЗНУ; *Кудінов І.О.*, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри соціології ЗНУ.

Науково-методичне редагування: *Кудінов І.О.*

Технічне редагування: *Фанагей Н.В.*

**ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ТОЧНІСТЬ ВИКЛАДЕНИХ У ПУБЛІКАЦІЯХ ФАКТІВ
НЕСУТЬ АВТОРИ**

Матеріали V Міжнародної наукової конференції «Соціальне прогнозування та проектування майбутнього країни в умовах глобальних конфліктів» (24 квітня 2015 року, м. Запоріжжя) / Упор. І.О. Кудінов; ред. кол. М.А. Лепський, Т.І. Бутченко, В.О. Скворець, Є.Г. Цокур, І.О. Кудінов. – Запоріжжя : КСК-Альянс, 2015. – 204 с.

Збірник містить матеріали V Міжнародної наукової конференції «Соціальне прогнозування та проектування майбутнього країни в умовах глобальних конфліктів» (24 квітня 2015 року, м. Запоріжжя). У матеріалах ведуться обговорення актуальних проблем соціального прогнозування та форсайтних досліджень в контексті вдосконалення інструментарію систематизації та комплексування методів прогнозування та стратегічного соціального управління, а саме у визначенні соціального процесу у модальності майбутнього.

Видання збірника здійснено за підтримки
public agency “Swedish Institute”
(Slottsbacken 10, Box 7434, S-103 91 Stockholm, SWEDEN
+46 (0) 8 453 7800, si@si.se).

УДК: 316.334.3:316.4

ББК: С55.373.1

М 341

ЗМІСТ

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

<i>Лепський Максим Анатолійович</i> Системні пастки конфліктів в соціальному прогнозуванні	8
<i>Додонов Роман Александрович</i> Две стратегии разрешения конфликта на Донбассе	10
<i>Кіндратець Олена Миколаївна</i> Подолання деморалізації суспільства та влади як шлях до українського відродження	18
<i>Скворець Володимир Олексійович</i> Україні необхідні технології інтеграції в соціальний організм країни	20

СЕКЦІЯ «СОЦІАЛЬНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ: МЕТОДОЛОГІЯ, ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОБЛЕМИ»

<i>Кривега Людмила Дмитрієвна</i> Комплекс угроз миру на современном этапе	23
<i>Масюк Олег Петрович</i> Людське обличчя: аксіологічний аспект	24
<i>Сухарева Катерина Владимировна</i> Современный туризм – тенденции развития.....	26
<i>Норбова Ірина</i> Corporate social responsibility as a component of corporate culture	28
<i>Ашурбеков Аскад Аскадович</i> Социологические исследования как инструмент диалога между властью и общественностью	30
<i>Заболотна Марія Федорівна</i> Сучасні дослідження інтеграційних процесів у світі	33
<i>Костенко Наталія Вікторівна</i> Соціально-конструктивний підхід до вирішення проблем вимушених переселенців	34
<i>Криворучко Анна Юріївна</i> Класифікація форм прояву феномену незадоволеності життям	37
<i>Мергартен Е.Ю.</i> Миграция как проблема современной Европы	39
<i>Сорокіна Олександра Сергіївна</i> Особенности трансформации системы информационного производства в Украине.....	41
<i>Черкун Яна Сергіївна</i> Зміст поняття «конфлікт» в глобальному вимірі	44
<i>Бузаров Андрій Ігоревич</i> Свобода наукових досліджень в арабському соціогуманітарному просторі як складова його демократизації	46
<i>Гулякова Катерина Ігорівна</i> Еволюція поняття відчуження як феномену соціальної дійсності в умовах глобалізації	48
<i>Дубинець Альона Геннадіївна</i> Проблема конструювання соціального інтелекту.....	51

Писаренко Любов Анатоліївна Вплив соціальних норм на прояв емоцій.....	51
Фанагей Наталія Владиславівна Аналіз соціальних мереж в політиці	53

СЕКЦІЯ

«ПЕРСПЕКТИВИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ»

Горло Наталія Віталіївна Особливості формування політики ідентичності в умовах модернізації політичної системи.....	56
Ель Гуессаб Карім Сучасні проблеми нестабільності на Близькому Сході.....	58
Кальцева Світлана Іванівна Політична культура в умовах модернізації політичної системи України.....	59
Лепська Наталія Володимирівна Геополітична маргіналізація як сучасна технологія зміни світоустрою	62
Мальована Юлія Геннадіївна Формування інформаційної безпеки як напрям модернізації інформаційної політики	64
Руднєва Анна Олегівна Інформаційна політика держави як чинник формування громадянської культури українського суспільства.....	66
Хорішко Лілія Сергіївна Політична відповідальність еліти як складова модернізації політичної системи	68
Еделєва Марина Аркадійвна Інформація як ресурс управління в системі державної інформаційної політики.....	69
Мовчан Євген Сергійович Сутність технологічного підходу в політиці.....	71
Голоднова Вероніка Павлівна «Майдан» як соціальна технологія в політичному просторі України	73
Завоюра Юлія Юрївна Інформаційно-психологічна війна як форма геополітичного протиборства	76
Гурьєва Лоліта Дмитрівна Встановлення інституту лобізму в Україні	77
Пересипко Марія Олександрівна Формування української політичної культури на сучасному етапі державотворення	81
Саранча Петро Олегович Еліта, її вплив на суспільство та взаємодія з масами	83
Смолянська Катерина Сергіївна Політична соціалізація української молоді	85
Юргіна Юлія Володимирівна Політична революція в Україні: синергетичний аспект	86
Яцына Юлія Александровна Перспективи розвитку політичних ідеологій	90

**СЕКЦІЯ «ФІЛОСОФІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО
УПРАВЛІННЯ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ»**

Таран Володимир Олександрович Роль концептуальної спадковості у формуванні сучасної російської державної ідеології.....	93
Абаніна Надія Сергіївна Інерція у соціальному прогнозуванні	96
Ємельяненко Євгенія Олегівна Маргінальність як помежеве визначення реальності	98
Краснокутський Олександр Володимирович Перспективи розвитку державотворчо-ідеологічного поля сучасної України.....	100
Ратушна Таїсія Олександрівна Консолідація суспільства як чинник врегулювання соціально-політичних конфліктів.....	101
Білий Юрій Степанович Сутність феномену соціального партнерства.....	103
Коваленко Інна Ігорівна Стан розвитку соціальної відповідальності бізнесу у сучасному українському суспільстві	109
Лаврік Вероніка Анатоліївна Соціокультурні виміри задоволеності життям в місті Запоріжжі.....	111
Скворцова Катерина Миколаївна Соціальна перспектива як компонент щастя.....	115
Цупренко Зореслава Володимирівна Універсальність та людяність як моменти життєздатності успішних спільнот	117
Безь Марія Сергіївна Етнічна ідентичність як фактор формування патріотизму	124
Булавкіна Катерина Олександрівна Взаємовідносини релігії та влади в Україні	125
Донець Анна Михайлівна Маргіналізація середнього класу в українському суспільстві.....	127
Кальонов Олексій Олександрович Взаємовплив еволюції суспільства та розвитку державо-правових відносин: теоретичний аналіз.....	128
Ковтун Оксана Олександрівна Символічне ядро реклами регіонального патріотизму.....	131
Куценко Анна Андріївна Пути оптимизации процесса принятия решений в органах государственного управления Украины	134
Островська Яна Володимирівна Еволюція соціальної політики в контексті змін соціальної структури	135
Рикун Катерина Вадимівна «Третій сектор» в структурі українського суспільства	136
Самарська Анастасія Анатоліївна Державне регулювання ринку праці як складова частина регуляторного впливу на розвиток економіки.....	138

Шостак Олена Владиславівна

Позиція протестантських церков щодо військового конфлікту на Сході України 140

СЕКЦІЯ

«МАЙБУТНЄ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В КОНТЕКСТІ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ»

Бойко Ганна Валентинівна

Тренінг підготовки до працевлаштування для старшокласників..... 143

Кудінов Ігор Олексійович

Феномен вікі-варварства 145

Повзло Александр Николаевич

О путях модернизации системы высшего образования Украины..... 146

Прімерова О.К., Дадашова П.А.

Вивчення економіки методами системної динаміки в Національному університеті
«Києво-Могилянська академія» 150

Хапілова Віра Петрівна

Соціально-психологічна адаптація студентів-переселенців до нових умов навчання
у ВНЗ 152

Яцук Наталія Василівна

Потенціал освітніх установ регіону у формуванні осередків соціальних ініціатив..... 155

Бобровський Михайло Ігорович

Характер традицій державної служби на етапі трансформації України 157

Бондаренко Олег Валерійович

Оптимізація корпоративної культури 160

Павленко Іва Олександрівна

Конфлікт як збірка взаємовідносин суб'єктів миру та війни 162

Широбокова Ольга Олександрівна

Творчість як сутність новацій..... 164

Чумак Олена Василівна

Шляхи оптимізації національної моделі інноваційного розвитку українського
суспільства..... 166

Аранжій Анна Миколаївна

Тренінг формування професійної само визначеності у профорієнтаційній роботі
з дітьми-сиротами 168

Бельман Альона Андріївна

Адаптація дітей-сиріт у будинках сімейного типу 171

Бочарь Каріна Станіславівна

Соціальна робота у підготовці молоді до свідомого батьківства..... 173

Звягінцева Ганна Андріївна

Соціокультурна реабілітація як передумова кращого функціонування дітей
з обмеженими можливостями 174

Канакі Анастасія Владиславівна

Сутність стратагемного мислення..... 176

Кара Аліна Денисівна

Особливості діяльності соціальних працівників з малозабезпеченими сім'ями в Україні 178

Кішикова Тетяна Миколаївна

Трансформація статусно-рольових позицій сучасної сім'ї в Україні..... 180

<i>Коваленко Оксана Сергіївна</i>	
Розподіл праці як фактор диференціації професійної підсистеми суспільства	182
<i>Анастасія Левченко</i>	
Технології електронного голосування	183
<i>Міненко Яна</i>	
Соціальна допомога та профілактика молоді з числа колишніх сиріт	184
<i>Синичич Олександра Олексіївна</i>	
Social Media Marketing як фактор успішного працевлаштування молоді	186
<i>Струк Олена Вікторівна</i>	
Вплив українських народних пісень на соціальну інтеграцію дітей-аутистів.....	188
<i>Супрун Маргарита Олександрівна</i>	
Емоційні реакції дитини в ситуації розлучення батьків	190
<i>Ткаченко Карина Миколаївна</i>	
Основні шляхи вдосконалення системи соціального захисту інвалідів в Україні	192
<i>Цурашенко Анастасія Юріївна</i>	
Соціальна нерівність в Україні.....	194
<i>Хіркунов Євген Романович</i>	
Трансформація політичної культури молоді в контексті актуальних суспільно-політичних процесів	195
<i>Штефан Анна Костянтинівна</i>	
Шляхи подолання безробіття в Україні	197
<i>Щербань Олександра Олександрівна</i>	
Страх як соціальне явище	198
<i>Звягина Вера Юрьевна</i>	
Особенности прогнозирования жизненных ориентаций старшеклассников	200
ABOUT SWEDISH INSTITUTE.....	202
ДЛЯ НОТАТОК	203

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Лепський Максим Анатолійович

*декан факультету соціології та управління ЗНУ,
д.філос.н., професор*

СИСТЕМНІ ПАСТКИ КОНФЛІКТІВ В СОЦІАЛЬНОМУ ПРОГНОЗУВАННІ

Спроби реформування устрою суспільства без зрозумілої стратегії майбутнього, у безкінечних та тривалих субоптимізаціях (термін введений Г. Саймоном [1, с. 28]. для позначення прийняття рішень на основі обмеженої контактної інформації нібито на вдосконалення), абсолютизації тактики та політичної доцільності – все це призводить до спотвореного функціонування суспільства як цілісності формування спотвореної системи, яка самовідтворюється.

Системні пастки впливають на когнітивний потенціал розвитку, на стратегічне прогнозування майбутнього, яке при синергії пасток призводить до «стиснення» або навіть витіснення візії майбутнього до тактичних взаємовідносин або навіть до поточних політичних та економічних рішень. Суспільство відторгає управлінську субстанцію мережі пасток в системних відносинах зі спотвореної структури устрою суспільства, на їх місце приходять «молоді реформатори», нова субстанція, яка форматується структурою в тих же пастках, знаходиться під тиском реваншистів, та відбуваються нові цикли спотворення поведінки та свідомості політиків та управлінців, з одного боку, та суспільства, з іншого боку. Цей помітний системний процес формування мережі пасток потребує осмислення саме у стратегічному прогнозуванні, оскільки з «кризової воронки» без подолання системних пасток суспільство може й не вибратися.

Ця наукова проблема знаходиться у центрі уваги нашої невеличкої теоретичної розвідки, новизна якої полягає у дослідженні мережного характеру системних пасток, які мають власну синергію та відтворюються за фрактальними принципами, виконуючи роль вірусів у соціальному організмі.

Зпочатку розглянемо зміст феномену, який позначається у понятті «системні пастки», для того, щоб визначити предметне поле дослідження.

Поняття «системні пастки» вперше було введено Доннелою Меддоуз відносно систем, які «мають спотворену поведінку. Їх структура завдає поведінку, яка неминуче призводить до проблем, до того ж дуже серйозних... Просто розуміти структуру архетипів, що генерують проблемну поведінку, недостатньо. Робити спроби загнути їх у якість рамки абсолютно марно, потрібно змінювати їх структуру. Провину за руйнування, до яких вони здатні призвести, часто-густо покладають на окремих учасників системи або на якісь події, але насправді все це – наслідки самої структури системи. Звинувачувати когось, закликати до порядку, звільняти, «закручувати гайки», сподіватися на більш сприятливий збіг обставин або спробувати змінити кордони – ці заходи пробують втілювати постійно, але вони не можуть виправити проблеми, що обумовлені самою структурою Тому я називаю ці архетипи «пастками» [2, с. 186].

Серед таких системних пасток визначені:

- опір зовнішньому впливу (невдалі спроби все виправити);
- трагедія спільнот (ресурсів загального користування);
- прагнення до гіршого (поточний стан посилює зворотний зв'язок зменшення очікувань та погіршення стану системи);
- ескалація конфлікту;

Пленарне засідання

- успіх до успіху (конкурентне вилучення, переможець отримує все, переможений нічого);
- підтримуючі засоби (формування соціального утримання), залежності та манії;
- маніпулювання правилами;
- прагнення до невірної мети [2, с. 310-314].

Емпірично визначені системні пастки надають елементний склад хибної мережі, але потрібно з'ясувати належність цих елементів базових структурних та функціональних відносин.

Так, наприклад, пастки ресурсів загального користування та опору зовнішнього впливу, безпосередньо пов'язані між собою у контексті механізмів свавілля. У першій пастці починається свавілля збільшення та привласнення загальних ресурсів в індивідуальних цілях (або окремих групах – наприклад, фінансово-кланових) втратою інтересів цілісності, з іншого боку опір цьому свавіллю, часто-густо, є новим дериваційним свавіллям. І формується флуктаційний контур спрямований на посилення та розвиток свавілля у вдосконаленні озброєння «хижаків» за цілісний ресурс. Фрактальність такого протистояння визвано мірністю відносин деформації та багаторазовим повторенням – ітераціями.

Необхідно визначити, що під час реформ системні пастки, що мають фрактальний характер накопичуються, тиражуються та масштабуються пастки. Так, фрактали корупційної діяльності тиражують корупційні відносини на усіх щаблях державного управління, олігархічний устрій стає аттрактором у ситуації хаотичних перетворень. Систему освіти під час нескінчених реформ без зрозумілої цільової функції утискують реформатори, здійснюючи деформацію попередньої системи у нескінченому форматуванні старого змісту без перетворення структурно-функціональних відносин у нові емерджентні властивості цілого.

Окрім фрактального значення системні пастки поступово можуть сформувати мережу, яка визначає цілісність у нестабільних відносинах устрою. Мережеве значення формує розпорошення енергії, речовини та інформації, себто формують території, які складно долаються. В цілому мережа системних пасток формує ділянки уповільнення руху та розпорошення зусиль, зниження «коефіцієнту корисної дії». Найбільш складною стають ситуації, у яких фрактальне та мережеве значення системних пасток мають синергетичний ефект, та визначають дисипативну суспільну систему, яка існує лише за умов дисипації, втрати та розпорошення енергії та поступово наближається до катастрофи. Системні пастки можуть мати каталізуючий ефект розпаду неефективної системи, а можуть бути ресурсом розвитку системи, при доланні яких вивільняється додаткова корисна енергія розвитку, навіть, якщо це твердження є парадоксальним.

В історії відомі суспільні рухи боротьби з системними пастками, наприклад, з пасткою спільноти, її ресурсів загального користування, результатом якої часто-густо стає розкіш палаців. Не випадково, що під час революцій виникає лозунг «Мир – хатам, війна – палацам». Це відомо як ідея французького письменника Себастьяна Ніколи Шамфори (*Guerre aux châteaux! Paix aux chaumières!* – (франц.)), що була під час революції XVIII століття підхоплена членом Конвента П'єром Жозефом Камбоном та у XIX столітті відтворена німецьким революційним демократом Георгом Бюхнером у зверненні «Гессенський депутат» у 1834 році та під час створення «Гессенського сільського вісника» (*Friede den Hütten! Krieg den Palästen!* – (німець.) [3]. Цей смисл використовувався під час Жовтневої соціалістичної революції у 1917 році. Такий смисл був і під час «революції гідності» в українських ЗМІ, що демонстрували розкіш

Пленарне засідання

очільників української держави, це слугувало у якості підтвердження корупційності та неефективності політичного режиму.

Системні пастки, часто-густо, є визначенням слабких місцем системи, що має особливе стратегічне значення під час геополітичних, міжнародних, внутрішньополітичних конфліктів, економічних, політичних, інформаційних або озброєних війн. Так системні пастки «дискримінації» спочатку викликали обурення Заходу України, а потім мали симетричний відклик на Сході, з поступовою ескалацією конфлікту та використання його геополітичними гравцями. Такі відносини між системними пастками можливо визначити як комплексні та послідовні, що можуть визначати циклічний послідовний характер «замкненого кола».

Таким чином, підсумовуючі цю наукову розвідку, можливо визначити, що у суспільній системі у цілісному, стратегічно-прогнозному вимірі системні пастки можуть відтворюватись у такому функціональному значенні:

- фрактальному значенні, при ітераціях та масштабуванні на різних рівнях суспільного устрою, як форматування відносин;
- аттракторному характері як специфічний острівець дисипативного порядку, розпорощення та втрати енергії цілісності;
- мережному значенні у горизонтальних відносинах уповільнення руху речовини, енергії, інформації;
- значенні «каталізатора катастрофи», прискорювача у процесі синергії руйнування прогресивного розвитку або незворотному руйнуванні цілісності;
- ресурсному вимірі, як можливості вивільненні корисної енергії розвитку за умов подолання системних пасток;
- у просторі конфліктів та війн у значенні слабких місць системи.

Список посилань

1. Саймон Герберт А. Рациональность как процесс и продукт мышления // THESIS. – 1993. – Вып. 3. – С. 16-38.
2. Медоуз Д. Х. Азбука системного мышления / Д. Х. Медоуз ; пер. с англ. под ред. чл.-корр. РАН Н. П. Тарасовой. – 2-е изд. – М. : БИНОМ. Лаборатория знаний, 2011. – 343 с. : ил.
3. Москвина Е.В. Художественный мир Георга Бюхнера. – М. : Прометей, 2007. – 196 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : – <https://sites.google.com/site/sonnepreisterin/home/stati/hudozestvennyj-mir-georga-buhnera/glava-i-germenevticeskij-kontekst-hudozestvennogo-mira-georga-buhnera/1-2-biograficeskij-kontekst-hudozestvennogo-mira-georga-buhnera>

Додонов Роман Александрович
заведующий кафедрой философии
Донецкого национального университета,
д.филос.н., профессор

ДВЕ СТРАТЕГИИ РАЗРЕШЕНИЯ КОНФЛИКТА НА ДОНБАССЕ

Минск, 12 февраля 2015. Изнурительные многочасовые переговоры в «норманнском формате» завершаются подписанием соглашения о прекращении огня на Донбассе, отводе тяжелой техники и ряде других мероприятий, последовательно ведущих к выходу из «горячей фазы» восточно-украинского конфликта. Оптимистические оценки в прессе результатов Минска-2, как стали называть этот саммит, достаточно быстро сменились разочарованием. Ведь последовавший практически во время переговоров ввод в Украину десятков российских танков, наступление ополченцев и вывод частей ВСУ с Дебальцевского выступа,

Пленарне засідання

непрекращаюча канонада під Донецьком і атаки під Маріуполем в значительній мірі нивелюють досягнуті угоди. Обидві сторони не довіряють одна одній, продовжують вести інформаційні війни і прагнуть максимально ефективно використати затишшя для перегрупировки і нарощування сил.

Інтуїтивно відчуваючи тупиковість складившої ситуації, інтелектуали з обох конфліктуючих таборів шукають оптимальні шляхи розв'язання конфлікту на Донбасі, розробляють стратегії і «дорожні карти», що ведуть до завершення братоубийственої війни. В даній статті хотілось би звернути увагу на той важливий момент, що акт припинення вогню буде невідомим тільки в тому випадку, якщо він буде супроводжуватися процедурою реального замирення сторін.

Термін «замирення» зустрічається в історичній літературі в різних контекстах. Наприклад, знаменитий похід персидського царя Дарія на скифів виправдовувався метою «замирення Степи». В наше час теж траплялися «операції по примусу до миру», але до дійсного замирення народів між собою вони не велили. Швидше, навпаки.

З точки зору етимології, слова «замирення», «примирення» означають рух до миру, перехід до миру. Але є нюанси. В відміння від «примирення», яке вказує на поверхневе, не до кінця завершене дієслово, приставка «за» свідчить про доведення до результативного завершення дії, названого виробничим словом. Крім того, «примирення» відбувається, швидше за все, стихійно і передбачає участь всіх сторін конфлікту; «за-миріння» відрізняється більшою активністю одного з суб'єктів, який веде цілеспрямовану і продуману політику по зміцненню миру. Його опонент може бути менше зацікавлений в цьому і навіть пасивний.

Ми будемо використовувати поняття «замирення» для позначення всього комплексу заходів інформаційного, соціального, політичного, гуманітарного характеру, що проводиться державою в післяконфліктний період для адаптації учасників в ньому сторін до мирного життя [1]. Тільки в такому значенні термін «замирення» використовується в своїх роботах экс-міністр РФ по справам національностей, директор Інституту етнології і антропології РАН В.А. Тишков [2].

Всім відомий красивий ритуал північноамериканських індіанців, що закріплює вихід з стану війни і перехід до миру: вожді і старійшини протилежних племен збираються навколо вогнища і курять загальну «трубку миру». Вони проносять примирительні промови до вчорашніх ворогів і присягають вічно жити в мирі. В сучасних умовах просто «випити трубку миру» вже недостатньо. Навіть після підписання угоди про припинення вогню, інерція агресії не переможена, заряд ненависті не вичерпаний.

Командир російського Генерального штабу В. Герасимов зауважує, що в сучасних війнах гібридного типу співвідношення власне військових дій до невійськових методів боротьби становить 1:4. Іншими словами, до того як будуть відкриті вогні, проводиться велика підготовча робота: формуються коаліції і союзи, в стані ворога повертається політична опозиція, надається політичне і дипломатичне тиснення, вводяться санкції навіть до економічної блокади, в ідеалі відбувається зміна військово-політичного керівництва. На всіх етапах веде жорстке інформаційне протилежство, що включає маніпуляцію історичною пам'яттю, дезінформацію, провокації, шантаж. «В ХХІ столітті прослідковується тенденція стирання відмінностей між станом війни і миру. Війни вже не оголошуються, а почавшись – йдуть не по звичному нам

Пленарне засідання

шаблону» [3, с. 2]. Мы видим, что в состояние войны народы втягиваются постепенно, с использованием специальных манипулятивных технологий.

Поэтому очевидно, что и для выхода из состояния войны необходимо применить не меньшие, а, возможно, и гораздо большие усилия, многократно превосходящие указанную пропорцию 1:4. Ведь замирение – это не только декларация президентов и дипломатов, но и сложный и противоречивый процесс взаимных уступок на всех уровнях. Это поиск компромиссов, поиск путей нравственного оправдания позиций не только победившей, но и проигравшей стороны. Замирение – это искусство жить вместе тех, кто еще вчера полностью исключал такую возможность.

Стратегия замирения – длительный и затратный для бюджета страны процесс, но проводить ее жизненно необходимо. Без этой долговременной стратегической линии возможны рецидивы конфликта, которые могут свести на нет все промежуточные успехи и достижения. История свидетельствует, что если воевать мы кое-как научились, то опыт замирения у нас мизерный. Российская империя, а затем и Советский Союз, выходя из войны победителем, стремились к полному уничтожению противника, а в случае поражения – не смирялись, но копили силы для последующего реванша.

Так, например, Гражданская война в России не ознаменовалась после ее окончания духовной переориентацией общества в сторону мира. «Красные» победили, «белые» были разбиты, интервенты изгнаны, но мир не наступил. Напряжение не спало, побежденные не знали милости. Заинтересованная в тотальной мобилизации народа на свершение планов по строительству социализма партийно-советская элита тут же устроила охоту на многочисленных «врагов народа», «неразоблаченных» и «неразоружившихся». Волна за волной накрывали партийный и управленческий аппарат бесконечные чистки. Коллективизация и индустриализация, стройки первых пятилеток осуществлялись на фоне непрекращающейся классовой борьбы. Возникшая в годы диктатуры пролетариата репрессивная машина раскручивала свой маховик, вовлекая в жернова ГУЛАГа все новые и новые слои населения.

В отличие от Соединенных Штатов Америки, которые тоже прошли через кровопролитную Гражданскую войну 1861-1865 годов, но постепенно смогли преодолеть глубокий внутренний раскол на «северян» и «южан», Советская Россия не проводила целенаправленной политики замирения. Более того, апофеозом латентно продолжающейся войны стал «теоретический» вывод И.В. Сталина о том, что по мере продвижения к социализму классовая борьба будет не ослабевать, а только усиливаться. Вычистив страну от «классово чуждых элементов», а затем – и от всех инакомыслящих, большевики перекинулись на соседние страны: Финляндию, Эстонию, Латвию, Литву, Польшу, Румынию, чем обеспечили социальную базу национализма в Прибалтике, Западной Белоруссии и Западной Украине. И жители Львова, с цветами встречавшие «освободителей» в 1939-м, вкусив на себе все прелести «усиливающейся классовой борьбы», массово уходили в леса, пополняя ряды мельниковцев и бандеровцев, мстили за разрушенные судьбы.

Рецидивы незакончившейся гражданской войны в России дали себя знать во времена Великой Отечественной в виде огромного количества коллаборационистов. И даже после более-менее спокойных десятилетий «хрущевской оттепели» и «брежневского застоя» историческая память незамиреного общества при каждом удобном случае подпитывала обиду и злость. В частности, российский политик С.Б. Станкевич, отвечая на вопросы о годовщине августовского 1991 года путча, заявил: «В России не закончена гражданская война. Она продолжается. Хотя нет видимых баррикад и реальных танков, но люди до сих пор готовы убивать друг друга по

Пленарне засідання

идейным соображениям. Дай им волю, начнут прямо сейчас. Отсюда и отношение к августу – оно формируется сквозь призму гражданской войны. «Красные» не ходят на праздники «белых» и наоборот» [4].

Нынешнее противостояние на Донбассе также можно легко интерпретировать, помимо прочего, в терминах парадигмы «неоконченной гражданской войны». По сути дела, речь идет о скрытой и затяжной болезни общества, и потому замирение после конфликта, войны, агрессии является необходимой для социального здоровья процедурой.

Сегодня пока еще сложно даже представить, когда этот процесс может начаться – столь глубока пропасть между «Мы» и «Они», вырытая средствами массовой информации. Те, кто старательно ее углублял, растравливал в народе ненависть, апеллируя к давно канувшим в небытие образам фашистов и бандеровцев, кто придумывал всех этих «рабов», «распятых мальчиков», «расстрелянных снегирей», «изображение Гитлера на тысячегривневой купюре», не отдавали себе отчета в том, какую рану они оставят в душах людей и сколько времени будет необходимо для того, чтобы ее залечить. У них просто были другие цели. И очевидно, что противоположной по содержанию процедурой замирения будут заниматься не они. Возможно также, что для окончания таковой необходима будет полная смена поколения.

Знакомство с историческим опытом разрешения многочисленных межнациональных конфликтов позволяет сделать вывод о том, что в основе этого процесса лежат две противоположных по направленности стратегии. Первая из них направлена на кардинальное разведение, разграничение конфликтующих сторон, вторая – на минимизацию противостояния через замирение.

Реализация первой стратегии предполагает, что в ходе конфликта и Центру, и мятежным регионам удалось сохранить за собой более или менее крупные районы страны, способные к самостоятельному общественному воспроизводству. Разумеется, речь идет о распаде существовавшего до конфликта государства, возникают новые государственные образования. Как правило, Центр, выступающий правопреемником доконфликтного государства, получает признание мирового сообщества, а в сепаратистских районах возникает «серая зона» с весьма проблемными перспективами эффективного развития. Эталоном данной модели выступает Республика Молдова, из состава которой вследствие войны выделилась Молдавская Приднестровская республика (МПР). Единое ранее политическое пространство получило различные цивилизационные «полюсы тяготения»: Кишинев ориентируется на Румынию, а через нее – на Европу, в то время как Приднестровье – на Россию, без военной, финансовой и экономической помощи которой оно вряд ли бы просуществовало столь длительный период. С некоторыми оговорками к данной модели следует отнести все конфликты, оканчивающиеся утратой территориальной целостности страны, включая Югославию, из состава которой вышли новые балканские государства (Словения, Босния, Хорватия и проч.); Азербайджан, утративший районы Нагорного Карабаха; Грузию, потерявшую Абхазию и Южную Осетию и проч.

Вторая стратегия строится на посылке, что Центру удастся преодолеть конфликт, не теряя окончательно мятежный регион. После активной фазы конфликта наступает период адаптации обеих сторон к новым условиям, требующий сознательных обоюдных усилий по решению целого комплекса политических, экономических, военных, социальных, гуманитарных проблем. В качестве эталона данной модели следует указать на Чеченскую Республику, которая после двух кровопролитных войн с Россией так и осталась в составе Федерации.

Пленарне засідання

Как известно, вторая чеченская война закончилась военным поражением повстанцев. Когда это стало очевидным, некоторые наиболее прагматичные чеченские лидеры высказали свою готовность сотрудничать с Москвой. Тогда же, в начале 2000 годов были приняты несколько масштабных федеральных целевых программ (ФЦП), направленных на восстановление разрушенного войной хозяйства Чечни. В частности, на реализацию ФЦП «Восстановление экономики и социальной сферы Чеченской Республики (2002 год и последующие годы)» из федерального бюджета выделено 41 540,47 млн. рублей. Главным результатом реализации данной программы, как нам представляется, было превращение ранее мятежных горцев, непримиримых борцов за свободу Ичкерии, как минимум, в лояльных Кремлю кадировцев. И если быть до конца честными, в общероссийском разделении труда чеченцы занимают ниши, связанные, в первую очередь, не столько с созданными в ходе реализации названных программ рабочими местами, сколько с полицейской службой, охранным бизнесом, наркоторговлей, рэкетом и откровенным грабежом, что мы и наблюдаем сегодня в Крыму и на Донбассе.

Итак, в названных выше двух стратегиях процесс «замирения» обеспечивается либо путем создания границ и разведения-изоляции конфликтующих сторон, либо путем подкупа элиты и воссоздания социальной базы для мирного развития региона. Фактически ситуация на Донбассе пока что развивается согласно первой – «Приднестровской» – стратегии. Об этом свидетельствует провозглашение новых государственных образований – ДНР и ЛНР, создание ими ополчения, вступившего в войну с «киевской хунтой» при активной поддержке РФ, проведение в республиках референдумов и выборов в верховные органы власти. Киев в ответ на открытое разграбление государственного имущества на Донбассе принимает решение о прекращении деятельности на неподконтрольных территориях учреждений, в том числе финансовых, останавливает обслуживание банковских счетов предприятий и населения в зоне АТО, прекращает движение поездов, всячески стимулирует эвакуацию организаций и отдельных лиц, наконец, вводит существенные ограничения для свободного перемещения граждан между Украиной и непризнанными республиками.

Углублению наметившейся таким образом «приднестровской стратегии» будут содействовать: установление границ с введением особого пограничного и таможенного контроля, отключение украинских операторов мобильной связи, внесение отметок в паспорта жителям Донецка и Луганска об их новом «гражданстве» или, как вариант, вообще обмен паспортов, переход на расчеты в рублях или введение собственной валюты, выплата в ней задолженностей по зарплате и т.п. В случае внедрения этих мер со стороны ДНР/ЛНР Киев не только не будет им препятствовать, но даже усугубит ситуацию встречными шагами в том же направлении, запретив, например, въезд на свою территорию хозяевам новых паспортов. В результате отказа Киева «бороться» за свои восточные регионы на гуманитарном, экономическом, социальном фронтах миллионы украинских граждан, до поры до времени лояльных Центру, отвернутся от киевской власти, отдавшись «на милость победителя». И тогда на Донбассе возникнет «новое Приднестровье» – серая зона с фейковой государственностью, высоким уровнем криминала, неизменно агрессивная и враждебная, неизвестно кем финансируемая и неизвестно за счет чего выживающая. Разве это является конечной целью украинских властей?

Даже признавая естественное нежелание финансировать неподконтрольные территории, вряд Киев мечтает о легитимации ДНР и ЛНР. Ведь там не могут не понимать, что после этого сразу встанут на очереди Харьковская, Днепропетровская,

Пленарне засідання

Одесская и прочие «народные республики». Как нам представляется, более предпочтительным в данной ситуации выглядит «чеченская стратегия», согласно которой искомый мир хоть и «оттянут» во времени, но выглядит более надежным.

Предложение пойти по «чеченскому варианту» было сделано В.В. Путиным непосредственно П.А. Порошенко во время австралийского саммита, но было отвергнуто. Критикуя отказ Украины выплачивать пенсии украинским гражданам на территории ДНР и ЛНР, российский президент назвал это ошибкой и напомнил, что Москва «даже в самые тяжелые дни» не прекращала финансирование Чеченской республики, и это в итоге дало положительные результаты. Здесь, однако, надо учитывать два важных обстоятельства, коренным образом отличающих ситуацию в Чечне и на Донбассе.

Во-первых, «чеченский вариант» стал возможным благодаря победе Центра над мятежным регионом, лоялистов и федералов – над сепаратистами. Москва находилась на пике военных успехов, и ее политика в Чечне проводилась с позиций силы. Государственная граница была перекрыта, в Грозном и других городах располагались крупные гарнизоны федеральных сил, российская авиация господствовала в воздухе. Сама сущность «чеченской стратегии» в том и заключается, что удержавший мятежный регион Центр стремится к его замирению в экономическом, социальном, гуманитарном отношениях. Так ли обстоит дело на Донбассе? Однозначно – нет. Киев не контролирует ни значительного протяжения украинской границы, ни территории нескольких районов восточных областей. Потеря Украиной двух областных центров Донбасса, наступление ополченцев и российских «добровольцев» на Новоазовск и Мариуполь в августе 2014-го, «котел» под Иловайском, позже – уничтожение Донецкого аэропорта, отвод войск с Дебальцевского выступа – все это никак не может свидетельствовать о победоносном для Киева ходе конфликта. Если уж и проводить аналогии с Чечней, то только с августом 1996 года, когда сепаратисты захватили и удерживали Грозный. Тогдашний Президент России Б.Н. Ельцин распорядился вывести федеральные войска с территории Чечни и начать переговорный процесс. Результатом последнего были Хасавьюртские соглашения, ставшие символом военных неудач России на Северном Кавказе.

Во-вторых, «чеченский вариант» не предполагал существования на территории России каких-либо государственных образований, проводящих сепаратистскую политику и тем более вынашивающих планы «похода на Москву» при активной поддержке враждебной сверхдержавы. На всей территории Северного Кавказа был установлен конституционный порядок, и Чеченская Республика полностью находилась в правовом поле Российской Федерации. В нашем случае происходит нечто прямо противоположное: мятежные республики не скрывают своих наступательных замыслов, заявляют о выходе за пределы конституционного поля Украины, устанавливают свои законы и откровенно поддерживаются Кремлем, очевидно, им же и финансируются. Лидеры независимого Донбасса – вне зависимости от законности их избрания, вольно или невольно всегда будут марионетками Москвы. Вопрос о рентабельности базовой для региона угольной промышленности и раньше был проблематичным, а без поддержки Киева и дополнительных инвестиций эти районы на долгие годы превратятся в «серую зону». Намерение В.В. Путина превратить их в «черную дыру», поглощающую деньги из украинского бюджета, вряд ли может быть реализовано, хотя бы потому, что у П.А. Порошенко нет таких возможностей, которые предоставляет России ее нефте- и газодобывающая промышленность. Как отмечает Михаил Минаков, лоббирование Путиным «чеченского варианта» для Украины есть ни что иное как «принуждение к мягкому варианту капитуляции перед повстанцами и

Пленарне засідання

поддержавшей их Россией. Украинские политики сознают, что подписание «нового Хасавюрта» не только грозит их собственной карьере, но и приведет к разжиганию appetites сепаратистов и росту центробежных тенденций на востоке страны» [Цит. по: 6].

Иначе говоря, эксперты склоняются к мысли, что целью Кремля в восточно-украинском конфликте является перманентная дестабилизация ситуации, и «чеченский вариант» – оптимальная легализованная версия такой дестабилизации. На наш взгляд, за этим верным, но глубоко ситуативным выводом теряется то конструктивное начало «чеченской стратегии», которое составляет ее сущность, а именно – сохранение территориальной целостности страны и процесс замирения. «Русская весна» на Донбассе и стала-то возможной после аннексии Крыма, а получи самостоятельность еще и Донбасс, где гарантия, что на этом закончится парад «народных республик»?

Если Украина в отношении Донбасса все же выберет не «приднестровскую», а «чеченскую» стратегию разрешения конфликта, то нам всем следует запастись терпением и мудростью, поскольку процесс замирения не может быть быстрым и безболезненным.

Такой процесс необходимо будет начинать издалека, исправляя те перекосы в восприятии Донбасса массовым сознанием украинцев, которые формировались задолго до Майдана и «русской весны». Практически на каждые выборы отдельные политические силы шли под лозунгом «особенности», «исключительности», как минимум «непохожести» жителей Донбасса на жителей центральной и западной Украины. Безусловно, реальные основания для региональных особенностей украинцев существуют, но над ними надстраивался куда более мощный пласт мифологем. Культивация этих мифов стала той благоприятной почвой, на которой произрастали предвыборные программы подчас полярных политических партий. Одни шли под лозунгами «Солнце Украины встает на Донбассе» и «Донбасс порожняк не гонит», другие – с призывами «Бандитам – тюрьмы!» и требованиями обнести всю область колючей проволокой. Встречались и «научные» обоснования аксиологической несовместимости западных и восточных украинцев (П.П. Толочко, В.А. Волга). Спекуляции на эту тему достаточно быстро переросли из безобидных анекдотов в идеологию ненависти, в значительной мере питающей восточно-украинский конфликт.

Поэтому первым шагом в стратегии замирения является отказ от использования в борьбе за электорат разделения граждан Украины на первосортных и второсортных.

В качестве следующего шага правительство Украины должно внятно обозначить свои цели и планы в отношении Донбасса. Оно, по мнению Евгения Шибалова, может сказать: «Мы воюем до победы, пока ДНР, ЛНР и все их формирования не будут полностью уничтожены». Или: «Хорошо, мы увидели, что вы не с нами, мы берем курс на отделение этих территорий». Или: «Мы принимаем политический план реинтеграции, мы выдвигаем единственное условие – сохранение территориальной целостности, а все прочее – статус региона, автономия, его языковые, культурные, экономические права – готовы обсуждать» [7]. Разумеется, для стратегии замирения более всего подходит последняя позиция, хотя на сегодняшний день мы вынуждены констатировать, что четкого видения будущего послевоенного Донбасса у Киева нет. Те мессиджи, которые доходят до населения, свидетельствуют о сильном влиянии в высшем эшелоне киевской власти субъективных факторов: сказываются старые обиды, желание поквитаться. И в тоже время – рациональное понимание безысходности. Отсюда и шараханье в стратегической сфере, помноженное на отсутствие реальной оценки собственных сил и возможностей. Но определиться все же придется.

Пленарне засідання

И тогда необходимо будет произвести «демонтаж из ментального пространства несостоятельных доктрин и проектов, с которых начинается насилие и которые порождают его новые циклы» [2]. Принимая «чеченскую стратегию» выхода из конфликта, мы должны прекратить разговоры о присоединении Донбасса к России, о Новороссии, ДНР и ЛНР как о неосуществившихся или не до конца реализовавшихся политических проектах, сосредоточившись на строительстве нашего общеукраинского дома. Перефразируя В.А. Тишкова, отметим, что независимость и самоопределение Донбасса – это разные вещи. Полная государственная независимость Донбасса от Украины невозможна по многим причинам, в частности потому что:

- этого, как показывают последние социологические исследования, не желает большинство населения Донбасса, включая вынужденно покинувших его территорию;
- этого не желает большинство населения Украины;
- в независимый Донбасс не вернется выехавшее в другие области Украины, в Россию и страны дальнего зарубежья население, без которого не может быть образовано легитимное государство;
- невозможно обеспечить нормальные условия для восстановления экономики, если конфликт приобретет «замороженный» статус.

О самоопределении Донбасса, его формах и методах можно и нужно дискутировать. Очевидно, что тут необходимо будет идти на уступки всем – и Москве, и Киеву, и самопровозглашенным республикам. Представления, что в XXI веке политические цели можно достичь с помощью силы, являются опасными иллюзиями. Только диалог и толерантность обеспечат желаемый мир.

И здесь свою весомую роль могут сыграть представители «четвертой власти» – средств массовой информации. Они уже продемонстрировали свое могущество в разжигании розни, они же могут использовать имеющиеся в их распоряжении информационные технологии для пропаганды мира. Необходимо, чтобы люди поверили в возможность мира, чтобы о нем заговорили как о реальности. Ведь «самоговорение на тему мирных дел и планов есть миростроительство» [2].

Подводя итоги сказанному, еще раз отметим, что вооруженный конфликт на востоке Украины рано или поздно завершится, но разрабатывать стратегии перехода к миру нужно уже сейчас. В настоящий момент преобладают «приднестровские тенденции», чреватые отделением от Украины, вслед за Крымом, еще и ДНР/ЛНР. Более желаемым для нашей страны является «чеченский сценарий», смысл которого состоит в сохранении территориальной целостности при расширении полномочий местных властей. Процесс «замирения», так необходимый для социального и духовного здоровья нации, будет тем эффективнее, чем раньше он начнется. О конкретных формах послевоенного устройства страны можно дискутировать, главное, чтобы этот диспут состоялся, чтобы наши вожди не утратили окончательно возможность раскурить пресловутую «трубку мира».

Список ссылок

1. Додонов Р.А. Процесс замирения в Украине: Приднестровский и Чеченский варианты / Р. А. Додонов // Восточноукраинский конфликт в контексте глобальных трансформаций. – Киев: ООО «Східний видавничий дім», 2015. – С. 240-256.
2. Тишков В.А. Как предотвратить третью чеченскую войну? [Электронный ресурс] / В. А. Тишков // Адрес доступа: http://valerytishkov.ru/cntnt/publikacii3/publikacii/kak_predot.html.
3. Герасимов В. Ценность науки в предвидении / В. Герасимов // Военно-промышленный курьер. – №8 (476) 27 февраля 5 марта 2013. – С. 2-3, 5.
4. Блог российского Союза правых сил [Электронный ресурс] / С.Б. Станкевич // Адрес доступа: // http://www.sps.ru/?id=206905&cur_id=10878&PHPSESSID.

Пленарне засідання

5. Постановление Правительства РФ от 21.12.2001 N 889 О Федеральной целевой программе «Восстановление экономики и социальной сферы Чеченской Республики (2002 год и последующие годы)» [Электронный ресурс] // Адрес доступа: <http://www.bestpravo.ru/rossijskoje/ot-akty/b3k.htm>.
6. От редакции: Донбасс не Чечня // Ведомости [Электронный ресурс] // Адрес доступа: <http://www.vedomosti.ru/persons>.
7. Життя в ізоляції. Сьогоднішній Донецьк в розповіді волонтера Євгена Шибалова [Електронний ресурс] / Титуш Галина // Адреса доступу: <http://life.pravda.com.ua/society/2015/03/3/190090>.
8. Донбасс хочет остаться в составе Украины, – опрос [Электронный ресурс] // Адрес доступа: <http://focus.ua/country/323691>.

Кіндратець Олена Миколаївна
*професор кафедри політології ЗНУ,
д.політ.н., професор*

ПОДОЛАННЯ ДЕМОРАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА ТА ВЛАДИ ЯК ШЛЯХ ДО УКРАЇНСЬКОГО ВІДРОДЖЕННЯ

Історія деморалізації суспільства розпочинається не в 1990-і роки, які багатьма сприймаються як роки розгулу бандитизму, криміналізації та маргіналізації суспільства, а раніше. Сьогодні дехто намагається ідеалізувати радянський період життя. Не можна заперечувати досягнення цього періоду. Одним із найбільших було, наприклад, подолання безграмотності, та високий рівень освіти. Однак, основи суспільної моралі були підірвані ще в той час: у роки громадянської війни; боротьби радянської влади з церквою, вірою; розкуркулювання з наступним розподілом майна між сільськими бідняками. Під час репресій в 30-х -50-х роках ХХ ст. доноси заохочувалися. Часто ті, на кого вони писалися були людьми талановитими, здібними, непересічними, представниками справжньої інтелігенції, а тому викликали заздрість. Все це не могло не позначитися на моралі суспільства. Хоча в період відлиги, після викриття злочинів сталінського режиму у суспільства з'явилась можливість очищення від страху, обману, подвійної моралі. Державою пропагувалися цінності колективізму, служіння народу, інтернаціоналізму, цінувалася сумлінна праця, професіоналізм. Однак і у 1970-і роки, які називали періодом стабільності (чи то стагнації), корозія моралі відбувалася через розходження проголошуваних владою лозунгів та реальністю. На фоні заяв про перехід суспільства до розвинутого соціалізму, а там і комунізму, повсякчас радянські люди стикалися з проблемами, яких не мало б бути – дефіцити товарів, навіть найнеобхідніших, неякісні товари у великій кількості (лиш би план був виконаний), «середньовічний» побут у селах та масова втеча сільської молоді в міста в пошуках не тільки роботи, але й кращих умов життя тощо.

Вирішення особистих питань за допомогою «блату», «знайомства», хабарів ставило громадян в нерівні умови. Ті, хто лише вдавали згоду із офіційно проголошеними правилами співжиття, а насправді керувалися неформальними правилами (в той час був поширений вислів «правила для дурнів») набагато швидше та простіше досягали успіхів в кар'єрному зростанні, їх рівень життя був вищий за рівень життя тих, що жили «по правді», «по закону». А ще в цей період частина громадян покращували свій добробут, крадучи матеріальні цінності, як правило, з тих підприємств, колгоспів, організацій, в яких вони працювали. Вчені, аналізуючи цей період в історії суспільства, звертали увагу на існування подвійної моралі, амбівалентності свідомості. Вплив цих явищ на моральну атмосферу в суспільстві був негативний. У кінці 80 х рр. ХХ ст., для позначення використання частиною апарату

Пленарне засідання

державної влади та лідерів ряду авторитарно тоталітарних режимів свого становища для особистого збагачення, був введений термін «клептократія» (грец. klepto краду і kratos влада).

У роки незалежності на зміну великим надіям та сподіванням прийшло розчаруванням. Дев'яності роки двадцятого століття запам'яталися не тільки здобуттям Україною незалежності, інституціональними змінами, але й глибокою економічною кризою, масовим безробіттям, появою «нових бідних» та «нових багатих», кримінальними війнами в процесі первинного накопичення капіталу.

Відомий український соціолог Є. Головаха в статті «Феномен «аморальної більшості» в пострадянському суспільстві: трансформація масових уявлень про норми соціальної поведінки в Україні» (2002) описує суть та причини появи «аморальної більшості» в пострадянському суспільстві. Репрезентативні опитування показали, що 80% дорослого населення були схильні до аномічної деморалізованості. У 1990-ті роки помітно підвищився рівень соціального цинізму. Це свідчило, на думку вченого, перш за все про те, що аномічна деморалізація приводить до послідовного руйнування моральних основ регуляції соціальної поведінки [1].

Основним наслідком поширення в суспільстві соціального цинізму Є. Головаха вважає руйнування основ соціальної довіри, поваги і відповідальності за свої вчинки перед іншими людьми. Це означає руйнування соціального капіталу, який являється вирішальним фактором зростання суспільного добробуту і перспективи сталого розвитку соціуму. Є. Головаха відмічає, що для більшості дорослого населення України характерна позиція недовіри до людей, підозра в нечесності, здатності обманювати заради вигоди [1].

У 2013 році Євген Головаха відмічав, що недовіра залишається головною рисою суспільних настроїв. Всі не довіряють всім: «бандитській владі, лихим сусідам, корупціонерам-чиновникам, продажним лікарям». Звичайний українець вважає всіх решту аморальними, себе – в жодному разі. Ця ситуація типова для суспільства на межі. Так само пошук винного дуже притаманний маргінальній психології [2].

Пояснити повільні (небезпечно повільні в нинішній ситуації) зміни в суспільстві вже після «Революції гідності», такі важкі та тривалі пошуки нових керівників органів влади («нормальних», не корумпованих) можна тим, що зміни потребують не тільки закони, механізми їх реалізації, інститути влади, але й свідомість людей, їх психологія, стереотипи, звичні повсякденні практики, в тому числі й корупційні. І, звичайно, має відбутися моральне оздоровлення суспільства.

Сьогодні існують певні свідчення того, що суспільство поступово «виліковується»: з'явилися волонтери-пасіонарії, воїни-пасіонарії, які готові жертвувати своїм життям заради життя інших людей. Поява цих людей дала можливість багатьом іншим, які у всі часи залишалися порядними, чесними, але які не були пасіонаріями, більше не відчувати себе «моральними аутсайдерами». Це дає надії на моральне відродження українського суспільства.

Список посилань

1. Головаха Е. Феномен «аморального большинства» в постсоветском обществе: трансформация массовых представлений о нормах социального поведения в Украине // Мониторинг общественного мнения: экономические и социальные перемены. – 2002. – № 6 (62). – С. 20-22. [Электронный ресурс] / Е. Головаха. – Режим доступа : <http://ecsocman.hse.ru/data/291/985/1219/04golovaha-20-22.pdf>.
2. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://tyzhden.ua/Society/75813>.

УКРАЇНИ НЕОБХІДНІ ТЕХНОЛОГІЇ ІНТЕГРАЦІЇ В СОЦІАЛЬНИЙ ОРГАНІЗМ КРАЇНИ

Критичний стан теперішнього українського суспільства потребує нових підходів до організації системи управління Україною. Про загрозу розпаду України попереджають відомі політики Л. Кравчук і В. Литвин. Поряд із загрозою російської агресії в українському суспільстві тривалий час діють інші фактори, що постійно погіршують стан соціального організму країни.

М. Сенченко зазначає, що з допомогою «системних реформ» у нашій країні представниками чиказької школи М. Фрідмана втілюється «капіталізм катастроф», сутність якого – дочекатися глибокої кризи і розпродати уламки держави приватним гравцям. З метою отримання надприбутків корпоратократи проводять свою політику через Світову організацію торгівлі й МВФ, висуваючи три обов'язкові вимоги: приватизація всього, без обмежень; відміна державного контролю; різке скорочення витрат у соціальній сфері [5, 12]. Джон Перкінс описує схеми-пастки, які використовують транснаціональні корпорації, уряди, впливові люди, фінансові інститути та квазіурядові агентства, щоб збагатитися, прикриваючись масками «іноземної допомоги» та «міжнародного розвитку». В книзі «Ігри економічних вбивць» група авторів приєднується до Перкінса, наводячи велику кількість прикладів міжнародної корупції. Серед них Стівен Хайат, Сем Гвін, Джон Крістенсен, Люсі Комісар, Кетлін Керн, Ендрю Роуелл, Джеймс Марріот, Грег Маттіт, Стів Беркман та інші [1, с. 4-12].

«Економічні вбивці – це люди, які обкрадають країни по всьому світу на трильйони доларів. Вони «перекачують» гроші Світового банку, Агентства США з міжнародного розвитку та інших іноземних організацій, які надають допомогу бідним країнам, в казну гігантських корпорацій і кишені кількох сімей, які контролюють природні багатства планети» [1, с. 13]. Отже, якщо існують стратегія «капіталізму катастроф», її виконавці та технології реалізації, то є й проблема вивчення впливу цих чинників на соціальний організм України.

Мета статті – аналіз технологій, що руйнують українське суспільство, та обґрунтування технологій інтеграції в соціальний організм України.

Соціальна технологія розглядається як сукупність прийомів, методів та впливів, які використовуються для досягнення поставлених цілей в соціальному розвитку суспільства. Соціальна технологія може мати як позитивний, так і негативний вплив на соціальний організм країни і його стійкість.

Першою деструктивною технологією для України є нав'язування нашому суспільству інволюційного шляху розвитку. М. Павловський визначив основні шляхи розвитку сучасного суспільства. Перший інволюційний шлях – це суспільство, засноване на повній свободі ринку і невтручанні держави в економіку (класичний капіталізм). Другий інволюційний шлях – це суспільство, засноване на одержавленні засобів виробництва (державний соціалізм). І третій, еволюційний шлях – це суспільство, засноване на змішаній моделі економіки, в якій поряд із приватним сектором діє потужний державний сектор, а функціонування внутрішнього ринку знаходиться під впливом державного регулювання [3, с. 18-22]. Рух українського суспільства періоду незалежності було переведено з другого інволюційного шляху на перший, а тому воно не змогло вийти на шлях розвитку змішаної економіки.

Пленарне засідання

Другою за значимістю технологією послаблення соціального організму України є руйнування її промислового потенціалу. Економіст О. Шнипко наводить поділ сучасних країн за рівнем технологічного розвитку на 3 групи: 1) країни «золотого мільярду» – країни-лідери, які створюють високі технології і є конкурентоспроможним в глобалізованому світі (близько 30 країн); 2) країни «другого класу», які до певної міри можуть використовувати високі технології; 3) країни-аутсайтери (так звані «третій світ») – понад 150 країн, нездатних до конкурентного саморозвитку в глобалізованому світі, а тому приречених на деградацію. Внаслідок приватизації та деіндустріалізації Україна віддалилася від країн лідерів і наблизилася до країн «третього світу» [6].

Третьою технологією послаблення соціального організму України постає руйнування її агропромислового комплексу. Неоліберальні реформи з участю іноземних радників (наприклад, групи Луїса Фаоро) призвели до підриву продуктивних сил вітчизняного села, позбавили Україну ресурсів модернізації.

Четвертою технологією руйнування соціального організму України є різке скорочення соціальної сфери. Реформи призвели до скорочення видатків на утримання соціальної сфери. М. Павловський наводить такі показники її змін. «Видатки зведеного бюджету з 1990 по 1998 рік скоротилися з 78,2 млрд. дол. США, тобто в 6,3 рази, в тому числі на освіту – з 12 млрд. дол. США до 1,8 млрд. дол. (в 6,7 рази); на охорону здоров'я – з 7,9 млрд. дол. до 1,5 млрд. дол. (в 5,3 рази); на культуру – з 1,3 млрд. дол. до 0,1 млрд. дол. (в 13 раз) [4, с. 16-17]. В період з 1990 по 2001 р. кількість працівників, зайнятих в освіті, науці, культурі та мистецтві, скоротилося з 3,0 млн. до 2,1 млн. осіб.

П'ятою технологією руйнування соціального організму України постає створення умов для різкого скорочення кількості її населення. В результаті застосування технологій, які руйнують соціальний організм країни, населення України скоротилося в період з 1 січня 1993 до середини 2012 року з 52,2 млн. осіб до менш як 45,5 млн. Ще в 2001 році у Звіті ООН з демографічного розвитку український народ було визнано «вимираючою нацією».

Збереження України від впливу на неї руйнівних соціальних технологій вимагає від сил, що захищають її національні інтереси, технологій інтеграції суб'єктів життєдіяльності в соціальний організм країни. Зокрема, необхідно використати технологію вдосконалення життєустрою народу, яка спрямована на протидію тенденціям руйнування суспільства. Життєустрій народу – це історично утворений порядок взаємозв'язку людини, природи і суспільства, який забезпечує інтеграцію соціальних суб'єктів в соціальний організм країни і відтворення останнього як цілісності, заснованої на відтворювальних процесах, що включають відтворення людини, економічної системи, соціальної структури, політичної системи, техносфери, соціокультурної сфери і способу життя соціальних суб'єктів.

Реалізація народозберігаючих технологій вимагає забезпечення доступу всіх громадян до освіти, охорони здоров'я, робочих місць, матеріальних благ та культурних цінностей. Ці технології вимагають зміцнення ролі держави в управлінні всіма сферами життя суспільства.

В умовах гострої боротьби держав і ТНК за природні ресурси сучасного світу важливою умовою модернізації українського суспільства є застосування технологій неоіндустріалізації країни, тобто створення мережі підприємств, заснованих на технологіях п'ятого і шостого технологічного укладу. Це є шлях подолання неоколоніального статусу України, створення її постіндустріального майбутнього. Б. Малицький визначив умови інноваційного розвитку України. «Україна, як держава, повинна стати ефективним капіталістом не тільки тієї власності, яка формально є державною, але й по відношенню до раціонального використання всіх ресурсів країни

Пленарне засідання

і всього національного багатства. Розумно підтримуючи будівництво ринкової економіки, держава повинна взяти на себе повну і безумовну відповідальність за загальне регулювання і стратегічне планування соціально-економічного розвитку країни» [2, с. 55].

Умовою відродження нашого села та протидії поглинанню українських чорноземів іноземцями і ТНК може бути лише втілення технологій модернізації агропромислового комплексу. Вони дозволять з допомогою держави розвивати сільськогосподарську кооперацію, оновлювати соціальну інфраструктуру села, підвищувати технічний рівень виробництва та переробки продукції.

Модернізація соціального організму України потребує адаптаційних технологій, що спираються на власні природні та культурні ресурси народу, але забезпечують адаптацію технічних досягнень до умов українського суспільства. Ці технології дозволяють протидіяти зовнішньому управлінню Україною. Вони виключають можливість іноземних радників та іноземців-міністрів в уряді України діяти в інтересах ТНК, відігравати роль «економічних вбивць».

Технології, які майже чверть століття руйнували соціальний організм України, насаджуючи індивідуалізм, культ грошей, знецінення людської праці і самої людини, призвели до розколу суспільства, сприяли формуванню образу ворога в свідомості жителів різних регіонів України. Без руйнівних технологій було б неможливим те, що сталося в Криму і на Донбасі, проявившись у проросійських настроях значної частини населення цих регіонів.

Сьогодні українське суспільство має потребу не в суб'єктах війни, а в суб'єктах миру. Саме філософія миру має стати світоглядною основою стратегії модернізації українського суспільства, яка здатна забезпечити реалізацію технологій інтеграції суб'єктів життєдіяльності в соціальний організм країни і відновлення територіальної та соціокультурної цілісності України.

Перспектива подальших досліджень проблеми полягає в порівнянні впливу на стан соціального організму країни ринкових реформ за моделлю Вашингтонського і Пекінського консенсусу.

Список посилань

1. Игры экономических убийц / Под ред. Стивена Хайата. – М. : Претекст, 2007. – 592 с.
2. Малицкий Б.А. Неoliberalизм и кризис инновационного развития экономики. Формула кризиса. – Изд. второе. – К. : Феникс, 2013. – 64 с.
3. Павловський М. Стійкість економічної системи. Від риторики до дії / М.А. Павловський // Віче. – 2001. – № 3 (108). – С. 18-33.
4. Павловський М.А. Стратегія розвитку суспільства: Україна і світ (економіка, політологія, соціологія) / Михайло Антонович Павловський. – К. : Техніка, 2001. – 312 с.
5. Сенченко Н.И. Общество истребления – стратегическая перспектива демократических реформ» / Н.И. Сенченко. – Киев: ФОП Стебляк, 2013. – 320 с.
6. Шнипко О.С. Інноваційний дефолт України: економіко-технологічний контекст. Монографія / Олександр Сергійович Шнипко. – К. : Генеза, 2009. – 248 с.
7. Шнипко О. Україна перед викликами глобального конкурентного простору // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 10. – С. 8-14.

СЕКЦІЯ
«СОЦІАЛЬНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ:
МЕТОДОЛОГІЯ, ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОБЛЕМИ»

Кривега Людмила Дмитриевна
заведующая кафедрой философии ЗНУ,
д.филос.н., профессор

КОМПЛЕКС УГРОЗ МИРУ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

Актуальной темой развития современного общества выступает выявление угроз миру и разработка стратегии их нейтрализации. Переформатирование мира, «реконструкция гегемонии» и появление новых игроков на мировой арене обусловили усиление внимания к выявлению комплекса угроз как для отдельных стран и регионов, так и для мира в целом. Причем в наступлении новой реконструкции гегемонии определяющим значением будет обладать взаимодействие интересов России, Китая, Индии, Ирана, Турции и США. Усиление влияния стран-лидеров на ситуацию в странах, имеющих важное геополитическое или ресурсное значение, все четче проявляет противостояние основных силовых центров мира. Внешнее воздействие на внутривнутриполитические процессы в ряде стран объясняется расширением зоны интересов супердержав и активизацией стран-лидеров во внешнеполитическом направлении. Стратегические границы супердержав стоят сейчас дальше географических. Внешнее влияние сверхдержав, государств-лидеров направлено на использование «войны элит», борьбы оппозиции с властью, стремления населения (особенно социально ущемленного) к радикальным быстрым, позитивным переменам в обществе и в собственной жизни, активности институтов гражданского общества. «Недовольство культурой» выступает одной из причин активности населения в поддержке стремления одной финансово-промышленной группы сменить (свергнуть) другую. Цивилизация регулирует и регламентирует взаимоотношения между социальными субъектами, она устанавливает правила организации и взаимодействия в обществе, она повышает «качество жизни», но не для всех – в силу ограниченности ресурсов и определенного нормативного их распределения. Различные интересы стран, их геополитические стратегии обуславливают и различные комплексы угроз, ибо новой архитектурой безопасности становится геополитический плюрализм. В его основе такие принципы как «разнонаправленная дипломатия», «актер-плеймейкер», «ноль проблем с соседями» и «общественная демократия». В США в доктрине о национальной безопасности записано право страны независимо от каких-либо решений Совета безопасности ООН или других международно-правовых актов применять силу по своему усмотрению. Выступая на 69-й сессии Генассамблеи ООН, Президент США Барак Обама назвал вирус Эболы, действия России в Европе и группировку «Исламского государства» главными мировыми угрозами на сегодняшний день [1]. Российские эксперты, отмечают, что сегодня в мире активизируется борьба за доступ к ресурсам постсоветского пространства и речь идет не только о природных и человеческих ресурсах, но и обо всех остальных. В мире есть силы, которые пытаются расширить свои возможности, чтобы воспользоваться этими ресурсами. И это выступает, по мнению автора, угрозой для России. Также называются для этой страны такие угрозы как терроризм, наркомафия и социальная стагнация. Указывается, что в обозримом будущем внешние и, особенно, военные угрозы будут определяться политикой партнеров и противников – США и НАТО, цель которых, – не допустить возрождения России как экономической и военной державы, способной

Соціальне прогнозування: методологія, перспективи та проблеми

самостоятельно отстаивать свои интересы [2]. Китай видит угрозы миру: – в терроризме (обращает внимание на то, что не следует отождествлять терроризм с какой-либо конкретной этнической группой или религией); – в религиозном экстремизме; – в киберпреступности; – в межгосударственных конфликтах, в том числе военных; – в проблемах в окружающей среде, в изменении климата; – в эпидемии лихорадки Эбола [3]; – существующий международный финансовый порядок (в связи создают условия для ухода от «оков доллара» [4]. Однако современный мир видит угрозу и в самом Китае. Так, факторами китайской угрозы миру считают: огромные демографические ресурсы, культурные особенности с направленностью на прилежное обучение и тщательный труд, протекционистская государственная политика (Китай активно пользуется преимуществами мировой свободной торговли для захвата рынков для своих товаров за рубежом, при этом различными методами блокируя доступ возможных конкурентов на свой внутренний рынок), заниженный курс юаня, массивно поддерживая этим экспорт китайских товаров.

Итак, становление нового мирового порядка сопровождается и появлением нового комплекса глобальных угроз. Среди основных современных угроз можно выделить такие как: столкновения государств, военные конфликты; эпидемии, в частности Эбола; – терроризм; кибератаки, появление региональных рисков. Высокая безработица, низкая зарплата, растущая численность трудовой миграции также выступает мировой проблемой. Нужно учитывать специфику новых событий и баланса сил на международной арене, а также уважать законные стремления стран играть более важные роли в глобальном политическом управлении. Актуальным является вопрос – обладают ли национальные государства и члены международного сообщества мудростью и мужеством совместно предотвращать существующие угрозы миру?

Список ссылок

1. Remarks by President Obama in Address to the United Nations General Assembly // <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2014/09/24/remarks-president-obama-address-united-nations-general-assembly>.
2. Балуевский Ю. От кого должна защищаться Россия в XXI веке // http://www.ng.ru/stsenarii/2013-04-23/9_defend.html.
3. Jointly Pursue Peace and Development and Uphold Rule of Law and Justice Statement by H.E. Wang Yi Minister of Foreign Affairs of the People's Republic of China At the General Debate of the 69th Session of The United Nations General Assembly, New York, 27 September 2014 // http://www.un.org/en/ga/69/meetings/gadebate/pdf/CN_en.pdf.
4. Страны БРИКС намерены освободиться от оков доллара («Жэньминь жибао», Китай): <http://inosmi.ru/world/20140714/221658508.html#ixzz3YAZfsoZE>.

Масюк Олег Петрович

*доцент кафедри соціальної філософії та управління ЗНУ,
к.філос.н., доцент*

ЛЮДСЬКЕ ОБЛИЧЧЯ: АКСІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Поглиблення зіткнення цінностей Заходу та Сходу, системність економічних криз в капіталістичному суспільстві, пришвидшення поєднання живої матерії та технічного механізму виступають іспитом для сучасної людини. В подібних умовах набуває актуальності як власне суб'єктивний вибір ціннісних орієнтацій, так і збереження загальнолюдських аксіологічних еталонів.

Соціальне прогнозування: методологія, перспективи та проблеми

Вплив цінностей на людську поведінку досліджують Д. Аріелі [1], Е.Фромм [3]. Осмисленням культурного та економічного підґрунтя в процесі аксіологічного конструювання займаються К. Менгер [2], С. Хантінгтон [4]. Метою цієї роботи є висвітлення стану аксіологічних еталонів, які відповідають за збереження людського обличчя в процесі соціальної взаємодії.

Під людським обличчям слід розуміти поведінковий конструкт, який регламентує соціальну взаємодію на основі аксіологічних еталонів (гуманізм, милосердя, доброзичливості).

На початку звернемось до культурних цінностей. С.Хантінгтон розкриває специфіку геополітичного просування західних цінностей. Він пише: «Захід, з його давніми місіонерськими традиціями і головним чином Америка, вважає, що незахідні народи повинні перейняти західні цінності демократії, вільного ринку, прав людини, індивідуалізму, панування права та після цього повинні втілити всі ці цінності в своїх інститутах» [4, с. 282]. Складність вибору окремої цивілізаційної групи культурних цінностей полягає в їх межуванні з переконаннями та сталими традиціями.

Зазначимо, що історично цінності виходять зі зразків найбільш успішного виживання, а відтак аксіологічне запозичення має право бути. Проте, доволі часто обрання протилежної групи цінностей ототожнюється зі зрадою та втратою культурного обличчя перебіжчиком. Яскравим прикладом цього є дисидентський рух за часів існування Радянського Союзу.

Звернемося до онтологічних джерел формування людських цінностей. Соціальний час продовжує своє пришвидшення за рахунок гонитви за утилітарністю. Цей процес призвів до деградації базових соціальних цінностей до основних людських потреб. К. Менгер писав: «Цінність є значенням, яке для нас мають конкретні блага або якість благ внаслідок того, що в задоволенні своїх потреб ми усвідомлюємо залежність від наявності їх у власному розпорядженні» [2, с. 125]. В умовах культивування активного споживання задіяні людські цінності просто не встигають розвиватись до високих еталонів культурної взаємодії. В таких умовах фрустрація фізіологічних потреб людини напряму впливає на заперечення загальнолюдських стандартів комунікації.

Велике занепокоєння викликає вірусний характер ринкових норм взаємодії. Д. Аріелі описує негативні наслідки з порушенням дисципліни в ході експерименту щодо запровадження та подальшої відміни грошових штрафів за запізнення батьків до малят в дитячому садку. Він стверджує: «Коли соціальні норми замінюються ринковими, вони надовго залишають наші відносини, та поновити їх практично неможливо» [1, 95]. Антагонізм соціальних та ринкових норм поведінки однозначно не виключає можливості їх конструктивного співіснування. Разом з цим, вказана втрата людського обличчя пов'язана зі збільшення розриву між сформованими нормами взаємодії та фактично наявними умовами існування.

Відтак, генезис цінностей людини від потреб до норм не забезпечує стійкість та тривалість використання поведінкового конструкту. Подальший розвиток аксіологічного моделювання поведінки до рівня традицій та еталонів вимагає якісних і тривалих змін на загальносуспільному рівні.

Найбільш насущною цінністю сучасної людини виступає свобода. Заради неї роблять революції, ведуть війни, створюють технічні винаходи та економічні дива. Вона супроводжує людину у мандрівках планетою та космосом. Разом з цим, свобода є однією з найбільш ілюзорних цінностей в житті людини. Аналізуючи свободу мислення, Е.Фромм писав: «Право виражати свої думки має сенс тільки в тому випадку, якщо ми здатні мати власну думку» [3, с. 387]. Нав'язування шаблонних моделей індивідуальної та групової поведінки є розповсюдженою практикою

Соціальне прогнозування: методологія, перспективи та проблеми

соціального управління. Особливо складно свобода функціонує у кризових умовах, коли людина найбільше схильна до конформізму.

Підбиваючи підсумки зазначимо, що ціннісне навантаження в житті людини змінюється в процесі суспільного розвитку. Основою тенденцією цього процесу є тяжіння до універсальності та єдиних стандартів взаємодії. Особливо ця ситуація виразна в складних умовах існування. В такому випадку найбільш важливим засобом у збереженні людського обличчя постає дотримання балансу індивідуалізму та колективізму.

Список посилань

1. Ариели Д. Предсказуемая иррациональность. Скрытие силы, определяющие наши решения – М. : Манн, Иванов и Фарбер, 2010. – 296 с.
2. Менгер К. Избранные работы. – М. : Издательский дом «Территория будущего», 2005. – 496 с.
3. Фромм Э. Бегство от свободы. Человек для самого себя/ Э.Фромм. – М. : Изида, 2004. – 400 с.
4. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон; Пер. с англ. Т. Велимеева, Ю. Новикова. – М. : ООО «Издательство АСТ», 2003. – 603, [5]с. – (Philosophy).

Сухарева Екатерина Владимировна

*доцент кафедры бизнес-администрирования
и внешнеэкономической деятельности ЗНУ,
к.филос.н.*

СОВРЕМЕННЫЙ ТУРИЗМ – ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ

Туризм в современном мире играет все возрастающую роль как фактор роста и развития социума. Это касается как социально-экономической, так политико-идеологической сфер жизни общества, а также содержания жизнедеятельности современного человека, развития его потенциала. Туризм позволяет задействовать дополнительные возможности экономического сектора для создания рабочих мест и инфраструктурных преобразований. Туризм вносит свой вклад в посткризисный манифест восстановления мировой экономики, повышения эффективности использования ресурсов и создания новых экономических «ниш». Мировое сообщество стремится скоординировать усилия государств и частного сектора, чтобы продвинуть упрощение и доступность путешествий, сохранить экологическую устойчивость туристических ареалов и увеличить инвестиции в человеческий капитал. Туристическая отрасль нацелена на использование новых технологий, чтобы сделать путешествие более удобным и эффективным при одновременном повышении безопасности. В мировом туризме идет расширение прозрачных визовых процессов, программ безвизовых, региональных соглашений для путешественников, а также «бесшовных процедур на туристических границах в мультипутешествиях. Этому способствует, в частности, как интенсивное развитие транспортной инфраструктуры (авиа, железнодорожной, морской, автомобильной), так и все более корректно выстроенная нормативная база, позволяющие рынку и частному капиталу развивать параллельно туризм, транспорт и торговлю. Актуализируется проблема подготовки качественных кадров для туристической отрасли, а также позиционирование путешествий и туризма в качестве жизнеспособного варианта карьеры. Поступления от международного туризма выросли в 2014 году на 48 млрд, дол. и достигли 1,245 трлн.дол. Дополнительно 221 млрд. дол. были получены благодаря международным пассажирским перевозкам, в результате чего общий объем экспорта из

Соціальне прогнозування: методологія, перспективи та проблеми

мижнародного туризму досяг 1,5 трлн. дол. [1] Міжнародні туристські прибутки в 2014 році збільшилися на 4,4%, досягнувши 1,135 млрд. по порівнянню з 1,087 млрд. в 2013 році. На частку туризму припадає 9% світового ВВП, кожне 11-е робоче місце (277 млн. працівників) і 6% світового експорту [2].

На міжнародний туризм (путешествия і пасажирські перевезення) припадає 30% від світового експорту послуг і 6% загального обсягу експорту товарів і послуг. В світовому експорті туризм займає четверте місце після палива, хімікатів і продуктів харчування, займаючи перше місце в багатьох розвиваючихся країнах. Відзначимо, що надходження від міжнародного туризму зросло в усіх регіонах світу. В Європі, на частку якої припадає 41% світових надходжень від міжнародного туризму, в 2014 році спостерігався ріст доходів від туризму на 17 млрд. дол., досягнувши 509 млрд. дол. В Азіатсько-Тихоокеанському регіоні дохід від туризму збільшився на 16 млрд. дол., досягнувши 377 млрд. дол. В Північній і Південній Америці надходження збільшилися на 10 млрд. дол., досягнувши 274 млрд. дол. На Близькому Сході надходження від туризму збільшилися на 4 млрд. доларів і досягли 49 млрд. дол. В Африці дохід від туризму склав 36 млрд. дол. По субрегіонам найбільш успішними в туристичному плані були Північна і Південна Європа, Середземномор'я, Північно-Східна і Південна Азія, Океанія, Карибський басейн, Центральна і Південна Америка. Серед країн значущий туристичний підйом в 2014 році спостерігався в Китаї і Великобританії. Так, в десятку найкращих країн за доходами від туризму Китай піднявся з 5-го на 3-є місце після збільшення на 10% виручки від туризму (ріст на 57 млрд. дол.). Великобританія (ріст на 45 млрд. дол.) піднялася на дві позиції – до 7-го місця, що викликане також і тривалими наслідками проведення літньої Олімпіади в Лондоні. В десятку лідерів світового туризму входять також такі країни як Франція, Іспанія, Макао (Китай) і Італія, Росія, Німеччина, Таїланд і Гонконг (Китай) [2].

З точки зору виїзного туризму, топ-туристичний транжира в світі в 2014 році – це Китай, витративши на подорожі 165 млрд. дол. В той час як два інших великих розвиваючихся ринків серед перших десяти – Росія (-6%, 5-й за величиною) і Бразилія (+ 2%, 10-й за величиною) втратили силу. Другою за величиною транжира в світі, Сполучені Штати показали збільшення витрат американців на 7%. Великобританія досягла 4% збільшення і перемістилася з 5-го на 4-є місце в рейтингу. Франція з ростом туристичних витрат на 11%, зберегла 6-ю позицію, а Італія з 6% зростання туристичних витрат піднялася з 9-го на 8-є місце. Німеччина (3-я позиція), Канада (7-є місце) і Австралія (9-я) зайняли залишені місця в першій десятці країн за витратами громадян на подорожі [2].

Фінансовий і воєнно-політичний криза в Україні, значущо вплинули на розвиток туризму в країні. Згідно даними Державної прикордонної служби України, в 2014 році за кордон виїжджали 22,6 мільйона громадян України (або громадяни України виїжджали 22,6 мільйона раз). Це на 5% менше за порівнянню з статистикою 2013 року, коли кордон перетинали 23,8 мільйона українців. Але саме з метою «туризму» кількість подорожей в 2014 році скоротилася майже вдвічі. В 2013 році, за даними Державної служби статистики України, українські громадяни частіше за все їздили в Польщу (майже 7 мільйонів), Росію (більше 6 мільйонів), Молдову (2,4 мільйона), Білорусію і Угорщину (по 1,9 мільйона). Серед зарубіжних напрямків пляжного відпочинку українці частіше за все обирали Туреччину, де, згідно турецької статистики, побувало більше 756 тисяч українських туристів. Україна входить в першу десятку країн-постачальників туристів в Туреччину. Серед

Соціальне прогнозування: методологія, перспективи та проблеми

других популярных направлений в 2013 году были – Египет, Греция, Испания и Болгария [3].

По данным ГПС, в 2014 году в Украину въехало 13,1 миллиона иностранных туристов. Это на 49% меньше, чем годом ранее. Для сравнения: за 2014 год музей Лувр в Париже посетило почти столько гостей, как всю Украину за 2014 год. За период 2010-2014 гг. наибольшее количество иностранных туристов, въехавших в Украину, наблюдалась в 2013 году и составляло 25,7 млн. человек». То есть 2013-й был в этом смысле более «урожайным», чем даже год проведения в Украине Евро-2012 [4]. Надеемся, что Украина скоро вернет себе статус одной из развитых туристических стран мира.

Список ссылок

1. Global Travel & Tourism leaders set landmark agenda for growth / World Tourism Organization UNWTO // <http://media.unwto.org/press-release/2015-04-16/global-travel-tourism-leaders-set-landmark-agenda-growth>.
2. Exports from international tourism rise to US\$ 1.5 trillion in 2014 / World Tourism Organization UNWTO // <http://media.unwto.org/press-release/2015-04-15/exports-international-tourism-rise-us-15-trillion-2014>.
3. 50% туристов из Украины предпочли отказаться от поездок – эксперты РИА Новости Украина: <http://rian.com.ua/economy/20140423/345660225.html><http://rian.com.ua/economy/20140423/345660225.html>.
4. Как кризис влияет на туризм в Украине//. <http://cheap-trip.eu/ru/2015/03/17/kak-kryzys-vlyuaet-na-turyzm-v-ukrayne-ynfohrafyka>.

Horbova Iryna

master of Old Polish University in Kelce (Poland)

CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY AS A COMPONENT OF CORPORATE CULTURE

Current global trends clearly highlight the need for business to take care not only about economical factors, such as: cost reduction, equipment upgrade or debugging subsystem sales. Present day brings new, more complex requirements to companies and organizations. Treatment to a company is determined not only by the product that it produces, but often by its behavior in the market, its core values and principles. These principles and values establish the basics of a company's corporate culture that defines all the business processes of the organization, its interaction with the environment, creates the image.

According to a complication of doing business as a result of increased competition both in local and global markets, companies are looking for ways to obtain competitive advantages that could allow them to achieve sustainable development and «survival» in the long-term period. Mechanism, which accumulates and generates new competitive advantage is called corporate culture – a unique system of values, principles, behavior standards and external actions, which defines all business processes in the organization and distinguishes it from others. Managing the process of its formation and development is a main task of company's management [3].

The principle of accordance of corporate social responsibility (CSR), company's positioning and conduct as a «corporate citizen» should be laid in its culture. Thus, corporate social responsibility becomes one of the essential characteristics of corporate culture, accentuates the fundamental principles of the organization, its relation to the operating environment, to main groups of «stakeholders».

Соціальне прогнозування: методологія, перспективи та проблеми

Institutions (partners) surrounding the business organization, just as like as organizations employees, expect from it not only economically responsible actions, but also participating in solving social, environmental and other problems. Society is interested in developing of each business structure as an organization focused on stabilized development. Both science and practice state that stabilized development is available only for organizations that are able and ready to implement their moral duties and legal standarts in the economic, social, environmental and other areas, which are the matters of economy and society [2].

Moral component and recognition of social responsible activities as a duty have always been and now remain an important component of CSR. CSR is really important for business organizations, for the tangent thereto institutions and for society in general.

The logic of scientific research, common sense, impartial judgement should have convince society and its organizations that CSR – is not just fashion, or action on the topical theme, or charity, but a social institution, that can gives competitive advantages and provides stabilized development in case of using its potential [1].

In our opinion, there is different reasons for the meager extent and effectiveness of CSR in Ukrainian practice, among them can be seen moral, spiritual, economic, mental, institutional, socio-cultural reasons and others. Aggregation of these reasons enables them to distinguish then into consolidated groups.

To main reasons, we can call them «clots», which significantly limit the measures and manifestations of socially active behavior, impair the susceptibility of CSR in Ukrainian practice include [1]:

- Extremely unfavorable economic environment, poor business climate;
- According to nowadays, inadequate role of the state as a social institution and social partner;
- A distorted view on the current mission of business and relationships and interdependence of economic and social components for stabilized development;
- Lack of adequate institutional prerequisites of social activity;
- Humiliation or incomprehension the role of social resources in stabilized development;
- Mass manifestations of degradation of ethical values at the highest management levels of business organizations, lack of moral prerequisites for socially responsible activities;
- Improper processing of applying principles of implementing CSR in corporate governance.

CSR is directed at both the domestic and the external environment of the organization.

Among the manifestations of CSR in the internal environment of the organization – in fact, its staff – are the following: fair wages, social security, official employment of staff, working conditions, enabling staff development, ensuring equal rights of employees regardless of their gender, age, race, origin, political opinions, etc., improving the quality of working life, development of social partnership [2].

In the process of interaction with the environment we can highlight the following CSR manifestations: honesty in communication with investors, business partners, competitors, customers, the state and society. Specific manifestations include the principles of fair distribution of income; law compliance (including taxes); observance of contracts with contractors; sponsorship and charitable activities; safe production and quality products; contribute to the development of the region of operation; refusing pollution and so on.

Commitment to CSR is a necessary condition for the functioning of every field of business, every form of ownership and in every part of the world. Thus, CSR principles apply to all areas of the company, directing their impact on its internal and external environment.

Соціальне прогнозування: методологія, перспективи та проблеми

At the present stage of development of the national economy marked positive trends of adherence to the CSR principles with more and more members of business. However, for the further development of this process it is necessary to launch a clear system of evaluation of correlation between the principles of CSR and efficiency of the organization. It definitely has to increase company managements motivation to opt for socially responsible business.

Reference list

1. Kolot A.M. Corporate Social Responsibility and the problem of perception society // [electronic resource]: kneu.edu.ua/userfiles/Department_of.../corp_soc_vidp_probl.doc.
2. Corporate social responsibility as part of company strategy: opportunities and risks // [electronic resource]: Access <http://pck.kneu.edu.ua/?p=174>.
3. Lifintsev DS CSR as part of culture, economic importance [electronic resource]: Access <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2505>.

Ашурбеков Аскад Аскадович

заместитель руководителя в Independent Researching Group

СОЦИОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ КАК ИНСТРУМЕНТ ДИАЛОГА МЕЖДУ ВЛАСТЬЮ И ОБЩЕСТВЕННОСТЬЮ

В контексте активизации внимания ведущих украинских аналитиков из области социологии и политологии к текущим процессам в стране, социологическая компания IRG провела анализ ситуации по актуальным вопросам общественно-политической сферы Украины и города Запорожья.

Более года в стране функционирует новая власть. Мнение аналитиков расходятся относительно итогов прошедшего года в целом для страны и Запорожского региона в частности. При этом, все реже можно встретить незаангажированную и объективную позицию по происходящим в стране социально-политическим и экономическим процессам.

Одним из трендов этого периода стоит назвать апеллирование к общественному мнению. Зачастую «мнение народа» представляет собой мнение отдельной группы людей, которая прикрывается им для отстаивания своей точки зрения. Нередко с помощью т.н. общественного мнения в информационном пространстве формируется и навязывается необходимая точка зрения, которой должны придерживаться все.

Такой подход создает фальшивый образ демократии, означает отсутствие реального диалога между властью и населением. Прогнозируя развитие ситуации в Украине можно с высокой долей вероятности говорить о нарастании социального напряжения, которое способно вылиться в массовые протесты. Тем более, что стремление добиваться своего «майдаанным» способом уже становится не крайней мерой, а нормой для украинского общества.

Причин для этого достаточно. Главная и фундаментальная из них – **отсутствие системных изменений в украинской действительности**. Декларировавшимися тезисами Майдана были очищение власти, новые стандарты взаимоотношения политиков и народа, отсутствие коррупции, свобода слова и др. Можно констатировать, что по всем этим пунктам страна не то что не продвинулась ни на шаг, а наоборот значительно откатилась назад. В качестве примера, можно вспомнить качество работы Верховной Рады по принятию бюджета, пакет социально-экономических реформ, вызывающий много вопросов и еще больше эмоций среди экспертов и рядовых украинцев, непрозрачность кадровых назначений, существование масштабных коррупционных схем и т.д.

Соціальне прогнозування: методологія, перспективи та проблеми

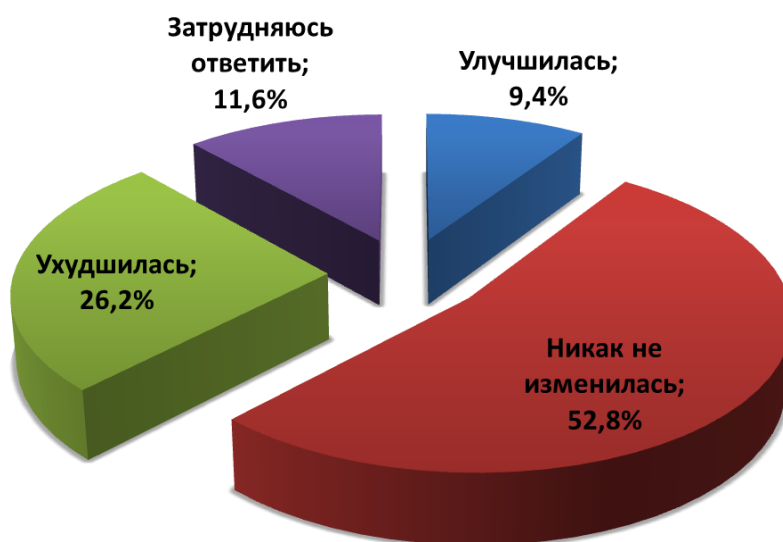
Большая часть общественников и политиков почему-то стараются не поднимать эти вопросы, хотя уверенно говорят о знании общественного мнения.

При принятии важных решений представители власти по-прежнему не взаимодействуют с населением. Отсутствуют эффективные механизмы получения обратной связи от людей. Формат общественных слушаний охватывает только заинтересованных участников тех или иных процессов. Пресловутая децентрализация, которая обещала стать основным трендом реформы местного самоуправления-2015 так и остается только декларацией. В обществе формируется мнение, что то, что не сделано сразу, не будет сделано никогда, или будет сделано формально.

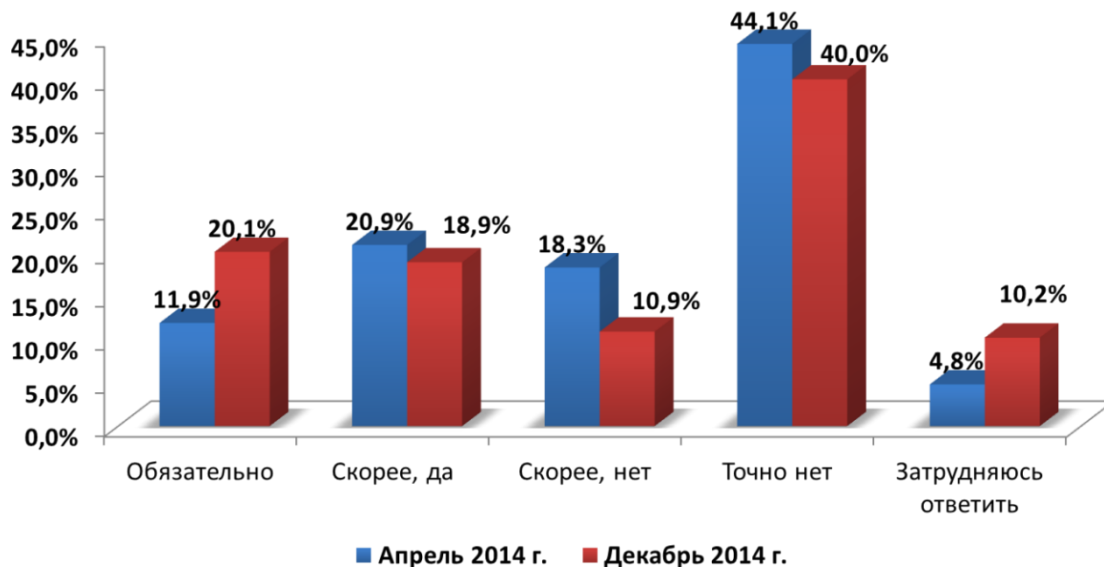
В контексте обозначенной ситуации были проведены два социологических исследования в апреле и декабре 2014 г. Объем выборки каждого из исследований составлял 600 респондентов. Выборка репрезентативна населению города Запорожью по полу и возрасту. Исследования были проведены на собственные средства социологической компании Independent Researching Group.

Диаграмма 1

Изменения открытости запорожской городской власти за 2014 год

Если массовые акции протеста состоятся в городе Запорожье, примите ли Вы в них участие?

Результаты социологических исследований говорят об определенной динамике протестных настроений жителей Запорожья. В апреле 2014 г. этот показатель составлял 32,8%, а уже в декабре 2014 г. число потенциальных участников протестов составило 42,2%. Также стоит выделить оценку изменений в аспекте открытости городской власти за прошедший год. 52,8% запорожцев считают что ситуация осталась прежней, а 26,2% респондентов и вовсе отмечают ухудшение в данной сфере.

2015-й год уже успел ознаменоваться рядом акций гражданского протеста, как всеукраинского масштаба, так и на территории города Запорожье. Происходящее показывает, что уровень протестности продолжает расти. Если представители власти и дальше будут игнорировать данный вопрос, существует риск, что регион и страну может накрыть по-настоящему масштабная протестная волна.

В этой ситуации социология могла бы стать эффективным механизмом по конструированию корректного функционирования украинского общества в аспекте взаимодействия населения и представителей политической и властной элиты.

Для этого на базовом этапе необходимо системное проведение социологических исследований по наиболее важным общественным вопросам. На основе результатов можно было понимать проблемное поле, отношение населения к текущим действиям власти. Социология могла бы стать действенным инструментом по коррекции государственной политики, легитимации действий власти. Объективная информация по отношению населения к острым вопросам (АТО, внешняя политика и др.) позволила бы представителям власти и политикам избегать деструктивных тем, которые увеличивают напряжение и раскалывают общество.

Именно таким образом можно построить открытый и эффективный диалог между властью и населением. От того насколько быстро будет активизирована работа в этом направлении будет зависеть общественное спокойствие и стабильность в Украине и Запорожском регионе в частности.

Список ссылок

1. Бебик В.М. Як стати популярним, перемогти на виборах та утриматися на політичному Олімпі / В.М. Бебик. – К., 1993. – 128 с.

2. Бутенко А.И. Организация прикладного социологического исследования / А.И. Бутенко. – М. : УРСС, 1998. – 217 с.
2. Девятко И.Ф. Методы социологического исследования / И.Ф. Девятко. – 2-е изд., исп. – М. : Наука, 2002. – 230 с.

Заболотна Марія Федорівна
аспірант кафедри політології ЗНУ

СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У СВІТІ

Інтеграція є невід'ємною частиною сучасних міжнародних відносин. Майже всі держави світу є частиною інтеграційних об'єднань. Як показує досвід, постійно зростаючий інтерес до такого роду співпраці є абсолютно виправданим, адже держави, що беруть участь в даних об'єднаннях мають ряд переваг у політичній, економічній та інших сферах взаємодії.

Важливо відзначити, що процес інтеграції охопив не тільки країни з високим рівнем розвитку, а також і держави, що розвиваються. Прикладом таких об'єднань можуть бути: Карибський спільний ринок, Південноафриканська конференція розвитку та координації та інші. Для переважної кількості держав характерно зближення на економічній основі (так як у більшості з них економіка не конкурентоспроможна), а на пошуку загальних тенденцій політичного і культурного розвитку. Таким чином, інтеграція охопила всі регіони світу, незалежно від політичних чи економічних показників [2].

У процесі розвитку інтеграційних процесів сформувався ряд загальних теорій інтеграції. Найбільшу популярність отримали три теоретичні напрямки: федералізм і неофедералізм, функціоналізм та неофункціоналізм і плюралістичний напрямок.

Найяскравішими представниками школи федералізму є А. Гамільтон, К. Уейр. Вони розглядали інтеграцію як спосіб створення міждержавного утворення. Воно має являти собою федерацію, головною метою якої є досягнення поставлених цілей за рахунок об'єднання зусиль держав. Разом з тим, існування даної федерації можливо тільки за умови отримання повноважень наднаціональними органами від держав-учасниць.

Представники неофедералізму виділяють головною метою федерації – прийняття рішень та формування ідеологічних орієнтирів.

Важливою відмінністю школи федералізму є заперечення економічного співробітництва як пріоритетного вектора взаємовідносин. На перше місце виходить політична взаємодія. Це пояснюється необхідністю держав забезпечувати свою безпеку.

Школа функціоналізму і неофункціоналізму розглядає інтеграцію з точки зору впливу одного центру, що володіє юрисдикцією, на конкретну територію. Ця взаємодія відбувається в результаті делегування цьому центру суб'єктами політичного життя національних держав частини своїх функцій. Представники школи функціоналізму, найвидатнішим з яких був Д. Мітрані, розглядали необхідність створення наднаціональних органів управління, так як вся система буде мати багаторівневу функціональну структуру.

Прихильники неофункціоналізму пріоритетне значення віддавали міжнародній торгівлі, а вдалою формою інтеграції, на їхню думку, є регіональна держава.

З точки зору плюралістичної школи, процес інтеграції може розвиватися двома способами: амальгамним і плюралістичним. У першому випадку нове державне утворення може бути створено за рахунок об'єднання декількох держав. Другий шлях

Соціальне прогнозування: методологія, перспективи та проблеми

інтеграційного розвитку передбачає особливу форму спільноти, в якій політична незалежність окремої держави буде збережена. Засновником даного теоретичного підходу став К. Дойч. Основна різниця між амальгамним і плюралістичним способами інтеграції полягала в тому, що при амальгамному способу населення повинно мати одні цінності і володіти глибоким усвідомленням національної єдності [1, с. 30].

Більшість дослідників сходяться на думці про те, що інтеграційні об'єднання проходять однакові етапи становлення в умовах глобалізації. З іншого боку, кажучи про загальні риси розвитку, не можна не згадати про унікальність геополітичних умов формування кожного регіону. Геополітична регіоналізація розглядається як процес синонімічний за своєю суттю інтеграції [3].

Виходячи з досвіду розвитку інтеграційних об'єднань, можна сформулювати ряд умов, необхідних для успішного розвитку інтеграції:

- Розгляд інтеграції, як довгострокового процесу, який не може принести максимальних результатів у короткостроковій перспективі;
- Внутрішньополітична стабільність і соціальна готовність населення до реформ;
- Постановка реальних цілей (які не носять формальний, декларативний характер), які будуть досягнуті в призначений термін [4, с. 27].

Таким чином, інтеграція є складним процесом, який є все більш актуальним в сучасній системі міжнародних відносин. Інтеграційні процеси, що відбуваються між країнами, завжди мають свої особливості. Для того, щоб створене інтеграційне об'єднання було довговічним та успішним треба розглянути якомога більше варіантів його реалізації. Тому вивчення науково-теоретичної бази є важливим аспектом, що дозволяє більш детально проаналізувати особливості та виявити закономірності розвитку нинішніх інтеграційних об'єднань.

Список посилань

1. Стрежнева М. Теории европейской интеграции / М.В. Стрежнева // Вестник Московского университета. Серия 25: Международные отношения и мировая политика. – 2009. – № 1. – С. 28-45.
2. Стрежнева М. Интеграция и вовлечение как инструменты глобального управления // [Электронный ресурс]. – Режим доступа : URL : <http://www.intertrends.ru/seventh/002.htm>. – Название с экрана.
3. Попович А. Интеграция: теоретические аспекты // [Электронный ресурс]. – Режим доступа : URL : <http://fmp-gugn.narod.ru/pop2.html>. – Название с экрана.
4. Mark Beeson. Regionalism and Globalization: Politics, Security, Economic Development. – New York: Palgrave Macmillan, 2007. – p. 324

Костенко Наталія Вікторівна
здобувач кафедри філософії ЗНУ

СОЦІАЛЬНО-КОНСТРУКТИВНИЙ ПІДХІД ДО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ

Рік тому в Україні виникло нове явище – вимушене переселення людей з зони проведення антитерористичної операції на сході країни та Автономної Республіки Крим. Згідно Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» вимушеним переселенцем вважається «громадянин України, який постійно проживає в Україні, якого змусили або який самостійно покинув своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, масових порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру» [1].

Соціальне прогнозування: методологія, перспективи та проблеми

На офіційному сайті державної служби України з надзвичайних ситуацій повідомляється, що на другу половину квітня 2015 року до інших регіонів переселено 832 тис. 879 осіб, у тому числі з Донецької, Луганської областей – 812 тис. 377 осіб, з Автономної Республіки Крим та міста Севастополь – 20 тис. 502 особи [2]. Рятуючи своє життя, ці люди вимушені були покинути місця постійного проживання та переїхати в більш безпечні регіони країни.

Громадянам України зазначеної категорії держава гарантує матеріальні виплати, забезпечує перевезення залізничним транспортом бажаючих виїхати із зони проведення антитерористичної операції в інші регіони, надає можливість отримати консультації та допомогу з медичних, юридичних, психологічних, соціальних та інших важливих питань, а також з приводу працевлаштування [2]. Але залишається і багато невирішених питань. У зв'язку з тим, що подібної ситуації в країні раніше ніколи не виникало державні інститути та населення ні на правовому, ні на ментальному, ні на побутовому рівні до масового вимушеного переміщення громадян виявилися не готовими. Порядок дій в подібних випадках тільки формується і держава ще не має єдиного підходу до врегулювання проблем вимушених переселенців. На нашу думку, події, що трапилися в Україні за останні півтора року: масові вбивства на політичному підґрунті в різних містах країни, втрата частини території, затяжні військові дії на Донбасі і, як наслідок, вимушене переселення майже мільйонна людей - є великою національною трагедією причини і наслідки якої владі та народу ще треба буде добре усвідомити, щоб зробити соціально-відповідальні висновки.

Багато з тих, хто вимушено переїхав в інші регіони очікує нормалізації ситуації та сподівається повернутися додому при першій же нагоді, але ніхто не знає, коли це станеться і ця невизначеність деморалізує людей. Інші переселенці добре розуміють, що повертатися їм вже нікуди, бо все, що для них було важливим – зруйновано. Всі вони змушені пристосовуватися до незвичних умов проживання, побуту, навчання, нового оточення, звикати до думки, що треба все починати спочатку. Директор Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.Птухи НАН України, академік НАН України, доктор економічних наук, професор Елла Лібанова ситуацію, коли людина раптово втрачає все, що змогла нажити за своє життя, наприклад, внаслідок військових дій або природних чи техногенних катастроф, означила терміном «раптова бідність» [3].

Для всіх вимушених переселенців неймовірно актуальними є питання, пов'язані з соціальною адаптацією, працевлаштуванням, пошуком жила, поновленням втрачених документів, навчанням дітей та студентів, медичною допомогою, відновленням соціальних зв'язків, налагоджуванням відносин з новим оточенням. Нерідко «приймаюча» сторона упереджено ставиться до приїжджаючих, має різні побоювання та звинувачує в тому, що сталося людей, які мають прописку чи зазначене в паспорті місце народження в донецькій або в луганській областях.

Треба відзначити, що серед тих, хто переїхав 146 тис. 8 дітей та 386 тис. 449 інвалідів та осіб похилого віку [2]. Їм набагато важче ніж іншим звикати до такої ситуації і вони потребують особливої уваги як зі сторони державних соціальних інститутів, так і зі сторони суспільства. Знову в інформаційному просторі лунає термін «діти війни». Дехто з цих дітей бачив загибель друзів чи рідних, дехто отримав важкі поранення, та всі вони пережили величезне психологічне потрясіння, яке не пройде безслідно і нагадає про себе якщо і не одразу, то через багато років. Ми вважаємо, що доречно також виокремити і таку категорію, як «громадянин війни». До неї треба віднести тих пересічних мешканців країни, які є чи були безпосередніми свідками або постраждалими від цього військового конфлікту. Психологами ДСНС України разом з

Соціальне прогнозування: методологія, перспективи та проблеми

представниками громадських (волонтерських) організацій на другу частину квітня 2015 року вже надано психологічну допомогу 150 тис. 622 особам, у тому числі 41 тис. 549 дітям [2], але такої допомоги обов'язково потребує кожен безпосередній учасник цієї національної трагедії.

Вирішення всіх зазначених проблем внутрішньо переміщених осіб повинна ініціювати, перш за все, держава. Але є соціально-конструктивні прояви і з боку громадян, які об'єднуються в потужні волонтерські рухи, і з боку самих переселенців, і з боку окремих бізнес-структур. Наприклад, деякі волонтерські організації «спеціалізуються» на тому, що надають переселенцям консультації з працевлаштування та допомагають знайти роботу чи житло. Громадяни зі сходу, що змогли започаткувати свою справу на новому місці, завжди намагаються підтримати своїх земляків. Один із провідних в країні сайтів з працевлаштування розробив та запустив розділ «Робота для переселенців», функціональність якого допомагає мешканцям зі сходу та Автономної Республіки Крим в пошуку роботи. [4]. Інший відомий в Україні сервіс з пошуку роботи запускає програму пільгового розміщення оголошень про вакансії для некомерційних організацій, які вирішують соціально-значимі питання (в тому числі громадських та волонтерських організацій) [5]. Ці приклади демонструють небайдужість, відкритість людей, приватних компаній та їх бажання допомогти.

Отже, на нашу думку, підхід до вирішення зазначеного кола питань повинен бути комплексним, системним, масштабним та мати соціально-конструктивний характер. Це означає, що, по-перше, повинна бути розроблена і впроваджена на всій території країни єдина державна програма з адаптації внутрішньо переміщених осіб із офіційним залученням до ефективної участі в неї активної частини соціуму (тобто громад, волонтерських або інших некомерційних організацій, бізнес-структур, підприємців). Програма має включати в себе економічні, соціальні, психологічні, культурні, медичні, духовні та інші напрямки допомоги та мати дієвий план максимального поширення інформації про те, як внутрішньо переміщеним особам може допомогти держава чи активна частина населення і як вони можуть допомогти собі самі. По-друге, українці можуть спробувати зрозуміти всю важкість ситуації, в якій опинилися вимушені переселенці та зробити щось для її стабілізації, а саме, протягнути руку допомоги тому, хто її потребує. І це буде індивідуальний соціально-конструктивний вклад кожного в спільну справу. В тому, що сталося в країні є багато причин і вони потребують ґрунтовного аналізу, який ще буде зроблено в майбутньому, а переселенці потребують нашої допомоги зараз. І, по-третє, самі мешканці зі сходу країни, які вимушені були змінити регіон проживання, повинні обов'язково користуватися допомогою, яку надає держава та активна частина соціуму, а ще як ніколи усвідомити, що багато чого залежить лише від них самих і взяти на себе відповідальність за своє життя. Вони вимушено опинилися за межами своєї зони комфорту і тому їм знадобиться вміння буди гнучкими, розставляти пріоритети, формулювати цілі, концентрувати увагу і скеровувати свої сили на головне та діяти, не покладаючи рук. Тому що ніхто не зможе допомогти, якщо людина сама собі не допомагатиме.

Таким чином соціально-конструктивний підхід до вирішення проблем вимушених переселенців може бути об'єднуючим фактором на всіх рівнях взаємодії держави та суспільства і стати поштовхом до розвитку країни.

Перелік посилань

1. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015. № 1, ст.1) {Із змінами, внесеними згідно із

Соціальне прогнозування: методологія, перспективи та проблеми

- Законами № 77-VIII від 28.12.2014, ВВР, 2015, № 11, ст.75 № 245-VIII від 05.03.2015}. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>.
2. Міжвідомчий координаційний штаб з питань соціального забезпечення громадян України, які переміщуються з районів проведення антитерористичної операції та тимчасово окупованої території. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mns.gov.ua/news/34232.html>.
 3. Уляницький Д. Элла Либанова: «Вторая мировая война была проще и понятнее» // РБК-Украина. – 2015. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rbc.ua/rus/interview/ella-libanova-vtoraya-mirovaya-voyna-proshche-1429856013.html>.
 4. Почему и как Work.ua помогает переселенцам в поиске работы. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.work.ua/news/site/619>.
 5. Rabota.ua запускає програму для некомерційних та державних організацій. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://rabota.ua/info/jobsearcher/post/2015/02/25/rabota_ua_nonprofit.aspx.

Криворучко Анна Юріївна

аспірант кафедри соціальної філософії та управління ЗНУ

КЛАСИФІКАЦІЯ ФОРМ ПРОЯВУ ФЕНОМЕНУ НЕЗАДОВОЛЕНОСТІ ЖИТТЯМ

Кожен феномен проявляється у різній формі, в залежності від середовища існування, причин виникнення і кола зв'язків. Форма – спосіб вираження і існування змісту.

Сутність феномену незадоволеності життям, на нашу думку, проявляється у протиріччі між мисленнєвими моделями бажаного і реально існуючого життя. Отже, «незадоволеність життям» слід розглядати у якості соціально-філософського поняття для позначення всього різноманіття проявів неузгодженості взаємозв'язку між бажаними і реально існуючими моделями життя, що склалися в соціальному організмі на певному історичному етапі його розвитку.

Виходячи з цього, форми прояву феномену незадоволеності життям можна позначити як зовнішній вияв (прояв) відмінностей між реальним життям і тим, що було сплановано і омріяно людиною в певний проміжок часу.

Основою класифікації є поділ суспільного життя на сфери. А подальший аналіз – лише уточнення і обґрунтування існування форм. За сферою суспільства[0, с. 37]:

1. Економічна незадоволеність – незадоволеність, причинами якої виступають неузгодженості у трудовій діяльності людини, розділі товарів і послуг, участь у грошово-товарних відносинах, використання знарядь праці і т.п.;

2. Політична незадоволеність – незадоволеність, підґрунтям формування якої є відношення людини до державного устрою, участі у політичному житті суспільства, активності чи пасивності у політиці, спрямованості, радикальності, приналежності до тієї чи іншої політичної сили.

3. Соціальна незадоволеність – залежить від позиції людини в освоєнні соціальної реальності, входження в неї, пристосування, вміння залагоджувати конфлікти, ставання частиною тієї чи іншої соціальної групи.

4. Духовна незадоволеність – незадоволеність, у основі якої лежить суперечності у освоєнні, виробництві, споживанні і збереженні духовних цінностей, ідей, думок, інтелектуальної власності, почуттів, знань, переконань. Оскільки їх виробництво пов'язано з соціальними інститутами, освітою, релігією, естетикою, вихованням особистості, то незадоволеність формується під впливом організацій, установ і засобів масової інформації.

Соціальне прогнозування: методологія, перспективи та проблеми

За масштабністю незадоволеність може бути:

1. Індивідуальна – це вид незадоволеності життям, який проявляється у окремої людини. Вона формується під впливом феноменів, що проявляється у суспільстві, але найбільш гостро проявляється у одного представника тієї чи іншої соціальної групи.

2. Групова – вид незадоволеності життям, при якому причини незадоволеності життям у певної групи співпадають. Навіть не просто співпадають, а мають одне джерело виникнення і розвитку, адже обмінюючись і постійно знаходячи причини і факти, що формують незадоволеність вона постійно укріплюється у свідомості групи.

3. Суспільна – охоплює велику кількість людей і передбачає негативні суспільні прояви. Мається на увазі, що сформувавшись у однієї людини чи групи ідея поступово розповсюджується серед широких мас населення, відповідно знаходячи причини для існування і заперечуючи логічні доводи щодо недоцільності її існування може привести до масових заворушень, страйків і хаотичних коливань суспільних мас.

За переважаючими факторами впливу:

1. Суб'єктивна незадоволеність – незадоволеність, при якій об'єктивні фактори грають малу роль, а на передній план виходить почуття людини, її бачення ситуації, емоції, переживання, враження, ідеї, плітки, страхи, сумніви, невпевненість, інколи навіть відсутність інформації і необмежена фантазія. ;

2. Об'єктивна незадоволеність – незадоволеність, яка виникає на основі об'єктивних суджень, розумних висновків, знань і витримана логічна послідовність її формування і виникнення. Мається на увазі, що людина під впливом подій, але тим не менш, з розумінням і усвідомленням сприймає ту чи іншу подію як причину незадоволеності.

За переважаючими факторами виникнення:

1. Матеріальні фактори – тут у підґрунті знову ж таки лежить економічна незадоволеність, тобто матеріальне становище не таке, яке прагне мати людина, її участь у виробництві матеріальних благ опосередкована і не приносить матеріальної вигоди, а участь у товарно-грошових відносинах приносить людині лише негативні емоції і матеріальні витрати. Досить часто виникає тоді, коли заплановані витрати людини перевищують її доходи, або доходи взагалі відсутні.

2. Психологічні фактори – основа для психологічної, інколи навіть екзистенційної незадоволеності життям. Під нею розуміється неузгодженість у внутрішньому світі людини, де емоції, почуття, відчуття, настрої беруть гору над розумом і логікою дій.

3. Соціальні фактори – тобто взаємозв'язки, стосунки і взаємозалежність окремої особистості чи групи людей і соціальних норм, правил, інститутів; неузгодженість, неприйнятність правил тим чи іншим.

За тривалістю існування:

1. Короткочасна – мається на увазі тимчасове невдоволення життям внаслідок невеликого життєвого ускладнення, триває день-два, виникає швидко, проходить ще швидше і не приносить суттєвої шкоди життєдіяльності людини, а навпаки стимулює її дії на покращення умов і попередження виникнення незадоволеності повторно.

2. Середньотривала (проявляється в середньому від тижня до місяця);

3. Довготривала – триває від одного місяця і спричинена причинами різного характеру, ускладнена ними ж і протікає постійно нагромаджуючись і збільшуючись; затримується надовго.

За складовими діяльності:

1. Передінтелектуальна – яка залежить від естетичного задоволення людини, зумовлена почуттями і ідеями, проявляється в духовній сфері життя суспільства.

Соціальне прогнозування: методологія, перспективи та проблеми

2. Поведінкова – коли людина несвідомо вивчає стимул для зміни своїх дій, але лише ускладнює своє життя.

3. Усвідомлююча – коли людина свідомо отримує задоволення від будь-чого, тобто спрямовує свої емоції і думки у позитивне русло, формує свою «модель життя», уникаючи негативних емоцій і суджень.

За життєвим етапом виникнення у людини;

1. У дорослому віці, адже відомо, що діти швидко виходять з негативного сприйняття ситуації, а отже, у віці від 18-35 (молодь) і від 35 до 60 років.

2. У похилому віці – 60-80 років;

3. У літньому віці – віл 80 років.

За силою впливу на життя:

1. Поверхнева незадоволеність життям – мається на увазі, людина не замислюється над причинами її виникнення, перебіг її також короткий, проявляється лише у певних зовнішніх проявах і емоціях.

2. Поглиблена незадоволеність – розуміється як така, що причини зрозумілі, але не усвідомлені, тобто вони такі і залишаються на рівні «інформації»;

3. Глибинна незадоволеність – коли людина остаточно зупинилася на думці про незадоволеність, не бачить шляхів її подолання, не має бажання знайти вихід..

Запропонована класифікація є однією з спроб теоретичного опрацювання матеріалу, вивчення закономірностей виникнення незадоволеності життям і з урахуванням практичних досліджень, звичайно, не претендує на абсолютну досконалість і незаперечність.

Список посилань

1. Антология мировой философии: в 4-х томах / [сост. Соколов В.В., Асмус В.Ф., Дынник М.А., Мамедов Ш.Ф.]. – М. : Мысль, 1962-1972. – (Серия «Философское наследие»). – Т.1. – 578 с.
2. Балацкий Е.В. Факторы удовлетворенности жизнью: измерение и интегральные показатели / Е.В. Балацкий // Мониторинг общественного мнения № 4(76), 2005, – С. 42-52
3. Бэкон Ф. Сочинения в двух томах/ Френсис Бэкон. – М., 1971, – 590 с.
4. Воронова Г.В. Життєдіяльність людини як соціально-філософська проблема. Монографія / Г.В. Воронкова. – Запоріжжя: Просвіта, 2007. – 204 с.
5. Ильин Е. П. Эмоции и чувства / Е.П. Ильин. – СПб. : Питер, 2001. – 752 с.
6. Спиркин А.Г. Философия: Учебник / А.Г. Спиркин. – 2-е изд. – М. : Гардарики, 2006. – 736 с.

Мергартен Е.Ю.

соискатель кафедры философии ЗНУ

МИГРАЦИЯ КАК ПРОБЛЕМА СОВРЕМЕННОЙ ЕВРОПЫ

Одной из актуальных проблем развития современной Европы является миграция. Особенно данный вопрос волнует Европейский Союз (ЕС). 28 государств ЕС и ряд других развитых европейских стран, отгородившись от остального мира (за небольшим исключением) визовым режимом въезда, столкнулись в последнее время с возрастающим масштабом миграционных потоков, в том числе и нелегальных. Европейская комиссия трактует понятие миграция как «Передвижение человека или группы лиц, через международную границу (международная миграция), или в пределах государства (внутренняя миграция). Это движение охватывает любой вид передвижения людей, независимо от его протяженности, состава и причин; оно включает в себя миграцию беженцев, перемещенных лиц, экономических мигрантов и

Соціальне прогнозування: методологія, перспективи та проблеми

лиц, переїзжаючих для других целей, в том числе на воссоединение семьи» [3]. Отметим, что миграция затрагивает такие аспекты человеческого бытия как физическое выживание человека, сохранению его духовности и реализации творческого потенциала личности. Миграция людей, постоянно проектирующих и практически оценивающих свои действия по перемещению в географическом и, как следствие, социальном пространстве самыми разными способами воздействует на общество (традиционное, современное, постсовременное). Более того, миграция явно и имплицитно инспирирует создание обществ с доселе неизвестным и неисследованным этническим и культурным, а порой и экономическим разнообразием, способствует появлению новых межнациональных общин как особых социальных групп, чья идентичность не определяется каким-либо конкретным территориальным образованием [1].

Борьба с нелегальной миграцией остается ключевым приоритетом политики для стран ЕС. Так, в 2014 году нелегально въехали в ЕС 276 113 мигрантов, что представляет собой увеличение на 138% по сравнению с аналогичным периодом в 2013 году [4]. Мигранты-нелегалы прибывают в ЕС через сухопутные, воздушные и морские маршруты. Большинство мигрантов прибегли к использованию преступных сетей контрабандистов. Незаконный ввоз мигрантов является результатом быстро растущей сети глобальной преступной деятельности. Бедность, социальная и политическая нестабильность, а также отсутствие или ограниченный доступ к легальным каналам для мигрантов, заставляет людей обращаться к услугам преступников, которые облегчают их несанкционированный въезд, транзит или пребывание в ЕС. Особую тревогу европейцев вызывает резкий рост миграционных потоков по маршрутам в Центральном и Восточном Средиземноморье. Так, более 220 000 мигрантов достигли ЕС именно по этим маршрутам в 2014 году, что представляет собой увеличение на 310% по сравнению с 2013 г. [4]. Это – беспрецедентный приток мигрантов и жестокость контрабандистов, которые часто подвергают мигрантов опасным для жизни рискам. Так, в 2014 году около 3 000 мигрантов потеряли свои жизни в Средиземном море при попытке нелегально достичь европейского берега [4]. 23 апреля 2015 года в Брюсселе прошел внеочередной саммит Европейского союза, созванный по инициативе Италии для обсуждения вопроса о путях решения проблем массовой нелегальной миграции выходцев из Африки в Европу через Средиземное море. Одним из итогов встречи стало решение по увеличению втрое бюджета операции «Тритон» по регулированию потоков мигрантов, направляющихся из Африки к берегам Италии. Европейские лидеры поручили главе дипломатии ЕС Ф. Могерини предложить меры по предотвращению роста числа нелегальных мигрантов. Выступая на саммите, президент Франции Ф. Олланд отметил необходимость принятия более решительных и действенных мер по достижению политического урегулирования в Ливии. По словам Ф. Олланда, в Ливии в настоящее время «не существует государственной системы. Ибо после проведенного в этой стране военного вмешательства там так и не удалось воссоздать государственные структуры. Сегодня в Ливии между собой ведут борьбу различные группировки. ЕС предлагает ускорить и активизировать меры, направленные на достижение политического согласия в Ливии, сделать так, чтобы страна вновь располагала собственной государственной системой, имела свое правительство и возможность действовать». В противном случае, как считает президент Франции, «в Ливии может быть создано террористическое государство. И тогда в Европу хлынут не мигранты, а террористы» [2]. Еврокомиссия предлагает: – усилить совместные операции в Средиземном море, а именно Triton и Посейдон, для захвата и уничтожения судов, используемых контрабандистами; – обеспечить

Соціальне прогнозування: методологія, перспективи та проблеми

сотрудничество европейских стран с целью сбора информации о контрабандистах и о возможных миграционных потоках; – развернуть группы в Италии и Греции для совместной обработки ходатайств о предоставлении мигрантам убежища; – государства-члены ЕС должны обеспечить дактилоскопию всех мигрантов; – разработать механизма расселения мигрантов – установить новую программу быстрого возвращения нелегальных мигрантов; – взаимодействовать со странами, окружающими Ливию для сдерживания миграционных потоков из Африки в Европу.

Итак, необходимость осмысления миграции в контексте существования современного европейского сообщества, в контексте сохранения внутренней связности социального пространства и становления цивилизации будущего, заставляет актуализировать научный поиск детерминант, причин и последствий миграционных потоков в Европу.

Список ссылок:

1. Дрокин М. С. Социально-философский анализ феномена миграции / М. С. Дрокин ; М-во образования и науки РФ, Пятигор. гос. лингвист. ун-т. – Пятигорск : ПГЛУ, 2010. – 154 с.
2. Об изменениях в военно-политической обстановке на Ближнем Востоке и в Северной Африке (20-26 апреля 2015 года) // <http://www.iimes.ru/?p=24349#more-24349>.
3. European Commission. Migration and Home Affairs. Glossary // http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/glossary/index_m.
4. European Commission. Migration and Home Affairs // <http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/>.

Сорокіна Олександра Сергіївна
викладач кафедри соціології ЗНУ

ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ

У ХХ ст. інформація перетворюється на провідний ресурс розвитку країни. Розвинена система інформаційного виробництва трансформується на детермінанту суспільного розвитку та забезпечує її провідне або підпорядковане положення на міжнародній арені. Тому перехід країни до інформаційної стадії є індикатором її включення до холістично-мейнстрімного напрямку розвитку та синхронізації із перебігом загальносвітових процесів.

Становлення інформаційного середовища як окремої, самостійної сфери суспільного виробництва було обґрунтоване в роботах українських дослідників – О. Колмогорова, М. Глушкова, Е. Семенюка, Г. Вишнякової, Е. Серавіна, В. Цимбала, та ін. Сучасне теоретичне обґрунтування нового етапу розвитку суспільства ведеться у декількох напрямках: дослідження впливу інформаційної складової на ефективність діяльності людини (Е. Семенюк) [4, с. 4-5]; розгляд інформації як ресурсу розвитку (О. Соснін) [5, с. 32]; вплив інформації на світогляд людини (В. Кафарський) [3, с. 10]; становлення інформаційної єдності (І. Чайка) [7, с. 283].

Засади інтеграції України у світовий інформаційний простір закріплені в чинному законодавстві та представлені такими міжнародними і національними нормативно-правовими актами: Конвенцією про захист прав людини й основні свободи (1950), Міжнародним пактом про громадянські та політичні права, Окінавською Хартією глобального інформаційного суспільства (2000), Конвенцією про кіберзлочинність (2006), Конституцією України (1996), законами України «Про національну програму інформатизації» (1998), «Про інформацію» (1992), «Про державну таємницю» (1994), «Про звернення громадян» (1996), «Про доступ до публічної інформації» (2011) тощо.

Соціальне прогнозування: методологія, перспективи та проблеми

Відносини у суспільстві з приводу продукування, розподілу, обміну та споживання інформації створюють систему інформаційного виробництва, яка функціонує та розвивається в межах усталених практик. Система інформаційного виробництва, обумовлена конкретно-історичним рівнем розвитку суспільства та його включенням у світові процеси, має певну специфіку, яка визначає її місце в системі суспільного виробництва та в системі світових інформаційних процесів. Особливості трансформації системи інформаційного виробництва обумовлені її спрямованістю, динамікою змін та ступенем охоплення сфер суспільства.

Система інформаційного виробництва в українському суспільстві знаходиться в стадії формування. Співвідношення процесів інформаційного виробництва утворюють техніко-технологічну (виробництво та розподіл) та соціокультурну (обмін та споживання) підсистеми, що визначають частку, в якій у просторі представлені дані та відомості. Обсяг інформаційного виробництва як продукування інформації, інформаційних продуктів та ресурсів в Україні є наднизьким: згідно з даними Державної служби статистики України, за у 2013 році експорту у сфері телекомунікацій, комп'ютерних та інформаційних послуг складав 10,1% від загального об'єму послуг; імпорт – 9,2% від загального об'єму [6, с. 247], а обсяг інвестування у сферу інформації та телекомунікації склав на 2013 рік лише 3,6% [6, с. 249].

Свідченням недоліків існуючої програми розвитку інформаційної сфери є відсутність інформативних даних у системі відомостей, що надаються Державною службою статистики України: по-перше, у сфері економічних відносин не є можливим установлення частки інформаційних продуктів у валовому внутрішньому продукті України. Розрахунок ВВП проводиться за виробничим методом, основу якого складає сума валової доданої вартості національних галузей економіки, у перелік яких включені сільське господарство, промисловість, торгівля, транспорт та зв'язок, освіта, охорона здоров'я, оплата послуг фінансових посередників та «інші види економічної діяльності». Сфера інформаційного виробництва як окрема, самостійна галузь економіки держави в ній не представлена, а інформаційна складова розглядається як частина інших видів діяльності.

По-друге, унеможлиблює установлення реальної картини участі населення у виробництві інформаційних продуктів та їх споживанні відсутність статистичних даних у таких показниках: розмір середньомісячної заробітної плати, облік якої ведеться за видами економічної діяльності; рух кадрів та використання робочого часу найманих працівників; структура споживчих витрат домашніх господарств.

Розподіл інформаційних продуктів та ресурсів у системі інформаційного виробництва означає обсяг відомостей та даних, який є доступним для членів суспільства. Процес інформаційного розподілу в Україні займає одне із останніх місць у структурі споживання та характеризується низькою динамікою змін: за даними внутрішньої торгівлі від загального обсягу реалізованих товарів комп'ютерна та обчислювальна техніка складає 1,0%; продаж аудіо-та відео обладнання і телекомунікаційного устаткування склав 2,1%. Динаміка зростання (з 2005 року) склала 0,1% для комп'ютерної та обчислювальної техніки; та мінус 0,3% для аудіо-та відео обладнання і телекомунікаційного устаткування [6, с. 265].

Обмін в інформаційному виробництві визначає особливості передачі відомостей та даних між членами суспільства. Чільне місце серед різних форм передачі посідає опосередкована – електронна. За можливостями обміну інформацією Україна може бути віднесена до розвинених країн (за даними Світового Банку, кількість користувачів мережею Інтернет уже в 2010 році складала 44,6 на 100 осіб) [1, с. 330].

Соціальне прогнозування: методологія, перспективи та проблеми

Наявним є досить помірна інституціоналізація нових практик інформаційного обміну, яка проявила себе у сфері економічних інституцій. Зокрема перший закон щодо електронного цифрового підпису, який дозволив прискорити швидкість торговельних операцій як між національними, так і між закордонними резидентами, був прийнятий в 1995 році у США. В Україні закони «Про електронні документи та електронний документообіг» та «Про електронний цифровий підпис» були прийняті Верховною Радою України лише за вісім років, у 2003-му.

Обсяг споживання інформації пов'язаний із загальним добробутом членів суспільства їх загальною структурою витрат. За офіційними даними, на 2010 рік 90% усіх сукупних витрат домогосподарств становили саме споживчі витрати, з яких 55,3% припадало на харчові, 40,4% – на непродовольчі товари та послуги. Витрати на зв'язок склали лише 3,3% від усіх споживчих витрат у 2010 році [6, с. 96, 105-106]. Даний показник є низьким з огляду на те, що в групі «розвинених суспільств» спостерігається постійне зростання кількості витрат на інформацію та інформаційні ресурси, доля яких перевищує 10%. За станом на 2013 рік обсяг непродовольчих витрат складає лише 5% [6, с. 376].

Зіставлення процесів власне виробництва, розподілу, обміну та споживання інформації дозволяє виділити тип інформаційної системи в Україні, яка на сучасному етапі може бути віднесена до систем-реципієнтів. Інформаційна рецепція проявляється в превалюванні імпорту інформаційних товарів та послуг над експортом [1, с. 228-230]. Подібна залежність супроводжується асиметричним співвідношенням процесів виробництва, розподілу, обміну та споживання відомостями і даними, де споживання та обмін превалюють над процесами виробництва та розподілу. Така конфігурація є свідченням перебування країни у статусі інформаційної периферії та перебування у стані об'єкта впливу з боку зовнішніх агентів. Особливостями трансформації системи інформаційного виробництва в Україні є відсутність системи індикаторів розвитку сфери, низька динаміка змін та відсутність чітко визначеного вектору їх спрямування.

У глобальному вимірі тип відтворення інформаційної системи українського суспільства може бути визначений як простий відкритий. Віднесення до типу простого відтворення обумовлене відсутністю значущих показників розвитку інформаційного простору за останні роки. Так, зростання за останні декілька років зрідка перевищує 2%, що є наднизьким показником. Відкритість інформаційного відтворення інформаційної системи України обумовлена її участю у міжнародних інформаційних процесах на макро-, мезо- та макрорівнях, представлених діяльністю держави, суспільства в цілому, окремих груп та індивідів.

Список посилань

1. 2012 World Development Indicators [Electronic resource]. – Access mode : <http://data.worldbank.org/sites/default/files/wdi-2012-ebook.pdf>.
2. Діяльність підприємств в сфері послуг : статистичний бюлетень (за 2009–2010 рр.). – К. : Держ. комітет статистики України, 2011. – 157 с.
3. Кафарський В. Інформаційна культура українського суспільства / В. Кафарський // Голос України. – 2006. – 23 травня (№ 92). – С. 10–12.
4. Семенюк Е. П. Інформатизація суспільства і людина / Е. П. Семенюк. – К. : Знання, 1990. – 48 с.
5. Соснін О. Інформація – ціна – безпека / О. Соснін // Віче. – 2007. – № 15(204). – С. 32–35.
6. Статистичний щорічник України за 2013 рік / за ред. О. Г. Осауленка. – К. : Держ. служба статистики України, 2014. – 534 с.
7. Чайка І. Ю. Феномен інформаційної єдності : соціально-філософський аналіз : [монографія] / І. Ю. Чайка. – Запоріжжя : КСК-Альянс, 2013 – 330 с.

ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «КОНФЛІКТ» В ГЛОБАЛЬНОМУ ВИМІРІ

Формування глобальної цивілізації визначає інтенсивність та масштаб впливу на мікро, макро та мезо рівнях конфлікту. Конфлікти виникають на будь-якому рівні: міжособистісному, груповому, міжнародному, міжнаціональному, глобальному та ін. Тому є необхідність уточнення змісту поняття «конфлікт», визначення основних смислових контекстів його використання, задля з'ясування предметного поля цього конфлікту, отже почнемо дослідження з етимологічного сенсу поняття.

Етимологічний сенс поняття «конфлікт» має походження від латинського слова «*conflictus*» – зіткнення. У тлумачному словнику російської мови «конфлікт» визначається як зіткнення, серйозна розбіжність, суперечка [1].

Зазначене трактування поняття «конфлікт» підкреслює значимість самого конфлікту, його «серйозність», але не вказує на його суб'єкти та об'єкти. Визначення конфлікту, як суперечки вказує на його вербальний характер, присутність комунікації між суб'єктами.

Близьке за значенням такому визначенню «конфлікту» надається в тлумачному словнику української мови. Тут «конфлікт» визначається як зіткнення протилежних інтересів, думок, поглядів; серйозні розбіжності; гостра суперечка. Але таке визначення доповнюється ще другим варіантом трактування поняття «конфлікт», як ускладнення в міжнародних відносинах, що може призвести до збройної сутички [3, с. 274].

Таке визначення вказує на об'єкт конфлікту, окрім цього підкреслюється наявність діяльності людини (її інтереси, думки, погляди), а також інтенсивність конфлікту, на яку вказує застосування такого визначення конфлікту, як «гостра суперечка». Стосовно визначення конфлікту, як можливості для збройної сутички, то таке трактування вказує на те, що суб'єкти конфлікту є міжнародними носіями, тим самим обмежуючи загальне поняття конфлікт лише міжнародним рівнем.

Дещо відмінне трактування поняття «конфлікт» надається в тлумачному словнику Кембриджа: «Конфлікт – це активна незгода між людьми з протилежними думками або принципами; боротьба між двома або більше групами людей або країн [4].

Таке визначення вказує на те, що в конфлікт включені позиції суб'єктів, увага також зосереджена на кількості цих суб'єктів, та підкреслюється, що конфлікт – це активна незгода. Активність, як всезагальна характеристика життя, включає в себе як усвідомлені, так і не усвідомлені дії. Джерелом активності є потреби. Отже, якщо визначати конфлікт як активність, тоді конфлікт – це потреба людини, як біологічної сутності. Але, якщо причини конфлікту усвідомлюються його суб'єктами, тоді необхідно звертатись до визначення конфлікту не через активність, а через діяльність, як усвідомлену, цілеспрямовану активність.

Таким чином, поняття конфлікт має декілька значень:

1. Конфлікт як серйозна розбіжність, – підкреслюється значимість та цінність конфлікту (аксіологічне значення).
2. Конфлікт як суперечка, – підкреслюється наявність вербального протистояння (комунікативне значення).
3. Конфлікт як активна незгода в процесі зіткнення різних цілей суб'єктів, – підкреслюється його діяльнісний характер (праксеологічне значення).
4. Конфлікт як протилежність думок та принципів, – підкреслюється пізнавальний характер конфлікту (гносеологічне значення).

Соціальне прогнозування: методологія, перспективи та проблеми

5. Конфлікт як невід'ємна частина життя (онтологічне значення).

Конфлікти в глобальному вимірі, також містять в собі вищевказані значення. Тому що смислові атрибути уточнюються лише в глобальному масштабі формування цілісності.

Н.В. Панина виокремлює такі основні причини виникнення глобальних конфліктів в новий і новітній час.

1. Економічні причини – це формування буржуазних відносин і пов'язаного з ними процесу первісного нагромадження капіталу, боротьба підприємців за джерела сировини і ринки збуту.

2. Політичні причини – безпосередньо пов'язані з попередніми; запекла боротьбу за додаткові джерела доходу, контроль над джерелами сировини і ринками збуту, колоніями. Це головна причина регіональних і світових війн.

3. Соціальні причини – це поступове руйнування старої феодальної соціальної структури суспільства, формування двох основних класів – буржуазії та найманих робітників.

4. Ідеологічні причини – це зміни в пануючій ідеології, що виразилися в падінні впливу церкви (передусім католицької) [2, с. 5].

Якщо економічні, політичні та соціальні причини глобальних конфліктів охоплюють окремі сфери життєдіяльності, то ідеологічні причини є вузькими порівняно з ними та потребують розгляду у діалектиці суспільної психології. Тому, доречніше окремо визначити духовно-культурні причини виникнення глобальних конфліктів.

Спільною рисою багатьох визначень конфлікту є те, що конфлікт трактується як протиріччя, але протиріччя – це джерело розвитку, а конфлікти та глобальні конфлікти зокрема не завжди виступають джерелом розвитку та дають поштовх для активізації суспільства, адже деякі конфлікти мають руйнуючу дію та дестабілізують глобальне суспільство. Отже, конфлікти – це не завжди протиріччя, доречнішим буде вживати поняття «конфлікт» в значенні зіткнення інтересів, думок, принципів. Отже, глобальний конфлікт – це конфлікт, спричинений складними взаємозв'язками та відносинами між глобальними суб'єктами, який характеризується зіткненням інтересів, думок, принципів та впливає на загальносвітовий хід історії.

Список посилань

1. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка [Електронний ресурс] / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – 2010. Режим доступу до ресурсу: http://slovari.299.ru/word.php?find_word=%EA%EE%ED%F4%EB%E8%EA%F2 slovar=4.
2. Панина Н.В. Глобальные конфликты нового и новейшего времени / Н.В. Панина. – М. : Моск. гос. ин-т. электроники и математики, 2005. – 117 с.
3. Словник української мови: в 11 томах / [уклад. Білодід І.К., Бурячок А.А., Вінник В.О. та ін.]. – К. : Наукова думка, Т.8. – 1977. – 927 с.
4. Cambridge Dictionaries [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <http://dictionary.cambridge.org/ru>.

СВОБОДА НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В АРАБСЬКОМУ СОЦІОГУМАНІТАРНОМУ ПРОСТОРИ ЯК СКЛАДОВА ЙОГО ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ

Видатний польський логік А. Тарський одного разу зазначив, що поняття істини дійсно стало фундаментальним методологічним поняттям, котре приводить до важливих проблем та результатів.

Дійсно, істина це те, чого повинен досягти кожний вчений та дослідник незалежно від предмету своєї наукової діяльності. Саме істина є метою філософських міркувань та наукової діяльності в цілому.

Запорукою плідної наукової діяльності є існування усіх необхідних умов для потенційного дослідника, в яких він можливо безперешкодно працювати. Однією із таких умов виступає свобода наукових досліджень. Вказана свобода давно вже стало нормою у західному суспільстві, а також і в Україні. Ця свобода являє собою невід'ємну частину сучасного демократичного суспільства. Проте не всі представники сучасного суспільства в світі мають можливість здійснювати вільну наукову діяльність. К останнім належать громадяни деяких арабських країн, наприклад Саудівської Аравії та Оману. В цих країнах, у зв'язку із офіційно встановленою державною релігією ісламом, уряд жорстко контролює наукову діяльність у таких сферах як релігієзнавство, політична філософія та інші допоміжні сфери. Так, наприклад, коли справа доходить до стану свободи ЗМІ у Саудівській Аравії, ми не можемо обійти увагою трагічне становище Раіфа Балаві – правозахисника, письменника і блогера, який стикнувся з багатьма звинуваченнями, наразився на покарання у вигляді побиття батогами і тюремний термін за свою боротьбу за свободу слова. Хоча справа Балаві отримала широкий резонанс у міжнародних колах правозахисників і медійників, існують інші численні приклади подібного тиску і небезпек, на які наражаються журналісти в Саудівській Аравії.

З іншого боку, нещодавно Бахрейн закрити панарабський телевізійний канал новин Al-Arab News, який належав саудівському мільярдеру принцу Аль-Валіду бен Талалу, за трансляцію інтерв'ю з представником бахрейнської політичної опозиції. Але, знову ж таки, клімат у засобах масової інформації, навіть у найбільш репресивних суспільствах регіону, змінюється у зв'язку з доступністю різних джерел інформації.

Особливістю вищезгаданої ситуації є те, що у жодному сенсі іслам не потрібно розглядати як гальмо для розвитку науки. На жаль на Заході, а також в нашій країні формується точка зору, згідно із якою, іслам розглядається як ідеологічна основа сучасного ісламського фундаменталізму та тероризму. За словами пана Блера, західні керівники повинні ставити на перше місце питання релігійного екстремізму і тісніше співпрацювати з іншими країнами, «особливо з Росією та Китаєм», незалежно від деяких розбіжностей. Політик зазначив, що світом шириться загроза радикальних поглядів, які деформують «справжню ідею ісламу». «Ця загроза дестабілізує спільноти і цілі народи, вона підриває можливість мирного співіснування в епоху глобалізації, – наголосив Тоні Блер. – І перед лицем цієї загрози ми, як не дивно, відмовляємося її визнати і безсилі їй ефективно протистояти». Він також закликав можновладців світу визнати, що витратити мільярди на захист від ідеології країн, «з якими ми тісно співпрацюємо в області безпеки і оборони», – це абсурдно.

Можна почути обвинувачення на адресу ісламу в обскурантизмі, тобто у вкрай ворожому відношенні до науки та наукових досліджень, що нібито іслам перешкоджає

Соціальне прогнозування: методологія, перспективи та проблеми

свободі наукових досліджень. Однак, це не є істиною. Приведемо деякі історичні та фактологічні докази вказаної думки.

Свобода наукових досліджень проголошена й гарантована в ісламі задовго до того, як це відбулося в Європі. Загальновідомо, що середньовічне мракобісся та схоластика, в значній мірі загальмували розвиток науки у вказаний період. Церковна абсолютизація християнських релігійних догматів, а також жорстокі переслідування інакомислячих, і взагалі, усіх неугодних церкві людей, викликали глибокі деформації в суспільстві середньовічної Західної Європи. Звісно пізніше ситуація корінним чином змінилась, та зараз вже на Заході подібні гоніння проти свободи індивіда розглядаються як варварство.

На відміну від середньовічної Європи, іслам, а конкретно, відповідні положення Корану, гарантували свободу взагалі, у тому числі, свободу наукових досліджень усім вченим.

Слід зазначити, що це були не просто безпідставні декларації теоретичного характеру. Вказана свобода генерувала видатні досягнення арабів-мусульман у науці та філософії, котрі обумовили подальший розвиток ісламської цивілізації. Загальновідомі досягнення арабів у математиці, медицині, астрономії та інших науках. Так, наприклад, приблизно наприкінці дев'ятого століття Багдад став центром науки. У цьому ж столітті арабський математик Аль-Хорезмі зробив свій внесок у розвиток царіці наук. Арабський лікар і філософ ар-Разі був першопрохідником у лікуванні таких хвороб, як кір і вітряна віспа. Необхідно також згадати таких арабських вчених і філософів, як Ібн Сіна, Ібн Рушд, Ібн аль-Хайсан і багато інших.

Важливо помітити що, безпосередньо в Корані, немає прямого заклику до проведення наукових досліджень. Однак, там і не немає прямої або непрямой заборони на подібну практику.

Ще одним доказом свободи наукових досліджень в ісламі, служить виникнення різноманіття релігійних та юридичних шкіл на Арабському Сході, які протягом сторіч вели й продовжують вести дискусії між собою по правовим питаннях. Так, наприклад, тільки мазхабов (юридичних шкіл), протягом розвитку ісламської цивілізації, існувало близько 10, кожна з яких, мала солідний інтелектуальний потенціал і проводила значні наукові дослідження в області ісламської юриспруденції.

Слід зазначити, що усе згадане стосовно свободи наукової діяльності відноситься і до філософії та релігії, оскільки остання уявляє у собі свободу вільно міркувати та виражати свої філософські позиції по різних питаннях. Проте тут також існують обмеження. У зв'язку з терактом проти Charlie Hebdo Папа Франциск висловився, що існують межі у свободі вираження, а також, що «не можна робити забаву з віри». Понтифік згоден із тим, що свобода слова є фундаментальним правом людини, проте наголошує, що «кожна релігія має свою гідність». Відповідаючи на запитання про вбивство журналістів у зв'язку із карикатурами на ісламського пророка Мухаммеда, Папа сказав: «Не можна провокувати, не можна нападати на віру інших людей та потішатися з неї».

Таким чином, із вищевикладеного чітко видно, що іслам як релігія із теоретичної точки зору, не є перешкодою у свободі наукових досліджень та філософії. Однак влада в деяких арабських країнах значною мірою політизувала іслам та його концептуальні положення у зв'язку із загрозою можливості втрати своєю влади, у випадку коли у суспільстві з'явиться свобода як елемент демократії. Тому на практиці не лише свобода наукових досліджень та і багато інших свобод у багатьох арабських країнах не гарантуються да обмежується.

Соціальне прогнозування: методологія, перспективи та проблеми

Проте ті глобалізаційні процеси, які відбуваються у сучасному суспільстві та світі, ведуть, кінець кінцем, до часткового стирання культурних, правових та економічних кордонів між різними країнами. Демократія яка є невід'ємним елементом глобалізації, поступово, може отримати шанс, на те, щоб пустити свої коріння в країнах Арабського Сходу.

Безумовно, тут слід пригадана події «Арабської весни». «Арабська весна» («переворот», «революція» або навіть «смута») – революційна хвиля демонстрацій і протестів, що почалися в арабському світі 18 грудня 2010 року в Тунісі, захопила потім Єгипет, Лівію, Ємен, Бахрейн, Сирію. Страйки, демонстрації, ходи й мітинги охопили майже всі арабські країни, в ході яких використовувалися як загальні методи громадянського спротиву й елементи військового протистояння, так і засоби соціальних медіа та Інтернету для організації протесної активності, для спілкування та інформування про події, що відбуваються.

Після події так званої «Арабської весни», в Єгипті та Тунісі все більше та більше людей почали відкрито виступати за лібералізацію наукових досліджень та безперешкодного використання мережі Інтернет. Проте, «Арабська весна», яка почалася з Тунісу в грудні 2010 року та згодом поширилась на інші країни Північної Африки та Близького Сходу, мала значні наслідки для цих країн, проте, не завжди позитивні. Можливо це саме та «третя хвиля демократизації» про яку писав С. Хантінгтон але лише час дасте остаточну відповідь на вказане питання.

Гулякова Катерина Ігорівна

бакалавр кафедри соціальної філософії та управління ЗНУ

ЕВОЛЮЦІЯ ПОНЯТТЯ ВІДЧУЖЕННЯ ЯК ФЕНОМЕНУ СОЦІАЛЬНОЇ ДІЙСНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Протягом усієї історії людина була і залишається суспільною істотою, а тому їй властиве прагнення до розкриття, розуміння та логічного пояснення істотних проблем, які стають реаліями соціальної дійсності. І однією з таких проблем, яка привнесена глобалізаційними процесами в життя людей, виступає феномен відчуження, який за останній час встиг набути характеристики буденності та повсякденності. Подібний стрімкий розвиток відчуження є показником зміни положення людини в суспільстві. Виходячи з цього буде доречним актуалізувати тему відчуження, яка дасть можливість виявити природу соціального феномену відчуження.

Метою дослідження виступає аналіз сутнісних характеристик відчуження як феномену соціальної дійсності та зміни його форми у контексті розвитку світових глобалізаційних процесів. Розгляд поняття відчуження в умовах трансформаційних процесів та розмивання ціннісних орієнтирів у суспільстві сприяє формуванню самосвідомості окремої особистості та пошуку нової парадигми соціального буття.

На сьогоднішній день тема відчуження людини в умовах розвитку західного суспільства споживання входить до числа актуальних проблем філософської науки. Серед науковців, які розглядали феномен відчуження особливе місце займають роботи класиків філософії, які виокремили саму суть поняття відчуження та його витoki, а саме роботи Платона, Ж.Ж. Руссо, Т. Гоббса, М. Вебера, К. Маркса, М. Хайдеггера, К. Ясперса та інших. Великий внесок у пояснення причин відчуження внесли Л. Фейєрбах, Г.В. Гегель, а також представник історичного матеріалізму К. Маркс. Основи соціально-психологічного підходу до дослідження проблеми відчуження були розроблені в філософії Е. Фромма, К. Хорні. У їхній творчості аналізується відчуження

Соціальне прогнозування: методологія, перспективи та проблеми

в контексті соціально-психологічних явищ і міжособистісних відносин. Проблема ж самовідчуження представлена у філософії Г. Маркузе, Ю. Хабермаса.

Розгляд феномену відчуження у контексті сучасних тенденцій розвитку суспільства, коли глобалізаційні процеси призводять до порушення традиційних зв'язків у сфері сімейних, національних, трудових, духовних відносин, набуває нового звучання. У найзагальнішому виді глобалізація розуміється як процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції, основними характеристиками якої є поширення капіталізму по всьому світу, світовий поділ праці, міграція в масштабах всієї планети грошових, людських і виробничих ресурсів, стандартизація законодавства, економічних і технологічних процесів, а також зближення культур різних країн [7, с. 242]. Всі ці процеси можуть негативно впливати на розвиток особистості, а згодом призводять до знеособлення людини, а разом із цим до атомізації всього соціального буття. Підсилює процеси самотності та відчуження також і панування у суспільстві масового споживання матеріальних цінностей, затвердження у суспільній свідомості почуття втрати високих ідеалів і сенсу існування, моральний релятивізм і песимізм.

Проблема буття людини в її невід'ємній взаємозалежності від природи, культури та суспільства обговорювалася філософами ще з античних часів. Слово відчуження використовувалося у древніх римлян як юридичний термін, який означав позбавлення або розпродаж майна. Крім цього, перші відомості про відчуження, як феномену соціальної реальності демократичного суспільства, були висунуті давньогрецьким філософом Платоном. Він пов'язував виникнення відчуженості у суспільстві з переходом до демократичного устрою, який унеможлиблює здійснення пізнавального процесу, повноцінного розвитку та осягнення цінності життя [4, с. 89]. Засновником теорії відчуження став представник німецької класичної філософії Г. В. Гегель, який розглядав державу як втілення національного духу, у якій цей дух опредметнюється та об'єктивується й, таким чином, відчужується, набуваючи раціоналізованих рис правового інституту. Гегель проводив достатньо цілісний опис через тотальність відчуження та розвитку культури в історичному аспекті. Він наголошував на тому, що існують різні форми відчуження, які, головним чином, пов'язані з самовідчуженням абсолютного духу для самопізнання. Дух «відчужує» себе, а потім з цього відчуження повертається в себе, тим самим тільки тепер проявляється в своїй дійсності й істині, які складають також надбання свідомості. Дійсність, хоча вона і створена людиною, для неї «є щось безпосередньо відчужене» [1, с. 209]. Таким чином, у філософських поглядах Гегеля ідея відчуження набуває всеосяжний характер, як рушійний і породжуючий принцип.

Л. Фейербах спробував значно «приземлити», матеріалізувати поняття відчуження, шляхом переведення її у релігійну сферу. На його думку людина відчужує від себе свою існуючу чуттєво-предметну сутність, і, у свою чергу, наділяє цією сутністю вкрай ілюзорну істоту, а саме – бога. Власні сили людини постають як надприродні божественні сили, що панують над нею. «Теологія роздвоює і відчужує людину, щоб цю відчужену сутність знову з нею ототожнити». Таким чином Фейербах критикує християнство, говорячи про те, що люди відчужують свою абстрактну родову сутність, яка базується на любові, на користь уявної надреальності, яка називається Богом [6, с. 159]. Великий внесок у пояснення причин відчуження вніс представник історичного матеріалізму К. Маркс, який взяв за основу діяльнісну сферу людського життя, зокрема працю, як визначальну сутнісну ознаку особистості [3, с. 54]. К. Маркс проаналізував процес відчуження найманого працівника в капіталістичному суспільстві. Внаслідок розвитку машинного виробництва та відповідного рівня поділу

Соціальне прогнозування: методологія, перспективи та проблеми

праці, робітник перетворюється на «деталь, «придаток» величезного машинного механізму. Робоча сила перетворюється на товар, який продається за заробітну плату. Робітникам для існування необхідно працювати на капіталіста, що має у власності засоби виробництва. Вироблений працівником продукт «йде» до капіталіста (власника засобів виробництва), і внаслідок цього виявляється чужим, відділеним від працівника предметом. Але слід зауважити, що таке розуміння є вписаним у рамки політекономічного змісту, а отже не повною мірою враховує специфічність людської особистості як такої, а розглядає її у просторі «відчуження робітника від свого продукту». Іншої думки притримується С.Кьєркегор, який розглядав відчуження як результат панування свідомості та раціоналізму, а отже не виокремлював факт проблем буття та існування. Своєрідного значення надають поняттю відчуження роботи Леонт'єва та Рубінштейна, висвітлюючи його як втрату сенсу. Зокрема, О.М. Леонт'єв називає відчуженою діяльність, у якій збережено лише спонукальні мотиви у відсутності змістотворчих, а С.Л. Рубінштейн говорить про можливість подолання відчуження ідеалу шляхом його реалізації, провідною до подолання відчуження людини від людини і до автентичного життя [2, с. 80].

Основи соціально-психологічного підходу до дослідження проблеми відчуження були розроблені в філософії Е. Фромма, К. Хорні. У їх творчості аналізується відчуження в контексті соціально-психологічних явищ і міжособистісних відносин. Проблема самовідчуження представлена у філософії Г. Маркузе, Ю. Хабермаса.

Представники екзистенціалізму (А. Камю, Ж.-П. Сартр, М. Хайдеггер, Г. Марсель) розглядають відчуження як первісний стан людини, незамінний атрибут взаємовідносин з навколишнім середовищем. Людина, на їх погляд, представляє собою істоту, яка прийшла у світ без заданої мети, а тому, опиняючись у чужому просторі, вона постійно створює себе, спираючись на свої можливості [5, с. 468].

Спираючись на аналіз сутнісних характеристик відчуження можна зазначити, що проблема цього феномену має певну специфіку розгляду, яка відповідає духу певної епохи. Однак, зважаючи на сучасні виклики соціальної реальності – а саме глобалізації, осмислення цієї проблеми потребує розширити горизонт досліджень. Адже глобалізаційні процеси вписали поняття відчуження у рамки не лише суб'єкт – об'єктних відносин, а ще й на політичний, духовний, та економічний рівень.

Отже, в умовах глобалізації світового простору відчуження як феномен соціальної дійсності зазнає трансформації. Це призводить до швидкої зміни місця людини у суспільстві, а отже й до переосмислення традиційних цінностей окремих культурних традицій. Виходячи з того, що процеси розвитку сучасної глобалізації вельми суперечливі, а тому і глобалізація сама по собі, може проявляти себе як негативне, так і позитивне соціальне явище, одним із яких і виступає відчуження.

Список посилань

1. Гегель Г.В.Ф. Сочинения. Том 04. Система наук. Часть 1 . Феноменология духа – Москва: Созкгиз, 1959.
2. Леонт'єв А. Н. Философия психологии: из научного наследия / Под ред. А. А. Леонт'єва, Д. А. Леонт'єва. М. : Изд-во Московского университета, 1994.
3. Нарский И. С. Отчуждение и труд: по страницам произведений К.Маркса. М. : Наука, 1983. – 144 с.
4. Поппер К. Открытое общество и его враги Т. 1 Чары Платона, М., 1992.
5. Сартр Ж.-П. Бытие и ничто: Опыт феноменологической онтологии. М. : Республика, 2000. – 639 с.
6. Фейербах Л. Избранные философские сочинения в 2-х тт. М., 1995.
7. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. М., 2003.

ПРОБЛЕМА КОНСТРУЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Актуальність дослідження. На сьогоднішній день суспільство, що швидко розвивається висуває перед особистістю високі вимоги, бо саме від неї залежить подальший розвиток не тільки суспільства та держави, але й усього світу. Тому дуже важливо розуміти значення соціального інтелекту у можливостях змін та перетворень.

Стан дослідження проблеми. Вивчення ролі мови в мисленні та соціальному пізнанні – Л. С. Виготський, Ж. Піаже, Е. Сепір, Б. Уорф. Проблема співвідношення вербалізованого та невербалізованого знання в предметному, творчому, практичному та соціальному мисленні – С. Л. Рубінштейн, Я. А. Пономарьов, О. К. Тихомиров, І. Н. Семенова, С. С. Степанова, К. А. Еріксон, Г. А. Саймон та ін.

Інтелект (від лат. *Intellectus* – розуміння, пізнання) – загальні здібності до пізнання, розуміння і вирішення проблем.

Поняття інтелект об'єднує всі пізнавальні здібності індивіда: відчуття, сприйняття, пам'ять, уявлення, мислення.

Виділяють три види інтелекту:

1) біологічний інтелект, під яким розуміється фізіологічна, нейрологічна та біохімічна основа пізнавального поведінки, яка в основному пов'язана зі структурами і функціями кори головного мозку;

2) психометричний інтелект, який визначається стандартними тестами вимірювання коефіцієнта інтелекту (IQ);

3) соціальний (або практичний) інтелект як прояв соціально корисної адаптації.

Виділяються і досліджуються такі прояви соціального інтелекту, як міркування, рішення задач, пам'ять, здатність до навчання, розуміння, обробка інформації, вироблення стратегій, пристосування до навколишнього середовища.

Проблема соціального інтелекту виводить нас на міждисциплінарні дослідження, що стосуються соціальної філософії, соціології, соціальної антропології та інших близьких до них областей наукового дослідження, які характеризують різні форми адекватного вбудовування людини в соціум, адекватне і раціональне використання соціальної комунікації, розуміння «іншого» і створення умов бути зрозумілим «іншим», виявлення та інтерпретації соціальних смислів та цінностей.

Висновок. Соціальний інтелект пов'язаний із розумовими здібностями по обробці соціальної інформації. Він виступає одночасно як когнітивний соціальний компонент мислення так і прояв творчості. Проблема конструювання соціального інтелекту – це проблема конструювання соціальності.

Писаренко Любов Анатоліївна
бакалавр кафедри соціології ЗНУ

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ НОРМ НА ПРОЯВ ЕМОЦІЙ

Емоції найчастіше є предметом дослідження психології і психофізіології. Причина цьому сприйняття емоцій з суб'єктивної сторони, а значить – їх принципової не співмірності, тобто неможливості використання об'єктивних критеріїв для зіставлення і опису. Крім того, надмірна увага приділялася фізіологічному компоненту, який являє собою комплекс неконтрольованих і постійно змінюються реакцій на зовнішні або внутрішні стимули і впливи.

Соціальне прогнозування: методологія, перспективи та проблеми

Але, тим не менш, емоції – це фундаментально соціальне явище. Так як, емоції випробовуються відповідно до визначених правил і норм закладених в суспільстві. Тому, деякі емоції, важаються доречними, деякі – недоречними. Деякі схвалюються, деякі не схвалюються. Емоція – є не просто ще одним об'єктом в ряду інших соціологічних. Вона є на стільки ж важливою спрямовуючою силою колективної та індивідуальної поведінки, як раціональний розрахунок і когнітивний стан. Отже, емоції впливають на сферу сприйняття: пам'ять, мислення і уяву.

В роботах класиків емоції розглядалися на макрорівні у Е. Дюркгейма, К. Маркса та М. Вебера. Одним з перших соціологів зацікавлених у цій галузі виявився Георг Зіммель, він розглядав емоції в якості одного з найважливіших елементів соціального життя. І. Гофман вказав на важливу роль емоцій, як фактора соціального контролю. А. Хохшильд встановив в обіг поняття «емоційне правило» і «емоційна норма». Ф. Тенніс зауважував, що деякі емоції можуть бути пов'язані з почуттями.

Тому необхідно визначити, як соціальні норми впливають на прояв або стриманість емоцій і встановити причини девіантних емоцій.

Можна виділити три рівні нормативної регуляції емоцій. По-перше, існують певні соціальні норми щодо рівня інтенсивності зовнішнього вираження емоцій. По-друге, існують ситуативні емоційні норми, які викликають певний емоційний ряд при виникненні певних подій. По-третє, емоційні норми існують відносно рівня емоційності при переживанні певних ситуацій.

Якщо існують емоційні норми, то можуть існувати емоційні відхилення – девіації. Емоційні норми і емоційні відхилення розглядаються з позицій середньостатистичної норми, що означає будь-яке перевищення певних меж. Відносно емоцій, наявність відхилень визначається на основі рівня їх інтенсивності. Відхиленням можуть вважатися занадто сильні емоції або, навпаки, відсутність емоційних проявів. При цьому знак емоцій – (позитивна – негативна) не враховується – тобто, надмірно сильна позитивна емоція також може оцінюватися як емоційне відхилення. Одним з нормативів емоцій виступають культурно опосередковані, переживання в залежності від типу культури. В індивідуалістичних культурах нормою вважається обов'язкова орієнтація на переживання позитивних емоцій, орієнтація на набуття щастя та індивідуального благополуччя. Відсутність подібних орієнтацій однозначно оцінюється, як емоційне відхилення. У колективістських суспільствах відсутня жорстка регламентація суб'єктивних переживань. Але, з іншого боку, існує досить сильний контроль за зовнішнім вираженням емоційних переживань. Емоції, представляючи собою природні адаптивні реакції на події, тим не менш, можуть оцінюватися, як девіантні. Причина полягає в тому, що емоційні норми формуються високо статусними групами для зміцнення власного впливу. Оцінка емоцій в якості девіантних в значній мірі суб'єктивно визначена і багато в чому залежить, як від культури і норм, що існують в даному суспільстві, так і від ситуативних факторів.

Емоції є вагомим компонентом розвитку та самореалізації індивідуальності і процесуальності життя. Ускладнення соціального життя, зростання міжособистісних відносин призводить до того, що переживання або емоції втрачають свій безпосередній вплив і замінюються раціональними відносинами. Втім, емоції продовжують відігравати певну роль у соціальних відносинах, важко піддаються формалізації, зокрема в конфліктах. Тільки через безпосереднє чуттєве сприйняття подій історії, різноманітних індивідуальних форм реалізації життя в культурі та інтерпретації на основі подібних переживань минулого, можливо розуміння життя. Таким чином, теоретики – класики зауважили, що емоція є соціальним утворенням, а не проявом індивідуального життя окремої людини. Кожна емоція має набір культурно

Соціальне прогнозування: методологія, перспективи та проблеми

обумовлених маркерів, які визначають конкретну форму вираження емоцій в адекватній для неї ситуації. Будь-яка ситуація визначає, в яких якостях люди в ній перебувають. Люди приблизно знають, що тут і зараз відбувається. Крім цього офіційного визначення, вони можуть припускати який-небудь підтекст. Вони знають, в якій ролі повинні виступати в залежності від ситуації. Отже, емоція – це необхідна сполучна ланка між соціальною структурою і соціальним актором.

Список посилань

1. Гофман Е. Відчуження від взаємодії підручник / Е. Гофман. – М. : Нью-Йорк: Pantheon Books, 1982. – С. 113-136 с.
2. Миколаїв В. Г. Емоція, соціальна теорія і соціальна структура: Макросоціологічний підхід / В. Г. Миколаїв, Дж. М. Барбалет. – М. : Соціологічний огляд. 2002. – С. 3-9.
3. Hochschild AR Коментарі до Т. Шефф «дистанціювання емоцій в ритуалі». – М. : Поточна Антропологія. – 1977. – С. 494-495.
4. Електронний ресурс: http://sociologica.hse.ru/data/2011/03/30/1211856821/2_2_1.pdf.
5. Електронний ресурс: http://www.intelros.ru/pdf/socoboz/02_2010/15.pdf.
6. Електронний ресурс: http://jsps.hse.ru/data/2013/10/20/1279349426/Simonova_11_3.pdf.

Фанагей Наталія Владиславівна

студентка Економічно-правничого коледжу ЗНУ

АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ В ПОЛІТИЦІ

У сучасному світі попит на вміння аналізувати та інтерпретувати дані соціальних мереж зростає. Важливу роль у підготовці конкурентоспроможного фахівця відіграє опанування дослідниками політичного простору основних понять мережевого аналізу та комп'ютерних програм аналізу соціальних мереж. Ці програмні засоби надають можливість фахівцям з різних галузей створювати моделі політичних мереж та процесів, вивчати їхні статистичні та структурні властивості, взаємозв'язок політичних акторів, прогнозувати поведінку мереж.

Аналіз соціальних мереж – це напрям досліджень на межі таких галузей, як математика, інформатика, статистика, соціологія, психологія, теорія складних систем тощо.

Найбільш доречним визначенням поняття «політика» вважаємо визначення В. І. Воловика, згідно з яким політика це «особливий вид діяльності, змістом якої є певне відношення суб'єкта до існуючої системи державної влади, її спрямованості у тій чи іншій сфері життєдіяльності суспільства, що проявляється у різних формах і сприяє збереженню або зміні державного ладу» [3, с. 11-12].

Основними методами дослідження політики засобами аналізу соціальних мереж можуть бути моніторинг і вимір активності соціальних мереж. Для соціальних мереж, що функціонують у рамках соціальних медіа, до теперішнього часу існує досить розвинутий комплекс програмних засобів, з успіхом, що використовувався в дослідженнях медіа-ринків, і цілком застосовних для дослідження конкретних політичних кампаній у соціальні медіа.

Соціальна мережа – це структура, що складається з вузлів, які представляють соціальні об'єкти (людей, спільноти, організації, країни та ін.) і зв'язків між ними, що символізують соціальні відношення. У теорії складних мереж виділяють три напрямки дослідження мереж:

- 1) дослідження атрибутів, які характеризують поведінку мережі;
- 2) створення або генерація моделей мереж;
- 3) передбачення поведінки мережі при зміні її структури [2].

Соціальне прогнозування: методологія, перспективи та проблеми

Згідно з теорією графів, при цьому досліджуються параметри окремих вузлів, мережі в цілому та мережеві підструктури.

Для окремих вузлів обчислюють наступні параметри:

- вхідний/вихідний ступінь вузлів; відстань від даного вузла до кожного з інших;
- середня відстань від даного вузла до інших;
- ексцентричність (eccentricity) – найбільшу з мінімальних відстаней від даного вузла до інших;
- посередництво (betwenness), що показує кількість найкоротших шляхів, що проходять скрізь даний вузол;
- центральність – загальна кількість зв'язків даного вузлу по відношенню до інших [1].

Для розрахунків параметрів мережі в цілому використовують число вузлів, число ребер, геодезичну відстань між вузлами, середню відстань від одного вузлу до іншого, щільність – відношення числа ребер в мережі до максимально можливої кількості ребер для даного числа вузлів; кількість триад, діаметр мережі (найбільшу геодезичну відстань).

Структурний аналіз мереж включає:

- виявлення клік (підгруп, що пов'язані між собою міцніше, ніж з вузлами інших клік);
- виявлення компонент мережі;
- знаходження мостів (вузлів, при видаленні яких мережа розпадається на незв'язні частини);
- груп еквівалентних вузлів (які мають максимально схожі профілі зв'язку) [1].

Одним з напрямків аналізу соціальних мереж є візуалізація відповідних графів. Візуалізація має важливе значення, оскільки сама можливість побачити мережу дозволяє зробити важливі висновки про характер взаємодії акторів, не звертаючись до інших методів аналізу графа.

Мережний підхід у політичній науці розбудовувався в рамках загального для соціальних наук тренда, у рамках якого відбувалася відмова від механістичної картини миру з її домінуючою ідеєю лінійних причинно-наслідкових зв'язків і акцентувалася увага на проблемах горизонтальної взаємодії й координації в умовах поліцентричного суспільства. В умовах сучасних трансформацій політики мережева методологія здатна охопити складність і плинність сучасних соціально-політичних процесів, новий характер відносин між приватною й публічною сферами, між державою й суспільством.

Можна виділити наступні концептуальні виміри мережі, які використовуються для різних аналітичних цілей:

- а) мережа як аналітична рамка й емпіричний інструмент (мережний аналіз);
- б) мережа як структура;
- в) мережа як форма керування;
- г) мережа як змінна у виробництві політики (мережева теорія політики).

Наскрізним аналітичним інструментом у мережевому підході, за допомогою якого формуються різноманітні за рівнем і універсальності теоретичні конструкти, служить мережний аналіз.

Список посилань

1. Аналіз соціальних мереж [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.lib.mdpu.org.ua/e-book/analiz_soc/official/index.htm.

Соціальне прогнозування: методологія, перспективи та проблеми

2. Градосельская Г. В. Сетевые измерения в социологии: Учебное пособие / Г. В. Градосельская; под ред. Г. С. Батыгина. – М. : Издательский дом «Новый учебник», 2004. – 248 с.
3. Основи стратегічного прогнозування політичних ситуацій та процесів: навчальний посібник [Воловик В. І., Лепський М. А., Гугнін Е. А., Кудінов І. О. та ін.]; за заг. ред. М. А. Лепського; 2-ге видання. – Запоріжжя: ЗНУ, 2015. – 464 с.

СЕКЦІЯ «ПЕРСПЕКТИВИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ»

Горло Наталія Віталіївна
докторант кафедри політології ЗНУ
к.і.н., доцент

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ

Процеси модернізації політичних систем поступово охоплюють все більшу кількість країн світу. На сучасному етапі модернізація як перехід від суспільств традиційного типу до сучасного відбувається шляхом демократизації і передбачає розширення форм участі індивідів у суспільно-політичних процесах та формування нових каналів соціальної мобільності. З огляду на зростаючу роль громадянської участі в трансформаційних перетвореннях важливою умовою ефективної модернізації виступає врахування ідентичності як чинника, пов'язаного із самоотождотченням індивіда з тією чи іншою спільнотою і заснованого на сприйнятті колективних цінностей і баченні однакових пріоритетів розвитку цієї спільноти.

Для комфортного самовідчуття у соціумі індивід формує декілька видів ідентичностей, з-поміж яких домінуючі місця посідають етнічна, релігійна, локальна, регіональна, національна та інші. Існує своєрідна ієрархія ідентичностей, оскільки сам індивід визначає їх пріоритетність і ступінь значущості для себе.

Політика ідентичності вперше почала проводитися в США у 1960-х роках, де влада у процесі прийняття рішень почала зважувати на інтереси етнічних меншин, які зазнавали дискримінацій в попередній період історії. Втіленням політики ідентичності в країнах Заходу стала практика мультикультуралізму. Однак таке тлумачення дещо звужує розуміння політики ідентичності, скільки не враховує суб'єктність самого носія ідентичності, а тільки розглядає його як об'єкт державної політики. Тож слушно зауважує Л. Нагорна, що «термін «політика ідентичності» багатозначний, але переважно йдеться про новий вимір ідентифікаційних практик, змістом якого виступає свідоме конструювання ідентифікаційних моделей в залежності від інтересів і політичних уподобань еліт» [1, с. 290]. Загальною метою політики ідентичності є комунікативна цілісність спільноти, її суб'єктність, спроможність формувати й відтворювати спільні уявлення, норми та цінності, ухвалювати спільні рішення і досягати спільних цілей [2, с. 10]. Успішними об'єктами «переформатування» є регіональна і національна ідентичності, оскільки вони більшою мірою відповідають характеристикам «уявних спільнот», описаних Б. Андерсоном, які створюються як результат отождотчення індивіда з цією спільнотою на основі уявлень про спільне походження, її місію, цінності, суттєві відмінності від інших спільнот того ж типу. Змістовне наповнення саме цих ідентичностей великою мірою залежить від інтересів політичних еліт.

Сформована національна ідентичність є складовою національної безпеки, тому вона має стати першочерговим об'єктом політики ідентичності. В умовах демократизації суспільства у багатонаціональних державах солідарність суспільства може забезпечити політична нація як об'єднання усіх громадян на основі демократичних цінностей і свобод. Політична, або ж громадянська, модель нації походить з Франції, де з кінця XVIII ст. почалося формування політичної нації навколо цінностей, які принесла революція: свобода, рівність, братерство. Сучасним державам, у яких наявні так звані «розколи» по лініях «Схід-Захід» або «Північ-Південь», у

Перспективи модернізації політичної системи України

процесі побудови політичної нації необхідно вирішити ще більш складну дилему щодо консенсусного співіснування двох видів ідентичності – національної і регіональної. Якщо національна ідентичність орієнтована на колективні цінності і сприяє формуванню громадянського патріотизму, то регіональна ідентичність досить часто спирається на вузькі інтереси регіональної спільноти, а в окремих випадках може призвести до появи сепаратизму чи іредентизму. Але саме національна ідентичність здатна убезпечити державу від відцентрових тенденцій. Стосовно українських реалій М. Степико зазначає, «що недоформованість національної ідентичності українців є підґрунтям для цілком реальних загроз – активізації сепаратизму та федералізму, спекуляцій довкола «мовного питання», зовнішньополітичних пріоритетів розвитку країни, поляризації та радикалізації електорального поля й політичних сил» [3, с. 332].

На нашу думку, в різкофрагментованих суспільствах ядро національної ідентичності повинне формуватися на основі комплексу чинників як соціокультурних – мова, історія, культура, так і соціоекономічних – рівень життя населення і можливості для самореалізації. І хоч соціокультурні чинники видаються досить суперечливими, хоча б з врахуванням наявності у державі кількох регіональних версій історичного процесу, національна держава, аби підкреслити свою культурно-історичну унікальність, неодмінно повинна формувати культурне ядро національної ідентичності. Одним з інструментів є «політика історичної пам'яті», тобто визначення знакових «місць пам'яті» – за визначенням французького історика П'єра Нора, це актуалізовані події та персонажі з історії, навколо яких може відбуватися згуртування соціуму. Звісно, слід обирати саме компромісні «місця пам'яті», які будуть сприйматися усім суспільством. В окремих випадках необхідна ресоціалізація індивідів, які є носіями архаїчних ідентичностей, наприклад, радянської – хоч СРСР вже давно не існує, на ментальному рівні чимало людей до цього часу мислять категоріями радянської доби. Нині в Україні як один із можливих шляхів «санації» соціокультурних уявлень розглядається декомунізація суспільства.

Ще одним інструментом політики ідентичності на шляху формування національної самоідентифікації має стати залучення громадян до активної участі у суспільно-політичному житті, у тому числі через публічні дискусії чи референдуми. Крім того, що ці заходи відповідають сучасним моделям модернізації (за якими вона ототожнюється з демократизацією), одночасно забезпечується легітимація влади через модель «легітимності участі».

Щоб сформувати регіональну ідентичність, носій якої буде лояльно ставитися до держави, необхідно трансформувати регіональний простір, зробити його активним учасником діалогу у системі «центр-регіон», внаслідок чого регіон стане структурною одиницею держави як цілого не формально, а змістовно. Мається на увазі процес децентралізації, який надасть регіонам як політичним суб'єктам більших прав і свобод на засадах принципу субсидіарності, за яким мешканець регіону має право на отримання якісних послуг на найближчому до нього рівні влади. Відповідно, посилюється рівень відповідальності місцевих чиновників за виконані дії, а територіальна громада отримує засоби для контролю за діями місцевої влади. Саме такий варіант децентралізації влади на найближчу перспективу обрала українська влада. У 2014 році Кабінет Міністрів України схвалив «Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» (розпорядження № 333-р від 1 квітня 2014 р.).

Політику ідентичності проводять як інституціоналізовані суб'єкти політичної системи – органи державної влади, органи місцевого самоврядування, політичні партії, так і персоналізовані суб'єкти – політичні лідери, науковці, діячі культури, журналісти.

Перспективи модернізації політичної системи України

В політичній системі, що модернізується, посилено функціонує комунікативна підсистема, яка забезпечує відкритий обмін інформацією між політичними акторами і в межах якої відбувається формування комунікаційних потоків. Модернізація політичної системи України в умовах зовнішніх загроз потребує контролю над цією підсистемою, у зв'язку з чим у 2014 році було створене Міністерство інформаційної політики.

Таким чином, важливою складовою модернізації політичної системи є політика ідентичності, яка є суб'єктно-орієнтованою, оскільки її мета полягає у цілеспрямованому формуванні у індивіда бажаних уявлень про колективних суб'єктів політики – націю чи регіональну спільноту. До особливостей політики ідентичності, яка здійснюється в умовах модернізації політичної системи, слід віднести такі: 1) надання пріоритетної уваги формуванню національної ідентичності, що повинне базуватися на розробці спільних національних інтересів, здатних консолідувати усіх громадян у політичну націю; 2) розширення форм участі громадян у процесі прийняття важливих суспільно-політичних рішень; 3) забезпечення гармонійного співіснування в ідентифікаційній системі індивіда регіональної і національної ідентичностей, запорукою чого повинна стати виважена регіональна політика. Реформи в Україні на сучасному етапі модернізації її політичної системи дозволяють прогнозувати успішний результат політики ідентичності і формування саме такої моделі.

Список посилань

1. Нагорна Л.П. Регіональна ідентичність: український контекст / Л.П. Нагорна. – К. : ІПіЕНД імені І.Ф.Кураса НАН України, 2008. – 405 с.
2. Україна: політичні стратегії модернізації: зб. науково-аналітичних доп. / за ред. М.М. Розумного (заг. ред.), О.А. Корнієвського, В.М. Яблонського, С.О. Янішевського. – К. : НІСД, 2011. – 328 с.
3. Степико М.Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування: монографія / М.Т. Степико. – К. : НІСД, 2011. – 336 с.

Ель Гуессаб Карім

*доцент кафедри соціології ЗНУ,
к.філос.н., доцент*

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ НЕСТАБІЛЬНОСТІ НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ

Близькосхідний регіон є важливим для багатьох країн, оскільки процеси, що в ньому відбувалися й відбуваються зараз мають безпосередній вплив на внутрішню ситуацію, а також можуть значно прискорити трансформацію його регіональних відносин. Близькосхідний напрямок зовнішньої політики України в останні роки набув особливої актуальності, адже відбувається формування пріоритетів з метою активізації ролі нашої країни в досягненні певного врегулювання.

Сучасні проблеми нестабільності на Близькому Сході можуть бути розділені на дві головних категорії. Перша група традиційних або «жорстких» проблем представляє те, що викликано війною або будь-яким іншим політичним тиском. Найважливіші серед них – регіональні (особливо арабсько-ізраїльські) конфлікти, питання про гонку озброєнь та інші [1, с. 102].

Революційні зміни в арабському світі – масові протестні рухи, перевороти, громадянські війни – привели до глибокої соціальної трансформації арабського суспільства, змінили розклад сил в регіоні, піднявши його місце на шкалі зовнішньополітичних пріоритетів регіональних та глобальних мереж. Про причини та

Перспективи модернізації політичної системи України

особливості цих подій, які отримали назву «арабської весни», багато сказано і не менше написано.

З самого початку «арабська весна» виглядала як виклик незмінним президентам і прем'єр-міністрам, родинам, що монополізували державну владу і намагалися організувати її династичне продовження, відмовившись фактично навіть від зовнішніх ознак республіканських політичних систем – виборності, конкуренції різних політичних сил і т.д. У такому контексті могло скластися враження, що це якесь універсальне для всіх арабських держав явище з домінуючою тенденцією до демократизації [2].

Оновлення політичної еліти супроводжувалося значними змінами зовнішньополітичних завдань, зростанням антиамериканських настроїв. Близький Схід під час зазначених подій був ареною власних соціальних протестів, а також центром перетину і зіткнення інтересів могутніх глобальних та регіональних гравців, чії позиції часто вступали в конфлікт [3, с. 146].

Близький Схід залишається у середньостроковій перспективі одним із найбільш нестабільних регіонів у світі. «Старі» конфлікти та суперечності тут не знаходять свого вирішення. Крім того, набір кризових ситуацій в регіоні постійно розширюється, що яскраво засвідчили останні події, так звані «арабські революції».

Отже, перспективою подальших розвідок у данному напрямку мають стати не «косметичні», а реальні зміни у таких сферах: політичних та економічних структурах, поглядах, менталітеті, але необхідно, щоб цей факт усвідомила еліта Близького Сходу. Насадження західних моделей демократії або проведення реформ є безперспективними, тому що будь-яка модель насамперед призначена для здійснення фундаментальних перетворень і повинна базуватися на історичних, суспільних, культурних та релігійних традиціях.

Список посилань

1. Глобальная геополитика / Под ред. И.И. Абылгазиева и др. – М., 2014. – С. 103-105.
2. Газета «Жэньминь жибао» он-лайн. 11 окт. 2008 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://russian.people.com.cn/31521/6513470.html>.
3. L'Islam et le monde des affaires: argent, éthique et gouvernance / Lachemi Siagh ; préf. de Omar Aktouf, Abdelkarim Errouaki et Jean- Marie Toulouse. – Paris : Organisation , 2013. – 383 p.

Кальцева Світлана Іванівна
кафедри політології ЗНУ,
к.політ.н., доцент

ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Формування нової політичної моделі розвитку України обумовлює пошук альтернативи, яка повинна враховувати багатоаспектність процесу політичної модернізації. Спроба забезпечити зміни у суспільстві без урахування історичних передумов, існуючої соціально-економічної структури, політичної культури може привести до дискредитації самої ідеї модернізації, до появи різного роду труднощів під час реалізації завдань цього процесу. Реальна політика немислима без зворотнього зв'язку між її суб'єктами, без розуміння специфіки відображення дій владних структур і їх оцінку у свідомості населення. Політична культура є фактором, яка формує стан політичної системи, обумовлює її можливості та потенціал. Політична культура це продукт складної взаємодії багатьох чинників, одні з яких мають традиційний

Перспективи модернізації політичної системи України

характер, а інші формуються у контексті поширення трансформації суспільства, його удосконалення та оновлення.

Формування та еволюція політичної культури суспільства – неперервний процес. З часом вона зазнає якісних змін (свідомих та несвідомих), в ній утворюються «нові» пласти, які ховають під собою «старі». В результаті, одні елементи системи політичної культури втрачають актуальність, інші набувають її, треті певним чином трансформуються. «Концепція політичної культури виходить із того, що в кожному суспільстві існують, штампи, засоби поведінки й установки, що надзвичайно живучі, відтворюються також пройшовши через революції, і зміна яких у всякому разі підлягає більш повільному ритму, ніж інші процеси модернізації, як, наприклад, індустріалізація, урбанізація або освітній вибух» [1, с. 7-8].

Однією з причин такого феномену є прагнення будь-якого соціального організму до збереження внутрішніх і зовнішніх констант, опір різному порушенню досягнутої рівноваги стереотипів життя. Такий консерватизм допомагає соціальному організму вижити за умов існування, але разом з тим, він стоїть на заваді проникненню в суспільну свідомість нових неординарних ідей, їхній подальшій реалізації в суспільній практиці.

Політична культура базується на поєднанні нових і традиційних елементів політичного життя. Саме ця якість дозволяє суспільству накопичувати здобутки й вдосконалювати можливості адаптації к змінам політичного середовища. У цьому контексті актуалізується проблема співвідношення політичних традицій як елемента політичної культури та новацій.

Новація – це нововведення, поява якої обумовлена необхідністю задоволення людських потреб, що змінюються під впливом розвитку суспільства. Новація стає помітною на фоні неможливості традиційного формату реалізації нагальних інтересів та потреб.

Новації і традиції існують в діалектично суперечливих зв'язках та відносинах і тим самим забезпечують збереження суттєвих рис конкретної політичної культури, наступництво в розвитку й адаптацію до соціокультурних змін. Новації служать потенціальним джерелом утворення традицій, а останні, виступають в якості необхідної передумови нових форм і процесів. Взаємодія традицій та новацій може бути багатоваріантною.

Отже, на кожному конкретному етапі розвитку суспільства традиції та новації повинні перебувати в оптимальній відповідності один одному. В тих випадках, коли ця відповідність та роль традицій надмірно зростає, вони перетворюються в гальма і набувають консервативного характеру. І навпаки, якщо новації переважають над традиціями, суспільство втрачає усталеність, постійність, стабільність.

Характер цієї взаємодії визначається темпами впровадження новації та відповідним опором традицій. Виходячи з цього, виділяють еволюційний та революційний характер співвідношення.

Для першого характерна поступовість реформаційного процесу. Новації набувають характер об'єктивної потреби і переходять в статус інновацій, наповнюючись новим змістом. При революційних процесах новації вводяться примусово і терміново оголошується початок нових політичних задач, обґрунтовується необхідність відмови від існуючих політичних традицій. Актуалізація даної проблеми особливо відбувається в критичні періоди, в кризові епохи. На стадії політичної та суспільної модернізації минулий досвід не завжди може слугувати надійним компасом, необхідно більш швидке реагування на нові явища. Все це супроводжується категоричним запереченням традиційних структур, норм поведінки, інститутів,

Перспективи модернізації політичної системи України

утворенням відповідного вакууму, який повинен бути заповнений новою системою ідейних установок, цінностей, інститутів, видів практичної участі у політичному житті.

Слід зазначити, що взаємодія між культурами-«донорами» та культурами-«реципієнтами» неоднозначна. Якщо відмінності між цими культурами незначні, непринципові, то новації, які імпортуються з однієї культури до іншої, заповнують підготовлене, адекватне середовище. В даному випадку зовнішній вплив сприймається гармонійно, оскільки контактуючі культури однотипові й зовнішній імпульс або співпадає з тенденціями внутрішнього розвитку, або не суперечить їм. За такого запозичення новації виступають каталізатором, який прискорює їх синтез з функціонуючими традиціями.

Якщо ж відмінності між культурами носять абсолютний характер, то новації можуть серйозно порушити або, навіть, підірвати традиційні основи суспільства-«реципієнта», дестабілізує вплинути на всю культуру в цілому, і на традицію, зокрема. Крім того, в цьому випадку може виникнути ситуація, коли «донорські» новації утворюють стійкі ареали своєї культури. Наслідки ж такого співіснування можуть бути самими різноманітними, не виключна й їх конфронтація.

Запозичення повинно бути обумовлено як об'єктивними факторами, тобто потребою змін, так і суб'єктивними моментами, тобто цілеспрямованою діяльністю учасників політичного процесу, які зацікавлені в змінах та прискорюють їх. Для досягнення позитивного ефекту треба об'єктивно оцінити умови, що склалися. До числа останніх відносяться: 1) наскільки зовнішній імпульс відповідає тенденціям культури внутрішнього розвитку; 2) в якій мірі він відповідає (або не суперечить) інтегруючим та диференціюючим функціям культури; 3) яке відношення до зовнішнього імпульсу різних носіїв даної культури, а також, яке їх співвідношення в конкретному соціальному організмі.

Для сучасної України досить актуальним є досвід інших країн з організації ефективної діяльності органів влади, стосунків центру та регіонів, особливостей місцевого самоврядування, взаємодії в рамках демократичного режиму, забезпечення прав і свобод громадян, відповідальності перед суспільством і державою. Головна орієнтація при цьому повинна бути на культурні зразки, споріднені за цивілізаційним типом, історичним шляхом, соціально-економічною та духовно-культурною ситуацією.

Таким чином, у політичному процесі проявляється складний взаємозв'язок та взаємодія традиційного та інноваційного, відтворення традиції та політичної творчості. Успадковані від минулого цінності можуть бути використані для укорінення нововведень та слугувати інтересам соціально-політичного розвитку. Але іноді вони створюють труднощі, сприяючи відродженню найбільш консервативних рис традиціоналізму. Розвиток суспільства, його розширене відтворення не можуть бути обумовлені лише традиціями, значну роль відіграють і новації. Від їх співвідношення, домінування одного з них залежить результат процесу взаємодії та «соціальна ціна» його наслідків.

Список посилань

1. Simon G. Zukunft aus der Vergangenheit: Elemente der politischen Kultur in Rubland. – Köln, 1995.

**ГЕОПОЛІТИЧНА МАРГІНАЛІЗАЦІЯ ЯК СУЧАСНА ТЕХНОЛОГІЯ ЗМІНИ
СВІТОУСТРОЮ**

Динамічні геополітичні зрушення, що набули формату епохальності з к. ХХ ст. і не втрачають своєї активності та часово-просторової масштабності й до сьогодні, засвідчують карколомні зміни архітектури сучасного світоустрою. Провідні суб'єкти геополітики як державної, так і недержавної природи, стрімко залучаються у запеклі баталії за підвищення свого геополітичного статусу. В певних випадках вони це роблять відкрито, застосовуючи військову силу, в інших – намагаються замаскувати свою хижацьку натуру «м'якою» силою. Утім, сутність такої геополітичної конкуренції незмінна – гегемонізація одних суб'єктів геополітики за рахунок маргіналізації інших. Вважаємо, що визначені процеси гегемонізації та маргіналізації є своєрідною геополітичною дихотомією. Вони віддзеркалюють асиметрію геополітичних статусів та взаємовідносин акторів геополітики, що склалася на даний історичний час, та за умов певної геополітичної кон'юнктури може змінитися у будь-якому якісно-кількісному форматі.

Маргіналізація в політичних науках є вкрай фрагментарно дослідженим феноменом. Стосовно геополітичних процесів маргіналізація й досі не має ґрунтовної теоретичної рефлексії, хоча сам термін впевнено увійшов у дискурс сучасних проблем статусно-рольового позиціонування в ієрархії геополітичних акторів. Традиційно, у соціальних науках маргіналізація розуміється як процес, в межах якого формуються нові ідентичності, руйнуються старі і складаються нові соціальні групи, що знаходяться на перетині (стику) різних укладів життя, систем, культур тощо, і зазнають впливу суперечливих цінностей, установок, правил поведінки, суспільних норм й інш.; маргінал – це не завжди представник соціального дна, а процес маргіналізації – не завжди деградація людини, оскільки маргінальність в певному сенсі несе у собі імпульс розвитку. В парадигмі геополітики, на нашу думку, «маргіналізація» наразі набула радше негативної конотації, оскільки масштаб і нелінійність її наслідків одразу ж відбиваються в геополітичній системі координат, де шанси маргіналізованого актора принаймні відновити свій статус-кво (не кажучи вже про реванш з кардинальною зміною статусів) є вкрай обмеженими, тому вимагають інвестування неабияких ресурсів у розвиток його геополітичного потенціалу.

Відомо, що для геополітики фундаментальним є феномен простору, а з другої половини ХХ ст. змінюється та розширюється трактування простору: з категорії фізичної географії він переходить в категорію економіки, культури, інформаційних технологій, ідеології, тому дослідники визначають такі різновиди геополітичного простору, як географічний, економічний, інформаційно-кібернетичний, інформаційно-ідеологічний. Безсумнівно, що взаємовідносини акторів геополітики (передусім держав) в кожному з цих типів простору мають свої особливості. Утім, безперечно, провідною метою будь-якого актора є освоєння ресурсів даного типу простору задля оптимального свого функціонування та подальшого розвитку. Освоєння ресурсів залежить від того, яким чином і наскільки той чи інший актор контролює конкретний тип геополітичного простору. Тут, принаймні, може бути два варіанти: або відбувається розширення сфери контролю (експансія), або її звуження (контракція). В першому випадку йдеться, фактично, про процес геополітичної гегемонізації, а в

Перспективи модернізації політичної системи України

іншому – геополітичної маргіналізації. В обох випадках слід зауважувати на масштаби, рівні і змістовно-функціональне навантаження даних процесів.

Тож, геополітична маргіналізація, на наш погляд, може операціоналізуватися як результуючий наслідок стиснення геопростору (зважаючи на існування його кількох типів), і визначається в таких аспектах:

- територіальний-географічний – як процес формування нової геополітичної ідентичності в системі світового устрою внаслідок фактичної сецесії певних територій від «материнської» держави («квазі-держави», «некеровані території», «сірі зони» тощо);

- економічний – як процес блокування (аж до відчуження) участі в системі регіональної/світової фінансово-економічної конкуренції, контролю ринків сировини та збуту, розподілу праці тощо внаслідок політики різноманітних санкцій, ембарго, монополізації і інш.

- інформаційно-ідеологічний – як втрата (повна або часткова) суб'єктом геополітики власної суб'єктності в системі геополітичної комунікації, у прийнятті рішень щодо статусно-рольових диспозицій в геополітичній системі ієрархії, у розробці глобального порядку денного, у формуванні як власного, так і глобального когнітивного проекту тощо;

- інформаційно-кібернетичний – як процес стиснення on-line простору суб'єкта геополітики, обмеження його можливостей у продукуванні і розповсюдженні програмового продукту та комп'ютерної техніки внаслідок кібер-тероризму, кібер-атак, кібер-шпіонажу тощо.

Масштаби і ступінь маргіналізації залежать від того, по відношенню до кого застосовуються її технології, тобто хто є об'єктом (велика / регіональна / мала держава, регіон, недержавний актор), яку мету переслідують в даному процесі (позбавити стратегічної ініціативи даного актора, виключити з «клубу» глобальних гравців, що формують геополітичний порядок денний, обмежити можливість впливати на світові процеси, обмежити сферу геополітичного простору тощо), але головне – яким ресурсним потенціалом забезпечується авторитет і вплив держави-суб'єкта маргіналізації. Не вдаючись до детального аналізу у форматі нашої невеличкої розвідки, утім відзначимо передусім такі найбільш значущі ресурси: економічні (рівень ВВП, наявність передових і перспективних галузей, здатних надавати інноваційного впливу на світову економіку, тощо), військово-промисловий і ядерний потенціал (як синтез морської, повітряної, космічної, інформаційної та ядерної потуги; ядерний потенціал наразі використовується в якості політичного фактору стримування потенційного суперника), енергоресурси (передусім, нафта, газ), політичні ресурси (характер політичного режиму в країні), масштаби території, географічне розташування (вихід до морів або океанів є геополітичним бонусом держави), демографічний потенціал (якісно-кількісний склад населення, міграційний рух), культурно-інформаційні ресурси (артефакти і сучасні продукти культурно-інформаційної індустрії, комунікаційний рух ідей, смислів, образів, контекстів тощо).

Місце і роль держави в геополітичному просторі цілком залежать від геостратегії, яку вона для себе визначила. А геостратегія, в свою чергу, вибудовується на основі ресурсних можливостей держави, її аналізу геополітичної картини світу, що склалася на даний момент часу та може змінитися у певній перспективі, а також ціннісних підвалин політики, що панують в даній державі. Тому вибір неадекватної і неефективної геостратегії може спричинити застосування до даної держави технологій маргіналізації. Проте, слід зауважити, що жодна країна не має гарантованого імунітету

від виштурхування до рівня держави-маргінала. Динаміка ж глобалізації лише підтверджує цей необнадійливий висновок.

Мальована Юлія Геннадіївна
доцент кафедри політології ЗНУ,
к.політ.н.

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК НАПРЯМ МОДЕРНІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Сучасні тенденції розвитку України свідчать про поступове, але неухильне, формування інформаційного суспільства та спонукають до вироблення оптимальної моделі функціонування державного інформаційного поля. Інформаційна сфера є одним із пріоритетних інтересів кожної країни з огляду на те, що ресурс інформації впливає на формування громадської думки та політичної свідомості населення, поведінку особи, сприяє засвоєнню певних цінностей, що робить його одним із провідних владних інструментів. Прагнення української держави інтегруватися до світового співтовариства, досягнути європейських стандартів життя обумовлює інформаційну відкритість та створення спільного інформаційного простору, але при цьому вимагає вироблення національної політики у напрямку інформаційної безпеки.

Слід відмітити, що інформаційна політика, як специфічна сфера життєдіяльності соціуму, стала предметом багатьох наукових досліджень, зокрема, в роботах О. Андрєєвої, Г. Ласуела, О. Литвиненка, О. Олійника, Н. Панаріна, Г. Почепцова, В. Степанова, С. Чукута та багатьох інших розкриваються концептуальні вектори розвитку цього різновиду політики. Питання інформаційної безпеки розглядали Р. Арон, І. Бекешкіна, О. Власюк, Г. Волинка, Є. Головаха, С. Кара-Мурза, С. Ліпсет, Р. Дарендорф, О. Тоффлер тощо. Проте важливим питанням залишається дослідження створення та практичного впровадження системи інформаційної безпеки як складової інформаційної політики в умовах модернізації.

У період трансформації політичної системи інформаційний ресурс стає провідним як механізм трансляції перетворень, а також передачі зворотних імпульсів від суспільства для коригування дій. Прогресивне ведення інформаційної політики безпосередньо пов'язане із національною безпекою. Прагнення до збереження суверенітету держави повинне стосуватися й інформаційного поля в тому числі. Визначаючи інформаційну безпеку як обов'язкову складову сучасної політики, можна звернутися до напрацювань українських дослідників І. Громико та Т. Саханчука, які зауважували, що «інформаційна безпека України – це захищеність державних інтересів, за якої забезпечується запобігання, виявлення і нейтралізація внутрішніх та зовнішніх інформаційних загроз, збереження інформаційного суверенітету держави і безпечний розвиток міжнародного інформаційного співробітництва» [1, с. 134]. Реалізація інформаційної безпеки в контексті модернізації інформаційної політики повинна відбуватися у напрямках її законодавчого закріплення, відстеження неконтрольованих потоків інформації, які несуть загрозу національним інтересам, запобігання інформаційним атакам, технологізації інформаційної сфери та виховання культури розповсюдження, споживання й трансляції інформації. Власне якість інформаційного продукту забезпечує його конкурентоздатність та популярність. Стратегія інформаційної безпеки повинна об'єднуватися навколо державних потреб та інтересів, захищаючи національний інформаційний простір, популяризуючи соціогуманістичні цінності загальносвітового значення.

Перспективи модернізації політичної системи України

Іншим фактором, що вимагає безпекової складової інформаційної політики є інтеграція до глобального інформаційного простору. Однією з найбільш значущих загроз національній безпеці України в інформаційній сфері постає здійснення іноземними державами негативного інформаційно-психологічного впливу, через проведення інформаційних акцій, операцій, кампаній. Іноземні суб'єкти інформаційних відносин здійснюють потужний почасти негативний інформаційно-психологічний вплив на Україну, шляхом поширення тенденційної, неповної або упередженої інформації [3]. Інформаційна експансія з боку інших країн негативно впливає на імідж держави, гальмуючи процес реформування, блокуючи розбудову інформаційного суспільства та національної безпеки.

Подолати негативний інформаційний вплив іноземних країн можливо шляхом визначення головних пунктів інформаційної безпеки. На думку М. Пахніна, «одним з основних завдань в галузі забезпечення інформаційної безпеки є розробка критеріїв і методів оцінки ефективності систем і засобів забезпечення інформаційної безпеки, а також сертифікація цих систем і засобів» [2, с. 6]. До цього можна додати такі завдання як прогнозування тенденцій розвитку інформаційної політики, захист інформаційно-комунікативної інфраструктури, вдосконалення та впровадження новітніх технологій в інформаційній галузі, виявлення небезпечних технологій та їх нейтралізація.

Додаткового узгодження потребують нові правила співпраці держави та ЗМІ, уточнення на правовому рівні організаційних моментів. Зокрема, запобігання монополізації засобів масової інформації, контроль за об'єктивністю поширюваної інформації та своєчасність її подачі, регулювання діяльності державних, приватних та громадських ЗМІ.

Отже, зовнішні та внутрішні виклики, наявність зарубіжних інформаційних джерел вимагають перегляду усталеного підходу до ведення політики, зокрема інформаційної, з метою захисту державних інтересів, суспільства та особистості. Оновлена інформаційна політика повинна сприяти збереженню цілісності держави та суверенітету, захисту національних інформаційних ресурсів, виробленню національної ідентичності, консолідації суспільства та налагодженню комунікації між владними структурами, мас-медіа й громадянським суспільством. Грамотна інформаційна політика є каталізатором проведення демократичних перетворень, модернізації всіх сфер суспільного життя, оскільки забезпечує розуміння та підтримку громадян.

Список посилань

1. Громико І., Саханчук Т. Державна домінантність визначення інформаційної безпеки України в умовах протидії загрозам / І. Громико, Т. Саханчук // Право України. – 2008. - № 8. – С.130-134.
2. Пахнін М. Особливості державної інформаційної політики в розвинених країнах світу / М. Пахнін // Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2014. – Вип. 4 (47). – 456 с.
3. Щодо окремих напрямів вдосконалення державної інформаційної політики України. Аналітична записка : Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://www.niss.gov.ua/articles/1489>.

ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Політична культура, як частина загального культурного капіталу, є важливим стратегічним ресурсом країни, що включає її в «коло інтересів» інформаційних агресорів. Оволодіння культурним капіталом дає змогу корегувати і завдавати вектори розвитку певного суспільства чи його частини у вигідному для суб'єкта впливу напрямку, який може мати як конструктивний, так і деструктивний характер. Оптимізація ефективності інформаційної політики України, як чинника формування громадянської культури, включає чотири ключові напрями: модернізацію; розвиток місцевого інформаційного самоуправління; формування міжнародного іміджу та бренду України; формування і виховання національної політичної еліти.

Тенденцією розвинутих країн до яких прагне Україна є розробка і реалізація інформаційних стратегій, а також створення на основі її завдань відповідних підрозділів, організацій, законодавче закріплення їх діяльності. Відповідно нашій державі варто робити кроки у бік розробки подібної Концепції, яка б стала початком реформування і модернізації інформаційної політики.

Одним із важливих напрямів інформаційної політики України повинна стати мовна політика, як безпека та регулювання культурного мовного простору, охорона мовного суверенітету – гаранту національної і державної ідентичності, інструменту розвитку політичної культури. В умовах культурного різноманіття української держави, складеного історичними умовами, постає питання мирного співіснування і одночасно розвитку цих культур. У цьому спрямуванні доречно поряд із регулюванням мовного процесу робити кроки в бік впровадження концепції мультикультуралізму, яка передбачає інтеграцію без асиміляції, з метою гармонійного поєднання багатьох культур в єдине ціле без втрати власної унікальності та уніфікації, яка одночасно вплине на розвиток політичної культури України. Саме в таких умовах, ми вважаємо, знизиться ризик інтеграції нашої держави в світовий інформаційний простір, без втрати при цьому власної культурної ідентичності та особливостей політичної культури.

Інформаційну політику доцільно збагачувати новими методами і напрямками. Наприклад, розвивати «психоекологію» (термін російського академіка І. Смірнова) з метою захисту людини. З точки зору психоекології, людина – це інформаційна система, яка занурена у інформаційне середовище. Сучасна людина зазнає потужні психоінформаційні впливи, в тому числі деструктивного характеру, компоненти яких представляють собою діяльність мас-медіа, рекламних організацій, релігійних культів, а також політичних партій і рухів. Ці впливи можуть змінювати потреби, бажання, погляди, самопочуття людини та, навіть, її Картину Світу. В умовах медіатизації життєвого простору зростає роль та необхідність впровадження «медіаекології» – міждисциплінарної галузі знань на стику соціальної екології і медійних наук, що вивчає проблеми взаємодії людини та інформаційного середовища, а також структуру і організацію медіаекосистем різного рівня.

Наголосимо, що для держави є пріоритетним процес формування соціального здоров'я нації, одним із важливих інструментів якого є позитивне мотивування на вищі і соціальні цінності. Позитивне мотивування досягається багатьма шляхами – соціальна реклама, мінімізація негативної інформації у ЗМІ – висвітлення позитивного досвіду (наприклад, досягнення, перемоги, діяльність громадських рухів, здобутки

Перспективи модернізації політичної системи України

громадського телебачення), власний приклад еліти нації. Також підкреслимо, що необхідно проводити заходи з соціально-психологічної адаптації людини до нових умов інформаційного суспільства, особливо це стосується старшого покоління, яке формувалось раніше сучасних глобальних зрушень.

У системи інформаційної політики особливе місце повинна зайняти стратегія виховання «Людини» – самодостатньої особистості, здатної аналітично мислити і критично сприймати інформацію, з високим рівнем відповідальності, громадської активності та моральної культури, поваги до рідного краю і до оточуючих.

При реалізації інформаційної політики України наріжною залишається проблема інформаційної свободи, особливо визначення її безпечних кордонів, співвідношення із цензурною та нормами моралі, визначення тієї грані, за якою вона переходить у свавілля. Одним із механізмів вирішення цього питання є формування «вільного ринку ідей» – саморегулюючого простору ідей, думок, припущень, який балансує на контрасті інформації подібно до ринкової економіки. Проте формування «вільного ринку ідей» передбачає наявність у суспільстві культури взаємодії, суперництва, поваги до опонентів, інформаційної культури, розвиненого громадянського суспільства. Зазначений процес тісно пов'язаний із забезпеченням багатоканальності отримання інформації людиною і суспільством, що є одним із вагомих інструментів захисту від маніпулювання та нав'язування.

Розвиток місцевого інформаційного самоуправління, як основи демократичної держави і показника якості громадянського суспільства, є одночасно і специфічним методом, що сприяє формуванню громадянської культури. Підвищення ефективності місцевого інформаційного самоврядування, його ініціативності, пошук шляхів розвитку місцевих спільнот, розвиток форм активної громадської участі в процесі прийняття політичних рішень знизу впливають на модернізацію політичної культури України. Місцеве інформаційне самоуправління повинно розвивати систему комунікації та зворотного зв'язку із громадянами даної території і органами державної влади; забезпечувати інформаційно-аналітичний супровід процесу розробки і прийняття політичних рішень, залучати жителів до громадських обговорень та суспільного вирішення питань; розвивати інформаційно-політичну культуру та інформаційну грамотність посадовців і громадян; впроваджувати нові форми політичної участі (наприклад, вирішення певних питань в режимі он-лайн, електронне голосування, Інтернет опитування) тощо, що одночасно впливатиме на процес демократизації політичної культури українського суспільства.

Міжнародний імідж і бренд, а також сильний авторитет країни впливають зсередини на формування та стан існування патріотизму, поваги, відповідальності тощо громадян як елементів громадянської культури. Бренд виступає ресурсом розвитку країни та її символічного капіталу на основі продукування нових символів і колективної ідентифікації. Він повинен надихати громадян і викликати позитивний резонанс у світовому співтоваристві.

Найкращим репрезентатором та одним із безпосередніх конструкторів іміджу України виступає національна політична еліта. Тому процес формування і виховання національної політичної еліти має вагоме значення, що актуалізує проблему налагодження ефективного механізму її відбору, професійної підготовки та функціонування. Національна політична еліта повинна виступати носієм консолідованих національно-культурних цінностей, стратегічної єдності, розвинутої загальної та громадянської культури; плекати в собі високий рівень відповідальності за рішення і дії; мати державницько-національні прагнення; тонко відчувати соціальні, політичні, культурні та інші потреби суспільства і держави. Метою такої еліти є

Перспективи модернізації політичної системи України

досягнення соціального і політичного консенсусу, соціальної стабільності та національної єдності.

Процес формування молодшої еліти нової якості повинен мати системний характер. Політична еліта та лідерство безпосередньо впливають на стан політичної культури і на процес її демократизації. Це відбувається через структурно-функціональний зміст, формуючи та укріплюючи капітал довіри у суспільстві, політична еліта і політичні лідери налагоджують ефективні канали комунікації, партнерства і взаємозв'язку влади та громадянського суспільства; посилюють соціальну інтеграцію і почуття залучення соціуму у процес прийняття політичних рішень; сприяють накопиченню досвіду демократичної взаємодії, толерантності, поміркованості, відповідальності за політичні рішення і дії.

В умовах ефективного формування національної політичної еліти і сильних лідерів, Україна може постати в новій якості самодостатньої, самостійної та модернізованої країни на політичній карті світу. Логічним доповненням до процесу виховання політичної еліти є практичне впровадження концепції держави за «тріадою ППП» І. Варзара, яка поєднує дійовий патріотизм – компетентний професіоналізм – усвідомлене партнерство.

Український політичний вимір з моменту набуття нашою державою статусу незалежності постійно перебуває у стані трансформації та модернізації, до того ж цей стан набув системного характеру: від технічних засобів здійснення владних повноважень до духовного простору українського суспільства. В умовах зламу старої системи буття і процесу становлення нової ми спостерігаємо зміни в просторі цінностей, ціннісних орієнтації та поведінки особи, окремих груп і суспільства загалом, зіткнення інтересів різних соціально-політичних сил, конфлікт та діалог традицій і новаторства, які справляють свій вплив на політичне життя та є показником якості і зрілості політичної культури. Отже, інформаційна політика держави може виступати дієвим чинником формування громадянської культури українського суспільства.

Хорішко Лілія Сергіївна
доцент кафедри політології ЗНУ,
к.пол.н., доцент

ПОЛІТИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЕЛІТИ ЯК СКЛАДОВА МОДЕРНІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ

Модернізаційні перетворення політичної системи направлені на розкриття її потенційних можливостей, забезпечення розвитку соціально-правової держави та сприяння становленню громадянського суспільства. Політичну відповідальність можна розглядати як усвідомлення суб'єктами політики основних інтересів політичної системи, що реалізується в практичній діяльності, направлений на їх задоволення на основі існуючого досвіду та передбачення можливих наслідків, що проявляється у здатності виробляти ефективну політику, приймаючи стратегічні рішення щодо її реалізації з метою досягнення суспільного блага. Відповідно, політична відповідальність надає можливість впливати на динаміку модернізаційних процесів, забезпечуючи при цьому відповідність дій політичних суб'єктів вимогам та потребам суспільства.

Зміст політичної відповідальності розкривається через наступні складові: 1) персональний або корпоративний суб'єкт, що здійснює політичну діяльність; 2) об'єкт відповідальності, тобто предмет усвідомленої діяльності суб'єкта відповідальності; 3) масштаб оцінювання діяльності, тобто наявність певних правил

Перспективи модернізації політичної системи України

поведінки, невиконання яких виступає основою для настання негативних наслідків для суб'єкта; 4) формальні (повноваження яких базуються на правилах, що мають правову основу) та неформальні (базуються на симпатіях та антипатіях громадської думки, етичних нормах) інстанції, що визначають критерії та здійснюють оцінювання [3, с. 24]. Принцип відповідальності характеризується наявністю сукупності норм, вимог, установок, які окреслюють рамки відповідальності політичної еліти; політичних інститутів, які забезпечують і здійснюють контроль за дотриманням норм; активних структур громадянського суспільства, що здатні попереджувати безвідповідальність [2, с. 17]. Політичну еліту можна розглядати суб'єктом політичної відповідальності, який постійно взаємодіє з громадянським суспільством, співвідносячи його активність з домінуючою моделлю легітимного здійснення державної влади. Відповідно, політична відповідальність визначається рівнем легітимації діяльності суб'єкта владних відносин [1, с. 52-53].

Політичну відповідальність можна розглядати крізь призму комунікативного та етичного аспектів. Політична еліта має можливість позиціонувати свої наміри, програми дій в політичному просторі, тим самим мотивуючи суспільство до участі в модернізаційних перетвореннях. При цьому суспільство формує вимоги до суб'єктів діяльності, щодо її відповідності морально-етичним нормам. В цьому контексті політична відповідальність певною мірою формалізує взаємовідносини політичної еліти та суспільства, формуючи систему комунікативних зв'язків, що відповідають нормам політичної діяльності [4, с. 6-11]. Отож, політична відповідальність може розглядатися як спосіб усвідомлення та засвоєння політичною елітою потреб політичної системи та суспільства, що реалізується в практичній діяльності, направлений на досягнення основних цілей та завдань модернізації політичної системи. Вона також сприяє ефективному використанню політичних технологій в модернізаційних процесах і забезпечує відповідність використаних засобів поставленій меті.

Список посилань

1. Кресіна І., Балан С. Політична відповідальність: суть, ознаки, особливості / НАН України; Інститут держави і права ім. В. Корецького. – К. : Ін-т держави і права ім. В. Корецького НАНУ, 2009. – 68 с.
2. Серебрянников В. Ответственность как принцип власти / В. Серебрянников // Свободная мысль. – 1998. – № 3. – С. 16-26.
3. Политическая ответственность. Теоретические основы и избранные аспекты современных политических практик. Доклады Центра проблемного анализа и государственно-управленческого проектирования / Отв. ред. А. Каменский. – М. : Научный эксперт, 2013. – Вып. 6. – 56 с.
4. Політична відповідальність державно-управлінської еліти як чинник підвищення ефективності державного управління [наук.-метод. розробка] / За заг. ред. В. А. Ребкала, В. А. Шахова. – К. : НАДУ, 2011. – 44 с.

Еделєва Марина Аркадіївна
аспірант кафедри політології ЗНУ

ІНФОРМАЦІЯ ЯК РЕСУРС УПРАВЛІННЯ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

На сьогодні інформація в усіх проявах є стратегічним ресурсом, який має великий попит у суспільстві. З використанням інформаційного ресурсу, пов'язують появу суспільства нового типу – «інформаційного суспільства». Інформаційна інфраструктура та сучасні інформаційні технології (ІТ) кардинальним чином міняють

Перспективи модернізації політичної системи України

повсякденне життя мільйонів людей. Завдяки інформаційній глобалізації відбувається зміна світосприйняття людей, їх способу життя, мислення.

У епоху «інформаційного суспільства» інформація домінує над іншими ресурсами: ми потребуємо її повсякчасно; у світі що секунди виробляється велика кількість інформації; завдяки процесам інформаційної глобалізації й розвитку Інтернету зникли кордони для інформаційних потоків; ми можемо отримати інформацію, яка є актуальною сьогодні, та скористатися нею для реалізації своїх ідей, інтересів.

У науковому середовищі існує дискусія щодо поняття інформації, залежно від сфери використання цього терміну. Визначення інформації давали такі відомі вчені, Д. Белл, М. Кастельс, Н. Вінер, А. Тюрінг, К. Шеннон, Л. Флоріді, та інші.

«Всесвітня енциклопедія філософії» містить таке визначення поняття «інформація» (від лат. information – роз'яснення, виклад, обізнаність) – деякі відомості, сукупність даних, знань і т.п. [3, с. 322].

Виготовлення інформація є процесом: спершу існуюча інформація систематизується, а потім вона поширюється через систему комунікації та обробляється тими суб'єктами, які її отримали.

Як зазначає М. Кастельс, «знання та інформація є критично важливими елементами у всіх способах розвитку, так як процес виробництва завжди заснований на деякому рівні знань і на обробці інформації» [4, с. 26].

Д. Белл вважає, що «інформація і знання стають вирішальними змінними постіндустріального суспільства» [1, с. 329].

Інформація виконує багато функцій в суспільстві (знання, освіта, пропаганда). Вона використовується з метою отримання знання та прийняття рішень. Інформація усвідомлюється суспільством в тій мірі, в якій члени суспільства здатні засвоїти і прийняти ту чи іншу інформацію. Той, хто отримує інформацію, може сприймати повідомлення не так, як його сприймає той, хто цю інформацію передає. А тому інформація може бути як об'єктивною, так і суб'єктивною.

У політичній діяльності інформація відіграє важливу роль. На думку Д. Белла, інформація – це влада. Доступ до інформації – це умова свободи [1, с. 330].

Політичну інформацію використовують при виробленні та прийнятті політичних рішень. Політична інформація може здійснювати прямий або непрямий вплив на політичну поведінку мас. На сьогодні важко уявити політичну діяльність без використання інформаційних потоків.

Важливий крок на шляху демократизації – це вільний доступ громадян до інформації. Для української держави питання вільного доступу до інформації є пріоритетним і вже багато зроблено на шляху модернізації цих процесів в суспільстві. Як відмічає О.С. Білоусов, прийняття Закону України «Про доступ до публічної інформації» стало важливим кроком для законодавчого урегулювання конституційного права кожного вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію та забезпечення прозорості і відкритості у діяльності органів державної влади [2, с. 23].

Варто зазначити, що існує такий вид інформації як «соціальна інформація», «соціально значуща інформація». «Соціально значуща інформація – це інформація, що включає в себе крім усього такі відомості: про стан економічної сфери; про події громадського життя всередині країни і за кордоном які цікавлять значну кількість людей; про діяльність політичних партій і рухів, лідерів суспільства і держави; про ринок праці і капіталу і т.д.» [5, с. 41]. Для українського суспільства сьогодні є соціально значущою інформація про перебіг подій в зоні АТО, відомості про переселенців, про реформи, про економічні та соціальні проблеми. Влада повинна проводити роз'яснювальну роботу, щоб суспільство розуміло причини виникнення тих

Перспективи модернізації політичної системи України

чи інших проблем, а також розуміло те, чому саме такі, а не інші вибрані шляхи їх вирішення. Коли в країні нестабільна економічна, соціальна та політична ситуація, державні діяти повинні постійно інформувати населення та роз'яснювати події, що відбуваються в цих сферах суспільства. Влада повинна інформувати про здійснення програм дій для вирішення пріоритетних завдань. Такі дії влади підіймуть довіру до неї.

Таким чином, можна зробити висновок, що інформація є важливим ресурсом влади, одним із найдоступніших ресурсів, який політики використовують в боротьбі за владу, електорат, повноваження. Метою політичної еліти є контроль над інформаційними ресурсами, які в значній мірі визначають хід політичної боротьби. Коли інформація є доступною і відкритою, то тоді вона стає важливим ресурсом влади народу та сприяє становленню демократичного політичного режиму.

Список посилань

1. Белл Д. Социальные рамки информационного общества / Д. Белл // Новая технократическая волна на Западе. – М. : Прогресс, 1986. – С. 330-342.
2. Білоусов О.С. Доступ до публічної інформації як чинник формування громадянського суспільства в Україні / О.С. Білоусов // Актуальні проблеми політики. – 2013. – Вип. 50. – С. 18-25. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/appol_2013_50_3.pdf.
3. Грицанов А.А. Всемирная энциклопедия: Философия XX век / [Главн. науч. ред. и сост. А.А. Грицанов] – М. : АСТ. – Минск : Харвест, Современный литератор, 2002. – 976 с.
4. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / [пер. с англ.; под научн. ред. О.И. Шкаратана]. – М., 2000. – 446 с.
5. Манойло А.В. Государственная информационная политика в особых условиях: Монография / А.В. Манойло. – М. : МИФИ, 2003. – 388 с.

Мовчан Євген Сергійович

аспірант кафедри політології ЗНУ

СУТНІСТЬ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ В ПОЛІТИЦІ

Українське суспільство перебуває на стадії фундаментальної трансформації багатьох суспільних сфер. Модернізаційність стає ознакою сучасного українського суспільства. Особливості будь-яких соціальних перетворень залежать від засобів, стратегій, ресурсів, особливостей їх впровадження, технологічного аспекту їх впровадження. Складність соціально-політичних перетворень в Україні стосується багатьох сфер, починаючи з переходу від тоталітарно-авторитарних до демократичних особливостей реалізації влади, подолання олігархізації владних відносин, деморалізації суспільства, проектування суспільного розвитку, розвитку політичної культури та громадянського суспільства тощо [1].

Стабільна криза, нагромадження соціально-економічних проблем та відсутності соціального прогресу вказує на те, що технології вирішення даних проблем неіснують. Тому сучасні умови актуалізують необхідність дослідження проблем технологій організації суспільно-політичного простору та технологій політичної діяльності.

Зазвичай для розуміння застосування технологій в політиці виділяють всю сукупність методів та засобів досягнення, реалізації та утримання політичної влади, ототожнюючи їх з виборчими технологіями та політичним менеджментом. Особливість використання політичних технологій акцентує увагу на системності їх реалізації, алгоритмах та баченні кінцевого результату, дискретності, цілеспрямованості, циклічності та можливості тиражування.

Перспективи модернізації політичної системи України

В літературі термін «технологія» трактується як поєднання двох давньогрецьких слів «техно» (мистецтво, майстерність) та «логос» (знання, закон). «Технології» не є виключно політологічним явищем, тому логічно розтлумачити термін з точки зору й інших суспільних сфер, що має наступні трактування: технологія, як послідовність виробничих операцій в процесі виробництва; технологія, як сукупність знань та засобів переробки, виготовлення будь-чого; технологія, як наукова діяльність про переробку та обробку матеріалів; технологія, як будь-який засіб перетворення матеріалів в будь-яку продукцію чи послугу [2].

Таке розуміння технологій є вузьким та характеризує лише як сам факт перетворення або обробки певного матеріалу для отримання іншого матеріалу. У широкому значенні «технологія» розуміється як сукупність прийомів, способів та методів організації практики відповідно до мети, специфіки, логіки процесу трансформацій та перетворень об'єкту, на який спрямований процес перетворень [2].

Практика застосування технологій в політичній сфері має дуже широкий спектр. Дослідники виділяють різноманітні підходи, що дозволяє більш детально розглянути суть питання. Широке тлумачення технологій дає привід аналізувати з точки зору технологічного підходу всі політичні явища, які будь-яким чином розкривають зміст та форму політичних процесів, сутність політичних інституцій, структурно-функціональні особливості політичної системи, поведінковий аспект суб'єктів та об'єктів владних відносин. Наприклад, аналізуючи стародавньогрецькі поліси Ю. Давидов говорить про технології завоювання аристократами симпатій мас; технології пропаганди в тоталітарних системах (М. Дюверже); використання терміну «технологія демократії», що характеризує процеси просування на управлінські посади, застосування яких можливе в умовах демократичної системи (Дж. Сарторі); визначення «техніки» як технології управління масами за допомогою міфотворчості (Е. Кассірер «Техніка сучасних політичних міфів»); аналіз технологій влади як не конкретно визначена діяльність, набір технічних знарядь політичних суб'єктів, а таких, що є незалежним від політичного режиму та політично оформлених владних відносин явищем (В. Подорога) [2].

Серед сучасних українських дослідників технології в політиці аналізували Д. Видрін, А. Пойченко, А. Білоус, В. Бебик, В. Полторак, Д. Наріжний, С. Одарич та ін. Загалом можна охарактеризувати їх погляди на сутність проблеми дослідження наступним чином: як система способів і шляхів досягнення бажаних результатів в політиці; як система послідовних дій попередження та розв'язання конфліктів; як особливості діяльності політичних суб'єктів (партій, рухів); як технології політичного менеджменту [2].

Дослідники Є. Малкін та Є. Сучков пропонують розуміння «політичних технологій» з точки зору «публічної політики», як специфічних технологій організації виборчих кампаній. [4, с. 20-23].

Загалом технології в політиці використовуються різноманітно – формування політичної влади, як виборчі технології, діяльність політичних партій та рухів, технології формування політичної свідомості, артикуляція та агрегація суспільних інтересів, реалізація політичних рішень та проектів тощо.

Актуальність та перспективність набувають проблеми дослідження технологій політичного та державного врядування. Серед таких підходів варто виділити технології «належного» врядування (good governance), електронного врядування, публічного адміністрування тощо [5].

Якщо використовувати технологічний підхід в значенні врядування та організації влади, то він набуває наступних характеристик: як система підходів та засобів для

Перспективи модернізації політичної системи України

впровадження в систему врядування новацій, особливостей модернізації та суспільно-політичних та економічних змін, розв'язання конфліктів, система перерозподілу суспільних благ, створення новітніх моделей функціонування системи, проектування розвитку країни, механізми взаємодії політичних інститутів тощо.

Особливості застосування та використання конкретних технологій в політиці демонструють ефективність політичного врядування та належність політичного управління, практику політичних змін, а відтак й ефективність обраного технологічного підходу організації політичної практики.

Список посилань

1. Перспективи та напрямки модернізації політичної системи України : Монографія / за ред. О.М.Кіндратець – Запоріжжя : ЗНУ, 2014. – 342 с.
2. Кочубей Л.О. Вибірчі технології: Навч. посіб. / за ред. Л.О. Кочубей – К. : Український центр політичного менеджменту, 2008. – 332 с.
3. Гавра Д.П. Социально-коммуникативные технологии: сущность, структура, функции. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.studmed.ru/view/gavra-dp-socialno-kommunikativnye-tehnologii-suschnost-struktura-funkcii-statya_197c941406e.html.
4. Малкин Е., Сучков Е. Политические технологии. 2-е (7-е) стер. изд. / под. ред. Е. Малкина – М. : «Русская панорама», 2008. – 680 с.
5. Колодій А. Концепція публічного (нового) врядування в її застосуванні до демократичних і перехідних систем / А. Колодій. Науковий вісник, 2010. – Вип. 10. – «Демократичне врядування» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.lvivacademy.com/visnik10/fail/Kolodij.pdf>.
6. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Т. 8 : Публічне врядування / наук.-ред. кол. : В. С. Загорський (голова), С. О. Телешун (співголова) [та ін.] ; Львівський регіональний інститут державного управління Національна академія державного управління при Президентові України. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. – 630 с.

Голоднова Вероніка Павлівна
магістр соціології

«МАЙДАН» ЯК СОЦІАЛЬНА ТЕХНОЛОГІЯ В ПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРИ УКРАЇНИ

У контексті особливостей сучасного політичного розвитку українського суспільства відбувається трансформація політичних технологій та засобів організації політичного простору. На зміну адміністративному регулюванню політичних процесів з боку органів державної влади приходять нові форми артикуляції інтересів суспільних груп та спільнот («Помаранчева революція» та «Майдан гідності»).

Саме тому необхідність чіткого розуміння та використання соціальних технологій в політичному просторі України на сучасному етапі державотворення очевидна. Актуальність теми та доцільність вивчення методів та інструментів сучасних технологій обумовлюється тим, що в сучасних умовах розбудови державності України на перший план, за важливістю, виходять питання, пов'язані з формуванням та розвитком політичної культури та ідеології в демократичному суспільстві, забезпеченням можливості впливу громадян на політичний процес.

Набираючий швидкість процес глобалізації, ускладнення міждержавних взаємозв'язків, поява нових суб'єктів політики, політизація всіх сфер життєдіяльності, якісна зміна соціальних технологій – всі ці процеси змушують говорити про необхідність дослідження «Майдану» як соціальної технології політичного простору України, а також як технології маніпуляції громадською думкою та поведінкою людей.

Перспективи модернізації політичної системи України

«Майдан» можна визначити як сукупність протестних акцій, операцій, технік та методик, спрямованих на досягнення необхідного політичного результату – зміни влади та встановлення громадського контролю за діями цієї влади.

Політичний протест – вкрай важливе явище в політичному житті будь-якої держави. У нашій країні такі способи вираження протесту, як мітинги чи демонстрації, останні роки користуються особливою популярністю, але основною формою протесту в останні два роки став масовий протест, який називається Майдан. Його зростання свідчить про те, що зростає рівень невдоволення та недовіри до влади.

Найпоширенішим визначенням «Майдану», «Євромайдану» або «Революції гідності» є його трактування як національно-патріотичних, протестних акцій в Україні, передусім, проти корупції, свавілля правоохоронних органів та сил спецпризначення, а також на підтримку європейського вектора зовнішньої політики України.

Одним з найбільш яскравих проявів технології протестного дії є так звана «оксамитова революція», яка неодноразово застосовувалася в країнах Східної Європи і на території колишніх союзних республік (зокрема, в Грузії, Україні, Киргизії та ін.).

Для її здійснення необхідні дві попередні умови: по-перше, реально існуюче суспільне невдоволення при відсутності нормальних каналів взаємодії по лінії «влада – суспільство»; по-друге, інфраструктура революції (первинне організаційне угруповання, яке буде керувати процесом, більш широке співтовариство, яке можна використовувати як «інкубатора революційних настроїв», і постійно діючі інформаційно-комунікаційні канали, по яким ці ідеї можна ефективно ретранслювати назовні).

Сама криза зазвичай провокується або в ході чергових виборів, або як реакція опозиції на дії влади. А «пусковим механізмом» є штучно створювана ситуація нікого виходу влади з конституційного поля: рішення чи дії, які, так чи інакше, можна трактувати як порушення конституції. Проголошується одномірна проста формула істини «вороги проти наших», при цьому ворог декларується не опонентом, навіть не супротивником, а перешкодою, що підлягають усуненню.

Після цього починається захоплення влади. Протягом деякого часу відбувається «первинний нагрів ситуації». На базову формулу «наші проти ворогів» нашаровуються емоції, приклади, обов'язково підбирається «доказова база». Далі невдоволення і звинувачення синхронізуються. Все більше людей втягується в одномоментне, солідарне «знання як треба і не треба». Формула істини «наші – вороги» стає постійно діючим джерелом інтерпретацій, що дозволяють перетворити будь-яку подію в ще одну ілюстрацію єдино вірного вчення.

У цій схемі ключовою технологією є «дозований» тиск на владу, яка, перебуваючи під пресом масових виступів, не отримує приводу застосувати силу і в результаті змушена постійно поступатися, відходити до того моменту, поки її опора – силовики – не переконує в її повної недієздатності і не відходять убік, прирікаючи владу на повну поразку.

На вулицю виводиться молодь. Рекрутуються естрадні зірки, інтелігенція, дрібний бізнес. Керують цим процесом задалегідь підготовлені в надрах опозиційних рухів оргструктури. Величезні демонстрації проходять разюче злагоджено: ні провокацій, ні задавлених, ні побитих. Сила і масовість цих виступів з кожним днем наростає, поки не змушує владу змиритися і затягти закулісний торг про ціну передачі цієї влади.

Найбільш яскраво всі перераховані прийоми простежуються в ході політичної кампанії 2004 на Україні, яка отримала назву «помаранчевої революції».

Так, Г. Почепцов, аналізуючи українську «помаранчеву революцію» 2004, називає наступні фактори її успішності: наявність опозиційних ЗМІ, єдиний лідер опозиції,

Перспективи модернізації політичної системи України

психологічна єдність, підтримуване помаранчевим кольором. Слід зауважити, що сукупність цих факторів є необхідним мінімумом, наявність якого обумовлює ефективність протестної дії. Крім зазначених факторів, відзначають також ще деякі, які сприяли розширенню протестного простору і залученню великих мас людей в ряди протестуючих: бездіяльність або нечіткі дії влади на тлі активних, своєчасних і сміливих дій опозиційних лідерів, тиск Майдану і міжнародний тиск, а також наявність жертви, якою став «отруєний» Ющенко. Екстраординарною рисою «помаранчевої революції», на думку Г. Почепцова, є резонансний характер її механізмів, що проявився в тому, що опозиція «розбудила» нереалізовані бажання 1991 років [4, с. 218-220].

Якщо розглядати протестний рух 2014 року, який називають «Майданом гідності», «Євромайданом», то ми також можемо побачити перераховані прийоми технології протестної дії. «Майдан» 2014 року мав своїх лідерів опозиційного напрямку, психологічну єдність, підтримувану ідеями патріотизму та європейської інтеграції. Розширенню протестного простору і залученню великих мас людей в ряди протестуючих сприяли такі фактори, як: бездіяльність або нечіткі дії влади щодо євроінтеграції, тиск Майдану і міжнародний тиск, а також наявність жертв, якими стали загиблі «Небесної сотні». Резонансний характер «Майдану гідності» проявився в тому, що студентська молодь «розбудила» владу й показала рівень невдоволення щодо її політичних рішень.

Майдан як політична технологія характеризується своєю структурою та конкретними ознаками, а саме:

- наявністю певних передумов та проблем, які потребують вирішення – не підписана Асоціація з Європейським союзом, політична та економічна криза, порушення прав та свобод людини (ст. 3 Конституції України);
- зваженою метою – зміна системи влади та євроінтеграція;
- певним заданим алгоритмом дій;
- однозначністю виконання процедур та операцій (постійні протести, демонстрації, пікетування, хода, інформаційна війна);
- послідовністю операцій, розчленування процесу на етапи, фази та періоди (зміна етапів ескалації та періодів перемир'я);
- змістом та логікою вирішення поставлених завдань (вимоги народу і опозицій до влади).

Отже, можна наголосити на тому, що в політичному просторі України «Майдан» як соціальний феномен використався як дві дефініції: як масова протестна акція, яка змінить владу та як метафора щодо проєвропейського руху розвитку країни. При чому на першому етапі Майдан був звичайним протестом проти існуючих умов у суспільстві, потім за участі політичних діячів дане явище перетворилося на технологію, за допомогою якої можна змінити владу.

Список посилань

1. Иванов В. Н. Социальные технологии в современном мире / В. Н. Иванов. – М. : Славянский диалог, 1996. – 335 с.
2. Основи стратегічного прогнозування політичних ситуацій та процесів: монографія / Воловик В. І., Лепський М. А., Гугнін Е. А. та ін.; за заг. ред. М. А. Лепського. – Запоріжжя: ЗНУ, 2012. – 428 с.
3. Политические технологии / В. Н. Иванов, В. И. Патрушев // Социальные технологии. – М., 2004. – С. 9-72.
4. Почепцов Г. Революция com. Основы протестной инженерии / Г. Почепцов. – М., 2005. – 650 с.

ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА ВІЙНА ЯК ФОРМА ГЕОПОЛІТИЧНОГО ПРОТИБОРСТВА

Стрімкий інформаційний розвиток та формування інформаційного суспільства обумовили розповсюдження геополітичної конкуренції на інформаційно-психологічний простір. Зміна сутності геополітичної конкуренції в умовах глобальної інформаційно-психологічної інтеграції призвела до появи гострої форми геополітичного протиборства як інформаційно-психологічна війна.

Інформаційно-психологічна війна детермінує небезпечний вплив на інформаційну систему та психологічну структуру суспільства, що загрожує державній безпеці. Тому існує потреба перегляду питань геополітичного протиборства, виходячи за традиційні рамки, а також вироблення методів захисту в умовах інформаційно-психологічної війни.

Протиборство – це родове поняття, яке визначається як протистояння, зіткнення систем, інтересів, ідейно-політичних принципів та ін.[4]. Видовим для нього є геополітичне протиборство як «основна форма з'ясування стосунків між геополітичними суб'єктами з приводу впливу на соціально-економічний, політичний простір і встановлення контролю над стратегічними джерелами ресурсів, в результаті чого одні суб'єкти отримують переваги, а інші – втрачають, що відображається на стані їх безпеки» [3].

В сучасному традиційному розумінні геополітичне протиборство ведеться в таких формах як:

- природне суперництво – протиборство з використанням взаємоприйнятних способів взаємовпливу, а також визнання прав іншого суб'єкта на права, аналогічні своїм;
- збройний конфлікт як відкрите збройне зіткнення сторін;
- війна із застосуванням небойових засобів – насильницький економічний, технічний, моральний вплив з метою позбавлення суперника здатності до супротиву;
- війна із застосуванням засобів збройної боротьби – широкомасштабний організований насильницький вплив на державу із застосуванням збройних сил та воєнної техніки [2].

З'явився новий тип геополітичного протиборства як інформаційно-психологічна війна (англ. information and psychological warfare). Це «протиборство між суб'єктами геополітики в інформаційному просторі з метою нанесення втрат інформаційним системам, ресурсам»; «з метою підризу політичної, соціально-економічної систем, а також масованої психологічної обробки населення для дестабілізації суспільства і держави»[1].

На відміну від традиційної війни, де суб'єктами геополітичного протиборства є держави та міждержавні коаліції, в інформаційно-психологічному просторі діють нові утворення: віртуальні коаліції, куди можуть входити держави, транснаціональні корпорації та медіа-холдинги. Їх діяльність має глобальний характер, а наслідки діяльності можуть впливати на політику держав на міжнародному рівні. При цьому наявність державного суверенітету, території з населенням не є обов'язковими умовами участі суб'єкта в геополітичному протиборстві, що істотно ускладнює надання правової оцінки інформаційно-психологічним процесам та перешкоджає ідентифікації суб'єкта конфронтації.

Перспективи модернізації політичної системи України

Інформаційна епоха внесла нові якості в сутність геополітичного протиборства, а саме:

- військові операції відтісняються на другий план, граючи чітко окреслену їм роль, поступаючись менш затратним психологічним операціям;
- ІПВ має неявний характер, тому об'єкт агресії не відчуває прямого впливу, а суб'єкт прихованої інформаційно-психологічної агресії зберігає анонімність, що робить можливою інформаційно-психологічну війну у мирний час;
- інформаційною зброєю виступає оперування системами уявлень про людство, світ, історичну справедливість, народності, цивілізації та шляхи їх розвитку; ключем до ефективної ІП боротьби є система традиційних цінностей і міфів, на яких будується спадкоємність національної культури, почуття гідності та культурно-національна самоідентифікація;
- ІПВ породжує локальні збройні конфлікти, що являються стимулятором ланцюгових психологічних реакцій, передбачених сценарієм психологічної війни [3].

ІПВ є ефективний інформаційний вплив на керівництво, політичну еліту, системи формування громадської думки та прийняття рішень. Підміна цінностей та стереотипів новими міфами як метод ІПВ породжує відчуття нестійкості і розгубленості. Навмисно направлені руйнівні процеси в сфері свідомості охоплюють суспільство, роблячи його культурно і духовно неспроможним. Також даний вид конфронтації призводить до порушення інформаційної безпеки держав, стійкості систем державного та військового управління, і як наслідок, до втрати економічного балансу та порушення територіальної цілісності держави.

Отже, інформація несе в собі не тільки творчу, а й руйнівну силу. Історичний розвиток не змінив суть самої інформації, а збільшив інтенсивність її впливу. Тепер інформація широко експлуатується в геополітичному протиборстві, суб'єкти якого змінили своє обличчя та характер гри.

Інформація в умовах інформаційно-психологічної війни використовується як для підготовки ворожих дій, так і для самозахисту. Інформаційно-психологічну атаку неможливо відбити цілеспрямовано та заздалегідь до неї підготуватись, але кожна держава повинна виробляти свою концепцію протидії. Достатньо проводити ефективну інформаційну політику, що базується на раціональній побудові картини світу та на відновленні здатності до адекватної самоідентифікації.

Список посилань

1. Емельянов Г.В., Стрельцов А.А. Информационная безопасность России. Часть 1. Основные понятия и определения: Уч. пос. / Под общ. ред. А.А. Прохожева. – М. : РАГС при Президенте Российской Федерации, 1999.
2. Квачков В.В. Спецназ России. – М. : НП ИД «Русская панорама», 2007. – 207 с.
3. Манойло А.В. Государственная информационная политика в особых условиях: Монография. М. : МИФИ, 2003. – 388 с.
4. Словник української мови: в 11 томах. – Том 11, 1980. – 689 с.

Гурьєва Лоліта Дмитрівна
магістрант кафедри соціології ЗНУ

ВСТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ЛОБІЗМУ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження полягає у тому, що Україна – це держава в якій відбуваються трансформаційні процеси, становлення демократичних інститутів влади та громадянського суспільства. Лобізм, виступаючи в якості важливого і необхідного

Перспективи модернізації політичної системи України

інституту демократичного процесу, є формою законного впливу груп інтересів на управлінські рішення державних органів. В умовах трансформації політичної й економічної систем лобізм є одним із важливих каналів вираження інтересів і досягнення поставлених цілей різних груп і структур. Оскільки у своїй основі лобізм пов'язаний, у першу чергу, з відносинами власності, то в процесі наростання боротьби за її перерозподіл його роль постійно зростає. Лобізм дає можливість досягти політико-правовими засобами насамперед економічних інтересів. У ході перерозподілу власності, боротьби за певні блага, привілеї, пільги найчастіше застосовуються тверді методи, що виходять за рамки моральних і правових норм.

Але такі практики впливу на представників влади, як незаконний тиск, хабарництво, корупція, формують негативне ставлення до лобізму загалом. В силу можливості поширення таких практик і необхідності запобігання їм, лобізм має бути контрольованим.

Проблемна ситуація полягає у тому, що лобізм як політико-правове явище є внутрішньо суперечливим. Виконуючи ряд важливих для суспільства позитивних функцій, лобізм разом із тим має й негативні сторони. Це диктує необхідність обмеження лобізму твердими правовими рамками, які дозволять не тільки врегулювати форми й методи лобістської діяльності, але й забезпечити контроль за її здійсненням з боку як держави, так і суспільства в цілому.

Цивілізований лобізм, інституціоналізація якого давно відбулася в демократичних країнах, впливає на суспільство й владу. З одного боку, лобізм забезпечує репрезентацію інтересів більшості «зацікавлених груп», надаючи можливість бути почутими в органах державної влади навіть невеликим громадським об'єднанням, що не володіють значними ресурсами й не мають інших можливостей впливати на владу. З іншого – лобізм забезпечує органи влади інформацією про різноманітні соціальні проблеми, надає експертні оцінки по державних проектах, що розроблюються, і допомагає чиновникам і законодавцям приймати суспільно необхідні рішення.

Таким чином, сьогодні для України необхідно виробити цивілізовані форми взаємодії зацікавлених груп із владою, з різними державними структурами, щоб існуючі контакти не реалізовувалися за допомогою «тіньових» методів, а здійснювалися у спосіб, вигідний для всіх суб'єктів правовідносин.

Значний науковий інтерес становлять проблеми вдосконалення інституту лобізму, вироблення рекомендацій із поліпшення механізмів прийняття рішень і вдосконалення правової бази лобізму за участі груп інтересів.

Під методологією слід розуміти сукупність пізнавальних принципів дослідження, певний спосіб його організації на базі пануючого методу мислення, внутрішньої сутності існуючого політичного життя. Це свого роду теоретичне пізнання і його відображення у певних формах та трактування політичних явищ.

Вибір та застосування методів дослідницької роботи витікає із самої природи явища, що вивчається, та із завдань, які ставить перед собою дослідник.

В Україні питання формування інституту лобізму концептуально не досліджене, існують лише наукові доробки з окремих аспектів визначеної проблеми. Такі науковці, як Н. В. Банчук, В. І. Биковець, А. С. Гальчинський, Т. С. Гузенкова, О. В. Длугопольський, О. В. Лісничук, П. Лукашенко, О. В. Молодцов, Є. В. Перегуда, Ю. Сиротюк, С. О. Телешун, вивчали різні аспекти проблеми становлення, розвитку та функціонування лобізму. У працях цих науковців зазначаються проблеми формування інституту лобізму в Україні, які вимагають свого вирішення [1].

Більш розглянутим є лобізм як необхідний елемент регуляції суспільно важливих процесів в Західній Європі та США. Представники західної політології й соціології

Перспективи модернізації політичної системи України

А. Гоулднер, Д. Хаммер, К. Лоренц, Н. Луман, П. Бурдьє, Е. Макферленд, М. Істон, Т. Леві, А. Бентлей, П. Селзнік, М. Петрарка, М. Олсон, В. Райх, Р. Гавкіт, Д. Сearс та інші у своїх дослідженнях звертали увагу на негативний характер, спричинений лобістською діяльністю, вивчаючи аспекти корупції та політичної деформації. Протилежної точки зору дотримуються К. Поппер, В. Ойкен, Д. Уїлсон, Д. Уолкер, М. Урбан, А. Кіглер, В. Луміс, Е. Долан та інші [2].

Їхній досвід є важливим методологічним апаратом у дослідженні становлення інституту лобізму в Україні.

Проблему лобізму активно розробляють сучасні вітчизняні науковці. Їм вдалося значною мірою зламати стереотип, що склався в радянські часи: сприйняття лобізму як особливого виду державно-монополістичної корупції. Це відкрило нові можливості для повноцінного дослідження цього феномена як у Україні, так і в країнах СНД.

Вже існує певний теоретичний доробок який хоч і не комплексно, але стосується процесу розв'язання зазначеної проблеми є, передусім, праці Л. Бакун і О. Золотарьової [3], у яких розглядаються концептуальні засади вивчення реалізації групових інтересів у світовій політичній науці. Істотні аспекти проблеми лобізму в контексті розвитку українського політикуму розглядаються в працях М. Банчука, В.Брустинова, І.Воронова [4; 5].

Окрім того російські дослідники Н.Лапіна і В.Лапкіна, в яких розкрито соціологічні передумови діяльності груп інтересів у політиці [6]. Корисною для цього дослідження має дисертаційна праця О. Лісничука, в якій значна увага звертається на українську специфіку явища [7].

Серед робіт, на я спиралась, І. Немчинов досліджує умови і специфіку процесів лобіювання через парламентські фракції, О. Рамадан основну увагу приділяє визначенню й описові технологій лобіювання, П. Шляхтун зробив теоретичне обґрунтування явища лобізму. У працях С. Телешуна і Є. Тихомирової явище лобізму розглядається з різних позицій: і як важливий елемент громадянського суспільства, і як явище, поширене на міжнародному рівні. В цих працях лобізм визнається явищем, необхідним у взаємовідносинах держави і суспільства, існування якого має об'єктивний характер. Наприклад, Ю. Ганжуров розглядає лобізм як необхідну складову політичної комунікації, особливо на парламентському рівні. Також ряд вчених розглядали конкретні соціоісторичні прояви, форми лобізму – В.Бьоризсен – лобізм у Бундестазі, О.Гринкевич, П.Толстих – російський лобізм, С.Гоці – лобізм європейських інституцій.

Я вважаю, що лобізм має потрійну природу, яка виражається в тому, що він соціальний, політичний та інституційно-ідеологічний інститут. В історичному аспекті феномен лобізму зародився як соціальний інститут. З розвитком парламентаризму, права і державного управління він перетворюється на політико-правовий інститут, а в сучасних умовах виявляється тенденція з його трансформації в інформаційно-ідеологічний інститут.

Отже, становлення та функціонування інституту лобізму в Україні представлений науковими концепціями вчених суспільно-політичних наук у рамках досліджень проблем, що супроводжують дану проблематику. Проте немає комплексного ґрунтового дослідження становлення інституту лобізму в Україні.

Враховуючи позитивний зарубіжний досвід лобіювання інтересів, вважаємо за доцільне використовувати наступні механізми формування «прозорої» та цивілізованої моделі українського лобізму: закріплення на законодавчому рівні інституту лобізму через прийняття відповідних нормативно-правових актів, які б деталізували законні (наприклад, складання законопроектів та подання їх на обговорення; проведення

Перспективи модернізації політичної системи України

науково-практичних конференцій за участю представників виконавчої та законодавчої гілок влади; виступ у профільних комітетах законодавчого органу) та незаконні (наприклад, підкуп посадових осіб; поширення компромату чи електронних чуток через Інтернет-технології) способи лобізму; введення адміністративної або кримінальної відповідальності у випадку надання лобістами неправдивої інформації при заповненні реєстраційних анкет щодо особливостей здійснення своєї діяльності.

Досвід різних країн доводить, що головними умовами здійснення цивілізованого, легального та легітимного лобізму є [8, с. 118]:

- демократичний характер політичної системи, який закріплює нормативно-правовими актами політичний і ідеологічний плюралізм, право і свободу громадян і організацій отримувати і поширювати необхідну інформацію;
- наявність реально діючих незалежних гілок влади (законодавчої, виконавчої та судовою);
- сильний парламент і наявність інших органів представницької влади та органів місцевого самоврядування;
- дієва опозиція правлячому режиму; розвинене громадянське суспільство;
- розвинена система масової інформації і комунікації, яка функціонує в умовах гарантованої свободи слова.

Щодо еволюції лобізму в Україні слід умовно зазначити два періоди.

Перший етап розвитку лобізму в Україні (1991-1998 рр.) можна з упевненістю назвати олігархічним, адже він містив ознаки нецивілізованого лобіювання, відмінною рисою якого було придбання власності та бізнес-переваг неконкурентними методами (закриті конкурси і тендери, необґрунтована видача державних кредитів, адміністративні рішення, проведені в умовах правового вакууму). Другий етап розпочався з розвитком ринкових механізмів функціонування економічної системи – період цивілізованого лобізму (з 1999 р.), що характеризується конкурентними методами впливу на підприємницький сектор (PR і рекламні кампанії, ініціація експертних оцінок проектів рішень), наявністю інститутів лобізму у вигляді організацій та груп фізичних осіб.

Також було досліджено особливості правового регулювання лобізму в Україні, що зафіксовано у законопроекті від 9 листопада 2003 року № 8429, від 13 квітня 1999 року № 3188, від 3 листопада 1999 року № 3188-1, та не внесеного до Верховної Ради України, оприлюдненого серед загалу 25 вересня 2003 року.

Таким чином, необхідно зазначити, що Вітчизняне лобіювання має переважно позаправову, вузькогрупову та латентну форму. Причиною цього називається низка політичних, правових, економічних і соціальних чинників, серед яких передусім виокремлюються: відсутність дієвих правових способів відстоювання інтересів фізичних і юридичних осіб, а також їх об'єднань на правотворчому рівні; негативна історична спадковість даного феномену, що виражається у відтворенні його радянських зразків як у методах, так і в суб'єктах лобіювання; складний та суперечливий характер державотворчих процесів.

Очевидно, що відсутність правової бази створює реальні умови для трансформації лобізму в елементарну корупцію.

Оскільки практика лобізму, передусім з боку підприємницьких структур і різноманітних громадських об'єднань, корпоративних структур, поширюється дедалі більше, актуальною є потреба впорядкування, оформлення лобізму як соціального феномену й соціальної практики. Держава має налагодити механізм врегулювання, мінімізації негативних наслідків лобіювання, їх нейтралізації чи трансформації в позитивні. Необхідно створити легальні передумови та нормативно-правові засади

Перспективи модернізації політичної системи України

лобіювання, що забезпечить легітимне його функціонування як об'єктивного явища політичного життя й неминучого продукту структурованого суспільства, ринкових умов господарювання.

Мінімізувати позаправову спрямованість вітчизняного лобіювання, можливо за умови його ефективного законодавчого врегулювання, насамперед прийняття спеціального закону про лобіювання. Підготовлені в Україні у різні роки законопроекти з цього питання, мають низку суттєвих змістовних суперечностей та концептуальних вад, які аж ніяк не сприяють його інституціоналізації, що спонукає до розробки нового проекту закону про лобіювання на основі вивчення зарубіжного конституційно-правового досвіду й урахуванням національно-правової специфіки.

Список посилань

1. Політико-правові засади формування інституту лобізму в Україні // Бібліотека українських авторефератів [Електронний ресурс]. URL: http://librar.org.ua/sections_load.php?s=policy&id=362&start=3.
2. Обушний М. І. Лобізм // Політологія. Довідник. – К. : Довіра, 2004. – С. 340-350.
3. Бакун Л.А. Группы в политике. К истории развития американских теорий//Полис. – № 1. – 1999.
4. Ідеологія та культура діяльності правозахисних органів України в контексті становлення громадянського суспільства: Політологічний аналіз / АПН України; Інститут вищої освіти. – К. : Юстініан, 2005.
5. Воронов І.О. Політична конфліктологія: діалектика соціальних суперечностей і суспільної злагоди. – К. : Генеза, 2005. – 320 с.
6. Лапин Н.И. Ценности, группы интересов и трансформация российского общества // Социс. – 1997. – № 3.
7. Лісничук О. В. Групи інтересів у багатоскладовому суспільстві. Політологічний аналіз: Автореф. дис. канд. політ. наук: 23.00.02/ НАН України. Інститут політичних та етнонаціональних досліджень. – К. – 2000. – 20 с.
8. Тихомирова Е.Б. Лоббизм как специфическая форма коммуникаций с общественностью // Вестник Московского университета. – Серия 18. Социология и политология. – 2002. – № 3. – С. 113-127.

Пересипко Марія Олександрівна
бакалавр кафедри політології ЗНУ

ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Україна, починаючи з 1991 року, проходить четвертий етап державотворення (після періодів Київської Русі, Козаччини, 1917-1920 рр.), тобто створення моделі державного розвитку, який включає в себе обрання політичного режиму, форми державного устрою та правління, узгодження повноважень різних гілок влади (законодавчої, виконавчої, судової), трансформацію політичної системи й, відповідно, політичних еліт і нації як носія політичної культури. Юридичне закріплення засадничих елементів суверенної держави України відбулося в 1996 році в Конституції України. Однак не менш вагомим для ефективного функціонування держави є неосяжне в правовому полі явище політичної культури, яка обумовлює якість взаємодії між владою та суспільством через самоусвідомлення громадян, їх здатності впливати на політичні процеси.

Вивченню загальної природи політичної культури, її сутності, місця в політичній системі, зв'язку з політичними режимами значну увагу приділили такі дослідники у галузі політичних наук, як Л. Пай, Д. Елазар, М. Ліпсет, Р. Даль, Дж. Пенока, М.

Перспективи модернізації політичної системи України

Томпсон, Р. Еліс, А. Вілдавські та інші. Серед українських науковців слід виділити Є. Головаху, Н. Паніну, О. Рудакевича тощо. Класиками ж у сфері досліджень політичної культури вважаються Г. Алмонд, С. Верба, Д. Пауелл, Т. Парсонс та Д. Істон.

Основною метою цієї роботи є розкриття особливостей формування української політичної культури на сучасному, четвертому, етапі державотворення, виявлення динаміки її розвитку в контексті «демократичної революції» та її наслідків.

Одне з перших трактувань явища політичної культури було сформульоване Г. Алмондом, який вбачав в ній «конкретну модель орієнтацій на політичні дії, пов'язану з особливостями політичної системи» [1, с. 396]. Політична свідомість, цінності, орієнтації та навички, які формують політичну культуру, активізуються у вигляді конкретних дій, а саме політичної поведінки заради впливу на політичний процес.

У праці «Громадянська культура: політичні позиції і демократія у п'яти державах» Г. Алмонд і С. Верба виокремили три типи орієнтацій учасників політичної системи, від рівня політичної культури яких залежить якість та ефективність функціонування політичної системи. А саме – емоційні (відчуття щодо політичної системи і процесів); пізнавальні (знання про політичну систему і процеси); оціночні (судження і оцінки щодо політичної системи і процесів) [2, с. 13]. Всі рівні політичної культури мають послідовний характер й не можуть бути досягнуті без наявності кожного окремого, попереднього рівня. Домінування певних рівнів політичної культури формує відповідний тип суспільства (традиційний, індустріальний чи інформаційний).

Якщо ж визначати тип політичної культури за Г. Алмондом і С. Вербою, для України з періоду здобуття нею незалежності в 1991 році більш характерним є патріархальний тип, що має за основу майже повну відсутність у громадян емоцій, знань і суджень щодо держави.

Це підтверджує ряд соціологічних досліджень, дані з яких були взяті в науковій роботі М. Хилька [3] та на сайті фонду «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва». Отже, політична культура України періоду 1991-2013 рр., що передуює Революції гідності, включає в себе певний перелік складових зі специфічними ознаками:

- задеклароване зростання інтересу до політики, однак невисокий рівень обізнаності й компетентності громадян у політичній сфері (за результатами соціологічних опитувань 1991, 1994, 2006 рр.);

- рівень довіри населення до політичних інститутів, в основному, не перевищував 20%, за виключенням 2004 року (періоду після «Помаранчевої революції») – до 50% (за результатами соціологічних опитувань 1991, 1994, 2004, 2005, 2006, 2009, 2011, 2013 рр.);

- впевненість населення у власній можливості впливати на політичні процеси – практично відсутня – до 10% (за результатами соціологічних опитувань 1991, 2004, 2006, 2013 рр.);

- низька залученість населення України до політичних і громадських об'єднань (до 5%) (за результатами соціологічних опитувань 1991, 2004, 2008, 2013 рр.).

Однак невід'ємною специфічною частиною патріархального типу політичної культури є відсутність прагнень у громадян до змін й загальнонаціональна аполітичність. Подібна характеристика не є абсолютно вірною для українського суспільства.

Адже історія показує, що ментальність українців має визначальний вплив на такі основні риси політичної культури: волелюбність, демократизм, миролюбність, толерантність [4, с. 138]. Тобто історично обумовлені для українського народу й особливості підданського типу політичної культури, який проявляється в позитивному

Перспективи модернізації політичної системи України

сприйнятті громадянами політичної системи, але слабкою орієнтацією на активну участь у її функціонуванні. Однак і така характеристика не повністю відповідає сучасним настроям в українському суспільстві.

Як показали два десятиліття незалежності в Україні, зокрема періоду 2010-2013 рр., побудова української державності не можлива без зацікавленості в цьому процесі громадян. Вірність даного висновку підтвердилася перемогою в лютому 2014 року Революції гідності й обранням більшою частиною України демократичного курсу розвитку. Свідченням цього став вибір українців на Позачергових виборах Президента України, який вони зробили з першої спроби на користь євроінтервованого політика. Також, не дивлячись на певну втрату прихильності громадян до новообраного Президента й призначеного ним прем'єра, партії, очолювані ними, на Парламентських виборах 2014 року отримали лідируючі позиції.

Але набуті в минулому риси ментальності й культури ще довго будуть продукувати відповідні суспільні відносини, ідеали та орієнтації. Недаремно фахівці приходять до висновку, що політичну культуру посткомуністичної України в цілому слід визначати як «авторитарну з деякими демократичними і тоталітарними компонентами». Головним засобом подолання негативних рис та деформацій української ментальності та політичної культури повинна стати реалізація великої спільної мети нації – побудова суверенної, соборної і демократичної української держави [4, с. 140].

Отже, суспільство України почало набувати невивантажених характеристик активістського типу політичної культури. У разі домінування вищезазначеного типу в сукупності з попередніми двома, патріархальним і підданським, створюється громадянська культура, наявність якої є однією з основних характеристик демократичного ладу. Адже він передбачає наявність відповідальності та відчуття обов'язку громадян перед державою. Зараз це проявляється в попиті суспільства на максимально об'єктивну інформацію, зокрема створення суспільного телерадіомовлення, в патріотичних настроях (вшанування державної символіки, волонтерські рухи), які особливо посилилися в об'єднанні проти загрози суверенності України. Тобто зовнішні загрози та виклики для країни стають консолідуючим елементом, який паралельно допомагає виробити єдину національну, демократичну ідею, що й свідчить про трансформацію політичної культури українського населення.

Список посилань

1. Almond G.A. Comparative political system // Journal of Politics. – 1956. – № 18. – Р. 396.
2. Almond G.A., Verba S. The civic culture: Political attitudes and democracy in five nations. – Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1963. – 562 pp. – Р. 13.
3. Хилько М., Політична культура населення України: аналіз розвитку громадянських якостей [Електронний ресурс] / М. Хилько // Політичний менеджмент. – Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=67&c=1537>.
4. Поліщук І. О., Політична культура постсоціалістичних України та Польщі: особливості трансформацій / І. О. Поліщук, В. К. Лур'є // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» – Випуск 3 (22). – 2014. – С. 138, 140.

Саранча Петро Олегович

бакалавр кафедри соціології ЗНУ

ЕЛІТА, ЇЇ ВПЛИВ НА СУСПІЛЬСТВО ТА ВЗАЄМОДІЯ З МАСАМИ

На сучасному етапі розвитку українського суспільства, відбувається наявність кризової ситуації у відносинах між представниками мас та еліти. Загальні маси

Перспективи модернізації політичної системи України

починають втрачати довіру до діяльності еліт, керуючих суспільним життям. Ці проблеми є досить актуальними, та вимагають розгляду.

У класичній соціології вироблені різні підходи до вивчення еліти. Найбільш поширене розуміння еліти як меншості, що володіє монополією на владу і прийняття рішень (К. Маннгейм, А. Етціоні та ін.). Г. Моска, Г. Дюпре та ін. визначають еліту як людей, що здійснюють найбільш важливі функції в суспільстві. В. Парето, Ж. Боден, та ін. під елітою розуміють людей, що досягли найвищих показників у своїй діяльності, що володіють інтелектуальним і моральним перевагою над масою, найвищим почуттям відповідальності.

У своїй роботі, я хочу дослідити явище еліти та її взаємодію з таким, не менш важливим елементом соціальної структури, як маси.

Еліта представляє собою верхівку соціальної структури, маючи безпосередній вплив на інші її складові. Характерними рисами представників еліти, як класу є високі інтелектуальні або показники та більш високі позиції у складі соціальної ієрархії. Виходячи з цього, можна сказати, що еліта є досить замкненою системою, до якої досить важко вступити

Еліта може поділятися на різні групи – політична, соціальна, культурна, економічна та ін. Соціальна еліта, що є одно з найчисельніших груп вищезгаданої класифікації, має за мету забезпечення передачі практичних установок, орієнтирів. Ті відносини, які існують між елітами і масами, можна визначити як еліт-масові. За своїм характером – це соціальні і політичні відносини. Соціальний характер вони набувають остільки, оскільки зачіпають діяльність, життя всього соціуму, накладаючи відповідний відбиток на всі інші соціальні відносини.

Еліти та маси є взаємозалежними і взаємодоповнюючими, адже без наявності мас, еліта не зможе виконувати свої функції та втратить своє значення взагалі. За відсутності еліти, маси припинять отримувати відповідні приклади ідеалів та орієнтирів, що призведе до припинення їх нормального функціонування та деградації. Варто зазначити, що за радянських часів відбувалося засилля влади представниками мас, що наклало відповідний відбиток на кількісні та якісні характеристики еліт. Ідея того, що влада належить народові суперечила наявності керівних сил, призвела до маніпуляцій суспільною думкою, завуалювавши інтереси представників еліт під потреби простих людей.

Сучасне українське суспільство також не менше підвергнуте наявності маніпуляцій з-боку керівних органів через різноманітні засоби масової інформації, проте у сучасний постіндустріальний період велику роль відіграє глобалізація, що применшує владу представників національної еліти та примножує владу представників наднаціональної. Так, можна зазначити великий вплив Західної культури, що наклала свій відбиток майже на всі складові життя простого українського громадянина, що призвело до зниження розвитку національних культурних норм. Важливим моментом є те, що сучасні соціальні еліти не переймаються практичними проблемами життя мас, а переймаються більш глобальними – економічними та політичними проблемами. Це призводить до все більшого розриву між елітами та масами, котрий може призвести до появи кризової ситуації.

Еліта є важливою складовою соціальної структури суспільства, від якої залежить стан самого суспільства взагалі, адже еліта виконує важливі керівні функції та визначає вектор розвитку суспільства. Сама еліта має придержуватися чітко встановленої відстані від мас, бо її віддалення або занадто високе приближення може призвести до появи деструктивних для соціуму наслідків.

ПОЛІТИЧНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Процес входження індивіда в соціальну групу завжди потребує сприйняття та виконання індивідом певних суспільних норм, цінностей та установок, що й визначає його приналежність до цього суспільства. Останні події є доказом того, що українським громадянам не байдуже майбутнє їх держави. Країна змогла побачити, наскільки політично соціалізованими є наші співвітчизники. Найактивнішою частиною тих, хто виявив своє незадоволення нехтуванням деякими представниками влади думкою народу, була українська молодь. Саме ця частина суспільства віддає перевагу демократичним цінностям, оскільки трактує їх як можливість вибору, який молодь намагається утвердити не лише по відношенню до свого особистого життя, а й по відношенню до життя суспільства в цілому, що є результатом специфіки розвитку людини у цей період (підвищена активність, юнацький максималізм).

В той же час, «можливість вибору» нерідко трактується молоддю в самому широкому діапазоні, навіть, з «виходом» за межі чинного законодавства і культури, що на практиці виливається через асоціальні вияви, імпульсивні протестні виступи. Додає актуальності трансформаційні процеси, які відбуваються зараз на Україні, які, з одного боку, ускладнюють процес політичної соціалізації молоді в силу відсутності в державі певних пріоритетів та ідеалів, які б можна було використовувати в процесі політичного виховання. З іншого, в цей період найбільше фіксується в свідомості молодого покоління негативні варіанти і способи політичної діяльності («чорний» PR, брудні політтехнології тощо).

Під політичною соціалізацією розуміється механізм передачі, засвоєння та відтворення індивідами суспільного досвіду, пов'язаного з проблемою відносин отримання, утримання та використання влади, метою якого є формування у соціального суб'єкта властивостей громадянина [3, с. 104].

Всю сукупність робіт, яка присвячена вивченню політичної соціалізації молоді можна розділити на дві частини:

- теоретичні роботи, в яких політична соціалізація вивчається як частина цілого (наприклад, як частина політичної соціології);
- практичні роботи, що представляють собою інтерпретації проведених соціологічних, психологічних та ін. досліджень в контексті проблеми політичної культури, політичної свідомості та політичної соціалізації [3, с. 104].

На політичну соціалізацію особистості впливають наступні фактори:

- зусилля політичної системи по політичній освіті і залученню громадян у політичне життя; соціалізуючий вплив освітніх установ, вплив офіційної пропаганди, пропаганди політичних партій і рухів, вплив засобів масової інформації;
- стихійний вплив на політичну свідомість і поведінку особистості в результаті соціальної і політичної практики на макрорівні – міжнародних і внутрішньополітичних реальностей, глобальних проблем сучасності, економічної й соціальної ситуації, окремих політичних подій;
- вплив мікросередовища – родини, школи, кола формального і неформального спілкування, окремих особистостей; у молодіжному середовищі істотне значення мають неформальні групи й молодіжна субкультура в цілому;
- особиста участь індивіда в суспільно-політичному житті, його власний соціальний досвід [1].

Перспективи модернізації політичної системи України

Інститути політичної соціалізації прийнято підрозділяти на політичні й неполітичні. До першого відносять державні й спеціалізовані політичні інститути, партії, організації й рухи. До других – родину, систему освіти, роботу, коло неформального спілкування, церкву, засоби масової інформації [3].

Політична соціалізація особистості починається в ранньому дитинстві й триває все життя. У самому загальному виді в ній можна виділити два етапи. Перший етап – це становлення особистості, її формування як громадянин і одержання права участі у виборах. На цьому етапі відбувається нагромадження політичних знань, засвоєння основних політичних цінностей і орієнтацій. На другому етапі політична соціалізація триває вже з підключенням досвіду власної політичної практики, освоєнням нових соціальних і політичних ролей. Надалі для різних індивідів етапне значення можуть мати переломні моменти в динаміці суспільно-політичних змін, повороти власної політичної долі й т.п. [2].

З результатами політичної соціалізації тісно зв'язана політична участь громадян. Під цим поняттям мається на увазі участь у політиці автономних частин громадян, що не є політичними лідерами або функціонерами владних або партійних структур. Політична участь припускає подолання відчуження особистості від влади і політики, її активне залучення в політичний процес. Розвиток добровільних, демократичних, законних форм політичної участі вважається важливим показником демократичності політичної системи [1].

Невід'ємною частиною політичної соціалізації молоді є відповідна державна молодіжна політика, завдяки якій відбувається цілеспрямований вплив на формування в молоді певних суспільнозначущих зразків і ідеалів політичного життя.

Процес політичної соціалізації молоді в сучасній Україні ускладнюється наявністю багатьох проблем, які притаманні українському суспільству в період суспільно-політичних трансформацій, які визначають специфіку цього процесу наступним чином:

по-перше, політична соціалізація характеризується стихійністю, плюралістичністю і суперечливістю;

по-друге, в Україні відсутній дієвий механізм залучення молодого покоління до політичної діяльності;

по-третє, політична соціалізація відбувається за умов низького рівня довіри (соціального капіталу) молоді до політичних інститутів держави.

Список посилань

1. Білик М. Особливості формування політичної культури сучасної молоді // Соціальна психологія. – 2004. – №4. – С. 96-105.
2. Головатий Н.Ф. Социология молодежи: Курс лекций. – К.: МАУП, 1999. – 224 с.
3. Кисель М.Н. Современная молодежь: проблемы социализации // Молодь, соціальна політика і проблеми національного відродження України. – Донецьк: Донецький ін-т ринку та соціальної політики, 2003. – С. 104-106.

Юргіна Юлія Володимирівна
бакалавр кафедри політології ЗНУ

ПОЛІТИЧНА РЕВОЛЮЦІЯ В УКРАЇНІ: СИНЕРГЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Політична революція є дослідженим феноменом у науковому політичному колі, але необхідно відокремити і дослідити прямий вплив революцій на формування державного правління. Наприкінці 2013 – на початку 2014 року Україна пережила так названу засобами масової інформації Євроволуцію. Для того, щоб на даному

Перспективи модернізації політичної системи України

прикладі зрозуміти роль революції для політичної системи певної держави, необхідно дослідити еволюцію форм протікання революційних процесів та визначити перспективи революцій для державотворення.

Таким чином, актуальність зумовлена суспільним запитом на радикальні зміни. В умовах глобалізації необхідно визначити можливості і ризики революційного способу державотворення.

На думку С. Гантінгтона, причиною революцій може бути мобілізація для участі у політиці нових соціальних груп зі швидкістю, яка не дає змоги наявним інституціям пристосуватися до них. У стабільних демократичних системах революції не відбуваються, бо такі системи спроможні розширювати участь у політичному житті й залучати до співпраці контреліти, не втрачаючи політичного контролю. Згідно з цією моделлю революції – характерна риса суспільств на шляхах розвитку, коли на шкалі еволюції перед ними постає потреба у модернізації [5, с. 396].

Політичні революції характеризуються синергетичністю та пов'язаними з нею процесами, проте механізм їх виникнення і протікання може відрізнятися, в залежності від типу політичної системи та особливостей політичної культури.

Незважаючи на те, що революції виникають в результаті нелінійних процесів у державі та є наслідком виникнення флуктуацій, вони є керованими, оскільки для реалізації мети революції необхідно мати час і відповідні ресурси.

Визначаючи особливості революцій західної та східної моделі, варто визначити, що у «західній» моделі політичні інститути старого режиму руйнуються, що спричиняє мобілізацію та залучення до політики нових груп і подальшого створення нових політичних інститутів. «Східна» революція, навпаки, розпочинається з мобілізації в політику нових груп і створення нових політичних інститутів, а закінчується насильницьким поваленням політичних інститутів старого режиму» [6, с. 266].

Західні революції викликаються слабкістю традиційних режимів; східні революції – вузькістю режимів, що модернізуються. У західній революції основна боротьба зазвичай відбувається між помірними і радикалами; у східній революції вона відбувається між революціонерами і урядом. Проте і в таких схемах можуть виникати визначені модифікації, що викликаються, наприклад, активним зовнішнім втручанням в хід революційного процесу, як це було у Мексиці з боку США [1].

Від завершення Великої Французької буржуазної революції до сьогодні минуло більше ніж два століття, але, не дивлячись на просторово-часовий розрив, змінилися лише механізми втілення революції в життя, адже в сучасному світі інформація поширюється із швидкістю звуку, а для того, щоб мобілізувати і радикалізувати суспільство, не обов'язково попередньо проводити з ним роз'яснювальні роботи.

Особливості сучасних революцій полягають у тому, як проходять основні фази революційного процесу. В. і В. Мейтуси пропонують розділити їх на п'ять етапів.

Перший етап – це здійснення революційних змін – перехід від загальної незадоволеності до перетворень та реорганізації системи управління. Відбувається створення нових органів управління, проголошуються та виконуються принципи та ідеї, що спрямовані на зменшення невдоволеності і що найголовніше – здійснюється ефективний контроль за діями влади, що прийшла в результаті революції.

На другому етапі приймаються нові рішення про зміни в соціальному просторі, в економічних та культурних відносинах, які б відповідали надіям революційних мас. Це дозволяє зняти соціальну напруженість, пробуджує надії мас та дозволяє навіть використовувати і позаправові дії.

Третій етап – це створення нових або трансформація старих органів влади за рахунок поповнення їх революціонерами, але згідно з їхнім професіоналізмом,

Перспективи модернізації політичної системи України

оскільки потрібні чесні фахівці, які допоможуть уникнути порушень, що можуть виникнути в результаті зламу старої машини управління.

Четвертий етап характеризується посиленням порушень в роботі системи управління, неможливістю впоратися з поточними проблемами, що призводить до реанімації раніше існуючих органів, хоча і під новими назвами. Тут вже простежується тенденція невідповідності революційних ідей та принципів можливостям суспільства.

На п'ятому етапі відбувається поступова заміна кадрів серед тих, хто не може впоратися з керівною роботою, та перерозподіл влади між кланами та групами, що виникли в результаті революції. Частіше за все перемогу отримує той з них, хто в ході самої гри змінює правила на свою користь.

Проте цими етапами революційний процес не закінчується, оскільки зазвичай в суспільстві залишаються старі або виникають нові причини для незадоволеності, оскільки до влади приходять індивіди, яких більшою мірою цікавить сама влада та її ресурсні можливості, ніж суспільні перетворення. Жодна країна не має стільки ресурсів, щоб після революції усунути всі свої проблеми, хоча деякі країни можуть на деякий час суттєво уповільнити їхній прояв у своїх громадян [4, с. 457].

До сучасних революцій відносяться також «оксамитові» та «кольорові» революції. Під «оксамитовими революціями» розуміється один зі способів повалення комуністичних режимів: від поступових реформ до насильницького усунення старої влади через народне повстання, які відбулися переважно в країнах з порівняно м'якими авторитарними режимами, де стався розпад правлячої еліти та напередодні революції спостерігався низький рівень життя й мала місце консолідація опозиційних сил демократичної та патріотичної спрямованості. На відміну від «оксамитових», «кольорові революції», які історично були пізніше за «оксамитові» та охопили країни колишнього СРСР, мали ненасильницький характер протікання, коли боротьба велася психологічною, соціальною, економічною та політичною зброєю за допомогою великих мас народу, ґрунтувалася на невдоволеності мас і часто в якості детонатора соціального вибуху використовували вибори. За своєю суттю «кольорові революції» революціями по суті не були, оскільки основи влади вони не змінюють, а лише змінюють поосібно тих, хто стоїть на верхній її сходинці на момент здійснення революції [3].

Сучасні революції виступають як механізм зміни політичного режиму, як сучасна технологія зміни влади – часто це політична вистава, заснована на нових методах маніпуляції свідомістю людей, що забезпечують настільки надійний контроль за поведінкою мас, що за допомогою натовпу можна провести революцію. Таким чином влаштувалися і вище згадані революції, а також і серія протестних, революційних рухів у низці арабських країн під назвою «арабська весна». Механізм реалізації даних революцій набув інформаційного характеру, основним провідником якого стали соціальні мережі, через які провокували і мобілізували народ на повстання проти старого режиму і на боротьбу за оновлення політичної системи, цей метод отримав серед політичних технологів назву «керуючого хаосу» [7, с. 23-24].

Звичайно, результат цих революцій має і позитивний бік, але часто такі події стають лише переходом до ще складніших періодів у розвитку державотворення відповідної країни, що яскраво можна відслідкувати на прикладі Революції гідності в Україні, яка відбулась наприкінці 2013 – на початку 2014 року.

Цей період називають також Єврореволюцією, під якою розуміється період політичних та суспільних змін з 21 листопада 2013 до лютого 2014 року, викликаних відходом політичного керівництва країни від законодавчо закріпленого курсу на Європейську інтеграцію та подальшою протидією цьому курсу. Проте ця революція не

Перспективи модернізації політичної системи України

була результатом одного дня, причини, які її обумовили, визрівали не одне п'ятиріччя в українському суспільстві.

Перша – це криміналізація влади і тотальна корупція в усіх сферах суспільного життя.

Друга – знищення малого і середнього бізнесу – основи стабільності будь-якого суспільного ладу, що призвело до бідності більшості українського населення.

Третя – виборче правосуддя та криміналізація правоохоронної і судової систем. Влада діяла за принципом – своїм можна все, для інших – закон.

Четверта – відмова Віктора Януковича, тодішнього Президента України, від євроінтеграційних домовленостей, що ще раз підтвердило, що громадська думка не є критерієм його владних дій, народ України не є носієм влади.

П'ята – прийняття Верховною Радою диктаторських законів 16 січня, які обмежували права і свободи громадян.

Аналізуючи ці причини, можна зробити висновок про неефективність українського державотворення протягом останніх двадцяти трьох років, які супроводжувалися конфліктами між політичними інститутами, що мали деструктивний характер. Тобто, метою Євромайдану було очищення політичної системи за допомогою оновлення кадрової складової та вступу до ЄС у перспективі на майбутнє. Революція в Україні ще раз підтверджує не лінійність розвитку держави як дисипативної системи.

Результати революції свідчать про синергетичність цих процесів. українське суспільство здатне до самоорганізації. Головний успіх Майдану полягає в тому, що він є, що він вистояв, вкорінився, зберіг сам себе і навчився функціонувати на основі громадської самоорганізації. Майдану вдалося відстояти своє право на довготривале існування, перетворитися на своєрідну соціально-психологічну лабораторію, в якій формуються нові громадяни України, які хочуть і можуть зайнятися очищенням політикуму й суспільства, переоблаштуванням суспільного життя.

Як суспільне явище Майдан існував у трьох вимірах: фізичному (локально визначеному, «окупувавши» певний простір), організаційному (оформленому у вигляді руху) та віртуальному (у вигляді інтернет- і медіа-спільнот) [2].

Але подальший хід подій призвів до ослаблення української держави у захисті національних інтересів. Це відповідає тому, що на сьогодні Україна знаходиться під загрозою інтервенції військ Російської Федерації, що фактично і відбувається, тобто, в точці біфуркації. Не вирішення цієї проблеми матиме відомий результат: або ж наведення порядку, або ж встановлення хаосу. В першому випадку передбачається мирне врегулювання ситуації, ефективне реформування всієї політичної системи, що призведе до задоволення суспільства. В другому випадку результатом може стати тотальна анархія, яка матиме прояв у формі громадянській війні, яка дозволить Росії боротися за право володіти українськими територіями.

Таким чином, наслідки даної революції є неоднозначними, проте вони мають і конструктивну складову. По-перше, закладено підвалини формування модерної політичної нації, в тому числі, переосмислення основних цінностей буття українського суспільства, його пріоритетів і благ. По-друге, почало організовуватися сильне громадянське суспільство, яке нині представлено волонтерським рухом, який підтримує військових на Сході України значно більше, ніж держава. Цей факт ще раз підтверджує актуальність застосування синергетичного підходу до цієї теми, оскільки громадянське суспільство є елементом самоорганізації, яка може зробити значний вклад в оновлення державотворення України, але при цьому, звичайно, зберігаються ризики невдачі його діяльності, в тому числі, політизація громадських діячів. Тобто,

Перспективи модернізації політичної системи України

отримана нова генерація активних громадян із якісно новою політичною свідомістю, яка може в майбутньому позитивно змінити курс українського державотворення.

Список посилань

1. Гошій О. Синергетичне розуміння політичної дійсності / О. Гошій, Ю. В. Мислюк. // Політологічні записки . – 2013. – № 7. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Polzap_2013_7_8.pdf.
2. Колодій А. Феномен Майдану в контексті пошуку моделі врядування в Україні [Електронний ресурс] //Агора. – Випуск 13 : Революція відбулася: що далі? – К. : Стилос, 2014. – Режим доступу: <http://political-studies.com/?p=1039>.
3. Кравець Г. Революція як механізм зміни вектора політичного процесу [Електронний ресурс] / Дис... канд. д-ра політ. наук/Г. В. Кравець. – Одеса,2013. – Режим доступу: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/4623>.
4. Мейтус В. Массы, движения, революции / Владимир Мейтус, Виктор Мейтус. – К. : Ника-Центр, 2008. – 504 с.
5. Хантингтон С. Политический порядок в меняющихся обществах / С. Хантингтон. – М. : Прогресс-Традиция, 2004. – 480 с.
6. Hantington S. Revolution and Political Order// Revolutions. Theoretical, Comparative and Historical Studies. ed. By Jack Goldstone. HBS publishers. 1986. – 287 p.
7. Якушик В. Українська революція 2004–2005 років. Спроба теоретичного аналізу // Політичний менеджмент. – 2006. – № 2 (17). – С. 21-28.

Яцына Юлія Александровна

бакалавр кафедри політології ЗНУ

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ПОЛИТИЧЕСКИХ ИДЕОЛОГИЙ

Десятилетие, последовавшее за окончанием «холодной войны» было периодом известного снижения роли идеологий как мотивационной основы политики. На рубеже 80-х и 90-х годов, как и в 1960-е годы, высказывались поспешные суждения об исчерпании идеологиями своих функций, их исчезновении из мировой политики и международных отношений.

События начала XXI века дают основания утверждать, что неопределенность в идеологической сфере, наступившая в результате завершения биполярной конфронтации, сменяется ростом влияния идеологических систем, новой идеологизацией, которая становится важным фактором формирования полицентрического миропорядка. Исходя из вышесказанного, целесообразно проследить, какое место в современной мировой системе занимают классические идеологии, имеют ли они потенции к дальнейшей жизнеспособности и какие новые политические идеологии готовы придти на смену уже давно устоявшимся.

К классическим политическим идеологиям традиционно относим либерализм, консерватизм, марксизм. Появившись в той последовательности, в которой они изложены выше, эти идейно-политические течения отражали те веяния, необходимость, реакцию, развитие общественно-политической мысли, которые возникли на конкретном отрезке истории. Разумеется, по мере преодоления инерционности общества, классические идеологии трансформировались в неолиберализм, неоконсерватизм, социал-демократию. Однако, стоит отметить, что, не смотря на нетождественные, а, порой, и полярные воззрения на природу собственности, на роль государства в ее распределении, по истечению большого количества времени, эти идеологии сумели сохранить главное – базовые непоколебимые ценности: ценность человека, его права и свободы, признание его субъектом, который вправе принимать решения и распоряжаться своей жизнью, его

Перспективи модернізації політичної системи України

право на инициативу и творчество. Данные идеологии по своей природе открыты, готовы к плюрализму. Я думаю, что это есть главная причина, почему классические идеологии не только не утратили своего значения, но и благополучно сосуществуют в XXI в. Надо полагать, что, пока пан-ценностями во всем мире будут оставаться демократические, эти идеологии не потеряют своей значимости, поскольку способны в ретроспективе доказать прецедент ценности человека – как наивысшей ценности в мире.

Идеологические течения национализма, фашизма и всех их трансформаций возрождается в период хаоса, беспорядка, невозможности адекватно реагировать на вызовы внешней и внутренней среды, на сильные перегибы и признание детерминанты нации или государства единственно возможной и правильной ценностью. Эти идеологии становятся некой точкой бифуркации, когда система не способна или не хочет сопротивляться тем положениям вещей, которые складываются. Перспективы развития этих идеологий есть у психологически и интеллектуально готовых к этому обществам, когда существует историческая традиция патернализма, веры в вождя и обожествления его. В противном случае, эти идеологии не будут иметь почвы для взращивания.

Однако, крушение биполярного мира, появление доминирующей идеи американского либерализма, дало возможность нам созерцать появление множества частных идеологий (напр., феминизм, экологизм, панисламизм, антиглобализм). Так, феминизм и экологизм имеют не такую уж короткую историю, они стали зарождаться еще на рубеже XVIII – XIX вв., но широкое распространение, признание и поддержку получили только на рубеже XX – XXI вв. Прежде всего, это связано с глобализационными процессами, попыткой унифицировать нормы общежития в самых разных, порой не совместимых культурных и цивилизационных ареалах. Реакцией на навязывание демократии «по-американски» стало появление концепции панисламизма, который отрицает любые западные либерально-демократические ценности и выступает за создание некоего халифата исламского мира, который будет противостоять США и его глобальному доминированию. Антиглобалисты, альтерглобалисты – течения появившиеся в нач. нашего столетия, выступающие против ТНК, полярного материального положения «богатый Север – бедный Юг», тотальной разницы развития политических, экономических систем, информационно-коммуникационных технологий. Указанные частные идеологии появились как реакция и как вызов постоянному наращиванию доминирующих и подавляющих тенденций глобализации по-американски. Перспективы развития данных течений зависят в, большей мере, от того политико-идеологического течения, которое проникло, по моему, уже везде, куда только можно – глобализма.

Глобализм возник в 70-80 гг. XX в. как идейное течение, предполагающее интеграцию, интернационализацию, создание ТНК, клубов, организаций, которые бы вместе боролись с насущными проблемами человечества: бедностью, социальным расслоением, войнами, терроризмом, голодом и т.д. Однако, немного углубившись, можно обнаружить определенные корреляции между появлением идеологии глобализма и геополитикой, а также геостратегией влиятельных государств. Насаждение, а, нередко, насильственное, норм, принципов, ценностей, свойственных развитым устоявшимся демократиям, дилегитивным демократиям, нестабильным, зависшим на пути от авторитаризма к демократии порождает естественное неприятие и отторжение. Экономическое процветание одних, и жизнь за чертой бедности других спровоцировало появление рассматриваемых выше частных реакционных идеологий. По моему мнению, мир еще только на пути в глобализм, исходя из обострившихся

Перспективи модернізації політичної системи України

тенденцій передела територій і розподілення сфер впливу, держава-гегемон США буде активно протидіяти збільшенню могутності Росії і активно схильна до дружби Центрально-Східну Європу і Південно-Східну Азію. Нам ще доведеться бути свідками розкриття ідеології глобалізму і моральної оцінки дій держав, які претензії і апетити на світове простір.

Підводячи підсумок, слід сказати, що класичні ідеології, незважаючи на всі трансформації, появу нових течій, мають великий потенціал до подальшої життєвості, оскільки, їхніми цінностями є людина і її права. Націоналізм і фашизм належать до людиноненависницьких ідеологій, адже, априорно, те, що зводиться до абсолюту, має недовгу перспективу існування. Перспективи існування і розвитку, так званих, приватних ідеологій (фемінізм, екологізм, панісламизм, антиглобалізм), на мою думку, безпосередньо пов'язані з ступенем агресивності в поведінці держав, які є ідейними ініціаторами і апологетами глобалізму. Сур'язне погіршення культурно-цивілізаційних, соціально-економічних, морально-етических основ під егідою демократії по-американськи викличе радикальні методи боротьби приватних ідеологіеских течій (терористическі акти, військові дії), більш толерантне ставлення до «інших» згладить світове суспільство і зменшить погляди серед теоретиків приватних ідеологій.

СЕКЦІЯ
«ФІЛОСОФІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО
УПРАВЛІННЯ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ»

Таран Володимир Олександрович
професор кафедри філософії ЗНУ,
д.філос.н., професор

РОЛЬ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ СПАДКОВОСТІ У ФОРМУВАННІ СУЧАСНОЇ
РОСІЙСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ ІДЕОЛОГІЇ

В умовах боротьби за збереження і реформування української державності та відстоювання нею своєї суб'єктності в сучасному глобалізованому світі Росія представляє собою найбільш небезпечний зовнішній фактор соціально-політичної і економічної дестабілізації в Україні.

Російська політика сьогодні здійснюється на підставі державних геополітичних пріоритетів, які передбачають досягнення Росією регіонального і світового лідерства. Провідні принципи цієї політики органічно пов'язані з російською державною ідеологією та засадами російської національної ідеї, що успадкували концептуальну тріаду Самодержав'я - Православ'я – Народність, розроблену С.Уваровим за часів Російського імператора Миколи I і модернізовану у відповідності до сучасних глобальних процесів.

Центральне місце у цій тріаді, як і раніше, посідає ідея самодержав'я як символу імперської могутності Росії, як сили, здатної за рахунок сучасної армії і зброї наводити жах на весь світ і примушувати рахуватися із собою. Держава перебуває на вершині ціннісної піраміди в російському цивілізаційному світі, затьмарюючи собою цінність людини. Для російської держави найбільш сприятливою формою правління є авторитаризм, який залишається важливою складовою її імперської сутності. Авторитаризм - як «воля, що сама себе воліє», як «абсолютно безмежне самовладдя», як самодержав'я. Однак руське самодержав'я має суттєві відмінності від багатьох інших, це самодержав'я з надзвичайною деспотією, жорстокістю і підступністю, які корелюють з російською ментальною особливістю – домінуванням інверсійної логіки. Крім того, із часів виникнення Московії самодержав'я тут наділено певною місією від Бога врятувати православну віру. Логічним продовженням такої концепції стало формування ідеократичного самодержав'я, ідеократичної влади, яка міцно трималася за ідею «Москва – третій Рим ...». Останнє ж обумовило протистояння ідеократичної монархії та ідеократичного самодержав'я усю Європу, і перш за все католицизму [2]. Сьогоднішня геополітична місія російського самодержав'я виходить далеко за межі протистояння виключно по лінії Росія – Захід. На думку Ю. Афанасьєва, нинішня «Росія – це реальна небезпека існуванню всього людства». І пояснюється це тими внутрішніми процесами, що характеризують сутність соціального поля РФ. Воно складається із трьох реальностей – відродження сталінізму через сакралізацію влади, умиртвіння російського соціуму через його розкультування, утвердження руського ресентименту як потреби і намагання знаходити причину своїх негараздів, незгод, пригніченості, трагедії у комусь іншому, хто перебуває поруч, на кого можна перекласти відповідальність і покарати [1]. На ідеологічному рівні це виступає найбільш сприятливим для російської політичної влади засобом «пояснення» відсутності реальних досягнень у просуванні економічних і соціальних реформ у країні.

Враховуючи наявність в російській державно-політичній системі таких рис як етатизм, радикальний націоналізм, що ґрунтується навколо «руського миру»,

Філософія та методологія розвитку державного управління та місцевого самоврядування

запозичений у нацистів іредентизм та анексіоністська зовнішня політики, панування державно-монополістичного капіталу в економіці, силових структурах та управлінні, високий рівень корумпованості чиновницької олігархії, шовінізм та клерикалізм в ідеології, доречно говорити про наближення її до фашизму. В будь-яких своїх проявах фашизм протиставляє інститутам і цінностям демократії так званий «новий порядок» та жорсткі засоби його утвердження. Фашизм у владі опирається на масову тоталітарну політичну партію (приходячи до влади, вона стає монопольною), підконтрольні владі профспілки і незаперечний авторитет «вождя», а також на масовий ідеологічний і фізичний терор. Особлива роль належить армії або силовим структурам, представники яких найчастіше стають державними керманічами і відтворюють режим преторіанського типу [8]. Реальним продовженням таких рис є воля до влади, панування, імперського розширення території і нації [7, с. 239-244]. Ще однією особливістю реалізації російської імперської стратегії є те, що вона спирається на концепцію «постімперської легітимності» [5, с. 105], яка передбачає зведення населення до сукупності економіко-статистичних одиниць і стає підставою для повного ігнорування суб'єктності будь-якого державно-національного утворення, позбавлення його права на власну історію, культуру, мову державно-політичну ініціативу тощо.

Російська Православна Церква, як і раніше, залишається невід'ємною складовою російської політичної влади. А це означає, що вона не тільки повністю підтримує всі постулати офіційної державної ідеології, але й у свій спосіб намагається посилити їх вплив і на свідомість громадян РФ, і - через власні церковні інститути - на настрої населення інших країн. Показовим прикладом такого симбіозу є російський імперський проект «Руський мир», який проголошений також і основним завданням РПЦ. Саме остання активно використовує специфічну риторичну і «доказову базу» для обґрунтування імперських геополітичних амбіцій Росії. Серйозним аргументом на користь такої позиції є твердження про генетичний духовно-релігійний і державно-політичний зв'язок між Візантійською і Російською цивілізаціями.

У цьому контексті російським патріархатом всіляко підтримується ідея про «збирання споконвічних руських земель», зрозуміло, на основі православ'я. Щоправда, це потребує неабиякого спотворення історії, в якій з метою подальшої міфологізації російської державності навмисно перекручуються історичні факти, порушується історична хронологія, тенденційно трактуються історичні документи тощо. При цьому в залежності від ситуації «доводяться» або обґрунтовані претензії на ті чи інші території як «іконно руські», як у випадку з Кримом і Донбасом [3], або як заслужено отримані в результаті особливих заслуг Росії, скажімо у Другій Світовій війні, як у випадку з Калінінградською областю [4].

Цивілізаційно-ціннісний аспект, на переконання лідерів РПЦ, є одним із стрижневих у стратегічному геополітичному проекті Росії. Адже «Росія – це не просто держава зі своїми кордонами, законами і закладами. Це – країна-цивілізація, чії межі, місія і смисл буття визначаються духовними цінностями, ідеалами, історичними і культурними пам'ятниками, святинями» [4]. Таке ототожнення країни, яка не має чітких меж, з цивілізацією відкриває перспективи для подальшого розширення її кордонів за рахунок, у тому числі, суверенних держав, які мають «здійснити свій унікальний проект інтеграції» і «створювати єдину цивілізаційну спільність», «велике багатонаціональне об'єднання».

Логіка механізму створення такої спільності розглядається і з іншого боку, через співставлення понять руська церква і руський мир. Так, Московський Патріарх розділяє поняття руська церква і руський мир, адже «у створення руської цивілізації

Філософія та методологія розвитку державного управління та місцевого самоврядування

важливий внесок робили і роблять представники ісламу, буддизму, юдаїзму і традиційних християнських конфесій». Всіх їх об'єднує одна система цінностей, яка створює спільну культуру. Однак, при цьому патріархом відзначається особлива роль саме руського народу, руської культури, зокрема російської мови, а в церковному житті - церковно-слов'янської [3]. А це визначає освячення РПЦ специфічної етнічної і духовно-релігійної ієрархії в існуючому і будь-якому перспективному багатонаціональному утворенні навколо Москви.

Модернізована ідея народності сьогодні в Росії ґрунтовно розробляється в межах неоєвразійського проекту. У ньому народність враховує не тільки історичну ретроспективу, але й ситуацію епохи посткомунізму, що корелює з феноменом руськості. При цьому підкреслюється, що «РФ не є Росією, повноцінною Руською Державою. Це перехідне утворення в широкому і динамічному глобальному геополітичному процесі і не більше того. Зрозуміло, РФ може стати в перспективі Руською Державою, але зовсім не очевидно, що це відбудеться, і також не очевидно, чи треба цього прагнути» [5, с. 103]. Разом з тим зазначається, що незважаючи на змістовну і етнічну невизначеність поняття «руський народ», саме воно (це поняття) стає центром російської геополітичної концепції. Сутність руськості проявляється перш за все через її співставлення із західністю, як певна радикальна протилежність останній – тобто, антизахідність. Ці два начала є «конкуруючими і взаємовиключаючими одна одну моделями, протилежними полюсами». Руський народ є носієм особливої цивілізації, що має «риси самобутнього і повноцінного планетарно-історичного явища», забезпечуючи його право на «цивілізаційну експансію». Експансіонізм руських не є історичною випадковістю. «Цей експансіонізм є невід'ємною складовою історичного буття руського народу», внутрішньою «потребою у створенні Імперії, кордони якої історично постійно розширювалися, охоплюючи все більший і більший конгломерат народів, культур, релігій, територій, регіонів». І в цьому полягає месіанська роль руського народу як певний «загальний знаменник», який «дозволяє руським інтегрувати в свою Імперію будь-які культурні реальності». «Руський народ виходить у своєму бутті із ще більш глобальної, «сотеріологічної» перспективи, котра в тенденції має загальнопланетарне значення». «Руським є діло до всього і до всіх, - наголошує О.Дугін, - і тому в кінцевому рахунку інтереси руського народу не обмежуються ані руським етносом, ані Руською Імперією, ані навіть усією Євразією. Цей «трансцендентний» аспект руської нації необхідно враховувати при розробці майбутньої геополітичної стратегії» [5, с. 107-109]. І це повністю відповідає офіційній позиції Кремля щодо зовнішньополітичної стратегії Росії на перспективу [6].

Список посилань

1. Афанасьев Ю. Послушное большинство как основа путинской России. / Ю.Афанасьев. – Режим доступа: <http://echo.msk.ru/programs/year2015/1514266-echo>.
2. Афанасьев Ю. Русское самодержавие в XX веке. / Ю.Афанасьев. – Режим доступа: <http://echo.msk.ru/programs/cenarobedy/951646-echo>.
3. Выступление Святейшего Патриарха Кирилла на открытии IV Ассамблеи Русского мира. – Режим доступа: <http://www.patriarchia.ru/db/text/1310952.html>.
4. Выступление Святейшего Патриарха Кирилла на I Калининградском форуме Всемирного русского народного собора. – Режим доступа: <http://www.patriarchia.ru/db/text/4013160.html>.
5. Дугин А. Основы геополитики. Геополитическое будущее России. Мыслить пространством./ А.Дугин.– М.: Издательство: АРКТОГЕЯ-центр, 2000. – 928 с.
6. Заявление В.Путина на совещании российских послов 01.07.2014 г. – Режим доступа: http://www.dialog.ua/news/7715_1404218825.

**Філософія та методологія розвитку
державного управління та місцевого самоврядування**

7. Муссолини Б. Доктрина фашизма (1932 р.)// Вся політика. Хрестоматія. // Сост. Нечаев В.Д, Филиппов А. В./ Б.Муссолини. – М.: Изд-во «Европа», 2006. – 440 с.
8. Шевцова Л. Путин ищет новые способы удушения Украины. – Режим доступа: <http://news.liga.net/interview/politics/3329055.htm>.

Абаніна Надія Сергіївна
доцент кафедри соціології ЗНУ,
к.філос.н.

ІНЕРЦІЯ У СОЦІАЛЬНОМУ ПРОГНОЗУВАННІ

Інерція у процесах прогнозування розглядається з двох точок зору: як невід’ємна якість соціальної системи та як характеристика мислення людини. Інерція як характеристика мислення людини у процесах прогнозування обумовлює подовження існуючого стану речей у майбутньому, що складає, так званий, ефект презентизму, який полягає у прагненні людини представити майбутнє у вигляді дещо покращеного або погіршеного сучасного без суттєвих якісних змін (Бестужев-Лада). Такий підхід зменшує кількість розроблюваних можливих альтернатив майбутнього, обмежуючи їх прогнозами кількісних змін та досить незначними періодами часу.

Не зменшуючи значення для прогнозування інерції як характеристики мислення людини, більш детально хотілося би зупинитися на розгляді інерції як якості соціальної системи. Дослідження у сфері соціальної сутності інерції свідчать про те, що вона є: 1. Об’єктивною характеристикою будь-якої соціальної цілісності. 2. Характеристикою руху соціальної системи. ... здатність соціальної системи протидіяти інноваційному, стабільно розвиватися. 3. ... Завжди пов’язана із соціокультурним контекстом суспільства» [1].

Прогнозування розвитку у будь-якій сфері суспільного життя базується на існуючих там закономірностях їх функціонування, однією із основних серед яких є поступовість засвоєння та відтворення системою впроваджуваних змін. Реалізація даної закономірності розвитку здійснюється саме завдяки механізму соціальної інерції, який полягає у «здатності системи розвиватися незалежно від зовнішніх або внутрішніх впливів середовища, зберігаючи свою цілісність за рахунок відтворення функцій, структури, потенціалу та форм взаємодії соціальних суб’єктів, як елементів деякої системи.» [1]. З чого можна зробити висновок про значення інерції при розробці прогнозів: по-перше, саме здатність системи силою свого внутрішнього потенціалу подовжувати існуючий стан речей, зберігаючи характер функціонування зменшує долю варіативності у можливих сценаріях майбутнього, збільшуючи вірогідність прогнозних розробок.

По-друге, протидія інноваціям, породжувана інерційністю системи відтягує або ж зовсім заперечує процес їх впровадження, що скорочує кількість можливих шляхів розвитку і робить можливим більш точну побудову прогнозів.

По-третє, процеси інерції у соціальній системі у своїй більшості ґрунтуються і відтворюють традиційні культурні цінності та норми функціонування, досить чітко визначаючи шлях розвитку системи. Зміни, що руйнують традиційні норми та цінності, досить болісні для соціальної системи і рідко здатні подолати викликаний опір здорової соціальної системи. Під здоровою соціальною системою у даному випадку розуміється соціальна система інерційні процеси у якій відтворюють соціально-ефективні зразки функціонування та взаємодії. При цьому, безумовно слід зважати на той факт, що жодна соціальна система не здатна продовжувати безкінечно розвиток без оновлення через сприйняття інновацій. Саме тому, у певний момент часу сила дії інерції у системі

Філософія та методологія розвитку державного управління та місцевого самоврядування

слабшає і система стає більш сприйнятливою до нововведень. Для соціального прогнозування це означає, що не можна подовжувати існуючий стан речей у системі до безкінечності спираючись на самодостатність функціонування системи та її протидію будь-яким змінам на певному проміжку часу.

Проте, оновлення соціальної системи, через сприйняття нею нововведень, можливе не лише у ситуації максимального послаблення інерційності, але і у ситуації активізації діяльності соціальних суб'єктів спрямованої на запровадження інновацій. Чим сильніший їх тиск – тим більша вірогідність впровадження інновацій і зміна напрямку розвитку системи. Саме протиріччя закладене між інерційністю соціальної системи і активністю суб'єктів соціальних інновацій у тривалому періоді і визначає розвиток соціальної системи, отже і довгострокове прогнозування можливе лише через пошук шляхів вирішення даної суперечності.

Здатність соціальної системи протидіяти запровадженню інновацій та зберігати інерційний напрям розвитку обумовлений соціальною силою системи, яка залежить від:

1. Терміну відтворення соціально-історичних умов, факторів функціонування соціальної системи. Чим триваліший період їх відтворення: тим вірогіднішою буде інерція, чим ефективнішими вони є: тим сильнішою буде сила інерції. В той же час, коли система протягом тривалого часу функціонує в умовах стабільності у певних її сферах закономірно наростають процеси дестабілізації, що формують передумови для змін. Якщо дестабілізація охоплює усю систему – зміни відбуваються швидко і з меншим опором.

2. Залежно від рівня та сфери впровадження змін. Інерція буде сильнішою у більш значимих для особистості сферах, наприклад, зміни у культурі, моралі, цінностях відбуватимуться повільніше, отже і прогнозувати їх можна сміливіше на тривалі періоди. В той час як інерція у економічній, політичній сферах буде слабшою. Цей факт має і ще одну сторону – саме ці сфери потребують частих змін та швидкого їх відтворення широкими прошарками населення, у цьому випадку навіть незначна інерція гальмує зміни і, відповідно, сам розвиток, ускладнюючи прогнозування.

3. Міри цілісності соціальної системи, як здатності до створення та збереження соціальних зв'язків значимих для функціонування системи. Цілісний суб'єкт соціальної інерції здатний протидіяти силі тиску, відтворюватися та продовжувати традиційний хід розвитку.

Таким чином, інерція, забезпечуючи поступальність розвитку та відтворення закономірних реакцій системи на зміни, є важливим фактором прогнозування. Прогнозування у соціальних системах здійснюється завдяки вивченню шляхів вирішення суперечності між інерційністю та процесами впровадження новацій, оскільки саме його вирішення у кожному окремому випадку визначає подальший хід їхнього розвитку. Взаємодія у цих процесах обумовлена різноманітністю витоків, типів та факторів впливу, які потребують подальшого вивчення з метою вдосконалення методології соціального прогнозування.

Список посилань

1. Матвеева Н.А. Социальная инерция. К определению понятия [Электронный ресурс] / Н.А. Матвеева // Социс. – 2004. – № 4. – С. 15-24. – Режим доступа: <http://ecsocman.hse.ru/data/128/672/1217/002.MATVVEVA.pdf>.

МАРГІНАЛЬНІСТЬ ЯК ПОМЕЖЕВЕ ВИЗНАЧЕННЯ РЕАЛЬНОСТІ

Маргінальність як феномен постмодерного суспільства має різні джерела. Більшість дослідників зводить маргінальність до специфічного соціально об'єктивованого становища індивіда в суспільстві. Проте сьогодні феномен маргінальності набуває інших характеристик. Так варто розглядати її похідну від інакшого визначення реальності. Так, звернемось до аналізу такого виміру маргінальності як найбільш актуального а теперішній час.

Ставлення до маргінальних груп у сучасному суспільстві є неоднозначним: з одного боку суспільство прагне повернути маргінальні групи в «нормальний стан», а з іншого – прагне ізолювати їх.

Розглядаючи маргінальність як нетиповість в першу чергу часті за все звертають увагу на експліцитні характеристики індивідів, груп та соціальних явищ. Проте це не пояснює маргінальності вільнодумства, прихильності до установок і цінностей, що суттєво відрізняються від «офіційних».

Оскільки в конструктивістській інтерпретації соціальна реальність – це безперервний процес соціальних визначень та перевизначень, спільність захищає «власну» реальність від загроз її винищення ззовні, перед усім, від загроз інших інтерпретацій, інших «планів». Світові повсякденності постійно загрожують конкуруючі визначення реальності, які неможливо цілком «винести за дужки», ігнорувати. Неспокій соціуму з приводу цих маргінальних визначень тим вищий, чим більш закритим він є, чим більш дрейфує в бік одноманітності, чим меншу міру свободи він надає своїм учасникам.

В цьому плану особливо показовою є маргінальність освіченої меншості – інтелігенції (інтелектуалів), які самі мають значну здатність створювати та пропонувати суспільству смисли та визначення, займаючи провідні позиції в культуро формуючих сферах суспільного виробництва – науці, освіті, мистецтва, ЗМК тощо.

Інтелектуала можна визначити як експерта, експертиза якого зовсім не є бажаною для суспільства в цілому. Це передбачає пере визначення знання VS до офіційного вчення, тобто це є дещо більше, аніж просто відхилення від соціально нормованої інтерпретації останнього.

Так інтелектуал за своєю природою та функцією є маргінальним типом. Неможливо визначити, чи постає він першопочатково маргіналом, щоб потім стати інтелектуалом, або його маргінальність є прямим наслідком інтелектуальних аберацій. Проте, в будь-якому випадку його соціальна маргінальність виражає відсутність теоретичної інтеграції в універсам його суспільства. Він опиняється в позиції контр-експерта у справі визначення реальності [1, с. 205].

Це пояснює, з одного боку, прагнення влади мати лояльну інтелігенцію – мати говіркі групи на своєму боці [2], а з іншого – маргінальність дисидентів, символічна ізоляція вільнодумців, яка історично залишала останнім лише дві можливості – або мовчазну незгоду, або еміграцію.

Процес маргіналізації рухається за двома векторами: 1) «визначення» виноситься суспільством у відношенні інакших індивідів та груп, що є нетиповими або пропонують відмінні інтерпретації реальності; 2) «самовизначення» індивідів та груп як маргінальних.

Філософія та методологія розвитку державного управління та місцевого самоврядування

Як у випадку маргінальності-нетиповості, так і маргінальності – інакшого визначення реальності, маргіналу необхідна «підспільнота», де б він виявився типовим і де б його визначення реальності було б прийняте.

Підспільнота слугує маргіналу емоційним пристанищем та соціальним базисом його визначень реальності. Функцію таких підспільнот виконують етнічні, релігійні, інші соціокультурні общини, суспільні організації, неформальні об'єднання та угруповання тощо.

Для підспільноти важливим є не тільки «збирання» людей з подібними ознаками та уподобаннями, але й розробка процедур захисту «власної» реальності від загроз її винищення ззовні.

Неважко помітити, що контр-дефініції та контр-ідентичності слугують поштовхом для процесу змін, ускладнюючи як саму структуру суспільства, так і структуру розподілу знань про нього. Утворення маргінальних підспільнот сприяє мобілізації раніше виключених груп. З прагненням до пере визначення ситуації можна пов'язати різноманітні правозахисні рухи [2].

Однак, оскільки все пов'язане з маргінальністю відноситься до невизначеності, невизначеними залишаються і можливі сценарії дій цих груп. В своєму прагненні ізолюватись від тих, хто пропонує інакші визначення реальності, або ж перевизначити реальність на рівні «основного» суспільства, маргінальні групи здатні дрейфувати до двох полюсів.

Перша тенденція пов'язана з накопиченням «негативної енергії», яка опиняється або деструктивною для самих членів пі спільноти, або виштовхується в «велике суспільство» у вигляді насилля та некерованих дій.

Друга тенденція репрезентує ситуацію, коли маргінальна група поступово завойовує сильніші соціальні позиції, її точка зору та визначення реальності стають не просто прийнятними, а поступово – загальноприйнятими. Маргінали цього типу є першопрохідцями, реформаторами, провідниками нових соціальних норм, напрямків в мистецтві тощо.

Тут важливим є механізм формування суспільної думки, і агентами її зміни є ті, хто не боїться ізоляції, здатні на фоні «спіралі мовчання» висловити думку, протилежну офіційній та загальноприйнятій.

Так, сьогодні в силу невизначеності власного соціального статусу та незабезпеченості завтрашнього дня, специфічних особистісних рис, випадковостей долі, маргіналом може стати будь-хто. За абсолютний еталон береться певний зразок, обумовлений соціально-історичними та психологічними причинами, інтересами влади та національними традиціями. Тому неминуче норма та відхилення плутаються та постійно міняються місцями.

Список посилань

1. Бергер П. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания / Бергер П., Лукман Т. – М.: Медиум, 1995. – 323 с. – С. 89.
2. Ноэль-Нойман Э. Общественное мнение. Открытие спирали молчания / Ноэль-Нойман Э.; общ. ред. и предисл. Мансурова Н.С. – М.: Прогресс-Академия, Весь Мир, 1996. – 352 с.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВОТВОРЧО-ІДЕОЛОГІЧНОГО ПОЛЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Стан ідеології державотворення сучасної України в цілому, державотворчо-ідеологічного поля країни, зокрема, характеризується такими рисами: 1) відсутністю чітко вираженої спрямованості розвитку суспільства; 2) внутрішньою суперечливістю, роздвоєнням – існуванням когнітивного державотворчо-ідеологічного дисонансу; 3) клаптиковістю й різновекторністю ідеологій державотворення провідних соціальних прошарків і груп українського суспільства, або ж фрагментарністю державотворчо-ідеологічного поля й різноплановістю його напрямків; 4) зростанням соціального песимізму; 5) існуванням синдрому дива; 6) певною кволістю, розпорошеністю у просторі й часі, безсистемністю ідеологічно-державотворчої діяльності, відсутністю в ній чіткого ядра, «мозкового центру», специфічної національної «фабрики державотворчої думки», де б відбувалась генерація та провадження даної ідеологічної діяльності; 7) недосконалістю формату державотворчо-ідеологічної взаємодії, другої її форматної лінії (переважно асиметричний зворотній вплив правосвідомості на політичну свідомість у межах відповідної духовної матриці); 8) просуванням на перший план у суб'єктності державотворчої ідеології носів державної влади та відходом на другі плани інших суб'єктів цієї ідеології, передусім, широких народних мас, українського народу як такого; 9) вкоріненням в ідеальних обрядах суспільства ілюзорного державотворчо-ідеологічного кластеру, відособленням іншого, більш вищого та визначального – наукового, внаслідок чого духовні сили ідеології державотворення залишаються сповна незадіяними, а її державотворчий потенціал невикористаним; 10) зростанням радикалізму.

Виходячи з цього, система детермінант оптимізації розвитку ідеології державотворення сучасного українського суспільства, а разом з тим державотворчо-ідеологічного поля країни, складається із п'яти блоків, що включають у цілому дев'ять провідних факторів: 1) «теоретичний» блок (основи системи) – творення відповідної метатеорії як єдиної теорії суспільства, держави й державотворення; 2) «культурний» блок – підвищення рівня політичної та правової культури, з одного боку, відповідальності державно-владних структур, суб'єктів державної влади, з іншого; 3) «організаційний» – формування ефективної системи агітаційно-пропагандистських заходів щодо поширення й ствердження в практичній свідомості мас відповідних теоретичних напрацювань державотворчого змісту; розробка й практична реалізація конкретних програм-символів незалежної України; вихід на історичну авансцену блоку партій соціального прогресу, котрі спроможні взятися за справу оновлення державотворчої ідеології; підготовка до державотворчих справ молодих поколінь громадян, всебічний розвиток, ґрунтовна освіта, патріотичне виховання дітей та молоді як майбутніх повноцінних носіїв ідеології державотворення; 4) «економічний» – вдосконалення структури власності на знаряддя праці й засоби виробництва, що створить умови для найскорішого формування означеної партійної конструкції; 5) «духовний» блок, що передбачає системне утвердження в суспільстві трьох християнських чеснот – віри, надії та любові, перенесення цієї тріади у державотворчу площину: а) віри у можливість творення якісно нової Української держави; б) надії, що державотворення України буде успішним; в) любові до Батьківщини, Вітчизни, оновленої країни.

Філософія та методологія розвитку державного управління та місцевого самоврядування

Підвищення рівня політичної та правової культури є базовим фактором і, водночас, загальним критерієм оптимізації розвитку ідеології державотворення, відповідного ідеологічного поля, в Україні на етапі її трансформації. Політико-правова культуротворча програма, яка здатна забезпечити поступальний розвиток такої ідеології, конкретного духовного поля країни, вибудовується за чотирма концептуальними напрямками, що одночасно виступають основними показниками, за якими можна оцінювати поступ державотворчого ідеологічного явища: а) зростання елементарної політичної (і правової) грамотності громадян; б) підвищення їх політичної (і правової) освіченості; в) підвищення теоретичного обґрунтування існуючої політичної (і правової) реальності, перспектив її подальшого розвитку, збільшення ефективності політичної теорії (і теорії права); г) формування прогресивної політичної (і правової) ідеології.

Ратушна Таїсія Олександрівна
старший викладач кафедри соціології ЗНУ,
к.соц.н.

КОНСОЛІДАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА ЯК ЧИННИК ВРЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ

Сучасне українське суспільство характеризується поширеністю кризових явищ та аномії, що виникають на фоні невирішених соціально-політичних конфліктів. Тому таким важливим, на нашу думку, як з теоретичної, так і з практичної точки зору, є дослідження сутності конфлікту та його функцій в процесах суспільних перетворень.

За великим рахунком соціально-політичні конфлікти – невід’ємна частина будь-яких суспільних перетворень та важливий чинник поступового розвитку соціальних відносин та інститутів. Тому, цілком природною, є зацікавленість серед представників соціо-гуманітарних наук проблемами, пов’язаними з виникненням, розвитком та врегулюванням конфліктів різних рівнів та природи.

В ХХІ столітті частина конфліктів набуває глобального характеру. Це пов’язано з тим, що в сучасному світі відбуваються значні зміни: перетворення пов’язані з переходом до інформаційної фази розвитку суспільства; інтенсивні процеси урбанізації; загострення екологічних проблем; значне зростання міграційних потоків, як наслідок – змішання етносів, релігій та культур; спостерігається поширення фундаменталістських та радикальних рухів, підвищується рівень загрози тероризму і т.д.

Всі ці явища самі по собі породжують соціальну напруженість та провокують різноманітні соціально-політичні конфлікти. Але глобалізація комунікаційних систем, за якої засоби масової інформації перетворюються на самостійну сферу суспільного життя, створює можливість переростання локальних конфліктів та протиріч у глобальні соціально-політичні конфлікти та кризи. Особливо небезпечною є ситуація, коли сторони конфлікту використовують мас-медіа для штучного створення напруженості чи стимулювання аудиторії до потрібних реакцій [1]. Інформаційні війни дають можливість досить ефективно досягати цілей. Як зазначає Н.Гуріна достатньо будь-яку подію, навіть вигадану (дезінформацію) змоделювати, передати в ЗМІ, й інформація, матеріалізуючись, починає справляти вплив, тобто діяти, все залежить від ступеня професіоналізму тих, хто займається інформаційною операцією [2]. В той же час мас-медіа можуть використовуватись і в протилежний спосіб – для формування єдності і консолідації в суспільстві, що буде зменшувати негативні наслідки конфліктів.

Філософія та методологія розвитку державного управління та місцевого самоврядування

В сучасних теоріях соціальних конфліктів які ґрунтуються на працях Р. Дарендорфа, Л. Козера, К. Боулдінга, М. Крозье, К. Райта, Р. Арона, Дж. Рекса, Р. Коллінза, Д. Льюса та інших, створено значний науковий потенціал для дослідження конфліктних взаємодій, розроблено технології врегулювання конфліктів різного роду: расових, етнічних, політичних, трудових, організаційних і т.д.

Українські дослідження соціально-політичних конфліктів перебувають у стадії інтенсивного та продуктивного розвитку. В більшості праць українських науковців присвячених конфліктам переважає прагматичний підхід, основна увага приділяється варіантам розвитку й можливостям врегулювання конкретних видів конфліктів (А. Бандурка, В. Друзь, М. Пірен, А. Ішмуратова А. Ручка, В. Танчер І. Бекешкіна, та ін.). Вивчення соціальних конфліктів актуалізується у зв'язку з тим, що кризові явища в українському суспільстві викликають безліч соціальних суперечностей та зіткнень, які потребують швидких та дієвих кроків з їх вирішення.

В сучасних підходах до дослідження соціально-політичних конфліктів відзначається, що як і будь-яке інше соціальне явище конфлікт є своєрідною формою життєдіяльності суспільства, він пронизує всі рівні соціальної реальності. Часто саме конфлікти виступають передумовою соціальних змін та джерелом динаміки суспільних процесів.

Соціальні-політичні конфлікти можуть мати як конструктивні так і деструктивні наслідки, в залежності від рівня культури населення і від міри сформованості у суспільстві норм та механізмів, що були б здатні запобігати та врегульовувати конфлікти [3]. При накопиченні невирішених конфліктів є загроза виникнення соціально-політичної кризи, яка в свою чергу викликає появу нових протиріч. Деструктивні конфлікти значно інтенсивніше впливають на протікання соціальних змін. В той же час і руйнівні конфлікти можуть дати певний позитивний поштовх, адже вони сприяють прискоренню змін у суспільних відносинах.

Сучасний період розвитку українського суспільства орієнтує на пошук та використання позитивних функцій конфлікту, в умовах глобальних викликів та необхідності системних змін і реформування держави. Можна сказати, що в минулому важливим чинником переведення конфліктних ситуацій та взаємодій в конструктивному напрямку виступала система соціальних інститутів (освіта, сім'я, релігія, культура і т.д.), але в сучасних умовах ці інститути самі перебувають у процесі трансформації, тому необхідно шукати й інші регулятори.

Завчасне виявлення та нівелювання економічних, політичних і соціальних факторів, що вносять дезорганізацію в суспільне і державне життя – найбільш ефективна форма попередження конфліктів, оскільки усуваються причини їх виникнення. Держава та традиційні соціальні інститути, за своєю природою, консервативні та не завжди здатні швидко реагувати на стрімкі зміни в суспільстві в період кризи. Проблема також полягає у недостатній сформованості інститутів громадянського суспільства та відсутності громадських, цивільних механізмів вирішення соціально-політичних конфліктів.

В таких умовах поштовх до розв'язання конфліктів можуть надати консолідація та солідаризація суспільства. Дослідники зазначають, що саме солідарність є основою мобілізації суспільства в період криз, конфліктів та загроз. Вона значно підвищує креативні можливості соціуму та його ефективність, що відбувається за рахунок синергетичного ефекту, який виникає при усвідомленні різними соціальними групами спільності інтересів і здійснення ними узгоджених дій [4, с. 4]. Отже, формування інститутів громадянського суспільства, солідаризація і консолідація українського суспільства, через подолання регіональних та соціокультурних розбіжностей та

Філософія та методологія розвитку державного управління та місцевого самоврядування

трансляція через канали мас-медіа ідей національної та соціальної єдності виступають важливими чинниками протистояння загрозам деструктивних соціально-політичних конфліктів в країні.

Список посилань

1. Кондратюк М. О. Інформаційна війна та роль мас-медіа в міжнародних конфліктах / М. О. Кондратюк // Вісник Харківської державної академії культури. – 2013. – Вип. 41. – С. 108-113. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/hak_2013_41_15.pdf.
2. Гуріна Н. Інформаційне протиборство – один з головних напрямків політики сучасних міжнародних відносин / Н. Гуріна – [Електронне джерело]. – Режим доступу: http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=13657.
3. Мацієвський Ю. Теоретичні аспекти аналізу суспільних конфліктів: множинність концептуальних підходів / Ю.Мацієвський // Людина і політика. – 2004. – № 3. – С. 115-129.
4. Суспільна солідарність в Україні: проблеми і політичні засоби їх вирішення. Аналітична доповідь / [за заг. ред. О. М. Майбороди]. – К. : ІПІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2012. – 62 с.

Білий Юрій Степанович

здобувач кафедри соціальної філософії та управління ЗНУ

СУТНІСТЬ ФЕНОМЕНУ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА

У сучасному глобалізованому світі, який шукає вихід із економічної кризи треба звернути увагу на ті перетворення соціального життя, які відбуваються сьогодні та вимагають ретельного дослідження. Так, спостерігаються певні зміни у всіх сферах діяльності суспільства, що призводять до появи нових форм партнерської соціальної взаємодії, детермінованих, насамперед, цілепокладанням діючих соціальних суб'єктів. Зазначені зміни дуже потрібні сучасній Україні, де брак відповідальної соціально-економічної, а також і законотворчої діяльності зумовлює появу депресивних територій, на яких економіка перебуває в затяжній і глибокій кризі, наявна виразна асиметрія фінансово-бюджетних відносин, надзвичайно незадовільна результативність методів корпоративного управління з точки зору інтересів переважної більшості населення, що перебуває на межі бідності.

З огляду на викладене формування відносин соціального партнерства – це той історичний виклик, без відповіді на який неможливий подальший розвиток сучасного суспільства. Відтак вкрай актуальним видається соціально-філософський аналіз методологічних, теоретичних та праксеологічних засад соціального партнерства. Крім того, його необхідність та актуальність обумовлюється потребою гармонізації просторового буття українського суспільства, залучення його до вирішення завдань економічного і соціального розвитку.

Цікаві спроби соціально-філософського осмислення проблеми соціального партнерства представлені у роботах, в яких пропонуються загальні концепції та моделі що описують і пояснюють соціальні системи і природу соціальної взаємодії – праці таких відомих авторів, як О. Конт, К. Маркс, М. Вебер, Р. Мертон, Н. Луман, Ф. Фукуяма, І. Кант, М. Монтень [3; 4; 9; 18; 16; 27; 13; 21].

У рамках формування системи соціального партнерства, як складової частини громадянського суспільства та соціальної політики держави велике значення мають договірні відносини. У філософському плані останні, так чи інакше, аналізувалися сучасними представниками контрактуалізму (Дж. Ролз, Р. Нозік та ін.) і комунікативного підходу (Ю. Хабермас та ін.) [23; 22; 1; 12; 29]. Корисною для нашого

Філософія та методологія розвитку державного управління та місцевого самоврядування

аналізу з вищезазначеної тематики виявилась робота вітчизняного автора з дослідження еволюції договірної концепції Т. Бутченко [8].

Важливе значення для нашого дослідження також мають роботи з питань оптимізації взаємин між особистістю та суспільством таких вітчизняних дослідників як В. Андрущенко, В. Барулін, В. Бех, І. Бойченко, В. Воловик, В. Воронкова, В. Ларцев, М. Михальченко [2; 5; 6; 7; 10; 11; 15; 20].

У цілому, позитивно оцінюючи внесок всіх зазначених авторів до розробки теорії і практики соціального партнерства, відзначимо проте, що на сьогоднішній день не існує єдиної концепції партнерства як форми і способу соціальної взаємодії, хоча сам термін набув широкого розповсюдження.

Згадаємо, що сам термін «соціальне партнерство» з'явився вперше в промислово розвинених країнах Заходу в кінці XIX ст. в умовах зародження виробничої демократії. Після Другої світової війни в трудовому законодавстві країн Заходу почала все більше закріплюватися поступка роботодавців найманим працівникам, у вигляді надання останнім права на співучасть в управлінні виробництвом. У окремих країнах Заходу з'явилися спільні робочі ради на виробництві, функціонування яких було законодавчо закріплене. Так, за законом Федеративної Республіки Німеччини «Про виробничі ради» 1949 року такі ради утворюються з представників роботодавців і найманих працівників і діють на паритетних засадах. Ці ради почали називатися органами соціального партнерства. Намагання подолати протиріччя між працею і капіталом сприяли створенню спеціальних організацій, однією з яких стала в 1919 р. Міжнародна організація праці (МОП) [24].

Тобто соціальне партнерство виникає тоді, коли представники різних секторів починають працювати над вирішенням спільних проблем, усвідомлюючи, що це вигідно кожній групі та суспільству в цілому. Отже, можна розглядати це феномен як систему соціально-трудових взаємовідносин між власником та найманими працівниками за участю держави, як арбітра, третейського судді, в процесі реалізації їхніх соціально-економічних прав та інтересів [26].

Для того, щоб розкрити закономірну природу зазначеного явища, на нашу думку, дуже важливо визначити понятійний апарат, основні елементи якого в контексті цього аналізу – поняття «сутність», «явище», «партнерство».

Сутність (есенція) – категорія, що виражає головне, основне, визначальне в предметі, таке що зумовлене глибинними, необхідними, внутрішніми зв'язками й тенденціями розвитку і пізнається на рівні теоретичного мислення [28]. У той же час феномен (від грец. *φαινόμενον* – «явище») – термін, в загальному сенсі означає явище, дане в чуттєвому спогляданні [19]. Категорія «сутність» нерозривно пов'язана із категорією «явище». Проте єдність сутності та явища не означає їхнього збігу. Це єдність відмінного: сутність завжди прихована за явищами. Сутність завжди виступає як внутрішній зміст явищ, прихований від безпосереднього сприйняття.

Етимологія поняття «партнерство» свідчить, що воно було започатковано з латинської мови *partitio* – «поділ», «розподіл», що порівнюється з *pars* – «частина». Потім у старофранцузькій мові воно прийняло вигляд *parconer* – «ділити», а в англійській *partner*, з XVIII ст. у французькій мові *partenaire*. В російській мові вперше зустрічається у 1811 р. в творах Помяловського. За В. Далем та Міхельсоном увійшло в ужиток із середини XIX ст.: «партнер – товариш у карточній грі». У сучасному розумінні «партнерство» – співучасть в якому-небудь підприємстві, в справі, грі, у чомусь, що пов'язано зі взаємною користю або взаємним задоволенням [25].

У соціально-трудовому вимірі термін «соціальне партнерство» означає спільну діяльність суб'єктів відносин у сфері праці, що спрямована на погодження інтересів і

Філософія та методологія розвитку державного управління та місцевого самоврядування

вирішення наявних проблем. Суть цих проблем пов'язана передусім з існуванням ринку праці, на якому є продавці й покупці, їм належить самим домовлятися про умови купівлі – продажу послуг робочої сили. Але цей «торг» має здійснюватися з дотриманням певних правил, норм, які захищають інтереси обох сторін, тобто на базі партнерських взаємовідносин, досконалих «правил гри».

Отже, соціальне партнерство – це, насамперед, визначення неоднаковості інтересів різних суспільних сил, визнання права кожної групи мати власні економічні інтереси, які можуть не збігатися з інтересами іншої групи. Разом з тим соціальне партнерство – це усвідомлене бажання сторін дійти взаєморозуміння, погоджуватися на компроміси, співробітничати заради соціального миру, що є важливою передумовою поступального розвитку економіки, а отже, і підвищення якості життя.

Відповідно до цього соціальне партнерство має комунікативний вимір передбачаючи постійний діалог між суб'єктами відносин у сфері праці, переговорний, договірний процеси узгодження інтересів. Тому правомірно стверджувати, що соціальне партнерство – це особливий тип комунікативних відносин у соціально-трудовій сфері, який передбачає застосування різноманітних форм і методів погодження інтересів найманих працівників, роботодавців і їхніх представницьких органів прагненням до спільних домовленостей договору, досягненням консенсусу, опрацюванням і спільною реалізацією заходів з різноманітних напрямів соціально-економічного розвитку.

У організаційно-функціональному вимірі соціальне партнерство слід розглядати як систему правових і організаційних норм, принципів, структур, процедур (заходів), які спрямовані на забезпечення взаємодії між найманими працівниками, роботодавцями, державними органами влади в регулюванні соціально-трудових відносин на національному, галузевому, регіональному рівнях та рівні організацій.

У суспільному вимірі його метою, як і на перших етапах становлення, є досягнення соціального миру в суспільстві, забезпечення балансу соціально-економічних інтересів трудящих і роботодавців, сприяння взаєморозумінню між ними, запобігання конфліктам і вирішення суперечностей для створення необхідних умов поступового економічного розвитку, підвищення життєвого рівня трудящих. Соціальне партнерство може бути ефективним методом регулювання соціально-трудових відносин, якщо воно здійснюється у формах та функціонує на принципах, що обґрунтовані наукою, та дієвість яких підтверджена практикою.

У вимірі організаційному соціальне партнерство між суб'єктами соціально-трудових відносин має здійснюватися в таких формах: спільних консультацій; колективних переговорів і укладення колективних договорів; спільного опрацювання політики доходів, зайнятості, інших складників предмета соціально-трудових відносин та соціально-економічної політики підприємства в цілому; спільного розв'язання колективних трудових спорів (конфліктів), запобігання їм, організації примирних та арбітражних процедур; участі найманих працівників в управлінні виробництвом; участі представників сторін у роботі органів соціального партнерства; участі найманих працівників у розподілі прибутку, доходів на умовах, що визначені колективним договором; обміну необхідною інформацією; контролю за виконанням спільних домовленостей.

Формуючи сучасну систему соціального партнерства, вкрай важливо враховувати етичний вимір феномену соціального партнерства. Треба визначитися з принципами, на яких мають будуватися відносини між партнерами: поваги й урахування інтересів учасників переговорів; повноважності соціальних партнерів і їхніх представників; повноти представництва сторін; рівноправності сторін і довіри у

Філософія та методологія розвитку державного управління та місцевого самоврядування

відносинах; невтручання в справи один одного; свободи вибору й обговорення питань, що входять до предмету соціального партнерства; соціальної справедливості як прояву відповідності між роллю певних суб'єктів і їхнім соціальним станом; між їхніми правами й обов'язками; трудовим внеском і винагородою за послуги праці, суспільним визнанням; добровільності прийняття зобов'язань на базі взаємного погодження; пріоритетності примирних методів і процедур погодження інтересів; регулярності проведення консультацій і переговорів з питань, що належать до предмета соціального партнерства; реальності забезпечення зобов'язань, які прийняті соціальними партнерами; обов'язковості виконання досягнутих домовленостей; систематичності контролю за виконанням прийнятих рішень; відповідальності сторін, їхніх представників за невиконання з їхньої вини прийнятих зобов'язань [17].

Важливий вимір феномену соціального партнерства – історичний. Соціальне партнерство до сучасної ідеї соціальної злагоди пройшло тривали шлях свого розвитку, а саме майже всю історію існування людства.

Ми бачимо, що перші проблиски ідеї суспільного договору зустрічаються у переплетенні різноманітних міфологічних і релігійних викладень, починаючи від III – II тис. до н. е. [8, с. 37].

Таким чином, умовно можна визначити, що широкий спектр різних проблем суспільних відносин, як правило, вирішувався конфліктологічним або консенсусним шляхом. Саме шлях консенсусу і був пошуком компромісів та формуванням соціальної злагоди. Маємо багато прикладів з історії людства, які свідчать, що будь-який конфлікт закінчувався переговорами, що вели до примирення сторін та укладанням певного договору.

В Україні існували окремі форми соціального партнерства: колективні договори, виробничі наради, ради трудових колективів. Якщо на рівні підприємства колективна співпраця між соціальними партнерами була врегульована певним чином, то на регіональному, галузевому, національному рівнях необхідно було встановлювати цілком нову для нашої держави правову модель. Перш за все, виникла проблема належного представництва, тобто створення повноправних представницьких органів як від найманих працівників, так і від роботодавців. У цьому напрямку були проведені певні організаційно-правові заходи.

Ми бачимо, що у результаті постійного тривалого пошуку людством цивілізованих шляхів вирішення протиріч між працею та капіталом, протягом століть визначилися засоби, що призвели до заперечення і відходу від силового вирішення конфліктів, взаємного розуміння необхідності компромісу та згоди сторін, скажімо, соціально-трудових відносин, задля встановлення та збереження соціального миру. Регулювання соціально-трудових відносини як одного з чинників, завдяки якому досягається стабільний і сталий розвиток суспільства в процесі їх колективно-договірної регулювання, призвів до сформування розуміння поняття соціального партнерства [30].

Аналіз історичних форм кооперації дозволяє говорити про те, що партнерство слід розглядати в цивілізаційному контексті. Саме в сучасному світі різні соціуми виявляються перед численними викликами: підвищена ступінь соціальної, культурної, економічної мобільності, яка підсилюється виникненням екологічних ризиків, нерівномірністю доступу до життєвих благ, виснаженістю природних ресурсів та інше, що піднімає проблему партнерства на якісно новий рівень.

На різних етапах історії виникали і розповсюджувалися різноманітні соціокультурні матриці соціального партнерства. Водночас між ними завжди існували відносини наступності.

Філософія та методологія розвитку державного управління та місцевого самоврядування

Підсумовуючи викладене, по-перше, передусім, вбачаємо соціальне партнерство як наслідок гармонізації взаємозв'язків між структурними елементами суспільства різних рівнів: виробничого, галузевого, територіального, національного та глобального.

По-друге, з розвитком суспільства проблема соціального партнерства виходить далеко за межі соціально-трудових відносин, переростаючи в суспільно-політичні: соціальне партнерство як механізм побудови громадянського суспільства. Тобто йдеться про соціальне партнерство як результат відновлення взаємозв'язку економічної, соціальної та політичної сфер.

По-третє, соціальне партнерство важливо розглядати як механізм взаємодії, межі якого постійно розширюються, а його інструменти збагачуються при вирішенні кожного конкретного завдання, в якому брали участь інституції партнерства. Кожен регіон, місто, селище чи село має свої особливості, своє бачення найбільш актуальних проблем і шляхів їх вирішення. Це ж саме стосується різних індивідів, верств населення чи будь-яких соціально значущих об'єднань людей, які є самооцінними в соціальному плані й мають свої відмінні від інших інтереси. Нехтування окремими інтересами, будь-то інтереси територіальної громади чи громадянина, не сприяє розвитку суспільства в цілому, бо саме суспільство не є механічна сукупність [14].

Четверте, у той же час основа органічної єдності суспільства – взаємозв'язок інтересів особистості та суспільства. Напевно цей взаємозв'язок і складає глибинне сутнісне підґрунтя феномену соціального партнерства, що в різний спосіб, але неодмінно проявляється в соціальному, етичному, організаційному та історичному вимірах становлення, розвитку та функціонування соціально-партнерських відносин.

П'яте, з огляду на вищезазначене спробуємо уточнити поняття соціального партнерства, визначивши його позначення форми взаємовигідної співпраці всіх учасників суспільних відносин, яка виникає мірою відтворення сукупності конкретно-історичних умов, необхідних для реалізації взаємозв'язку інтересів особистості та суспільства. Іншими словами, соціальне партнерство виявляється критерієм конкретно-історичної міри здійснення взаємозв'язку особистих та суспільних інтересів як підґрунтя органічної єдності певного суспільства.

Саме тому, на нашу думку, для подальших досліджень соціального партнерства вирішальне значення має комплексне вивчення закономірних форм відновлення єдності особистих та суспільних інтересів.

Список посилань

1. Nozik R. Anarchy, state and utopia. – N.Y. : Basic Books, 1974. – XVI, 367 p.
2. Андрущенко В.П., Михальченко М.І. Сучасна соціальна філософія: Курс лекцій. – К. : Генеза, 1996. – 368 с.
3. Асмус В.Ф. Огюст Конт // Асмус В.Ф. Историко-философские этюды. – М., 1984. – С. 203-216.
4. Баллаев А.Б. Читая Маркса: Историко-философские очерки. – М. : Праксис, 2004. – 288 с.
5. Барулин В.С. Социальная философия: Учебник. – Изд. 2-е. – М. : ФАИР-ПРЕСС, 2000. – 560 с.
6. Бех В.П. Человек и Вселенная: когнітивний аналіз: Монографія. – Запоріжжя: Провіта, 2003. – 148 с.
7. Бойченко І.В. Філософія історії: Підручник. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2000. – 723 с.
8. Бутченко Т.І. Еволюція договірної концепції походження держави: соціально-філософський аналіз. Дисертація на здобуття ступеня канд. філ. наук. Запорізьк. держ. ун-тет. – Запоріжжя, 2004.
9. Вебер М. Избранное. Образ общества / Пер. с нем. – М. : Юрист, 1994.
10. Воловик В.І. Філософія історії. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 1997. – 126 с.

**Філософія та методологія розвитку
державного управління та місцевого самоврядування**

11. Воронкова В.Г. Метафізичні виміри людського буття (проблеми людини на зломі тисячоліть) – Запоріжжя: Вид-во «Павел», 2000. – 176 с.
12. Дворкін Р. Справедливість і права // Р. Дворкін Серйозний погляд погляд на права: Пер. з англ. – К. : Основи, 2000. – С. 220-263.
13. Кант Іммануїл. Критика практичного розуму. – Київ: Юніверс, 2004. Критика практичного розуму. – Київ: Юніверс, 2004. – 240 с.
14. Колот А. Соціальне партнерство на зламі двох тисячоліть: стан, виклики, тенденції розвитку (на прикладі країн Європейського Союзу) / Соц. політика, 2009. – С. 20-23.
15. Ларцев В.С. Социокультурный генезис личности (социально-философский анализ): Монография. К. : ООО «Информационно-издательская фирма «Принт-Экспресс», 2002. – 360 с.
16. Луман Н. Социальные системы: Очерк общей теории // Западная теоретическая социология 80-х годов. Реферативный сборник. – М., 1989. – С. 41-64.
17. Менеджмент персоналу: навч. посіб. / В.М. Данюк, В.М.Петюх, С.О.Цимбалюк та ін.; за заг. редакцією В.М.Данюка, В.М.Петюха. – К. : КНЕУ, 2005. – с. 340-375.
18. Мертон Р.К. Социальная теория и социальная структура. – М. : АСТ: АСТ МОСКВА: ХРАНИТЕЛЬ, 2006. – 873 с.
19. Михайлов К.А. Феномен // Новая философская энциклопедия / Ин-т философии РАН; Нац. обществ. – науч. фонд; Предс. научно-ред. совета В.С. Стёпин, заместители предс. : А.А. Гусейнов, Г.Ю. Семигин, уч. секр. А.П. Огурцов. – 2-е изд., испр. и допол. – М. : Мысль, 2010.
20. Михальченко М.І. Україна ХХІ століття: і знову пошук шляхів розвитку // Віче., 2001. – № 1. – С. 3-15.
21. Мишель де Монтень // Таранов П.С. Философский биографический словарь. – М. : Эксмо, 2004. – С. 402-406.
22. Нозік Р. Розподільна справедливість // Сучасна політична філософія: Антологія: Пер. з англ., упоряд. Я.Кіш. – К. : Основи, 1998. – С. 239-276.
23. Ролз Джон. Теорія справедливості: Пер. з англ. – К. : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2001. – 822 с.
24. Ситник О.Ю. Соціальне партнерство в Україні: особливості становлення і перспективи розвитку // Збірник наукових праць Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки, випуск 15, 2009. – С. 280-281.
25. Соціальне партнерство // Гендерні аспекти в соціальній політиці Запорізького регіону. – Запоріжжя: ЗЦНТЕІ, 2006. – С. 99-112.
26. Соціальне партнерство та муніципальний розвиток: перші кроки. За ред. В.В.Кравченка. – Київ, 1999. – 10 с.
27. Фукуяма Ф. Сильное государство: Управление и мировой порядок в XXI веке (2006) (англ. State-Building: Governance and World Order in the 21st Century.) Cornell University Press, 2004.
28. Філософський словник / За ред. В.І. Шинкарука. – 2.вид., перероб. і доп. –К. : Голов. Ред. УРЕ, 1986.
29. Хамбермас Ю. Примерение через публичное употребление разума. Замечания о политическом либерализме Джона Роулса // Вопросы философии – 1994. – № 10. – С. 53-67.
30. Шопіна І. Соціальне партнерство або корпоративізм: пошук концептуальної моделі / Право України. – 2005. – № 11. – С. 44-48.

СТАН РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Сучасне українське суспільство поступово долучається до процесу активного розвитку соціальної відповідальності який відбувається в провідних країнах світу. Поступово українські компанії та організації долучаються до проектів ООН направлених на розвиток соціальної відповідальності, дарма тільки, що більшість ініціатив походить від суб'єктів відповідальності мезорівня. Суб'єкт макрорівня, держава, поки що залишається малоактивним у цьому питанні і частіше виконую лише функцію контролю.

Одна з державних ініціатив направлених на розвиток соціальної відповідальності пов'язана з впровадженням корпоративної соціальної відповідальності у діяльність бізнесово-промислових організацій. Так, в рамках роботи Консультативної ради з розробки проекту Національної концепції розвитку соціальної відповідальності бізнесу при Комітеті Верховної Ради України з питань промислової і регуляторної політики та підприємництва, яка діяла у 2009-2010 рр. був створений Проект «Концепції національної стратегії соціальної відповідальності бізнесу в Україні».

Остаточний проект Національної концепції розвитку соціальної відповідальності бізнесу в Україні, над яким працювала Консультативна рада при Комітеті Верховної Ради України з питань промислової, регуляторної політики та підприємництва, на весні 2012 року було передано до Адміністрації Президента України для подальшої інституціоналізації та впровадження у повсякденну діяльність органами влади і бізнесом через розробку відповідної державної програми. У 2013 році Указом Президента України «Про План заходів щодо реалізації у 2013 році Стратегії державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні» від 25.06.13 № 342 – в рамках підвищення рівня громадянської та правової культури, було затверджено розроблення і схвалення стратегії сприяння розвитку соціальної відповідальності бізнесу в Україні до грудня 2013 року [3]. У серпні 2013 року розпорядженням КМУ було схвалено «Концепцію Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014-2024 роки» в рамках якої розвиток соціальної відповідальності бізнесу розглядається, як один з можливих шляхів розв'язання проблеми розвитку малого і середнього підприємництва [1]. Розпорядження носить скоріше дорадчий та декларативний характер, адже не утверджує конкретних механізмів обов'язкового впровадження соціальної відповідальності бізнесовими суб'єктами, як складової частини своєї діяльності.

Загалом, «Концепції національної стратегії соціальної відповідальності бізнесу в Україні», визначає соціальну відповідальність, як – відповідальність організації за вплив рішень і дій на суспільство, довіклля шляхом прозорості та етичної поведінки. За задумом розробників даної концепції політика соціальної відповідальності має бути інтегрована у діяльність організацій та практикуватися на всіх її рівнях, а також має сприяти сталому розвитку, у т.ч. здоров'ю і добробуту суспільства, відповідати чинному законодавству і міжнародним нормам.

Реалізація запропонованої концепції на практиці дозволить компаніям реалізувати процедури і практики з семи аспектів діяльності: 1. організаційне управління; 2. права людини; 3. трудові відносини; 4. етична операційна діяльність; 5. захист навколишнього середовища; 6. захист прав споживачів; 7. розвиток місцевих громад і співпраця з ними [2].

Філософія та методологія розвитку державного управління та місцевого самоврядування

Реалізація концепції соціальної відповідальності, а також її закріплення в діяльності українських організаційних структур, можлива через певні механізми дії соціальної відповідальності.

На сьогоднішній день, в Україні не прийнято закону чи декларації яка б впроваджувана ведення організаціями, установами та підприємствами політики соціальної відповідальності. Однак, намагаючись перейняти позитивний досвід світових компаній, деякі українські компанії та організації за власної ініціативи розвивають та впроваджують в діяльність принципи соціальної відповідальності. При цьому керівництво компаній не розраховує на заохочення з боку держави, і керується мотивами побудови власного позитивного іміджу, залучення іноземних інвестицій і розширення ринку збуту(а від так додаткових доходів). Діяльність же компаній в рамках їх політики соціальної відповідальності (благодійність, турбота за оточуючим середовищем, соціальна підтримка робітників, тощо) сприяє, водночас поліпшенню загальнодержавного розвитку. Від так, маємо приклад реалізації механізму самоорганізації відповідальності. У даному випадку детермінація механізму самоорганізації відбувається за рахунок внутрішніх чинників (необхідність залучення іноземних інвестицій, власне збагачення за рахунок покращення іміджу і т.д.).

Законодавче закріплення принципів соціальної відповідальності для обов'язкового виконання промислово-бізнесовими організаціями приведе в дію механізм інституціоналізації відповідальності. В цьому випадку буде мати місце вертикальна формальна інституціоналізація.

Механізм легітимації у розглянутому прикладі може реалізуватися при об'єднанні його з елементами самоорганізації відповідальності. В цьому випадку може відбутися наслідування діяльності однієї з внутрішньодержавних компаній в області політики соціальної відповідальності, іншими компаніями, поширення практики впровадження соціальної відповідальності. Таке поширення може спричинити і прецедент у необхідності законодавчого закріплення норм ведення політики соціальної відповідальності. Таким чином, маємо вертикальну неформальну інституціоналізацію соціальної відповідальності. При цьому ініціатива проходить з низу до гори ініціативний характер, у випадку ж з формальною відповідальністю маємо спонукальний характер реалізації механізму соціальної відповідальності.

Проект концепції соціальної відповідальності в сучасному його стані спрямований на залучення до соціальної відповідальності промислово-бізнесові організації, поза межами його розповсюдження залишаються державні установи, діяльність яких пов'язана із законотворчою, виконавчою, та судовою діяльністю. Роль держави у цьому процесі, визначається лише контролюючими функціями. На наш погляд, для ефективного керівництва країною, та для її сталого розвитку державні управлінські установи також мають реалізовувати свої функції в рамках політики всезагальної соціальної відповідальності.

Список посилань

1. Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014-2024 роки. Кабінет Міністрів України; Розпорядження від 28.08.2013 № 641-р // Урядовий кур'єр. – 24.09.2013. – № 173.
2. Проект «Концепції національної стратегії соціальної відповідальності бізнесу в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.svb.org.ua/publications/kontseptsiya-natsionalnoi-strategii-sotsialnoi-vidpovidalnosti-biznesu>.
3. Указ Президента України Про План заходів щодо реалізації у 2013 році Стратегії державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні від 25 червня 2013 року № 342/2013 // Урядовий кур'єр. – 05.07.2013. – № 118.

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ВИМІРИ ЗАДОВОЛЕНОСТІ ЖИТТЯМ В МІСТІ ЗАПОРІЖЖІ

Інтегральний характер соціокультурного простору міста полягає у утворенні якісно нового середовища вищого рівня на основі поєднання фізичного (матеріальні та інфраструктурні об'єкти), символічного (сміслові, соціальні, комунікативні зв'язки між матеріальними об'єктами та мешканцями міст), технологічно-інструментального зі своїми пізнавальними і праксеологічними засобами діагностики стану, відтворення та перетворення – просторів міста. Спроба вивчення стану розвитку деяких з них у індустріальному центрі України м. Запоріжжі була здійснена в рамках проекту «Громадська думка запорізького краю 2014», авторами та організаторами якого виступили факультет соціології та управління та Центр незалежних соціологічних досліджень Запорізького національного університету¹.

Даний аналіз спрямований на характеристику соціокультурних вимірів задоволеності життям в місті Запоріжжі.

I. Задоволеність містом Запоріжжя.

Важливим індикатором розвитку міста, за яким можна судити про успішність функціонування його інфраструктури (соціокультурної, економічної, транспортної тощо) виступає показник рівня загальної задоволеності життям у місті. Він також демонструє і специфіку включеності мешканців до соціокультурного простору міста. Дослідження зафіксувало високий рівень задоволеності містом з боку його мешканців – більше 75% скоріше задоволені або абсолютно задоволені містом. Доля незадоволених життям у місті мешканців склала значно меншу частину – дещо більше 20% (див. Рис. 1).

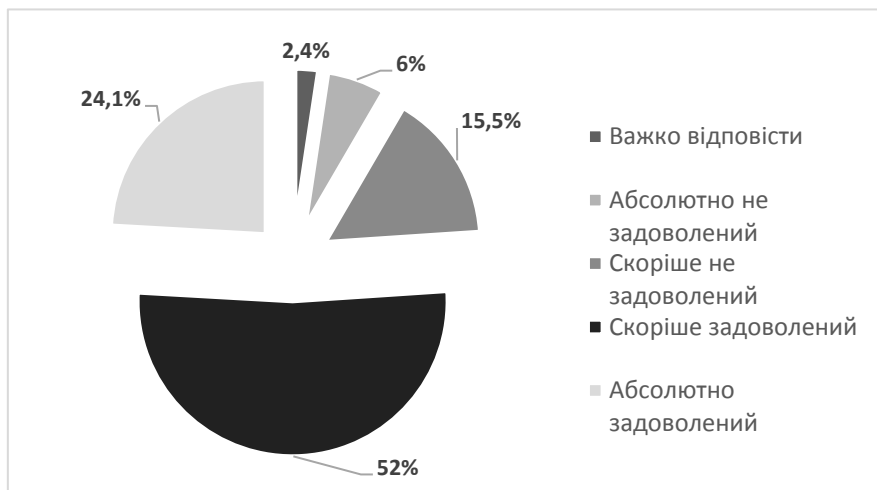

Рис. 1 Задоволеність містом Запоріжжя

II. Задоволеність різними аспектами благоустрою районів міста

Більш конкретний аналіз задоволеності життям у місті надає дослідження рівня цього показника за різними аспектами благоустрою районів міста.

Дослідження задоволеності різними аспектами благоустрою районів проживання м. Запоріжжя було здійснено за допомогою факторного аналізу методу головних

¹ N = 654237 осіб, n = 939 осіб. Похибка вибірки - 3,19. Довірча вірогідність – 95%. Тип вибірки – квотна, репрезентативна за статтю, віком, районом проживання. Метод дослідження – опитування у формі «face-to-face». Період – червень 2014 року.

Філософія та методологія розвитку державного управління та місцевого самоврядування

компонент. У результаті було виокремлено 3 головних фактора, які пояснюють 58% дисперсії: фактор 1 пояснює 22%, фактор 2 – 18%, фактор 3 – 18% дисперсії.

Перший фактор корелював із такими аспектами благоустрою, які пов'язуються із обслуговуванням вітальних та соціальних потреб мешканців району: «наявність церков та храмів», «престижність району», «розвиненість розважальної сфери в районі (кількість кафе, більярдних клубів, місць відпочинку населення)», «розвиненість торгівельної мережі (кількість магазинів, супермаркетів, ринків та інших торгівельних точок)», «транспортне сполучення». Спрямованість даних аспектів дозволила окреслити цю найбільшу групу аспектів як інфраструктурно-обслуговувальний простір районів.

Другий фактор включив в себе аспекти рекреаційно-оздоровчого простору, що сприяють відновленню сил та здоров'я мешканців району. До них увійшли «наявність дитячих майданчиків», «наявність місць відпочинку (паркові зони тощо)», «наявність спортивно-оздоровчих клубів». Цей фактор має найменшу компонентну наповненість.

Третій фактор корелював із аспектами благоустрою, які відповідають за забезпечення життєво-побутового комфорту у районі: «екологічна ситуація в районі», «організація вивозу сміття в районі», «стан житлових будинків в районі», «якість роботи ЖКГ».

Факторний аналіз аспектів благоустрою районів міста

Матриця повернутих компонент²

Аспекти благоустрою району проживання	Фактор 1	Фактор 2	Фактор 3
Екологічна ситуація в районі	,168	,165	,583
Наявність дитячих майданчиків	,168	,717	,249
Наявність місць відпочинку (паркові зони тощо)	,351	,746	,143
Наявність спортивно-оздоровчих клубів	,172	,801	,158
Наявність церков та храмів	,604	,281	-,009
Організація вивозу сміття в районі	,451	-,169	,563
Престижність району	,659	,148	,315
Розвиненість розважальної сфери в районі (кількість кафе, більярдних клубів, місць відпочинку населення)	,659	,367	,048
Розвиненість торгівельної мережі (кількість магазинів, супермаркетів, ринків та інших торгівельних точок)	,766	,173	,077
Стан житлових будинків в районі	,124	,200	,750
Транспортне сполучення	,611	,071	,324
Якість роботи ЖКГ	-,004	,241	,769

Факторна таблиця

Фактор 1 (Інфраструктурно-обслуговувальний простір)	Фактор 2 (Рекреаційно-оздоровчий простір)	Фактор 3 (Життєво-побутовий простір)
Наявність церков та храмів	Наявність дитячих майданчиків	Екологічна ситуація в районі

² Метод виділення – аналіз методом головних компонент. Метод обертання – Варімакс з нормалізацією Кайзера. Обертання зійшлося за 6 ітерацій.

**Філософія та методологія розвитку
державного управління та місцевого самоврядування**

Престижність району	Наявність місць відпочинку (паркові зони тощо)	Організація вивозу сміття в районі
Розвиненість розважальної сфери в районі (кількість кафе, більярдних клубів, місць відпочинку населення)	Наявність спортивно-оздоровчих клубів	Стан житлових будинків в районі
Розвиненість торгівельної мережі (кількість магазинів, супермаркетів, ринків та інших торгівельних точок)	-	Якість роботи ЖКГ
Транспортне сполучення	-	-

Аналіз ступеню розвитку кожної групи цих аспектів дозволяє побачити сфери переваг кожного району міста і водночас визначити їх проблемні сфери.

Так, за критерієм задоволеності *інфраструктурно-обслуговуючим простором* району проживання, найбільш успішними виявилися центральні та спальні Жовтневий (48%), Ленінський (майже 45%), Орджонікідзевський (44%), та територіально віддалений, але самозабезпечений Хортицький (43%) райони (див. Рис. 2).

Найменш задоволені інфраструктурно-обслуговуючим простором власного району мешканці промислово-робітничих районів: Заводського, що зазнає найбільшого занепаду через забрудненість, застарілу інфраструктуру та відмежованість від центру міста (54%) та Шевченківського, який також потерпає від транспортної проблеми та екологічних проблем (48%). Вочевидь, навіть наявність великої кількості торгівельних зон у Шевченківському районі не задовольняє інтересів та потреб його мешканців за своїми якісними показниками.

Найбільш рівномірно оцінки задоволеності інфраструктурно-обслуговуючим простором розподілилися у мешканців Комунарського району: низьку, середню та високу задоволеність виявили приблизно по 33% респондентів. Це говорить про більш-менш стабільний характер розвитку аспектів благоустрою, які утворюють цей простір.

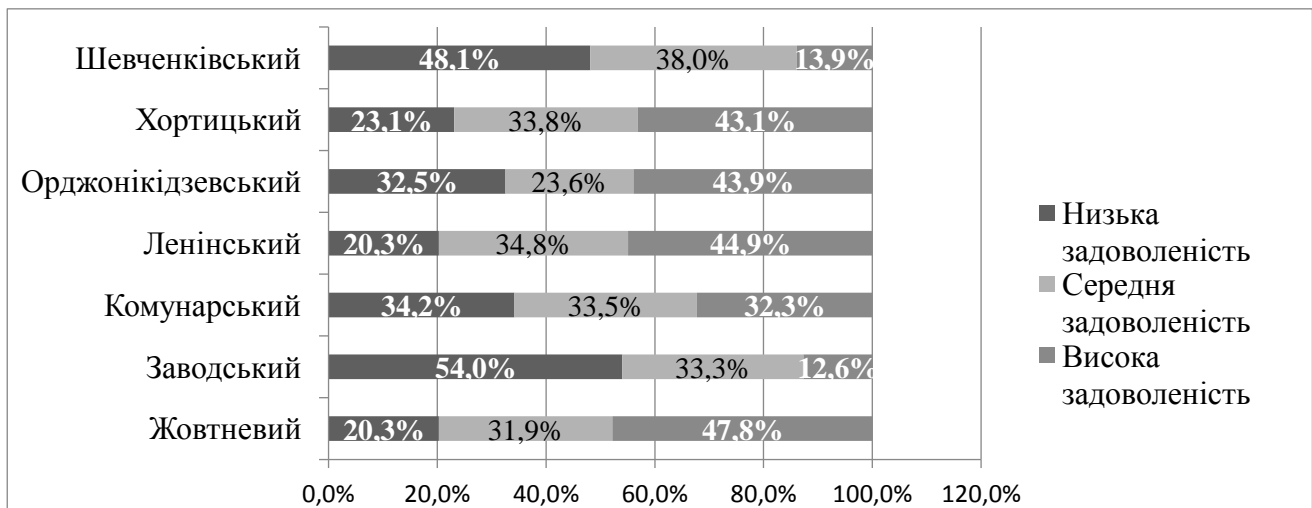

Рис. 2 Задоволеність інфраструктурно-обслуговуючим простором районів міста

Аналіз задоволеності *рекреаційно-оздоровчим простором* районів міста з боку їх мешканців репрезентує рівень розвитку територій, закладів та комплексів для відпочинку та підтримання здоров'я у всіх районах міста. Відповідно до отриманих даних, найбільш розвинутим рекреаційно-оздоровчий простір є у Жовтневому районі (47%), від якого помітно відстають за цим показником, але демонструють його високий рівень спальний Комунарський (39%), промисловий Шевченківський (36%) та спальний Хортицький (35,6%) райони (див. Рис. 3).

Філософія та методологія розвитку державного управління та місцевого самоврядування

Слід відзначити, що мешканці динамічних центральних районів міста продемонстрували дещо нижчий рівень задоволеності аспектами рекреаційно-оздоровчого простору. Найбільш незадоволені наявністю і станом розвитку місць відпочинку, спортивно-оздоровчих клубів та дитячих майданчиків – мешканці промислово-робітничого Заводського (38%), центрального Орджонікідзевського (38%) та спального Ленінського (37,7%) районів. Моноспрямованість промислового Заводського району значно погіршує якість життя у ньому, оскільки ігнорує інфраструктуру району, яка сприяє відновленню психічних та фізичних сил людини.

Загалом, у рівень задоволеності рекреаційно-оздоровчим простором у мешканців всіх районів виявляється дещо більш низьким у порівнянні з аспектами інфраструктурно-обслуговуючого простору. Тому можна говорити про недостатню забезпеченість рекреаційно-оздоровчими об'єктами та комплексами в цілому по місту.

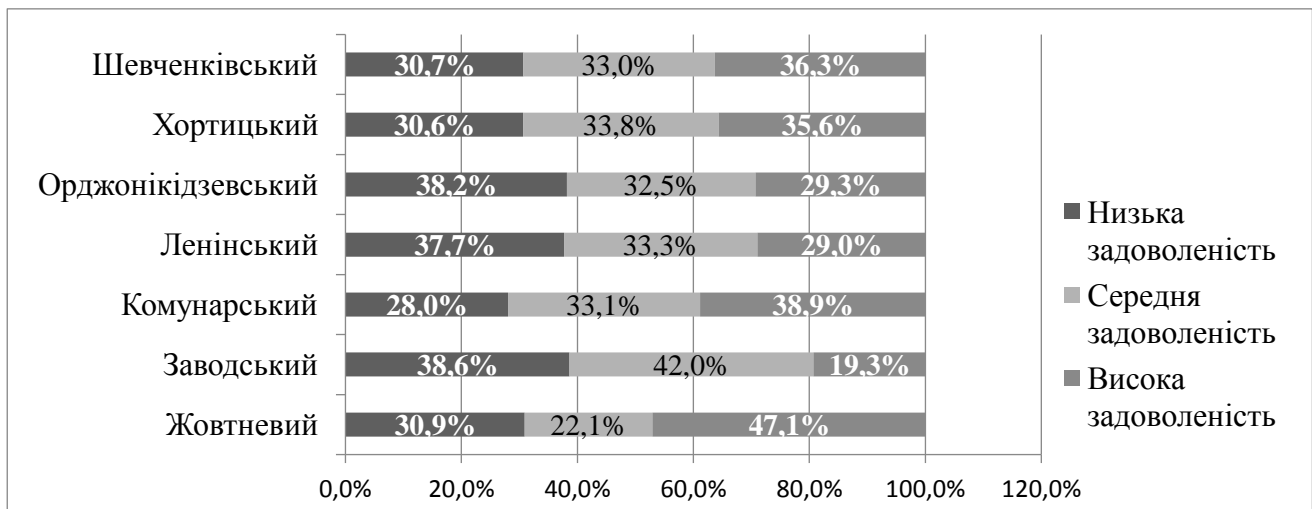

Рис. 3 Задоволеність рекреаційно-оздоровчим простором районів міста

Комфортність проживання у районі значно обумовлюється розвитком середовищно-екологічної та побутової сфер. Вони близько торкаються повсякденного фізичного існування людини. Незадоволеність цими аспектами знижує престижність району, екстраполюється його мешканцями на загальну систему міського господарства та комунальної сфери, погіршуючи образ міста.

За результатами, найвища задоволеність *життєво-побутовим простором* району продемонстрована мешканцями Жовтневого (43%) та Комунарського (40%) районів. Майже такий рівень задоволеності аспектами життєво-побутового благоустрою виявили мешканці Ленінського району (37%). Отже, ці райони вирізняються з-поміж інших достатньо сприятливими екологічною ситуацією та станом житлово-комунальної сфери (див. Рис. 4).

Показовим є те, що найнижчий рівень задоволеності цими аспектами характерний не для проблемного Заводського, а для центрального – Орджонікідзевського району міста (55% незадоволених житлово-побутовим простором). Хоча у Заводському районі найменша кількість людей продемонструвала однозначну задоволеність екологічними та комунальними умовами життя для людей (23%), більше притримуючись середніх оцінок (40%).

Філософія та методологія розвитку державного управління та місцевого самоврядування

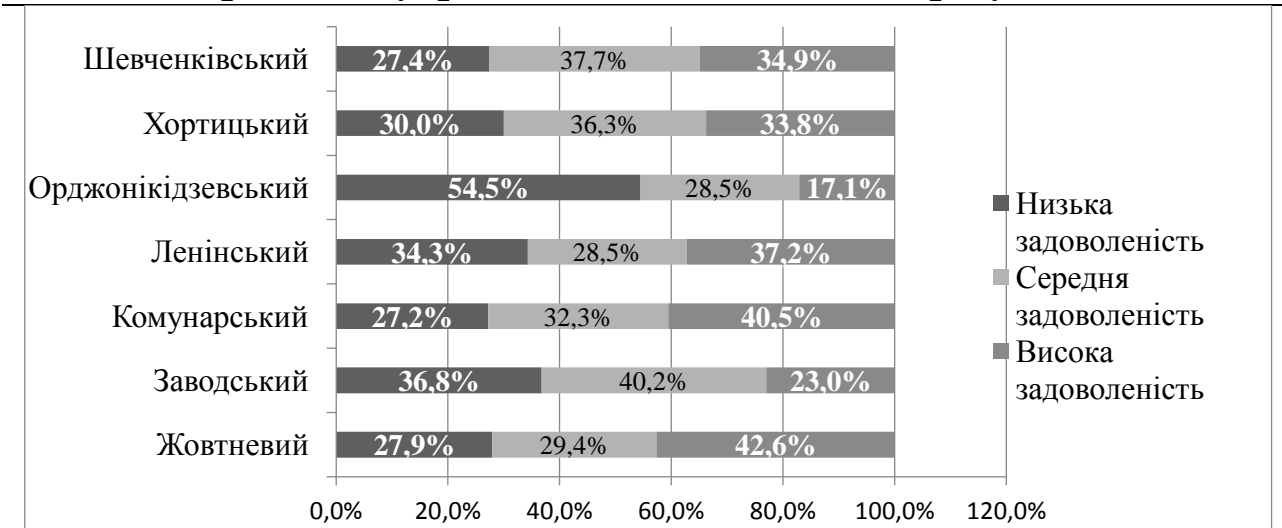

Рис. 4 Задоволеність життєво-побутовим простором районів міста

Вихідним для здійсненого аналізу було положення про обумовленість рівня задоволеності аспектами життя у місті соціокультурними особливостями і специфічними потребами мешканців різних за соціоструктурним складом районів міста. Таким чином, у результаті реалізованого дослідження для кожного району міста Запоріжжя були визначені власні специфічно загострені зони уповільненого розвитку. Урахування цих проблемних аспектів у діяльності органів місцевої влади та самої громади міста може суттєво підвищити якість життя у місті та знизити міграційні настрої його мешканців.

Скворцова Катерина Миколаївна

здобувач кафедри соціальної філософії та управління ЗНУ

СОЦІАЛЬНА ПЕРСПЕКТИВА ЯК КОМПОНЕНТ ЩАСТЯ

У сьогоднішні, ті зміни, які відбуваються в бутті та свідомості людини, вказують на те, що суб'єкти різних рівнів частіше переживають нещастя. В Україні нинішня ситуація засвідчує значну кількість соціальних проблем в суспільстві, які детермінують життєустрій народу. Наприклад, зросла чисельність громадян, які отримують державну соціальну допомогу (майже на 35 %), та потребують фахової підтримки у вирішенні численних проблем, серед яких переважають ті, що пов'язані з тимчасовим переміщенням мешканців східних областей України та АР Крим [1, с. 47]. Криза в країні веде до кризи громадян, і все більше, душевної спустошеності, фрустрації, нівелюванні загальнозначущими цілями соціального розвитку.

Аналіз проблеми соціальної перспективи як компонента щастя є нагальним філософським дослідженням. «Проблема» у філософії фіксує: розвиток протиріччя між вимогами належного і наявними умовами його здійснення; посилення недостатності наявних засобів для реалізації бажаного; наростання неминучості дезорганізуючих процесів у системі при використанні для досягнення бажаного лише наявних засобів; необхідність пошуку і створення нових засобів, способів подолання означеного протиріччя, виявлення і здійснення нових можливостей рішення поставленого завдання [4, с. 225]. Вбачаючи той факт, що в науковому знанні – це фіксація протиріччя між старим і новим знанням, а нове, але непізнане, знання в проблемі відображається в бажаному, проаналізуємо окреслену проблему. Тим більше, сучасні вітчизняні та зарубіжні соціальні філософи, з'ясовуючи сутність феномена щастя (М. Аграйл, Л. Бондар, П. Брюкнер, Р Венховен, Д. Гілберт, А. Грицанов, І. Гуляс,

Філософія та методологія розвитку державного управління та місцевого самоврядування

Е. Десі, І. Джидар'ян, І. Івін, Є. Ільїн, С. Крилова, М. Маслоу, В. Татаркевич, Е. Фромм, Н. Хамітов та ін.), дану проблему обходять стороною. Сучасній людині пропонуються різного роду «проекти щастя». Г. Рубін пише про проект «Щастя» як намагання змінити життя сучасної людини, шляхом відкриття в собі та своєму житті нескінченного джерела радості, зміни картини світу. Автор пропонує власний план по досягненню щастя, який відображає конкретну життєву ситуацію, систему цінностей та інтересів [5]. З наукової точки зору, діяльнісна природа суб'єкта щастя підміняється «проектом» або «екзистенцією» (Е. Гуссерль, М. Гайдеггер, Ж.-П. Сартр, ін.).

Досить цінним виявився соціально-філософський аналіз соціальної перспективи, який зробив вітчизняний дослідник Максим Анатолійович Лепський. Вчений розробив «оригінальну концептуальну модель вивчення формування соціальної перспективи, за допомогою дослідження понятійної опозиції – оптимізму і песимізму, що відбиває діалектичну єдність оціночно-вольового зрізу світогляду» [2, с. 6]. В монографії «Свет» и «тьнь» соціальної перспективи» дослідник зазначає, що перспектива, як момент майбутньої зміни, базується на картині світу, та з існуючим, дійсним і реальним включає в себе можливе, бажане/небажане й те, що повинно бути (належне). Соціальний філософ вказує на те, що соціальна перспектива взаємопов'язана з оптимізмом та песимізмом суб'єкта, оскільки в соціальній перспективі композиційним центром є об'єкт, сфера діяльності. В оптимізмі та песимізмі композиційний центр – суб'єкт [2, с. 383]. Взаємозв'язок оптимістичної та песимістичної картини світу формує повноту буття, є одним з онтологічних передумов щастя. Суб'єктом щастя є людина, співтовариство людей, що природно склалося (сім'я, народ), соціальний прошарок або соціальна група в рамках даного суспільства (клас, стан, нація, професійна група), суспільство як певна соціальна система. І таким чином, все людство. «Соціальна перспектива» як соціально-філософське поняття «виражає динаміку розвитку тієї частини картини світу, яка визначає міру життя і міру смерті суб'єкта і на яку спрямована активність суб'єкта» [2, с. 383].

На нашу думку, події, що відбуваються в державі, змінюють картину світу, де песимістична картина світу є передумовою страждань людини, відтак нещастя. М. Лепський вказує на те, що «картина світу – це поняття, що відображає сукупність чуттєвого, емоційно-психологічного досвіду (результат світовідчуття), образів світу або наочних уявлень (результат світосприйняття), знань і переконань (результат світорозуміння) природної та соціальної реальності» [2, с. 380]. Справді, маємо картину світу, де песимізм превалює, а оптимізм зникає, що «детермінує песимістичну соціальну перспективу» [2, с. 3]. Можемо з впевненістю стверджувати, що відчуття нещастя людини «превалює» над щасливим світоглядом, де світовідчуття, світосприйняття, світорозуміння набуває іншого змісту, ідеали майбутнього не завжди є оптимістичними.

М. Лепський розглядає два підходи, виходячи з яких, суспільна картина світу може бути представлена як «у вигляді універсального для окремих людей, кожна з яких володіє своєю особливою, пов'язаною з його особистою сферою життя конкретної картиною світу; так, і як цілісність індивідуальних і групових фрагментів цілого, що пов'язані принципом доповнення з існуванням «цементуючої картини світу» спільного для дотичних фрагментів» [3, с. 137]. Дослідник вказує на те, що на сьогодні «діалектична єдність динамік у майбутнє й у минуле розмежовує історичне – позачасове, життєво важливе для суспільства, сформоване минулим, і перспективне, те, що формується як життєво важливе для майбутнього». Можна стверджувати, що в процесі досягнення щастя суб'єктом, перспективними є ті суспільні зміни, як правомірно стверджує М. Лепський, майбутній результат яких набуває історичного

характеру, істотно впливає на життя суспільства, «історичними є ті суспільні зміни, досвід яких є значимим для наступних поколінь, для майбутнього життя суспільства», власне для щастя [2, с. 18].

В українському суспільстві зі зміною життєустрою народу змінюється соціальна перспектива українського суспільства. В. Скворець правомірно зазначає, що відтворювальні процеси, що визначають форму життєустрою народу і виступають складовими процесу суспільного відтворення: відтворення людини; відтворення виробництва і споживання; відтворення виробничих відносин і відповідальної соціальної структури; відтворення політичної системи суспільства; відтворення техносфери; відтворення соціокультурної сфери соціуму; відтворення способу життя [6, с. 331]. Дослідник вказує на те, що проблема збереження українського народу в умовах глобалізації виступає як цивілізаційний виклик. Тільки соціальна політика держави, яка орієнтується на планомірний розвиток суспільних відносин, здатна гармонізувати відносини між різними класами, верствами і соціальними групами суспільства, стати основою поступу життєустрою українського народу [6, с. 332], передумовою оптимістичної картини світу.

Разом з цим, з кожним днем зростає актуальність проведення соціально-філософського аналізу феномена щастя, що, на нашу думку, дозволяє визначити істинність пропонованих мислинневих теоретичних моделей цього феномена, їх відповідність об'єктивній реальності й виявити основні напрямки оптимізації знання про щастя. Останнє виступає перспективою подальших наукових пошуків задля коригування світоглядного виміру соціального буття в сучасному соціуму.

Список посилань

1. Інформаційно-аналітичні матеріали з питань праці та соціального захисту населення Запорізької області: підсумки реалізації пріоритетних напрямів у 2014 р. та основні завдання на 2015 р.: довідник / Упор. І.В. Мещан. – Запоріжжя: Кругозір, 2015. – 124 с.
2. Лепский М.А. «Свет» и «тьень» социальной перспективы: Монография / М.А. Лепский. – К. : Издательство «Молодь», 2000. – 409 с.
3. Лепський М.А. Познавательная архитектура социальной перспективы / М.А. Лепський // Культурологічний вісник: Науково-теоретичний щорічник Нижньої Наддніпряни. – Запоріжжя : Просвіта, 2002. – Вип. 8. – С. 136-141.
4. Основи соціальної філософії: Навчальний посібник / Під заг. ред. В.І. Воловика. – Запоріжжя : Просвіта, 2012. – 320 с.
5. Рубин Г. Проект счастье: Мечты. План. Новая жизнь / Г. Рубин. – М. : Эксмо, 2012. – 480 с.
6. Скворець В.О. Життєустрій народу як соціальний феномен. Монографія / В.О. Скворець. – Запоріжжя : КСК-Альянс, 2012. – 376 с.

Цупренко Зореслава Володимирівна
аспірант кафедри філософії ЗНУ

УНІВЕРСАЛЬНІСТЬ ТА ЛЮДЯНІСТЬ ЯК МОМЕНТИ ЖИТТЄЗДАТНОСТІ УСПІШНИХ СПІЛЬНОТ

В процесах, пов'язаних з феноменом життєздатності людських спільнот, спостерігається свого роду діалектика універсальності та людяності: досягнутий ступінь універсальності вимагає піднесення гуманізму – спочатку в його негативній формі, як мінімізації нелюдяності, «тваринності» у людському роді, що виникає, а потім і в позитивній – як сприяння розвитку людей, раніше позбавлена такої можливості.

Починалося це із визнання права на життя для військовополонених іноплеменників. Племена, що мали економіку привласнюючого типу, рідко поневолювали переможених

Філософія та методологія розвитку державного управління та місцевого самоврядування

ворогів, оскільки «за відсутності промислової діяльності рабство не має сенсу» [1, с. 408].

З переходом до осідлого землеробства та скотарства, та з досягненням мінімально достатнього рівня розвитку продуктивності праці, виникають достатні мотиви, щоб зберігати життя бранців, перетворюючи їх на рабів. Тож рабство з точки зору розвитку людяності постає явищем відносно прогресивним, а більш високий порівняно з первісним економічний уклад рабовласницької доби робить спільноти, що його винайшли або запозичили, більш життєздатними.

На вторинному, цивілізаційному етапі розвитку людського роду, боротьба за засоби існування змінилася на боротьбу за засоби розвитку, коли розвиток однієї (спочатку меншої) частини людської спільноти обумовлюється умисно культивованою нерозвиненістю іншої (спочатку значно більшої) її частини.

Поступово – особливо з часів машинної революції – за відстороненнями протягом тривалого часу від повномасштабного розвитку людськими масами визнається право на певний його обсяг, зумовлений зростанням ступеню складності використовуваних людськими спільнотами знарядь праці, що, в свою чергу, забезпечує таким спільнотам більш високий ступінь життєздатності, зумовлений зростанням продуктивності суспільної праці. За розрахунками акад. С.Г. Струмліна, середні темпи зростання продуктивності праці у первісному суспільстві складали 1-2% за 10 тис. років, у рабовласницькому – 4%, у феодальному – 8% за 100 років, а найбільш стрімко вони зросли за часів капіталізму [2, с. 282-284].

Носіями і провідниками кожного більш високого способу розвитку стають ті людські типи, для яких розвиток є передумовою їх існування та утвердження в якості домінуючих типів особистості, здатних через забезпечення власних інтересів шляхом досягнення обумовлених ними цілей протягом певного часу підтримувати на належному рівні життєздатність підконтрольних їм людських спільнот.

Війна як найбільш переконливий прояв недолюдності сучасної нам людини на деякий час стає важливим фактором природноісторичного добору життєздатних форм розвитку, стаючи на етапі рабовласницького ладу одним з основних засобів відтворення робочої сили, на етапі феодального ладу – захоплення нових земель як основної форми багатства у вказану добу. На етапі буржуазного ладу війна стає головним засобом перерозподілу між країнами ринків збуту та джерел дешевої сировини, енергоносіїв та робочої сили.

І все ж, тим основним ресурсом, за який, за кінцевим рахунком, ведеться між людьми боротьба на етапі цивілізації, є вільний час, що міститься у вільних засобах існування, і зазвичай опредмечується у вільних капіталах.

Людяності, на жаль, інколи буває забагато, точніше, людське буває «занадто людським» (Ніцше). Ніцше у кінці XIX ст. був правий у своїх закидах абстрактному гуманізмові, але помилявся щодо того, нібито мінімізація людяності а то й максимізація нелюдності (хай в ім'я «справжнього» людинолюбства «гинуть слабкі та потворні» [3, стр. 19]) є адекватним природі людини як такої («надлюдини», у термінології ніцшеанства, «в пропорції до людства в цілому» [3, стр. 20]) шляхом до завершеності і довершеної людини, якою вона необхідно має стати у кінцевому підсумку. І все ж максимізація нелюдності (масове вбивство беззбройних людей або ж пониження заробітної плати нижче прожиткового мінімуму) у добу цивілізації і є діянням, яке законодавець визначає як «злочин проти людяності». Пріоритет у використанні даного терміну, як відомо, належить відомому канадському філософу М. Кінгу, котрий вперше використав його на одному з засідань Асамблеї Ліги Націй у 1928 р. [4, с. 196]. Саме М. Кінг на початку XX століття продовжив актуальні на

Філософія та методологія розвитку державного управління та місцевого самоврядування

сьогодні роздуми щодо існування закономірного зв'язку між індустріальним виробництвом та людяністю і більше того, – між людяністю людських спільнот і життєздатністю їхніх індустріалізованих економік [5, с. 148, 167, 181].

На сучасному етапі людської історії є всі підстави вважати, що найбільш розвинуті людські спільноти вже досягли того рівня своєї універсальності, за якого відпадає будь-яка необхідність позбавляти одну частину людської спільноти вільного часу як найважливішого ресурсу розвитку для того, щоб забезпечити ним іншу його частину.

І хоча тема людяності у дискурсах сучасної академічної соціогуманітаристики відчутно відсутня, вона успішно торує собі шлях в практиках соціального підприємництва, одним із найвідоміших прибічників та пропагандистів якого є бангладешський банкір, лауреат Нобелівської премії миру Мохаммед Юнус [6]. Соціальне підприємництво, що виключає з мінової вартості своєї продукції та послуг обов'язковий для звичного нам комерційно орієнтованого «підприємництва» прибуток, що для цього останнього є головною метою, сприяє вивільненню частини доходів домогосподарств на цілі більш високого, безперервного розвитку їх членів.

Світовий досвід підтверджує життєздатність саме соціального підприємництва, яке не знає альтернативи у формі «соціального бізнесу», що є протиріччям у визначенні, хоча більшість проектів, які з певних міркувань їхніми авторами проголошуються «соціальним підприємництвом», є саме соціальним бізнесом. Вони являють собою певні проекти, здійснювані соціальної сфері, але спрямовані перш за все на отримання прибутку, що й є власне ключовою метою будь-якого бізнесу.

На жаль, сьогодні в Україні превалюють соціальні проекти саме бізнесового характеру, коли із надприбутків, отриманих шляхом експлуатації населення, мізерні суми жертвуються на дріб'язкові з точки зору соціальної значимості проекти – як-то встановлення дитячого грального майданчику або придбання певного обладнання для лікарні, – які нездатні вирішити жодної соціальної проблеми. Причому найчастіше такі проекти супроводжуються потужною медіа-підтримкою рекламного характеру і зрештою виявляються спрямованими також на отримання певної вигоди – приміром, у вигляді політичних дивідендів напередодні виборів. Власне прикметник соціальне в українських реаліях означає не орієнтований на потреби суспільства, а дешевший, гіршої якості. Приміром, сорти соціального хліба, що останнім часом з'явився на полицях магазинів, вирізняються нижчою ціною і, відповідно, нижчою якістю, втім їх «соціальність» не означає, що виробник не отримав з них прибутку.

При цьому саме соціальна сфера, що є сферою першочергових потреб населення, сьогодні дедалі більше комерціалізується. Достатньо хоча б зазирнути у статuti товариств, на яких покладені функції забезпечення життєдіяльності територій – постачання води, електроенергії, тепла, тощо. Серед ключових цілей у цих документах обов'язково фігурує «отримання прибутку» чи «отримання максимального прибутку». За такого підходу у вартість надаваних послуг апріорі закладений очікуваний підприємством прибуток, що призводить відповідно до їх здорожчання для споживачів. Внаслідок цього більша частина ресурсів населення виявляється спрямованою на задоволення потреб першочергових – освіта, медицина, комунальні послуги і т.ін., при цьому на розвиток ресурсів або не залишається взагалі, або ж фінансування цих потреб здійснюється за остаточним принципом.

Вирішення соціальних проблем силами державного сектору теж довело свою неефективність в силу широкого кола спектру та обмеженості бюджетних ресурсів. Вочевидь, має йтися про розвиток соціального підприємництва шляхом створення некомерційних організацій, що функціонують на неприбутковій основі задля досягнення суспільної користі. Головною їх відмінністю, що убезпечує від намагань

Філософія та методологія розвитку державного управління та місцевого самоврядування

нажитися на соціальних проблемах, є заборона на використання надлишку ресурсів чи коштів як власне прибутку – у разі їх появи вони мають бути використані виключно на досягнення статутних цілей – іншими словами, вирішення обраних соціальних проблем – та не можуть бути розподілені між учасниками, власниками чи засновниками організації [7].

Як підприємництво взагалі, будучи новаторським, творчим за своєю суттю, соціальне підприємництво дозволяє знайти принципово нові шляхи та виробити принципово нові підходи до вирішення тих соціально значимих питань, вирішення яких старими методами принципово неможливе. Воно забезпечує залучення додаткових ресурсів у галузь соціального відтворення чи мобілізацію вже наявних ресурсів на більш адекватних принципах розподілення, дозволяє оперативно перерозподіляти ресурси у відповідності до змін у соціально-економічній ситуації і, звісно, є потужним чинником реалізації новаторських соціальних програм, що є принципово неможливим у державному секторі.

Сьогодні соціальне підприємництво розглядається як частина так званого третього сектору суспільства, до якого, на відміну від перших двох – державного та економічного/ комерційного, – відносять всю сукупність недержавних неприбуткових організацій, що діють практично в усіх галузях суспільного життя – економіці, політиці, науці, освіті та культурі [8]. Наразі неприбуткові організації існують у всьому світі. У США, наприклад, у третьому секторі працює близько 7 млн. осіб – більше, ніж у всіх державних установах, в Японії – близько 4 млн., в Німеччині, Англії та Франції – по 1 млн. [9].

Фінансування діяльності таких організацій може здійснюватися за рахунок різних джерел – членських внесків, приватних дотацій та грантів від донорів, в якості яких можуть виступати як інші міжнародні неурядові організації, так і уряд. Наприклад, майже чверть бюджету 1998 р. жіночої організації «Оксфам» (Oxfam) у Великобританії – а це понад 162 млн. дол. – склали дотації від уряду країни, а всесвітньо відома організація «Лікарі без кордонів» (Doctors without Borders) майже половину свого фінансування отримує з урядових джерел [10].

В Україні процес виникнення і формування недержавних неприбуткових організацій розпочався на початку 90 х років після здобуття країною незалежності. Демократичні процеси сприяли зростанню громадської активності населення, що виявлялося, зокрема, в створенні різних громадських об'єднань, які нині є важливою частиною політичної й соціально-економічної системи України. Станом на 2002 рік кількість неурядових неприбуткових організацій в Україні складала близько 28 тисяч неурядових неприбуткових організацій (неурядових неприбуткових організацій), причому більшість із них (94%) здійснювала діяльність на регіональному рівні [11]. На сьогодні кількість неприбуткових громадських організацій в нашій країні перевищує 64 тис. [9].

Суттєвою особливістю сучасних українських неурядових організацій є їх фінансова залежність від організацій-донорів, без підтримки яких діяльність більшості з них була б неможливою. Це зумовлює домінування впливу закордонних донорів на формування неурядових організацій в Україні [8]. Звісно, така залежність не може не позначатися певним негативним чином на ефективності діяльності третього сектору. Так, за словами досвідченого дослідника третього сектора і процесів демократизації в суспільстві члена Польської академії наук Пьотра Глінські, наразі у його державі вплив неурядових організацій послабився. На його думку, ці процеси пов'язані із фінансовою залежністю від спонсорів, якими часто виступає власне уряд, і ця залежність інколи вступала у протиріччя із самою ціллю діяльності організації. В результаті «організації

Філософія та методологія розвитку державного управління та місцевого самоврядування

відмовлялися з функцій контрольних, ...для того, щоб бути залежними фінансово від місцевих чиновників, що унеможливило об'єктивний контроль» [12]. Подібну ситуацію можна нерідко спостерігати й в Україні, до того ж переважна більшість неурядових організацій, що існують за кошти донорів, діють у дослідницьких галузях, так звані «мозкові центри», причому за умови припинення фінансових вливань від донорів, ці організації згортають свою діяльність.

Тож через ненадійність або скорочення традиційних джерел фінансування, а також підвищення рівня конкуренції за вільні ресурси, неурядові громадські організації вдаються до адаптації підприємницьких механізмів. Так виникає соціальне підприємництво, яке фактично забезпечує не лише вирішення певного кола соціальних проблем, але й самозайнятність населення. До того ж, соціальне підприємництво дає можливість вирішувати проблеми суспільства не тільки за допомогою вільних коштів, але й за рахунок залучення населення до самопомоги.

Попри те, що сьогодні в Україні поняття соціального підприємництва ще не затверджене на законодавчому рівні, в державі функціонують чимало підприємств, що покликані вирішувати конкретні соціальні проблеми. Громадське об'єднання «Співтовариство взаємодопомоги "Оселя"» (Львів), житомирське соціальне підприємство «Вигода» – майстерні з ремонту меблів та виготовлення нестандартних металевих конструкцій успішно вирішують питання працевлаштування та ресоціалізації безпритульних, колишніх алко- і наркозалежних людей та ув'язнених.

Та чи не найбільш поширеною на сьогодні формою соціального підприємництва є волонтерство як «добровільна, безкорислива, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами та волонтерськими організаціями шляхом надання волонтерської допомоги» [13].

Широко розгорнувшись під час Революції гідності наприкінці 2013 року, він став переконливим доказом існування в Україні громадянського суспільства, яке шляхом самоорганізації виявилось спроможним самостійно, без жодної підтримки будь-яких урядових інституцій – і навіть за умов їх активної протидії – знаходити вирішення актуальних для нього проблем. Так, під час Євромайдану волонтери надавали допомогу протестувальникам – безоплатно забезпечували їх харчами та ліками, теплим одягом та паливними матеріалами для обігріву наметів. Мірою ескалації конфлікту у волонтерському русі з'являлися нові напрямки – надання юридичної допомоги, пошук зниклих без вісті, надання медичної допомоги постраждалим. Поступово цей масовий рух організувався в низку волонтерських організацій – «Самооборона Майдану», «Автомайдан», «Євромайдан-SOS» та інші.

Взагалі минулий 2014 рік означився небаченим до тоді сплеском громадянської активності як проявом бажання та готовності українського соціуму до пошуку шляхів збереження власної життєздатності, що яскраво проявився у кризовий, переламний момент його історії. Так, за даними дослідження, виконаного GfK Ukraine на замовлення Організації Об'єднаних Націй в Україні, з тих 23% українців, які коли-небудь займалися волонтерством, з листопада 2013 року до волонтерського руху приєдналися 9% опитаних [14].

Ще більш широкого та якісно нового характеру волонтерський рух набув після початку АТО, водночас засвідчивши власну гнучкість та здатність оперативно реагувати на потреби суспільства, що постійно змінюються. Приміром, якщо до подій Майдана найбільш актуальними напрямками волонтерської діяльності були допомога соціально незахищеним групам населення та благоустрій громадського простору, то у 2014 році їм на зміну прийшла допомога українській армії та пораненим (за даними дослідження, цим займалися 70% волонтерів) [14].

Філософія та методологія розвитку державного управління та місцевого самоврядування

Саме волонтерські організації взяли на себе вирішення тих небачених за всю історію нашої незалежності проблем, з якими стикнулася спільнота із початку військових дій на Сході України і до яких влада виявилася вочевидь неготовою – від забезпечення збройних сил до допомоги вимушеним переселенцям.

Більше того – саме волонтерські організації (приміром, фонд «Крила Фенікса») з їх методами роботи стали своєрідним «дороговказом» у таких питаннях, як, скажімо, забезпечення українських військовослужбовців, який сьогодні наслідують у своїй діяльності органи державної влади (голову фонду «Крила Фенікса» призначено радником Президента України та помічником Міністра оборони з питань речового забезпечення збройних сил України).

Восени 2014 року при Міністерстві оборони також створено раду волонтерів, в рамках якої представники волонтерських організацій залучені до речового, харчового та медичного забезпечення, деякі з них навіть отримали посади у департаментах Міністерства оборони, що відповідають за забезпечення Збройних Сил України, демонструючи при цьому ефективність своєї діяльності порівняно зі старими армійськими кадрами.

Сьогодні в Україні існує низка волонтерських рухів та об'єднань, о зарекомендували себе як дієві й ефективні групи самоорганізації, здатні віднайти всі потрібні ресурси та вирішити проблеми практично будь-якої складності, як то «Крила Фенікса», «Армія SOS», «Повернись живим» тощо, хоча, як свідчить опитування, більшість волонтерів (67%) все ж таки займаються цією діяльністю самостійно, не входячи до будь-яких об'єднань та організацій [14].

Так само поступово зростає й усвідомлення суспільством значення волонтерського руху в суспільних процесах: 62% опитаних визнає роль волонтерів у політичних змінах 2013-2014 років, 85% вважає, що волонтерський рух допомагає зміцненню миру, а 81% схильні вважати волонтерський рух обов'язковою складовою громадянського суспільства [14].

Наразі волонтерські організації діють практично в усіх великих містах та сотнях інших населених пунктів України. На думку окремих дослідників це дає підстави говорити по значне зростання рівня громадянської свідомості української спільноти [15]. Дійсно, волонтерство як механізм самоорганізації суспільства, через який кожний його член може приймати участь у покращенні якості життя, є свідченням того, що громадянське суспільство в Україні є, і саме воно є тим середовищем, де народжуються соціальні інновації та соціальне підприємництво, завдяки яким Україна як спільнота продемонструвала власну життєстійкість там, де держава Україна виявилася неспроможною на адекватні та оперативні відповіді на «виклики», що постали перед нею.

Волонтерський рух пост-Майданівського періоду став своєрідним відгуком на ті соціальні проблеми, подолати які урядові інституції виявилися не в змозі, та намаганням задовольнити ті потреби членів спільноти, які державний сектор задовольнити не може, а приватний – ігнорує. Саме це, власне, і є нішею для діяльності соціальних підприємств, від розвитку яких користь отримують, передусім, локальні спільноти – місцеві громади. При цьому йдеться не лише про найболючіші сьогоднішні проблеми, спричинені анексією Криму та військовою агресією на Сході України. Спектр проблем, що їх здатне вирішити соціальне підприємництво, як ми бачимо із досвіду волонтерського руху, практично необмежений.

Фактично соціальне підприємництво дозволяє «надавати державні послуги в новий спосіб»: створюються нові робочі місця, при цьому до працевлаштування нерідко залучаються маргіналізовані або найбільш уразливі групи населення (колишні алко- і

Філософія та методологія розвитку державного управління та місцевого самоврядування

наркозалежні, інваліди, колишні ув'язнені тощо), паралельно вирішуються нагальні проблеми громад, поліпшується їх соціальна інфраструктура. Та, напевне, найголовніша риса соціального підприємництва – залучення, самоорганізація та неминуче гуртування членів спільноти задля розв'язання своїх проблем [16].

Саме ця остання характеристика, на нашу думку, дозволить зрештою об'єднати українську спільноту, яку протягом всієї історії незалежності ті або інші політичні сили з метою досягнення власних цілей – переважно, отримання переваг на електоральному полі – намагалися штучно розколоти на певні територіальну, соціальні, вікові та інші групи – Схід – Захід, молодь – пенсіонери, праві – ліві та ін. Тим самим нівелювався один із ключових чинників життєстійкості будь-якої – у тому числі і соціальної – системи – єдність усіх її компонентів та складових.

В Україні розвиток соціального підприємництва гальмується традиційним хибним стереотипом про витратність соціальної галузі як невиробничої. Втім, якщо уважно придивитися, на що спрямовані ці витрати, стає зрозумілим, що саме за рахунок витрат на соціальний сектор відбувається формування людського капіталу, який мають вирішальне значення для економічного зростання. Інвестиції у розвиток соціальної сфери також здешевлюють вартість соціальних послуг, що зрештою знижує собівартість робочої сили і, відповідно, підвищує конкурентоспроможність продукції.

Соціальне підприємництво є економічно вигідним не лише з точки зору відтермінованого у часі економічного ефекту від розвитку людського капіталу, але й з точки зору ближчих у часі економічних зисків. До того ж, саме у його контексті сьогодні народжуються інновації, що дозволяють вирішити принципово новим способом проблеми, які здавалися «нездоланими».

Втім, для того щоб отримати відчутний ефект від соціального підприємництва, зусиль самих лише підприємців/волонтерів недостатньо – необхідна законодавча підтримка цієї ініціативи з боку держави та культурної еліти, аж до участі держави в ініціюванні та реалізації соціально значимих проектів в загальнонаціональних масштабах – як це мало місце в Бразилії у розпал боротьби з епідемією СНІДу в цій країні [17].

Сьогодні саме в соціальному підприємстві найбільш природним способом суміщаються людяність та розвиток, що взаємодоповнюють та взаємопідтримують один одного, являючи собою домінуючі тренди еволюції життєздатних людських спільнот, успішність яких у вказаному відношенні постає як гарантія життєздатності людської цивілізації.

Сучасні покоління людей, схоже, в соціальному підприємстві нарешті отримали доволі ефективний інструмент розв'язання «проклятого» питання всієї доби цивілізації, неможливості для розвиненої людини бути людяною, а самій людяності – бути соціальною формою та основною метою розвитку глобальної людської спільноти, без чого їй сьогодні не зберегти свою життєздатність, виплекану сотнями тисяч років непростой історії повільного, але неухильного піднесення людського роду до своєї універсальності й людяності.

Список посилань

1. Спенсер Г. Синтетическая философия: Пер. с англ. – К. : Ника-Центр, 1997. – 512 с.
2. Струмилин С. Г. Проблемы социализма и коммунизма в СССР. – М. : Экономиздат, 1961. – 415 с.
3. Ницше Ф. Антихристианин // Сумерки богов / Сост. и общ. ред. А.А. Яковлева: Перевод. – М. : Политиздат, 1990. – С. 17-93.
4. Соков И.А. Книга У.Л.М. Кинга «Промышленность и человечность. Исследование о принципах, лежащих в основе промышленной реконструкции» – новое прочтение. [Текст] / И.А. Соков – Вестн. Волгогр. гос. ун-та. Сер. 4, Ист. – 2012. – № 1 (21). – С. 194-215.

**Філософія та методологія розвитку
державного управління та місцевого самоврядування**

5. King W.L.M. Industry and Humanity: A Study in the Principles Under-Lying Industrial Reconstruction. Contributors: W. L. Mackenzie King – Author. Publisher: Houghton Mifflin Company. Place of publication: Boston. Publication year: 1918. – 594 p.
6. Юнус М. Создавая мир без бедности: Социальный бизнес и будущее капитализма Мохаммад Юнус, Алан Жоли / Пер. И.В. Савельевой. – М. : ЦИПСИР, 2010. – 307 с.
7. Яскевич А.Й. Обґрунтування діяльності некомерційного сектору громадянського суспільства при становленні демократичної держави [тези] // Матеріали круглого столу, проведеного 16 червня 2009р. – Київ: СМПУ. – С. 52-55.
8. Білецький Володимир «Третій сектор» як основа громадянського суспільства [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://vesna.org.ua/txt/biletsky/trsec.htm>.
9. Хто він, третій? Школярам про третій сектор / Упорядники Колодяжний М., Селюкова Н. – Запоріжжя: «УкрПростір», 2009. – 28 с.
10. Sins of the secular missionaries // The Economist. – 2000. – January 29.
11. Миндра Л.В. Недержавні некомерційні організації України і Польщі як чинник демократичного суспільства // Україна і Польща в ХХ столітті: проблеми і перспективи взаємовідносин. – Київ – Краків, 2002.
12. Третій сектор у Польщі: підстави для оптимізму відсутні / <http://gromada.lviv.ua/articles/2009/04/21/887.html>.
13. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19 квітня 2011 року № 3236-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>.
14. Волонтерський рух в Україні. Підготовлено GfK Ukraine на замовлення Організації Об'єднаних Націй в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gfk.com/ua/Documents/Presentations/report_vyshlisky.pdf.
15. Тохтарова І.М. Волонтерський рух в Україні: шлях до розвитку громадянського суспільства як сфери соціальних відносин // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування (Електронне наукове фахове видання Херсонського національного технічного університету). – 2014. – № 2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://el-zbirn-du.at.ua/2014_2/5.pdf.
16. Кіреєва О.Б. Соціальне підприємництво як інструмент державної соціальної політики / О. Б. Кіреєва // Актуальні проблеми державного управління та місцевого самоврядування : зб. наук. пр. / редкол. : С. М. Серьогін (голов.ред.) [та ін.]. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2010. – Вип.3 (6). – Режим доступу: [http://www.dbuara.dp.ua/zbirnik/2011-02\(6\)/11kobdsp.pdf](http://www.dbuara.dp.ua/zbirnik/2011-02(6)/11kobdsp.pdf).
17. Финк К. Интеллектуальная собственность и ВТО // Торговая политика и значение вступления в ВТО для развития России и стран СНГ: Руководство / Под ред. Д.Г. Тарра. – М. : Весь мир, 2006. – С. 343 – 356.

Безь Марія Сергіївна

бакалавр кафедри соціології ЗНУ

ЕТНІЧНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ

Актуальність. В умовах глобалізації виникає ряд тенденцій, що можуть негативно вплинути на почуття патріотизму в Україні. До таких умов можна віднести: послаблення й руйнування національних кордонів, виникнення міждержавних і міжнародних об'єднань, послаблення націоналізму, створення єдиної світової нації і втрата етнічної самоідентифікації. Важливо розглянути вплив фактора етнічної ідентичності на процес формування патріотизму.

Традиції дослідження етнічної самоідентифікації мають широку теоретичну і емпіричну базу у вітчизняній історичній та етнографічній літературі (Ю. В. Бромлей, М. В. Крюков, В. В. Піменов, Б. Ф. Поршнев, та ін.). Феномен етнічної самосвідомості на основі емпіричних досліджень активно вивчають вітчизняні етносоціологи (А. Р. Аклаєв, Ю. В. Арутюнян, Л. М. Дробіжева, Л. М. Сусоколов, З. В. Сікевич та ін.).

Філософія та методологія розвитку державного управління та місцевого самоврядування

Вітчизняними етнопсихологічними дослідженнями займались: С. Агєєв, А. Г. Асмолов, Н. М. Лебедева, В. П. Левкович, Ю. П. Платонов, Л. Г. Почебут, Г. У. Солдатова, Т. Г. Стефаненко та ін.

Метою дослідження є визначення ролі етнічної ідентичності у формуванні патріотизму.

Україна відноситься до поліетнічних держав та основним фактором формування патріотизму в країні – є чітка етнонаціональна політика. Вона повинна мати на меті консолідацію представників усіх етносів на основі ідеї зміцнення української демократичної держави.

Патріотизм слід розглядати як основну складову цінностей людини, до яких відносять також ідентичність з етнічним співтовариством та глибоку відповідальність за долю народу. Важливо, що в результаті патріотичного виховання формується етнічна самосвідомість, яка сприяє самоідентифікації індивіда зі своїм етносом і нацією, утвердженню цінності історичної пам'яті, створенні на її основі відповідної світоглядної системи, що дійсно є життєво необхідною умовою успішної самореалізації особистості.

Для формування патріотизму, необхідне усвідомлення всіма членами етносу спільної мети суспільного розвитку і культурної єдності. Через етнічну ідентифікацію індивід засвоює моральні принципи, один з яких – патріотизм, що виражається через любов до Батьківщини, свого народу, готовність захищати інтереси свого етносу, нації і держави.

Отже, у взаємозв'язку патріотичного виховання і етнічної самоідентифікації відбувається вплив одного фактора на інший. Патріотизм є якісною характеристикою ідентифікації індивіда до власного етносу. Патріотичне виховання індивіда в суспільстві, консолідує поліетнічну державу, якою є Україна, та призведе до формування якісно нового стану етносів – нації. Націю слід трактувати, як таку людську спільноту, що складається з населення різноетнічного походження, але не диференціює себе на відокремлені етноісторичні одиниці, а тому виступає консолідованим фактором послідовного розвитку держави.

Список посилань

1. Тищенко Ю. М. Громадянське суспільство в Україні та «політика ідентичності»/ Ю. М. Тищенко. – К. : Україна, 2010. – 76 с.
2. Колябина Т. С. Социальная идентичность как основополагающий элемент патриотизма и гражданственности [Електронний ресурс] – Теория и практика общественного развития. – 2005. – № 3. – Режим доступу до журн. : http://teoria-practica.ru/rus/files/arhiv_zhurnala/2005/3/kolyabina.pdf.

Булавкіна Катерина Олександрівна
бакалавр кафедри соціології ЗНУ

ВЗАЄМОВІДНОСИНИ РЕЛІГІЇ ТА ВЛАДИ В УКРАЇНИ

Актуальність даної роботи полягає в тому, що в сучасній Україні виникає багато нових релігійних течій, які змінюють світогляд людей, впливають на суспільство та його структуру. Конфесійна різноманітність стає фактором диференціації українського соціуму за критерієм конфесійної приналежності.

Мета роботи у аналізі конфесійної приналежності як фактору диференціації українського соціуму.

Релігія грає важливу роль в соціальному житті. Представники різних підходів мають своє бачення на функціонального призначення релігії. Колодний А. М. в роботі

Філософія та методологія розвитку державного управління та місцевого самоврядування

«Академічне релігієзнавство» виділяє наступні функції релігії : компенсційна, комунікативна, світоглядна, регулятивна та інтегративна [1, с. 561].

Прихильники структурного функціоналізму роблять акцент тому, як за допомогою релігії суспільство досягає єдності. Релігія не просто віддзеркалює складені в суспільстві соціальні структури та норми, вона їх скріплює за допомогою формування загальних вірувань та ритуалів. Інтеграція суспільства здійснюється через певні ритуали, в яких чітко розмежовані поняття «священне» та «мирське». Такі представники соціально-антропологічної школи, як Б. Малиновський та К. Леві-Строс висувають думку, що в умовах кризи релігія відновлює єдність групи, гарантує індивіду повноправне членство в суспільстві.

Щодо конфліктологічного підходу, такі його представники як К. Маркс, Ф. Енгельс, Р. Дарендорф підкреслюють, що релігія сприяє укріпленню стану пануючих груп та класів. К. Маркс вважає, що як соціальний інститут релігія з одного боку легітимізує владу та панство, з іншого – дає втіху. За його думкою релігія є знаряддям класового панства, [3, с. 331].

Об'єктивно вважати, що релігія є важливим фактором інтеграції суспільства. Але з іншого боку, якщо у суспільство не є моноконфесійним, релігія грає роль соціальної диференціації. Світосприйняття соціальних груп, що належать до різних конфесій є різним, а інколи і взаємовиключним. Отже, необхідно багато уваги приділяти конфесійній структурі суспільства, прогнозувати соціальний розвиток з урахуванням цієї структури.

Релігія в житті українства відігравала особливу роль. Не випадково наш народ вважається одним із найрелігійніших у світі, а його історія є свідченням тісного взаємозв'язку між етнічним та релігійним. Протягом свого тривалого етногенезу українці зазнавали впливу різних релігій, зокрема православ'я, католицизму і греко-католицизму, різних типів протестантизму, навіть нехристиянських традицій. Сьогодні активно втручаються в життя українського суспільства і нетрадиційні та нові релігії [1, с. 628].

Нині маємо досить різнобарвну конфесійну карту України [1, с. 574]. За даними Державного комітету України у справах національностей та релігій, станом на 1 січня 2010 року, в Україні були представлені 55 конфесій. При цьому відзначається високий рівень релігійності українців. На жаль, немає досліджень останніх років щодо стану релігійності, але за різними соціологічними опитуваннями показник релігійності українського суспільства складає приблизно 62-70%, [2, с. 198]. Тобто, на практиці це виглядає таким чином: від 62 до 70 % українців є представниками 55 різних конфесій. Отже, за фактором релігійної приналежності українській соціум поділяється на 56 груп, що становить великий ризик соціальних конфліктів на релігійній основі. Але кількісний показник різноманітності може нівелюватися якісним наповненням. На жаль, в Україні відсутні спеціалізовані соціологічні дослідження, які б містили аналіз усієї повноти міжконфесійної взаємодії. Наявні напрацювання неповно описують сферу міжконфесійних відносин, демонструють вибірковий підхід при характеристиці відповідної сфери. Але аналіз існуючих досліджень дозволяє зробити такий висновок:

- 1) на даному етапі розвитку спостерігається високий рівень толерантності і терпимості українців;
- 2) існування проблем у міжконфесійних взаєминах в Україні;
- 3) тенденція поступового зменшення кількості конфліктів на конфесійній карті нашої держави;
- 4) превалювання політичної складової та почасти особистих амбіцій ієрархів у якості джерела міжрелігійних та міжцерковних непорозумінь.

Філософія та методологія розвитку державного управління та місцевого самоврядування

Таким чином, хоча українське суспільство ніколи не було і не є на сьогодні моноконфесійним, у суспільстві спостерігається позитивна тенденція релігійної толерантності. Складну релігійну структуру України необхідно враховувати при прогнозуванні соціального розвитку.

Список посилань

1. Колодний А.М. Академічне релігієзнавство: Підручник / За науковою редакцією професора А.Колодного. – К. : Світ Знань, 2000. – 862 с.
2. Сердюк Е.А. Изменение традиционной религиозности украинцев в условиях глобализации // ΣΟΦΙΑ. Journal of the Philosophers of Slavic Countries/ ΣΟΦΙΑ. Pismo Filozofów KrajówSłowiańskich. :2009, вып. № 9 .-197-208 с.
3. Смелзер Н. Дж. Социология: Учебное пособие / Смелзер Н. Дж; [пер. с англ.]. – М. : Феникс, 1998. – 688 с.
4. Опитування, проведене у жовтні 2008 р. Київським міжнародним інститутом соціології і Центром „Соціальні індикатори» в рамках реалізації Міжнародного проекту соціального дослідження (ISSP).
5. Загальнонаціональне опитування „Українське суспільство – 2008», проведене Інститутом соціології НАН України у квітні 2008 року.
6. Опитування, проведене у 2004 р. на виконання проекту „Утвердження толерантності в українському суспільстві шляхом кросс-регіональних і багатовимірних моніторингов релігійних процесів».
7. Соціологічне дослідження «Національна та релігійна толерантність студентів вищих навчальних закладів», що проводилося у жовтні-грудні 2006 р. Молодіжною громадською організацією «Молодіжна асоціація релігіє знавців», Всеукраїнською громадською організацією «Український центр ісламознавства» та Міжобласною асоціацією громадських організацій «Аррайд».
8. Соціологічне опитування Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова «Релігійність українського суспільства: окремі тенденції 2000-2007 рр.».

Донець Анна Михайлівна
бакалавр кафедри соціології ЗНУ

МАРГІНАЛІЗАЦІЯ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Актуальність даної роботи полягає в тому, що на сьогоднішній день в українському суспільстві відбувається маргіналізація середнього класу. Як показують дослідження, середній клас в Україні майже відсутній, але значна частина українців відносять себе до нього при тому, що не в змозі відтворювати відповідні цінності. На нашу думку це питання є актуальним, бо середній клас є основою, фундаментом будь-якого суспільства і його практична відсутність робить неможливим соціально-економічний розвиток країни.

Метою роботи є аналіз маргіналізації середнього класу в Україні на сучасному етапі.

На сьогодні виокремились два основні підходи вивчення маргінальності в сучасній соціології: як процес переміщення індивіда чи групи із одного стану в інший та як стан соціальних груп, що знаходяться в маргінальній позиції соціальної структури суспільства, в результаті процесу переміщення. Проблема маргінальності тісно пов'язана з теорією соціальної стратифікації та соціальної мобільності П. Сорокіна, Е. Хьюза, а також з соціологією соціальних змін П. Штомпки. Г. Зімелє вказував на те, що стабільність ієрархічної структури суспільства залежить від ролі середнього класу, від його чисельності та можливості впливу. Щодо українських соціологів, то дана

Філософія та методологія розвитку державного управління та місцевого самоврядування

тематика цікавила Н. Паніну, що займалась моніторингом українського суспільства. Також, О. Якуба проводила аналіз структури радянського суспільства та аналіз активності соціальних груп сучасного суспільства. Структурні зміни в пострадянському суспільстві описані в роботах С. Макєєва, В. Паніотто, С. Оксаминтой, В. Черномоленко.

Структура українського суспільства на нинішньому етапі є дуже поляризованою. Тобто між вищим та нижчим класами є прірва, яка тільки зростає та супроводжується вимиванням середнього класу при погіршенні рівня життя, при зростанні злиднів та рівня безробіття.

Сучасна українська еліта має безліч принципових відмінностей від західної, поєднуючи функції прийняття рішень із їх виконанням. Також важливим є той факт, що на Заході великі гроші дають еліті доступ до влади, у нас же, навпаки, доступ до владних важелів дозволяє зібрати великі кошти.

Згідно з дослідженнями середній клас в Україні майже не виявлений, це обумовлено перехідним станом нашої країни. На його місці утворилася «структурна порожнеча». У середині суспільної піраміди знаходиться незначна частка населення, матеріальне становище якого дуже різниться. І ця диференціація настільки помітна, що одна частина середнього класу швидше примикає до вищої групи забезпечених, а інша – до малозабезпечених, що знаходиться нижче.

Ця проблема загострюється маргіналізацією середнього класу. Велика частка населення визначає себе як середньо забезпечену людину, але перебуває на межі бідності. І це викликає суперечку між очікуваннями та реальними можливостями людей.

Також неможливо не враховувати останні події, дестабілізація ситуації на Сході країни, вимушене переселення людей, що змушені були покинути свій звичний спосіб життя, оточення. Тепер ці люди знаходяться на межі, їх позиція, статус у суспільстві є визначеними, не визначена їх роль та функції у житті країни. Тобто, стався процес витіснення індивідів та цілих соціальних груп за рамки існуючої суспільної структури.

І хоча маргінальність має і позитивні риси, такі як творчий, інноваційний потенціал, модернізація суспільної структури, неможливо не враховувати конфліктогенність маргінального стану, дестабілізацію соціальної структури а також зміщення населення у «соціальне дно».

Таким чином, ми вважаємо що на даному етапі розвитку України найбільш важливим завданням держави є створення потужного, пануючого середнього класу, поліпшення його благоустрою. Адже розвиток України неможливий без наявності середнього класу, бо саме він є тим фундаментом, який є гарантом демократії в суспільстві і на якому на якому можливо будувати нову країну.

Кальонов Олексій Олександрович
бакалавр факультету правознавства ЗНУ

ВЗАЄМОВПЛИВ ЕВОЛЮЦІЇ СУСПІЛЬСТВА ТА РОЗВИТКУ ДЕРЖАВО- ПРАВОВИХ ВІДНОСИН: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Суть і першопричини виникнення і становлення феномену суспільства, можливість спрогнозувати його майбутній прогрес цікавили багатьох великих мислителів, мудреців, вчених протягом всього історичного періоду існування людства. Були створені численні концепції і теорії, що більш або менш точно висвітлювали вищезгадане питання. Мета даної наукової розвідки полягає у спробі новітнього

Філософія та методологія розвитку державного управління та місцевого самоврядування

осмислення еволюції суспільства у розрізі її взаємовпливу із еволюцією державно-правових відносин.

Є доречним почати з того, що Всесвіт, по-перше, постійно еволюціонує, набуваючи більш складного ідеального змісту і матеріальної форми, по-друге, як і будь-яка система, складається з певних елементів, що утворюють визначену структурну організацію, і взаємозв'язків між ними. Отже, процес розвитку Всесвіту включає в себе трансформацію змісту і форми його компонентів, їх просторової побудови і взаємних відносин, що почалася з моменту Великого Вибуху і продовжується до сьогодні. Дане правило поширюється на всі існуючі системи неживої і живої природи, як-от: молекула, популяція рослинного або тваринного типу, біогеоценоз тощо.

Людина як жива істота є найвищим досягненням загальної еволюції й одночасно елементом системи під назвою «суспільство», основні взаємозв'язки і структурну організацію якої становлять відповідно право і держава. Таким чином, виникнення даних феноменів є нічим іншим, ніж результатом поступової еволюції змісту і форми Всесвіту, які на певному етапі набули визначених людською наукою ознак, достатніх для їх ідентифікації як суспільства, держави і права.

Виникненню вищезазначених феноменів передував довгий період людського розвитку, що в науці отримав назву «бездержавний». Суть даного етапу полягає в дуже низькому ступені фізичного і психоемоційного відокремлення від природи. Як зазначав відомий американський філософ, історик і психолог Кен Уілбер, «тісний зв'язок матеріального і духовного світу людини того часу з навколишнім природним середовищем був значною перешкодою на шляху ускладнення елементів і взаємозв'язків Всесвіту, їх еволюції до суспільства і держави». Проте вже з IV тис. до н.е. починається якісно нова епоха розвитку людства, змінюється його суть [1, с. 82].

Історія держави і права зарубіжних країн поділяє весь історичний «державний» період розвитку соціуму на дві великих епохи: станово-кастову і громадянську. Перша характеризується існуванням чіткої соціальної ієрархії, в якій мають права не особи, а ролі, як-от: раб, метек, афінський громадянин – в рабовласницькому суспільстві; селянин, ремісник, єпископ, дворянин – в феодалних державах. З кожною роллю пов'язані певні права, які стають надбанням тієї людини, котра посідає те чи інше місце в соціумі. Тому можна сказати, що суб'єктом прав в станово-кастовому суспільстві є не власне особа, конкретний індивід, а та чи інша соціальна роль, соціальний персонаж [2, с. 82-85].

Для подальшої характеристики етапів розвитку людства зазначимо, що будь-який тип суспільства має три головні риси, які визначають його еволюційний ступінь і подальший прогрес, а саме: рівень розвитку культури, матеріальних технологій й індивідуальної свідомості особи. Протягом станово-кастового періоду майже повсюдно домінував культуро-міфічний тип колективного мислення. Люди вірили в існування богів – антропоморфних в античній міфології і трансцендентних в християнстві, ісламі, іудаїзмі, – як вищих істот, що керують усім суцям. Таке мислення автоматично породило первісну ієрархію: боги – людина – природа, – яка шляхом свідомо-психічної трансляції привела до формування вторинної, соціальної, ієрархії.

Іншою характеристикою станово-кастового суспільства є існування аграрного типу економічного функціонування. Ще зберігався відносно тісний зв'язок з природою через низький технологічний рівень розвитку виробництва, вирішальним фактором ефективності якого була фізична сила. Кількість останньої – рабів в античному соціумі, селян у феодалізмі – і природних ресурсів, наприклад, землі, прямо визначала економічну могутність, соціальний і політичний статус особи. Отже, жорстка ієрархія або вертикальна дискретність суспільства була зумовлена дискретністю і обмеженістю

Філософія та методологія розвитку державного управління та місцевого самоврядування

первинного простору, який безпосередньо виступав єдиною матеріальною основою рабовласництва і феодалізму. Даний факт певною мірою збігається з формаційним підходом про еволюцію соціуму, який, проте, є різко поверхневим і однобічним, бо не враховує духовно-культурного фактору.

Слід зазначити, що в епоху станово-кастового суспільства людина ідеально також була ще дуже тісно пов'язана з природою: хоч, як вже згадувалось, її психіка існувала автономно від тіла, проте свідомість ще остаточно не набула здатності усвідомлювати саму себе. Іншими словами, розум особи ще не міг думати над думками, отже, створювати ідеальні схеми, програми, ідеї для їх подальшої матеріалізації, проте вже був здатен породжувати віртуальні образи і здійснювати математичні дії над конкретними предметами. Тому даний тип індивідуальної свідомості має назву конкретно-операційний, або коноп. Звісно, що за таких умов суспільство, його соціальна організація мали багато рис природи, закладених у глибинні структури мозку в далекі часи, через неможливість побудувати на основі ідей якісно нову схему розвитку людства. За своєю суттю ієрархічний соціум цього часу нагадував системну організацію вищих ссавців, засновану на біологічному «праві сильного» [1, с. 250-251].

Проте вже в XIV-XV століттях поява культурної течії гуманізму стала первинною передумовою формування суспільства нового типу й ідеї прав людини. Ренесанс спростував середньовічний образ особи як істоти, котра займає чітко визначене місце в ієрархії інших Божих створінь. Натомість, головною якістю гуманістичної людини стала свобода. Гуманізм вилучив людину з-під влади світу і віддав її на розсуд власної волі, перетворив особу з частки світу на самоврядне суще.

Наступним кроком становлення ідеї прав людини стало релігійне визволення людини від влади церковного авторитету в протестантизмі. Божа воля, яка доти маніфестувала себе передусім через церковні приписи, втілилась у голос совісті, який звучав усередині людської особи. Відтак виникала самоврядна, або, за виразом І. Канта, «самозаконна» особистість.

Однак духовне розкріпачення людини ще не торкалося безпосередньо соціальної дійсності феодального суспільства з його глибокою станово-корпоративною диференціацією. Гуманізм вивільнив особу з влади природних властивостей і законів, протестантизм зробив людей рівними перед Богом, але у площині соціального буття вони залишалися зв'язаними путами різних соціальних ролей і пов'язаних з ними прав і залежностей. Перегляд цього становища та обґрунтування світоглядно-соціальної альтернативи йому стало заслугою просвітництва [3, с. 107-110].

Три вищезгадані культурні течії разом з технічно-промисловим переворотом в другій половині XVIII століття привели до початку становлення якісно нового типу суспільства – громадянського, який мав наступні характеристики: культуро-раціональний тип колективного мислення, індустріальне економічне функціонування й формально-операційний рівень розвитку індивідуальної свідомості. Людство, поперше, досягнуло, що всі процеси і явища у світі відбуваються за єдиними раціональними законами, а не згідно з волею вищих істот. Дана єдність стала одною з передумов ліквідації старого станово-кастового ладу.

Іншими першопричинами були поступові урбанізація й індустріалізація суспільства, що знизили залежність економіки від природи; визначальним фактором ефективності виробництва стала не обмежена кількість фізичної сили і матеріальних дискретних ресурсів, а рівень його технологічної складності й організації, що знаходився в прямо пропорційній залежності від реалізації людиною духовно-інтелектуального потенціалу, безмежного і єдиного.

Філософія та методологія розвитку державного управління та місцевого самоврядування

Нарешті, вищезгадані культурні зміни були тісно взаємопов'язані з формуванням у людини нового рівня індивідуальної свідомості – формально-операційного – формопу. Розум набув здатності мислити над самим собою, створювати ідеї і схеми побудови суспільства, держави і права нового типу. Крім того, це привело до всебічного розвитку точних, природничих і гуманітарних наук, відокремлення їх від релігійного впливу [1, с. 260].

До середини ХХ століття дані характеристики громадянського суспільства, постійно вдосконалюючись, за своєю суттю залишалися майже незмінними. Проте з 50-х років поступово починається перехід людства на нову стадію розвитку. Процес трансформації триває до сьогодні.

Список посилань

1. Уилбер К. Краткая история всего / К. Уилбер. – М. : Астрель, 2006. – 476 с.
2. Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн / Л. М. Бостан, С. К. Бостан. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 730 с.
3. Нерсесянц В. С. Философия права: учебник для вузов / В. С. Нерсесянц. – М. : НОРМА, 2005. – 644 с.

Ковтун Оксана Олександрівна
бакалавр кафедри соціології ЗНУ

СИМВОЛІЧНЕ ЯДРО РЕКЛАМИ РЕГІОНАЛЬНОГО ПАТРІОТИЗМУ

Соціально-територіальна спільнота залежить від певних цінностей, що поділяються її членами, а стійкість почуття патріотизму залежить від символів, що ці цінності позначають. Символи не тільки надають важливості тому, що позначають, а й викликають емоційний зв'язок з тим, що вважається важливим у конкретній спільноті містян. Реклама регіонального патріотизму, впливаючи на формування відповідних психологічних та поведінкових стереотипів, безпосередньо залежить від символів, що функціонують у конкретному регіоні. Важливість використання символів у рекламі виражається у здатності об'єднати у цілісність ідею та образ. Виявлення символічного ядра реклами регіонального патріотизму з подальшим його використанням сприяє посиленню стабілізуючого, соціалізуючого, інтегруючого та мобілізаційного ефекту досліджуваної реклами.

Теоретичною базою дослідження символічного ядра у конструюванні реклами регіонального патріотизму є праці представників соціогуманітарних наук, що торкалися питання функціонування символів. Контекстуальність символів розглядали Е. Дюркгейм, Дж. Мід, І. Гофман, що дозволяє говорити про значення того чи іншого символу залежно від характеристик індивіда та ситуації, у межах якої він здійснює практики. Контекст культури та його кореляція з символами згадувалась у Ю.М. Лотмана, Т. Парсонса, Л. Уая, що акцентує увагу на значенні символу залежно від соціокультурної площини. Вплив символу на практики людей та одночасне його конструювання розглядали Е. Касіер, А. Щюц, а колективна природа символів помітна у напрацюваннях К.Г. Юнга, Г. Блумера, П. Бергера і Т. Лукмана, що дозволяє говорити про притаманність соціально-територіальній спільноті власних конкретних символів, які відображають цінності її членів, джерелом яких є соціальні комунікації. Обґрунтуванням важливості спрямування дослідницької уваги на символізм соціального простору займалися Н. Еліас, П. Бурдьє та продовжувач ідей останнього – В.І. Льїн, роботи яких дозволяють наголосити, що символи одного суспільства можуть бути виключені з символічного набору іншого суспільства, а відповідно, не мати ціннісного забарвлення.

Філософія та методологія розвитку державного управління та місцевого самоврядування

Методологічною базою дослідження є основні ідеї структурного функціоналізму, що дозволяє розглядати символи патріотизму як такі, що мають певну структуру, виконують певні функції та, за певних обставин, дисфункції. Другим підходом, що дозволяє дослідити символічну основу патріотизму є структуралістський конструктивізм. З одного боку, ефективна реклама патріотизму конструюється на основі символів, що створюються людьми та переходять у категорію надіндивідуальної реальності. З іншого, використання символів у рекламі патріотизму продукує ціннісні орієнтації, норми поведінки, які об'єктивуються у символах (з урахуванням контексту ситуації та знаходження індивіда у певному полі).

Встановлення символів регіонального патріотизму, для подальшого використання їх у якості символічного ядра відповідної реклами, можливе у відповідності до компонентів регіонального патріотизму, визначених дослідниками С. Сальніковою та І. Гончар [6], адаптуючи її до регіонального рівня. Регіональний патріотизм вміщує чотири компоненти: пізнавально-когнітивний, емоційно-мотиваційний, поведінково-діяльнісний, етноідентифікаційний. Оскільки ідентичність передбачає наявність пізнавальної та емоційної складової, а конкретні практики є результатом територіальної самоідентичності особистості, наведену вище структуру можна вважати придатною для встановлення рівня патріотичності мешканців регіону. Низький рівень регіонального патріотизму демонструє містянин у якого активним є лише пізнавально-когнітивний компонент, а найвищий рівень – той, який разом зі знаннями, мотивами ідентифікує себе як мешканець міста, або «регіоналіст», за класифікацією Н. Паніної [5, с. 24], що проявляється у щоденних практиках.

Оскільки кожна соціально-територіальна спільнота формує власні символи, аналіз символічного ядра реклами регіонального патріотизму можливий по відношенню до конкретного регіону. Пізнавально-когнітивний компонент представлений не тільки бажанням дізнатись історію свого міста, рідну мову, уявлення та відомості, які функціонують у міському середовищі, а й вмінням використовувати відповідні знання за потреби. Оскільки проголошення людиною себе патріотом, у тому числі на регіональному рівні, накладає на нього певні обов'язки перед іншими, так званою «публікою», якщо користуватись термінологією І. Гофмана [4, с. 177]. Серед таких «примусових» виявлень патріотизму знання офіційної символіки або історично-культурної спадщини не є достатніми для зарахування людини у категорію патріотично налаштованих містян, але вони є обов'язковими для особистості хоча б як мешканця міста.

Символи, що об'єднуються в емоційно-мотиваційну групу, ґрунтуються на відчутті гордості за Малу Батьківщину, з якою і пов'язана актуалізація любові до неї. Для підтримки позитивної самооцінки, «регіоналіст» віддає перевагу тим місцям, речам тощо, які мають позитивне символічне значення, і є основою для гордості за власний регіон. Гордість за місто актуалізується у разі критики зі сторони представників інших соціально-територіальних спільнот. При персоніфікації гордості за регіон, відповідні персоналії визначаються у результаті порівняння з іншими діями у аналогічній сфері, беручи до уваги результат їх діяльності (за даними дослідження «Створення соціальної реклами на тему регіонального патріотизму м. Запоріжжя», проведеного протягом 2013-2014 рр. у межах навчальної практики студентами кафедри соціології факультету соціології та управління Запорізького національного університету).

Оскільки регіональний патріотизм не повинен обмежуватись милуванням і спогляданням за містом, коли патріотизм існує як почуття, але не як детермінанта поведінки, важливого значення набувають поведінково-діяльнісні символи

Філософія та методологія розвитку державного управління та місцевого самоврядування

регіонального патріотизму. Любов як родове поняття регіонального патріотизму означає «давати», а не брати, у чому і проявляється її активний [7] та перетворюючий характер. Трактуювання патріотизму як готовності до захисту Батьківщини пов'язане з «захисним» характером української історії, коли протягом століть любов до Батьківщини та захист її ототожнювались. Регіональний патріотизм, у даному випадку, виступає певною компетенцією, що полягає у готовності до мобілізації певних знань, вмінь, навичок у необхідній ситуації, при чому не тільки у оборонному аспекті. У кризовий період розвитку регіону постає потреба у щоденних практиках містян заради розвитку Малої Батьківщини. Регіональний патріотизм, акумулюючи в собі діяльність у різноманітних сферах життєдіяльності, може відобразитись у рекламі у багатьох аспектах. Соціальна реклама, яка спрямована на формування екологічної культури з прив'язкою саме до конкретного міста, або соціальні акції, реалізовані з метою інформування населення про місцевих товарних виробників, також вміщують у собі символи регіонального патріотизму.

Етноідентифікаційний компонент регіонального патріотизму має свій прояв у символічній площині. Оскільки державний та регіональний патріотизм не є взаємовиключними, а для населення у XXI столітті характерна множинна самоідентичність, національна ідентичність може поєднуватись з регіональною ідентичністю – сприйняття індивідом себе як представника певної «уявної спільноти», що базується на єдності території проживання, соціально-культурного досвіду, ціннісних орієнтацій та образу життя [2, с. 39], та постає системною сукупністю культурних відносин, пов'язаних з поняттям «Мала Батьківщина» [3, с. 13]. Домінування у суб'єктивній ідентифікації певної з них залежить від об'єктивних обставин, конкретної ситуації, а також від суб'єктивних характеристик, індивідуально-психологічних особливостей індивіда [1]. Гармонійний розвиток державного та регіонального патріотизму забезпечує суспільний прогрес на всіх територіальних рівнях, а існування в межах регіону однакової кількості містян з різними територіальними ідентичностями – дозволяє говорити про збалансованість регіону, що певним чином унеможлиблює перетворення регіонального патріотизму, як складової будь-якого здорового суспільства, в антицінність.

Хоча державний та регіональний патріотизм є відносно самостійними один від одного, регіон є частиною держави, відповідно, всі прояви регіонального патріотизму продукуються лише у її межах. Патріотизм на регіональному рівні повинен обмежуватись державною політикою, що дозволить уникнути контроверсійності по відношенню до державних цінностей, та унеможливити майбутні прояви сепаратизму. Зазначені аспекти є полем для подальших наукових досліджень, поєднуючи в собі теоретичну цінність та практичну значущість отриманих результатів.

Список посилань

1. Белецкий М.И. Национально-культурные и идеологические ориентации населения Украины / М.И. Белецкий, А.К. Толпыго // Полис. – 1998. – № 4. – С. 74-89.
2. Коржов Г. Региональная идентичность Донбасса: генезис и тенденции развития в условиях общественной трансформации / Г. Коржов // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2006. – № 4. – С. 38-51.
3. Крылов М.П. Региональная идентичность в историческом ядре Европейской России / М.П. Крылов // Социологические исследования. – 2005. – № 3. – С. 13-23.
4. Огаренко Т. Символ в социологической теории / Т. Огаренко, Л. Скидан // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2009. – № 3. – С. 169-182.
5. Паніна Н.В. Соціальна дистанція, етнічні установки та національна толерантність в Україні / Н.В. Паніна // Studia clanky. – 2004. – № 2. – С. 17-26.

ПУТИ ОПТИМИЗАЦИИ ПРОЦЕССА ПРИНЯТИЯ РЕШЕНИЙ В ОРГАНАХ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ УКРАИНЫ

Процессы принятия решений пронизывают всю деятельность органов государственного управления, являясь своеобразным «стержнем» этой деятельности. Нередко в литературе по этой теме процесс принятия решений отождествляется с самим управлением. Роль этого процесса огромна, а значит, от качества его протекания зависит качество осуществления самой управленческой деятельности. Никакая другая управленческая деятельность не носит такого определяющего характера для общества, как деятельность органов государственного управления. Следовательно, совершенствование процесса принятия решений в государственном аппарате является одной из самых актуальных проблем государственного управления.

На современном этапе развития украинского общества, его трансформации в направлении демократии, поиск путей усовершенствования деятельности органов государственного управления, совершенствование процесса принятия решений в частности, имеет определенную актуальность.

Решение – это моделирование будущего состояния, причем такого состояния, которому отдается предпочтение. Каждое решение складывается из обеспечения информацией, то есть познания, которое может быть правильным или неправильным, и из оценки, определяющей, чему необходимо отдать предпочтение. Решение любого вида содержит действительные, фактические элементы и элементы оценочные, нормативные [1]. Такое определение представляется ценным, поскольку подчеркивает информационную природу решения и оценочно-волевой характер. Будучи непосредственным результатом, продуктом процесса принятия решения в частности и управленческого труда в целом, решение аккумулирует целеполагающие, обеспечивающие координирующее и стимулирующее свойство управленческой деятельности, которые проявляются в важнейших функциях управленческого решения.

Другими словами, управленческое решение является материальным (видимым, осязаемым) выражением и опредмечиванием управленческих воздействий. И суть этого не меняется из-за того, что субъект государственного управления образует собой сложную иерархическую систему, в которой одни государственные органы и должностные лица (вышестоящие) управляют другими (нижестоящими).

Специфической особенностью всех решений государственного аппарата является их юридическое оформление. Придание государственному решению правовой формы – это важнейшее государственное и юридическое действие, которые выделяет решение государственного аппарата из других социальных управленческих решений. Соответственно и сам процесс принятия решения в государственном аппарате юридически регламентирован.

Под совершенствованием процесса принятия решения в государственном аппарате подразумевается повышение качества принимаемых решений. Другим, объективным следствием такого совершенствования должно стать уменьшение издержек в процессе принятия решений, качество решения – это совокупность свойств (требования к решению), обеспечивающих успешное их выполнение и получение определенной эффективности: обоснованность, эффективность, непротиворечивость, конкретность, своевременность, компетентность [2]. Теоретически, соблюдение этих требований приводит к повышению эффективности решений. Причем, эффективность решений, принимаемых в государственном аппарате, характеризуется неразрывной связью

Філософія та методологія розвитку державного управління та місцевого самоврядування

между оптимальностью и эффективностью, между получением положительного эффекта, приближающего к намеченной цели, и экономной (оптимальной) затрат сил, средств, времени.

Определить направление совершенствования процесса принятия решений представляется возможным при анализе сложившегося в государственном управлении механизма формирования и реализации решений. Этот механизм раскрывается в данном исследовании через рассмотрение организационных и правовых форм деятельности в процессе принятия решений, являющихся по своей сути процедурами. Так, процесс принятия решений в государственном аппарате представляет собой совокупность процедур применяемых на различных его этапах, содержанием же этого процесса является информация в самых различных формах, процесс принятия решений – это информационный обмен между его участниками.

Соответственно выделенным недостаткам при анализе механизма формирования и реализации решений в государственном аппарате (недостатки в информационных качествах управленческих актов, в информационном обеспечении, в организации и правовом регулировании процесса принятия решений) находятся пути совершенствования процесса принятия решений в государственном аппарате. Заключаются они в системе мер, направленных на совершение информационных качественных решений и информационного обеспечения процесса принятия решений, закрепление организационных форм работы и обеспечение достичь правового регулирования процесса принятия решения.

Своеобразным результирующим итогом этой системы мер должно стать создание эффективных технологий процесса принятия решений в государственном аппарате, состоящих из системы логических связанных процедур и операций. Такие технологии должны содержать в себе информацию о методах обнаружения и решения управленческих проблем, способах и формах организационного взаимодействия участников процесса документирования решений и придание им юридической силы, формах организации выполнения решений и контроле за их исполнением, о лицах, ответственных за формирование и организацию исполнения решений, и о рациональном разделении или кооперации их труда. Необходимый атрибут процедур – сбалансирования системы прав, обязанностей и ответственности конкретных участников процесса принятия решений на всех его этапах. Задачи данного исследования были выполнены.

Список ссылок

1. Ларичев О.И. Наука и искусство принятия решений. – М.: Наука, 1979. – 267 с.
2. Янг С. Системное управление организаций. – М.: Советское радио, 1972. – 352 с.

Островська Яна Володимирівна
бакалавр кафедри соціології ЗНУ

ЕВОЛЮЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ ЗМІН СОЦІАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ

Актуальність даної проблеми полягає тому, що суспільство залишаючись соціально диференційованим, змінюється за своєю соціальною структурою, яка визначає зміни у проведенні соціальної політики, змушуючи звертатися до нових моделей і стратегій у вирішенні соціальних проблем, забезпеченні соціальної стабільності. Соціальна політика розглядає суспільство практично з усіх сторін. Змінюється суспільство – змінюються пріоритети соціальної політики.

Філософія та методологія розвитку державного управління та місцевого самоврядування

Сучасне українське суспільство за останні два десятиліття пережило серйозні структурні трансформації. У світовій науці було проведено багато досліджень щодо сутності соціальної політики взагалі. Основними дослідниками з даної теми були В.Зомбарт, Г. Гертлінг. В. Зомбарт у своїй відомій праці «Ідеали соціальної політики» звертається до питання щодо обумовленості формування сучасної соціальної політики соціальними пріоритетами суспільства та особливостями його соціальної структури. Основними аспектами розгляду проблеми були заходи щодо задоволення соціальних потреб суспільства. І зараз, і на той час, коли німецький вчений написав свій твір, комплекс подібних заходів згадувався у визначеннях соціальної політики. Посилаючись на відоме дослідження Г. Гертлінга «Природне право і соціальна політика», В. Зомбарт пояснює, що підвищений інтерес до поняття «соціальна політика» проявився саме в сенсі спеціальних завдань, пов'язаних з положенням, потребами, вимогами робітничого класу, з цим пов'язана і «популярність» цього терміна. Підвищений інтерес до можливостей соціальної політики на той час був обумовлений саме соціальними та внутрішньо-політичними причинами.

Метою наукової розвідки є розгляд еволюції соціальної політики в умовах змін соціальної структури суспільства.

Соціальна політика – складний системний об'єкт. До ХХІ ст. соціальна політика сформувалася як напрям соціальної теорії, область наукових досліджень; це одне з найважливіших напрямів діяльності держави – державна соціальна доктрина, яка визначає стратегію і цілі розвитку суспільства; а також напрямок діяльності різних недержавних інститутів; це і навчальна дисципліна, яка викладається у багатьох вітчизняних і зарубіжних університетах; нарешті – це система заходів, яка забезпечує вирішення на ринку праці, в галузі охорони здоров'я, освіти, пенсійного забезпечення та інших сферах, що становлять соціальні потреби суспільства і його верств.

Економічні трансформації нової індустріальної епохи, які потягли за собою серйозні соціальні зрушення, що стають все більш виразними і правдоподібними перспективи вже не природних, а соціальних катастроф, кардинальні порушення соціальної стабільності зажадали переходу від фрагментарної, разової політики вирішення соціальних проблем до створення соціальної політики як напрями внутрішньої політики держави. Протягом двох століть соціальна політика справлялася з завданнями стабілізації по межах західного світу. Сьогодні такі поняття, як «класова боротьба», «інтереси робітничого класу» все більше сприймаються як атрибути політичних теорій минулого.

В завершенні, можна сказати, що ХХІ ст. відкрило нові сторони соціальної політики. Соціальна політика, нарешті, починає набувати рис інституту громадянського суспільства. Перш за все це виявилось у широкому обговоренні соціальної відповідальності бізнесу, широкої реалізації програм у цій галузі, в тому числі програм корпоративної благодійності та ін., що, дійсно, свідчить про серйозні зміни соціальної політики та її модернізації.

Рикун Катерина Вадимівна
бакалавр кафедри соціології ЗНУ

«ТРЕТІЙ СЕКТОР» В СТРУКТУРІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Актуальність теми. Суспільство – це впорядкований спосіб співіснування великих спільнот людей. Щоб зрозуміти, як функціонує і розвивається суспільство, необхідно знати його будову в цілому, тобто його структуру. Суспільство можна розділити на складові за різними принципами. Традиційно виділяють політичну, економічну і

Філософія та методологія розвитку державного управління та місцевого самоврядування

соціальну сферу. Вчені-суспільствознавці використовують поняття публічного й приватного секторів, до яких останнім часом додався третій сектор. Спочатку він використовувався лише в науковому контексті, нині цей термін набув більш широкого застосування.

Історія вивчення. Вивчення проблематики структури суспільства завжди було предметом активних наукових дискусій. Серед західних мислителів відзначимо, насамперед, Ю. Хабермаса. У розумінні якого суспільство охоплює громадські об'єднання (структури громадськості), що мають неформальний і неофіційний характер існування, приватну сферу – сферу, «де розгортається не суспільна діяльність індивідів з виробництва та обміну товарів, куди також включається життя окремої родини та ін.» [3].

Також такі мислителі як: Дж. Коен, Дж. Кін, Е. Геллнер, Д. Патнам, І. Шапіро, Ф. Шлейтгер займалися вивченням зазначеної проблематики. Аналіз їх точок зору показує, що до базисних функцій громадянського суспільства відноситься вільне, на основі обговорення політичних проблем і вирішення соціальних конфліктів, структурування приватних інтересів, продукування норм і цінностей, які потім закріплюються державою.

Серед українських дослідників проблеми третього сектору суспільства слід виділити роботи А. Ф. Колодій, А. Ф. Карася, Н. І. Михальченко, Т. В. Рожевої, М. Рудича, О. Г. Чувардинський, Г. П. Щедрової, В. Д. Бабкіна.

Метою цієї статті є виявлення та аналіз труднощів становлення третього сектора в сучасній Україні.

Основна частина. Поняття «третій сектор» не є нормативно визначеним, але є усталеним терміном, що його розуміють юристи, журналісти та пересічні громадяни, які хоч трохи цікавляться політикою або знайомляться з пресою.

Досить часто як синонім поняття «третій сектор» використовують поняття «громадянське суспільство».

Суспільство		
I — влада	II — бізнес	III — громадськість
Органи державної влади та місцевого самоврядування, бюджетні установи та організації, засновані на підставі закону чи в межах повноважень державних органів.	Система підприємств, господарських товариств та індивідуальних підприємців, що займаються діяльністю, пов'язаною з отриманням прибутку для його розподілу в інтересах учасників- засновників.	Організації, що утворюються за власною ініціативою засновників, незалежною від волі органів влади чи посадових осіб, без мети одержання прибутку для його перерозподілу між учасниками організацій.

Громадянське суспільство є серйозною школою демократії для мільйонів людей у різних державах світу. Адже люди, що створюють організації, працюють там, не тільки отримують від цього моральне задоволення, а й величезний досвід комунікації з людьми, пошуку ресурсів для діяльності, менеджменту у складних ситуаціях, коли надто невеликі ресурси, а значні потреби, чи коли є серйозний опір цій діяльності з боку владних органів.

Аналізуючи об'єднання громадян, які нині діють в Україні, можемо спостерігати надзвичайно широкий спектр назв та відповідно місій цих організацій.

Тут і асоціації інвалідів, ветеранів другої світової війни, Афганістану, інших локальних конфліктів, спецназу; спілки юристів, філателістів, акваріумістів тощо;

Філософія та методологія розвитку державного управління та місцевого самоврядування

аналітичні центри — політико-правових реформ, миру і конверсії, порозуміння, громадянського суспільства, економічних та політичних досліджень, європейського вибору і т.п.; різноманітні асоціації місцевого самоврядування; організації народних депутатів України, молодих депутатів, секретарів місцевих рад тощо.

Висновок. Лише з цього невеликого переліку можна зробити висновок, що спільною основою створення та діяльності таких організацій є спільний інтерес їх засновників. Причому цей інтерес може бути зовсім різний. В одному випадку — це представлення та захист інтересів своїх членів, у іншому — допомога у вирішенні якоїсь проблеми частини суспільства, суспільства в цілому чи третіх осіб, які в силу різних обставин не можуть вирішувати свої проблеми самостійно.

Список посилань

1. Колодій А. Ф. На шляху до громадянського суспільства. Теоретичні засади й соціокультурні передумови Демократичної трансформації в Україні: [монографія] / А. Ф. Колодій. – Львів: Вид-во «Червона Калина», 2002. – 276 с.
2. Федорова А. «Есть ли жизнь в третьем секторе» // Известия. 2015. (газета) [Электронный ресурс]: <http://izvestia.ru/news/584524>.
3. Хабермас Ю. Демократія. Розум. Моральність: Ленца та інтерв'ю. М., 1992. – С. 134.

Самарська Анастасія Анатоліївна

магістрант кафедри соціальної філософії та управління ЗНУ

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА РЕГУЛЯТОРНОГО ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ

Зайнятість працездатного населення, що інституційно спрямована на людину, створює умови для задоволення її економічних та соціальних інтересів, потреб людини в праці. Як об'єкт економічної та соціальної політики держави, зайнятість населення є одним з головних пріоритетів суспільного розвитку, який суттєво впливає на стан використання матеріальних, фінансових та трудових ресурсів в економічній системі, можливості впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво, розміщення продуктивних сил. З огляду на це, одним з найважливіших механізмів впливу суспільства на відносини у сфері зайнятості населення виступає державне регулювання ринку праці та зайнятості як складової частини регуляторного впливу на розвиток ринкової економіки.

Криза національної економіки та нестабільна ситуація на Сході України супроводжується негативними змінами в сфері зайнятості. Зазначені процеси є дестабілізуючими факторами в суспільстві та призводять до зростання соціальної напруги. Відслідковуються негативні тенденції у ставленні місцевої громади до внутрішньо переміщених осіб, спостерігаються випадки дискримінації. Адже держава в першу чергу вживає всіх можливих заходів, спрямованих на розв'язання проблем, пов'язаних із соціальним захистом внутрішньо переміщених осіб. Важливим дестабілізуючим фактором у суспільстві виступає посттравматичний синдром (посттравматичний стресовий розлад) переміщених осіб. Вони перебувають у постійному стресі, їх переслідує постійний страх і підвищена тривожність, що в першу чергу накладається на абсолютну невпевненість у своєму завтрашньому дні.

Стан ринку праці України протягом останнього періоду характеризувався такими негативними ознаками, як зменшення кількості економічно активного населення, значним зменшенням попиту на робочу силу на цьому фоні збільшенням рівня безробіття, як за методологією МОП, так і зареєстрованого безробіття.

Філософія та методологія розвитку державного управління та місцевого самоврядування

За даними Державної служби статистики у середньому за 2014 рік чисельність зайнятого населення віком 15-70 років зменшилася на 1,2 млн. осіб, у порівнянні з 2013 роком, та становила 18,1 млн. осіб. Рівень зайнятості серед осіб у віці 15-70 років скоротився з 60,2% за 2013 рік до 56,6% за 2014 рік.

У 2014 році на території іноземних держав тимчасово працювали 78,0 тис. громадян України (у 2013 році – 75,8 тис. осіб). Переважна більшість трудових мігрантів, які виїхали на роботу за кордон у 2014 році – мешканці Одеської області (84%), крім того, значна частина мешканці м. Києва (5%) та Донецької області (4%), питома вага працюючих за кордоном з інших регіонів не перевищувала 2% їх загальної кількості.

Протягом 2013-2014 років за країнами працевлаштування найбільші потоки трудових міграцій були на Кіпр, у Великобританію, Німеччину, Грецію, Маршалові острови, Польщу, Нідерланди, США, Панаму, Ліберію.

Так, 2014 році найбільше трудящих-мігрантів отримали роботу на Кіпрі (15,9 тис. осіб), крім того, значна частина працювала у Великобританії (10,3 тис. осіб), Німеччині (7,9 тис. осіб), Греції (6,5 тис. осіб), Маршаллових островах (4,5 тис. осіб) та Польщі (3,5 тис. осіб).

Для ефективного державного регулювання стану ринку праці законодавча та виконавча влади мають якнайшвидше створити передумови розв'язання зазначених проблем. Прогнози розвитку ринку праці мають стати невід'ємною складовою всіх стратегічних документів, програм розвитку всіх без винятку галузей економіки та регіонів і територіальних одиниць.

Основні завдання державної політики в сфері зайнятості та регулювання ринку праці спрямовуються на здійснення заходів щодо реформування ринку праці, соціального захисту працівників при банкрутстві підприємств, запобігання масовому безробіттю, яке виникає внаслідок структурних змін в економіці, сприяння швидкому працевлаштуванню безробітних громадян та інше.

Створення нових робочих місць через чітко спрямовані інвестиції має стати рушійною силою розвитку регіонів. Пріоритети створення нових робочих місць обумовлюють основні напрями розвитку національного та регіональних економічних комплексів, спеціалізацію окремих регіональних структур. Реформування оплати праці має не лише забезпечити належний рівень життя, але й стимулювати населення до активної поведінки на ринку праці, до ефективної трудової діяльності.

Головними напрямами реалізації державної політики зайнятості в поточному та наступних роках має бути:

1) прискорення повернення безробітних громадян до праці повинно включати в себе не тільки заходи сприяння працевлаштуванню але й проведення стимулювання дієздатності безробітних та соціальної адаптації;

2) розробка соціальних програм щодо зміни світосприйняття у суспільстві, впровадження яких трансформує орієнтацію ствердження кризи на ствердження розвитку;

3) запуск базових галузей, які поступово та системно стануть відправним пунктом для запуску малого та середнього бізнесу;

4) створення робочих місць за рахунок всіх джерел фінансування, зокрема за рахунок інвестицій, системи кредитування, яке повинне знаходитись під державним та громадським контролем, адже саме збільшення нових робочих місць є вирішальним для розв'язання проблем безробіття;

5) підтримка самозайнятості, проведення професійної діагностики та консультування безробітних щодо визначення можливостей їх діяльності в сфері

Філософія та методологія розвитку державного управління та місцевого самоврядування

підприємництва, навчання безробітних основам підприємницької діяльності, надання правової, фінансової та організаційної підтримки під час започаткування ними власної справи;

6) сприяння зайнятості безробітних шляхом удосконалення профорієнтаційної роботи та професійного навчання безробітних громадян за професіям та спеціальностям з урахуванням потреб ринку праці та вимог роботодавців;

7) підтримання конкурентоспроможності осіб на ринку праці старше 45 років, продовження державної програми по видачі ваучерів шляхом перепідготовки, підвищення кваліфікації за професіями та спеціальностями згідно з пріоритетними видами економічної діяльності;

8) економічне заохочення роботодавців до створення робочих місць, в тому числі спеціалізованих місць для молоді, інвалідів тощо;

9) розширення практики підготовки кадрів з числа незайнятого населення за індивідуальними планами і програмами на замовлення роботодавців під конкретні робочі місця та стажування безпосередньо на робочих місцях;

10) розширення видів та обсягів громадських робіт з урахуванням соціально-економічних потреб регіонів та професійного складу безробітних;

11) розширення мережі навчальних центрів державної служби зайнятості при регіональних центрах зайнятості.

Список посилань

1. Колодій А. Ф. На шляху до громадянського суспільства. Теоретичні засади й соціокультурні передумови Демократичної трансформації в Україні: [монографія] / А. Ф. Колодій. – Львів : Вид-во «Червона Калина», 2002. – 276 с.
2. Федорова А. «Есть ли жизнь в третьем секторе» // Известия. 2015. (газета) [Электронный ресурс]: <http://izvestia.ru/news/584524>.
3. Хабермас Ю. Демократія. Розум. Моральність: Ленца та інтерв'ю. – М., 1992. – С. 134.

Шостак Олена Владиславівна
магістрант кафедри соціології ЗНУ

ПОЗИЦІЯ ПРОТЕСТАНТСЬКИХ ЦЕРКОВ ЩОДО ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ НА СХОДІ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день гостро постає питання військового конфлікту на Сході України, який охоплює усі сфери життя людини та держави в цілому. Не є виключенням і релігійна сфера і, зокрема, протестантські церкви України. Необхідним є розгляд взаємодії даних церковних організацій з владними структурами та сепаратистами на Сході України, визначення їх позиції та відношення до існуючого військового конфлікту.

Військовий конфлікт на Сході України – збройний конфлікт на території Донецької і Луганської областей України між, з одного боку, – організованими та керованими з РФ незаконними збройними формуваннями Донецької і Луганської «народних республік», визнаних українською владою та міжнародними спостерігачами терористичними організаціями, за підтримки регулярних військових частин РФ та, з іншого боку, – українськими правоохоронцями із залученням Збройних сил України.

Протестантська церква – сукупність церков, які виникли в ході Реформації і поряд з католицизмом і православ'ям утворюють третій основний різновид християнства. Протестантська концепція особистої віри і земного покликання, повна довіра до особистісного релігійно-духовного досвіду людини, переконання, що пересічний

Філософія та методологія розвитку державного управління та місцевого самоврядування

віруючий здатний зрозуміти Біблію не гірше, ніж сам папа, стверджує початкову, онтологічну рівність віруючих перед Богом [3].

Визначення позиції протестантської церкви в умовах війни є одним з основних питань, вирішення яких є необхідним для функціонування даної організації сьогодні. Дане питання було розглянуте пасторами Всеукраїнського союзу церков євангельських християн-баптистів, Радою Євангельських Протестантських Церков України та пасторами окремих протестантських церков України.

На думку керівників євангельсько-баптистського братства в Україні, запропонована тема відповідає найважливішим потребам сучасності, що має істотне значення для Церкви. Про участь християнина в збройних конфліктах пастор, дослідник історії та богослів'я євангельсько-баптистського братства Сергій Санніков сказав: «Тут не можна сховатися за помісну церкву, за братство, за Союз, – необхідно кожному особисто дати собі відповідь і прийти до чіткої позиції в цьому питанні. Немає правильної відповіді – є особиста відповідь» [2]. Виходячи з цього, ми можемо говорити про яскраво виражену громадянську відповідальність, що підтверджується наданням протестантськими церквами своїм прихожанам свободи вибору та совісті щодо поведінки у військових конфліктах, свободи дії відповідно до своєї позиції та божих заповідей.

Позиція протестантських церков щодо військового конфлікту на Сході України є яскраво вираженою та однозначною. Дані церковні організації підтримують українську владу та виступають проти війни та сепаратистів. Підтвердженням цьому є численні звернення до української та російської влади, бойовиків та мирного населення окупованих територій до яких ми перейдемо далі.

Євангельські Протестантські Церкви України просять міжнародне співтовариство зупинити релігійну нетерпимість з боку бойовиків на Сході України. У заяві Ради Євангельських Протестантських Церков України від 08.07.2014 року говориться про цілеспрямовані напади озброєних бойовиків на євангельських віруючих, що супроводжуються викраденнями, побиттями, тортурами, погрозами розстрілу, погромами місць молитовних зібрань, захопленнями молитовних будинків, реабілітаційних центрів та інших культових та допоміжних споруд. Рада закликала міжнародне співтовариство, включаючи моніторингові місії ООН, ОБСЄ, Ради Європи та Європейського Союзу, докласти зусиль для недопущення продовження і ескалації релігійної нетерпимості на територіях східної України, контрольованих збройними сепаратистами. У тексті заяви говориться: «З часу активізації на Сході України сепаратистських рухів та проголошення так званих Донецької та Луганської «народних республік» (ДНР і ЛНР) християни східних областей, особливо євангельського віросповідання, дедалі частіше стають жертвами релігійних переслідувань. Ми переконані, що вся світова громадськість повинна засудити утиски релігійної свободи на Донбасі, які сягнули аж до рівня фізичної розправи з інакомислячими, включно з реальною загрозою для життя євангельських християн на Сході України. Просимо віруючих по всьому світу приєднатися до наших молитов про мир на Сході України, припинення тероризму та кровопролиття, відновлення нормального життя та повноти прав і свобод громадян України, які проживають в Донецькій і Луганській областях, незалежно від їх національності, віросповідання, мови та світогляду» [1].

Для українських віруючих, які підтримують В. В. Путіна і прихильників так званої ДНР протестантський пастор Сергій Косяк склав перелік об'єктів, які терористи знищили або захопили в громад євангельських християн протягом 2014 року. Цей список можна побачити на його сторінці у Facebook або на сайті Релігійно-

Філософія та методологія розвитку державного управління та місцевого самоврядування

інформаційної служби України (РІСУ), яка на головній сторінці закликає підтримувати українське військо та потурбуватися про свою країну:

За дорученням Ради Євангельських Протестантських Церков України Голова РЄПЦУ, старший єпископ ЦНХХЦУ (ПЕ) Гаврилук А.П. оприлюднив Звернення до українців з приводу Виборів до Верховної Ради України і застеріг українців від спокуси продати свій голос та закликав виконати свій громадянський обов'язок: «Надзвичайно важливим є формування українським суспільством повноти державної влади з метою ефективної протидії загрозам єдності, цілісності, незалежності та суверенітету України» [4].

Не дивлячись на сумні події останнього року церква досі залишається єдиним інститутом для українців, який має не тільки найвищий відсоток довіри серед населення, а й в цілому має позитивний образ. Це підтверджується даними Центру соціологічних досліджень ім. О. Разумкова: «... за останній рік значно зросла кількість віруючих. У 2013 році кількість людей, що визначали себе віруючими, становило 67%, а вже в 2014 році їх – 76%».

Отже, можна зробити висновок, що протестантські церкви України підтримують українську владу та виступають проти війни та сепаратистів. Вони проголошують та організують молитви про припинення війни і бойових дій на Донбасі, за примирення і єднання українців з різних регіонів країни, очищення суспільства від корупції і звернення до Бога, про мудрість для представників влади в служінні народу. Протестантські церкви надають своїм прихожанам свободу вибору та совісті щодо поведінки у військових конфліктах, закликають людей до громадянської відповідальності, наголошують на необхідності надавати постраждалим та українським військам посильну допомогу та приймають участь у волонтерській діяльності: надають допомогу людям, які її потребують, незалежно від віросповідання, беруть участь у роботах по забезпеченню постраждалих водою та їжею, у запобіганні мародерству, моральній та матеріальній підтримці постраждалого від військового конфлікту населення.

Список посилань

1. Евангельские Протестантские Церкви Украины просят международное сообщество остановить религиозную нетерпимость со стороны боевиков на востоке Украины. Религиозно-информационная служба Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://risu.org.ua/ru/index/all_news/community/vandalism/56990/.
2. Пасторы ВСЦ ЕХБ обсудили миссию Церкви в условиях войны и участие христиан в вооруженных конфликтах. Религиозно-информационная служба Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://risu.org.ua/ru/index/all_news/community/faith_and_weapon/58330/.
3. Протестантизм. Новая философская энциклопедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.term.ru/dictionary/879/word/protestantizm>.
4. Совет Евангельских Протестантских Церквей Украины предостерег украинцев от искушения продать свой голос. Религиозно-информационная служба Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://risu.org.ua/ru/index/all_news/community/religion_and_policy/57967/

СЕКЦІЯ «МАЙБУТНЄ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В КОНТЕКСТІ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ»

Бойко Ганна Валентинівна
*доцент кафедри соціальної філософії та управління ЗНУ,
к.псих.н., доцент*

ТРЕНІНГ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ДЛЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Нестабільність українського суспільства викликає нестабільність ринку праці, загострення проблеми безробіття, підвищення конкуренції між претендентами за робочі місця. Це сприяє швидкому розповсюдженню песимістичних настроїв серед працездатного населення щодо можливості працевлаштування і негативно впливає на психологічну готовність молоді до професійного розвитку. Адже кому, кому а «молоді неможливо знайти роботу». Все це потребує суттєвих зусиль для підготовки молоді до здійснення ефективних кроків спрямованих на забезпечення конструктивного професійного майбутнього. Це буде сприяти як особистісному розвитку молодих людей, так і розвитку України. Особливо важливими для аналізу, на наш погляд, тут є питання вибору професії, навчального закладу для здійснення підготовки та реалізації конкретних кроків, таких як здійснення професійної підготовки, працевлаштування, ефективна взаємодія з роботодавцем.

Питання професійної підготовки та професійного розвитку молоді достатньо популярний предмет вивчення як закордонної, так і вітчизняної психології.

У вітчизняній психології велика увагу приділена професійному становленню та розвитку особистості. В роботах радянських та пост-радянських психологів аналізуються питання типів професій та відповідності зацікавлень підлітків та юнаків сферам професійної діяльності, що розглядається як запорука ефективному професійному самовизначенню особистості [3; 6].

В роботах І. Баклицького [1] та Ж. Вірної [2] аналізується значення професійної орієнтації в аспекті здійснення професійної підготовки майбутнього фахівця. Проаналізований вплив кризових умов на ринку праці, безробіття на професійний та особистісний розвиток особистості [5].

В закордонній психології професіоналізація молоді розглянута в контексті етапів професійного розвитку особистості (Д. Супер, Р. Хейвігхерст) [4].

Тренінгова програма розрахована на школярів 10-11 класів і є складовою комплексу заходів, спрямованих на сприяння усвідомленості здійснення професійного вибору, зокрема поглибленню аналізу власних рис та якостей, які мають бути враховані при здійсненні професійної підготовки та опануванні професійної діяльності.

Відкриває змістовну частину програми вправа на знайомство «перше враження», яка ілюструє ефект винесений в назву вправи і використовує можливість в межах тренінгу сприяти розкриттю того враження, яке учасник справляє на іншу людину. Враховуючи вікові психологічні особливості підлітків, а саме зацікавленість у спілкуванні та загострення інтересу до того, як підлітка сприймають інші, застосування цієї вправи сприяє розширенню досвіду учасників в аспекті розуміння закономірностей сприйняття людини людиною, розуміння можливості відмінностей в само сприйнятті суб'єкта та сприйнятті його іншими людьми.

Друга вправа «Працевлаштуй казкового героя» надає можливість захищеності учасників в ситуації працевлаштування. Надаючи допомогу іншому, тим більше не реальній особі, а казковому герою, старшокласнику легше ризикнути та спробувати

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

проаналізувати досвід героя, відображений в казковій історії. В такий спосіб навчитися виділяти позитивні риси, які необхідні при виконанні певної професійної діяльності та попрацювати над обмеженнями для того, щоб побачити в них позитивні моменти, та навчитися їх презентувати в позитивному світлі, для здійснення «гіпотетичної самореклами» казкового героя. Це мало на меті продемонструвати учасникам необхідність реалізації активної позиції в ситуації пошуку роботи та. Вважаємо значущим при застосуванні цієї вправи підбір казкових героїв в такий спосіб, щоб вони були для старшокласників відомими, навіть популярними, та викликали бажання ідентифікувати себе з ними. Важливим для підготовки цієї вправи є обміркування таких місць для працевлаштування та посад, щоб вони були відомими та привабливими для школярів. Вдалими, виходячи з нашого досвіду, є наступні пари «казковий герой – вакантна посада»: Кіт у Чоботях – іміджмейкер, Попелюшка – Голова волонтерської організації. Звісно, що може бути знайдено і багато інших в залежності від профілю школи, специфіки та напрямку підготовки, вподобань школярів, тощо.

Третя вправа спрямована на аналіз власних якостей учасників. Виокремлення та обмін досвідом щодо якостей, які можуть сприяти ефективному виконанню професійної діяльності і відповідно створенню позитивного враження на роботодавця. Це риса, яку необхідно або продемонструвати або обговорити в ситуації працевлаштування.

Визначення учасниками їх обмежень, через визначення риси, якості, яка може завадити виконанню професійної діяльності та справити негативне враження на роботодавця здійснюється через використання класичної тріади вправ, що розроблена у системній психотерапії [7] і передбачає пошук відповідей на наступні запитання:

а) Чим «найулюбленіша» неулюблена риса може бути корисна у ситуації працевлаштування, як її подати так, щоб вона з обмеження стала перевагою, як претендента на вакантну посаду, чим вона може допомогти справити позитивне враження на роботодавця?;

б) «Винятки»: в яких ситуаціях міжособистісної взаємодії ця риса не проявляється, і що робить суб'єкт для того, щоб вона не проявлялася?;

в) «Диво»: створення уявної ситуації через постановку запитань учаснику для формування досвіду відсутності цієї риси: якщо станеться диво і улюблена «не улюблена» риса зникне, як буде почуватися суб'єкт, що він буде робити безпосередньо, хто з його оточення зауважить, що риса зникла, як відреагує, яке буде життя господаря риси, якщо вона зникне?

У впровадженні тренінгової програми взяли участь 66 учнів старших класів м. Запоріжжя та Запорізької області. Впровадження здійснено за сприянням Запорізького обласного центру молоді та за участю студентів, представників волонтерського сектору «Студентське серце» студентської ради факультету соціології та управління Запорізького національного університету (голова сектору, студентка спеціальності «соціальна робота» Анна Аранжій).

Впровадження тренінгу та аналіз результатів підтвердив ефективність застосування саме методу групового тренінгу для вирішення цих завдань. Розроблений тренінг може бути використаний в межах профорієнтаційної роботи в школах та інших навчальних закладах, в центрах по роботі з молоддю, програма є зручна для застосування, не потребує складного обладнання. Подальша розробка даної проблематики потребує розробки оригінальних вправ, що сприяють аналізу різних сфер професійної діяльності школярами.

1. Баклицький І. Психологія праці. Посібник/І.Баклицький– Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. – 511 с.
2. Вірна Ж.П. Основи професійної орієнтації [Текст]: навч. посіб./Ж.П.Вірна. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волинського державного університету імені Лесі Українки, 2003. – 156 с.
3. Климов Е.А. Образ мира в разнотипных профессиях /Е.А.Климов. – М., 1995. – 180 с.
4. Крайг Г. Психология развития. /Г.Крайг – СПб. : Питер, 2000. – 992 с.
5. Логвинова Н.Ю. Украина, безработица, стресс (Особенности влияния ситуации безработицы на человека) / Н.Ю.Логвинова – Харьков: НУА, 2005. – 348 с.
6. Пряжников Н.С. Профессиональное и личностное самоопределение / Н.С.Пряжников. – М. : Институт практической психологии. – Воронеж: НПО МОДЭК, 1996. – 256 с.
7. Фон Шліппе А., Швайцер Й. Системна психотерапія та консультування. Пер. з нім./А.фон Шліппе, Й. Швайцер – Львів: ВНІЛ. – Класика, 2004. – 320 с.

Кудінов Ігор Олексійович
доцент кафедри соціології ЗНУ,
к.філос.н., доцент

ФЕНОМЕН ВІКІ-ВАРВАРСТВА

Вікі-варварство – безкультурна, необачна чи ненормована поведінка користувачів у вікі-просторі. Зазвичай вікі-варварство має близький синонімічний термін «вікі-вандалізм». В свою чергу «вікі-вандалізм» має лише відношення до свідомих дій користувачів, метою яких є спотворення певної інформації в текстах основних елементів вікі-простору чи зловмисне протистояння діям інших користувачів мережі.

У рамках проекту Вікіпедії прийнята така класифікація вандалізму [1]:

- спам – процедура додавання зовнішніх посилань із рекламними цілями;
- бот-вандалізм – акт зміни множини сторінок за допомогою спеціальної програми-бота;
- дитячий вандалізм – акт додавання графіті або очищення сторінок;
- дурний вандалізм – процедура додавання жартівних статей або зміна існуючих статей «жартами»;
- підлий вандалізм – вандалізм, що важко виявити. Додавання неправильної інформації;
- вандалізм, що залучає увагу – додавання образ, непристойностей і т.д.;
- вандалізм користувацьких сторінок – зловмисне викривлення вмісту користувацьких сторінок;
- вандалізм зображень – завантаження непристойних зображень.

Окремим проявом вандалізму є вікі-війни, коли сперечаються прихильники різних точок зору.

Вандалізм у Вікіпедії – це явно шкідницьке додавання, видалення або зміна змісту, зроблене навмисне з метою скомпрометувати вірогідність і авторитетність енциклопедії. Вандалізм проявляється в заміні вмісту якісних статей на лайки, графіті або інший зміст, що абсолютно не має відносини до теми статті. В той же час внесення невірних змін через щирі оману вандалізмом не вважається.

В процесі аналізу вікі-середовища, в першу чергу, потрібно досліджувати можливості Вікіпедії, відносини між користувачами. Незважаючи на динамічне зростання Вікіпедії, майже у всіх проектах вікі-середовища існують проблеми, які потребують вирішення, в тому числі і проблеми вікі-варварства.

Процедура вияву вікі-варварства у вікі-просторі передбачає аналіз таких даних:

1. Обсяг енциклопедичних статей.

2. Число посилань на авторитетні джерела.
3. Обсяг сторінки обговорення.
4. Історія виправлень.

Найбільш ярко вікі-варварство проявляється у фазі переростання взаємодії користувачів під час редагування текстів статей у так звані вікі-війни. Аналізуючи кількість посилань на авторитетні джерела і порівнюючи їх з об'ємом вікі-сторінок, число і характер змін у статтях Вікіпедії, а також вивчаючи редакторів, які працюють над створенням вікі-сторінок, можна створити ясну картину відносин між народами і країнами на тлі інформаційної війни. При дослідженні інформаційних відносин у Вікіпедії важливо вивчати функціональні зв'язки між подіями та аналіз прихованих впливів.

Незважаючи на те, що в системі вікі-простору існує ефективна система протидії вікі-варварству, потрібно врахувати, що в останні роки користувачів із солідним стажем, що знають правила й філософію Вікіпедії, стало більше. Тому виявити серед них вандалів і учасників, що прагнуть додати в статті відомості, що підтримують певні ідеології й світогляди, стає все далі непросто.

Список посилань

1. Ландэ Д. За знаниями – к Википедии. Часть 2. Страна и ее обитатели / Д. Ландэ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://dwl.kiev.ua/art/wiki/wiki2.pdf>.

Повзло Александр Николаевич

доцент кафедры философии

Запорожского национального технического университета,

к. филос. н., доцент

О ПУТЯХ МОДЕРНИЗАЦИИ СИСТЕМЫ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ УКРАИНЫ

В начале XXI века в Украине, в том числе и в Запорожском крае, в связи с активным процессом реформирования государственных вузов (как в качественном, так и в количественном отношении), постепенно стала осознаваться необходимость таких учебных заведений, в которых стали бы проводиться в жизнь новые негосударственные (рыночного характера) учебно-педагогические технологии образования, которые отвечали бы интересам субъектов хозяйственной и предпринимательской деятельности, соответствовали бы и развивали бы свободный «дух» рыночных преобразований. За последние двадцать лет в нашей стране появилось множество новых вузов, к которым прикрепилось название вузов с негосударственными формами обучения. Данные вузы (и не только они) стали осуществлять на деле свою эксклюзивную программу действий по вовлечению молодежи в активную общественную и научную жизнь. Они, на свой страх и риск, находясь в стороне от государственного патронажа, по своим собственным проектам и технологиям, формируют свою учебно-педагогическую теорию, быстро идут на эксперимент, на практике осваивая новые формы обучения студентов, организации учебного процесса, развития и укрепления материально-технической базы, оттачивая новые идеи построения учебно-методической, осуществления научных исследований. Вузы негосударственных форм обучения, в целом, пропагандируют и претворяют в жизнь важную, современную и передовую стратегию наполнения и обеспечения государственных, общественных и коммерческих институтов формирующейся рыночной экономики компетентными и сильными в своем деле кадрами. Деятельность данных высших учебных заведений зарождалась на основе принципа самовыживания на рынке образования и с самого своего начала была связана с вкладом в процесс

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

развития «рыночного» мышления в сознании нашей молодежи, становления современной культуры будущего работника-специалиста, который в своей практической деятельности с максимальной степенью полезности будет применять все те знания, которые получил он в своем вузе. Коммерческий вуз, в виду объективных обстоятельств, более заинтересованно заботится и поддерживает в общественном мнении свое высокое реноме и стремится к дальнейшему совершенствованию. Все это говорит о том, что наша вузовская система образования, самым активным образом ассимилируя в себе самые лучшие примеры и образцы, существующие в западной системе высшего образования, стала более дифференцированной, разной и привлекательной.

Сегодня уже стало аксиомой положение о том, что каждый современный вуз (государственный и негосударственный) должен заботиться о том, чтобы каждый преподаватель не только в теории, но и на практике знал, что такое рыночное (рациональное) хозяйствование, в чем суть рыночных законов и как они действуют в демократических, правовых государствах (со своими конкретными правилами и требованиями, но четкой социальной и правовой защитой), как нужно работать по-новому и на какие знания опираться. И все эти практические знания, в деле построения демократического, гражданского общества, обеспечивающего и защищающего права и основные свободы граждан, он должен своевременно и оперативно передавать студентам – будущим экономистам, финансистам, управленцам, правоведам, юристам, социологам, политологам и т.д. В учебном процессе современного вуза, между преподавателем и студентом, с точки зрения методики и педагогики образования, должны формироваться самые «прозрачные» и эффективные отношения, с наличием не только «прямых», но и «обратных связей».

Необходимо, в соответствии с нормами Европейской Хартии, подготавливать специалистов и преподавателей самого высокого класса, которые в своей будущей деятельности смогли бы эффективно сочетать преподавательскую и научную деятельности. Это предполагает более понятный и эффективный способ повышения преподавателями своей научной квалификации, уход, в данном вопросе, от формализма и бюрократизации. Необходимо задуматься о переходе к методу получения научных степеней, повышения научной квалификации, существующего в системах высшего образования большинства европейских стран. Он дает возможность настоящим педагогам от «бога» больше заниматься педагогикой, а настоящим ученым «мужам» больше и по-настоящему посвящать себя науке, освобождая себя, по желанию, от обязательной педагогической практики (ведь нельзя объять необъятное и необходимо дать каждому преподавателю и ученому заниматься тем делом, к которому он предрасположен и которому он в полной мере может отдаваться).

Очень важным для нашей системы образования, на мой взгляд, является вопрос о реальном и активном участии значительного количества преподавателей, вне отрыва от основного места деятельности, в процессе практического воплощения своих научных идей и замыслов в практику государственного строительства, в сферы государственного и социального управления, в сферу судопроизводства, уголовного, административного, хозяйственного, финансового, гражданского, трудового и др. права, а также в систему предприятий, связанных с мелким и средним бизнесом. Это дает преподавателям возможность формировать знания студентов не только по учебным пособиям, научным журналам и научным монографиям, зачастую имеющих абстрактный характер и отдаленных от самых острых проблем социального бытия, но и, непосредственно, знакомя их с самой достоверной и актуальной информацией, которую они получили, исходя из личного опыта, в конкретной производственной

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

ситуації, маючої відношення до отримуваної студентами спеціальності. В такому ракурсі, багато викладачів, перебуваючи в системі освіти, працюючої за ринковими законами, і об'єктивно, і суб'єктивно вже готові до того, щоб на лекціях і семінарах «не відбивати в порожню», час, а віддавати себе і навчати студентів тому знанню і тим практичними навичками, якими володіють в досконалості самі і які найбільш дієві в реальному житті. В цьому випадку, такі викладачі можуть швидко і якісно готувати з студентів висококласних фахівців, які на основі професійної компетентності і громадянської відповідальності будуть працювати і вже працюють в ринковій економіці, будуючи демократичну державу з усіма випливаючими звідси позитивними результатами для кожного громадянина України. В університетах, маючих такі викладацькі кадри, будуть мати місце тільки ті навчальні програми, в яких звертається увага на найбільш важливі і потрібні студентам навчальні дисципліни, будуть розроблятися тільки ті навчально-методичні технології і науково-освітні проекти, які відповідають світовим і європейським стандартам освіти і користуються реальним попитом у споживачів, т.е. замовників у вузів цих фахівців, яких вони хочуть бачити в своїй виробничій системі. Таким чином, при даному комплексному підході пропонується вузами спеціальність в процесі навчання студентів представлена не тільки загальною теорією, т.е. формою, але ця форма заповнюється конкретним практичним змістом.

З державної точки зору, сучасні університети державних і недержавних форм освіти, використовуючи свою динамічність, гнучкість і нові вимоги життя повинні доповнювати один одного і виконувати ті функції, які сприяють зміцненню державності. В зв'язі з цим, значущий внесок в ринкову і політичну реформування вітчизняної системи громадських відносин саме цих вузів, діяльність яких на даний момент направлена на високоякісну підготовку фахівців, яких завжди не хватало не тільки в Закарпатському регіоні, але і в усій Україні: юристів, менеджерів, маркетингових фахівців, банкірів, фінансистів, психологів, соціологів, політологів і т.д. Цим же способом своєї навчально-педагогічної діяльності такі університети готують і випускають з своїх стін саме цих фахівців і фахівців, які здатні в цих складних соціально-політичних, соціально-економічних і соціокультурних умовах найбільш активним чином брати участь в реформуванні нашої політичної і соціально-економічної системи.

З іншого боку, сучасні університети державних і недержавних форм освіти, обравши для себе «ринкові» механізми і методи роботи, в результаті певної децентралізації і дистанціювання від «осколків» загальнодержавної бюрократическої системи вищої освіти в своїй діяльності по багатьох напрямках мають певний «запас» свободи, який дозволяє більш продуктивно і ефективно здійснювати саме ту стратегічну лінію розвитку вищої освіти з боку цих вузів, яка є загальноприйнятою в багатьох демократических державах Європи. Так що, всі українські університети, визначивши для себе і цілеспрямовано втілюючи в життя сучасну і передову ідеологію вищої освіти, вже своїм існуванням, свідчать європейському громадському думанню і фахівцям про те, що Україна, створюючи і засвоюючи нові технології і культуру формування працівника і громадянина ринкової і демократическої суспільства, зріла до державного і соціального функціонування в межах європейських стандартів.

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

В связи с вышесказанным, актуальным становится вопрос о политической, экономической, социокультурной интеграции (о естественной и органичной идентификации, а не просто о формальном вступлении) украинского государства в Европейский Союз. Данный процесс в значительной степени связан с ходом и характером демократического реформирования не только экономической, но и социальной, образовательной, политико-административной и судебно-правовой систем Украины, что предъявляет высокие требования к существующему законодательству, судебно-правоприменительной практике и правовой теории. Последовательная и поступательная интеграция Украины в цивилизованные рамки функционирования стран ЕС – главная внешнеполитическая цель нашего государства, коренным образом затрагивающая и требующая глубинных преобразований в его внутреннеполитической сфере, что в целом определяется уровнем политической и правовой культуры, как реформаторов украинского государства, так и всех его граждан.

После ратификации Украиной Конвенции о защите прав и основных свобод человека, на сегодняшний день, становится неотложной задачей ее трансформация в украинскую государственно-юридическую практику, что требует формирования в стране соответствующей институциональной структуры, способной обеспечить эффективное использование реформируемого законодательства, укрепить демократические, политические, государственные органы и демократические организации нарождающихся институтов гражданского общества. Поскольку юридическая практика является диалектическим воплощением в жизнь сложнейших и глубоких основ юридической теории, постольку необычайную значимость в формировании правовой и законодательной культуры приобретает юридическое и гуманитарное образование, которое должно будет подготавливать прогрессивно мыслящего юриста-специалиста, опирающегося и владеющего самым современным знанием общих и специальных областей юриспруденции и своей профессиональной деятельностью способствующего правильному оформлению содержания и применения законов Украины на основе принципов и ценностей гуманизма.

Новый этап развития общественных отношений и осуществляющаяся политическая реформа некоторых сфер управления нашего государства уже сейчас требует соответствующей юридической и гуманитарной культуры, правосознания, формирования новых ценностных ориентаций и установок относительно верховенства права и закона, как наивысшей ценности демократического общества. В связи с этим, существовала и существует объективная потребность в расширении объема и повышения уровня гуманитарных знаний (гуманитаризации) будущих юристов и всех тех будущих специалистов, которые хотят посвятить себя управлению государством. Необходимо позаботиться об обеспечении этого процесса самой современной методологией и методикой преподавания юридических, гуманитарных и общеобразовательных дисциплин, которые, на основе Закона Украины «Про вищу освіту» (принятого Верховною Радою України 1 июля 2014 года) читаются нашим студентам в юридических институтах и гуманитарных университетах. Именно таким образом можно создать и обеспечить общественную атмосферу восприятия нашими людьми прогрессивных политических идей, являющихся необходимым условием продуктивной работы всех органов и ветвей власти: законодательной, исполнительной, судебной в управлении и самоуправлении (снизу доверху) украинского государства. Идеология гуманитаризация и гуманизация высшей школы будет способствовать гуманизации общественных отношений и конкретным образом будет приближать тот

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

день, когда Украина официально пополнит ряды стран-участниц Европейского Союза.

Учитывая современную специфику и тенденции мировой государственной стратегии и тактики социального бытия, со всеми их ключевыми и передовыми технологиями, нужно четко заявить, что настоящая и будущая Украина, если мы не хотим «плестись в хвосте истории», должна прирастать национальными традициями отечественной культуры, науки и образования. Образованные, просвещенные и культурные украинцы – это самые основные и главные наши «ресурсы», грамотно используя которые, можно поднять социально-экономические показатели и морально-психологический дух нации на очень высокий уровень.

Прімсрова О.К.

*доцент кафедри фінансів Національного університету
«Києво-Могилянська академія»
к.е.н.*

Дадашова П.А.

*аспірантка кафедри фінансів Національного університету
«Києво-Могилянська академія»*

ВИВЧЕННЯ ЕКОНОМІКИ МЕТОДАМИ СИСТЕМНОЇ ДИНАМІКИ В НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ «КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»

Економічна наука у сучасному світі перестає бути частиною спеціальної освіти окремої частини населення і стає необхідною умовою загальної освіченості. Більше того, використання новітніх методів у вивченні та аналізі економічних явищ є обов'язковою вимогою прогресу рівня підготовки економіста. Зважаючи на зазначені критерії, кафедра фінансів Національного університету «Києво-Могилянської академії» (НАУКМА) робить кроки щодо освоєння апарату моделювання економічних явищ задля удосконалення дослідницьких результатів та покращення якості викладання. Важливим в цьому розрізі став спільний з Університетом міста Бергена (Норвегія) проект «Learning Economics with Dynamic Modeling». Суть проекту полягає у вивченні студентами, аспірантами та викладачами методу системної динаміки для подальшого застосування як у науковій, так і у освітній діяльності.

Системна динаміка була започаткована Дж. У. Форрестером у 50-тих роках спершу як метод дослідження та аналізу виробничих підприємств і вже згодом поширилася на інші сфери [3]. Системна динаміка це метод моделювання та дослідження поведінки комплексних систем. Ключовим припущенням методу є те, що визначальною для поведінки системи є її внутрішня структура. Даний метод передбачає відображення цієї структури в агрегованому вигляді через два основних види змінних – запасів та потоків – та взаємозв'язків між ними. Зважаючи на замкненість та двонаправленість зв'язків у переважній більшості економічних систем можна говорити про те, що поведінка системи визначається ендегенно її структурою та природою. Дія зовнішніх впливів на систему підпадає під загальні принципи її впорядкованості і може бути оцінена та спрогнозована тільки за умови розуміння цих принципів [4]. Зважаючи на такі основні припущення методу системної динаміки, він є зручним інструментом для дослідження основних економічних принципів на макро та мікро рівнях.

Метод системної динаміки застосовується для побудови моделей різноманітних економічних систем та процесів всередині цих системи. Робота над такими моделями дає можливість детального дослідження сутності взаємозв'язків, виявлення основних

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

рушіїв, що здатні продукувати поведінку, виявлення причин виникнення проблем всередині систем та оцінки наслідків здійснення заходів з регулювання системи для покращення стану її функціонування. Відтак, такий механізм стає винятково цінним апаратом для дослідників, викладачів та студентів. Оскільки дослідження стають більш ґрунтовними та презентабельними, викладачі мають змогу наочно продемонструвати студентам дію основних економічних законів, а студенти, своєю чергою, збільшують свою цінність на ринку праці знанням додаткового методу проведення економічного та фінансового аналізу.

У 2015 році закінчився вже третій рік проекту, який крім основного гранту отримував і додаткове фінансування від норвезького уряду та здобув схвалення і підтримку Прем'єр-міністра Норвегії Ерні Солберг. В результаті співпраці НУКМА з Університетом Бергена навчання та стажування у Норвегії пройшли 6 студентів бакалаврських та магістерських програм, 4 аспіранти та 3 викладачів. На основі отриманих знань було імplementовано методи системної динаміки для розробки практичних кейсів до курсів з фінансів, фінансів підприємств, страхових послуг, фінансової математики, ринків фінансових послуг, аудиту, міжнародних фінансів. Для студентів 4 року бакалаврської програми було розроблено та запроваджено авторських курс «Застосування методів системної динаміки у фінансах». На основі моделей, побудованих методом системної динаміки було захищено чотири дипломні роботи та готуються до захисту ще три дипломні роботи і вісім дисертаційних робіт. Крім того було проведено ряд семінарів, круглих столів та зустрічей учасників проекту з професорами європейських університетів для обміну досвідом з викладання економічних дисциплін. У співавторстві професором кафедри системної динаміки Університету Бергена Девідом Вітом та аспірантами і викладачами кафедри фінансів НаУКМА було розроблено та випущено практичний посібник по методу системної динаміки для роботи в комп'ютерному класі [1]. Також аспірантами кафедри розроблено методам системної динаміки та випущено у вигляді монографії комплексну макромодель економіки України [2]. Загальна кількість публікацій, для підготовки яких було застосовано метод системної динаміки сягає двадцяти праць, в тому числі участь у міжнародних конференціях.

Такі досягнуті результати впровадження проекту та плановий обсяг праць і перелік аспектів застосування набутого досвіду та знань дають змогу говорити про успішність співпраці. Вже на даному етапі кафедра фінансів має реальне підтвердження ефективності участі у такій міжнародній співпраці у вигляді наукових та освітніх результатів. На даний момент ведеться робота над продовженням та поглибленням кооперації НаУКМА з норвезькими партнерами та з можливістю залучення більшої кількості інституцій, для того щоб успішних досвід кафедри зміг знайти продовження у майбутньому.

Список посилань

1. Девід Віт (David Wheat). Системно-динамічні моделі: основні етапи побудови моделей системної динаміки з використанням програмного пакета IThink 10. Практичний посібник з системної динаміки для роботи в комп'ютерному класі / Девід Віт, Я. В. Стельмашенко, О. І. Фарина. – К. : НаУКМА, 2013. – 56 с.
2. Фарина О. І. Концептуальні підходи до побудови макромоделі економіки України методами системної динаміки / О. І. Фарина, П. А. Дадашова. – К. : НаУКМА, 2015. – 64 с.
3. Forrester, J. Industrial Dynamics / J. Forrester. – Cambridge, Mass : MIT Press, 1961. – 482 p.
4. Sterman, John D. Business dynamics: systems thinking and modeling for a complex world / J. D. Sterman. – International ed. Boston: McGraw-Hill, 2000. – 982 p.

**СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТІВ-ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ ДО
НОВИХ УМОВ НАВЧАННЯ У ВНЗ**

Однією з найактуальніших проблем сьогодення є проблема соціально-психологічної адаптації студентів-переселенців до нових умов життєдіяльності та взаємин у соціальній групі. Істотний внесок у вирішення цієї проблеми внесли вітчизняні науковці: В. Л. Кікоть, В. А. Петровський, О.В. Симоненко, Т.В. Середа, О.І. Гончаров, А.Д. Ерднієв, М.І. Лісіна, А.В. Фурман та зарубіжні вчені: Е. Еріксон, Д. Клаузен, З. Фройд та ін. Щодо проблем, пов'язаних із соціально-психологічними особливостями навчання у вищих навчальних закладах, то вони висвітлені в окремих психологічних дослідженнях: О.І. Борисенко, А.В. Захарова, В.А. Кан-Калік, М.В. Левченко, О.Г. Мороз, В.С. Штифурак та ін. Увага дослідників в основному зосереджується на вивченні різноманітних чинників, у тому числі й особистісних властивостей, які спричинюють процес дезадаптації студентів першокурсників. Разом з тим, практично не висвітлені в сучасній літературі питання, що стосуються соціально-психологічної адаптації студентів-переселенців до нових умов життєдіяльності, зокрема адаптації до нових умов навчання у новому вищому навчальному закладі.

Враховуючи актуальність, соціальну значущість та недостатню наукову розробку цієї проблеми, мета дослідження полягає у визначенні проблем соціально-психологічної адаптації студентів-переселенців та труднощів, з якими вони стикаються під час процесу адаптації.

Під соціально-психологічною адаптацією більшість науковців розуміють процес пристосування людини до нового для неї соціального середовища, а також наслідки цього процесу [2, с. 15].

Уміння адаптуватися за різних обставин характеризує процес становлення і розвитку особистості студента, його професійного зростання. Якщо студенту-переселенцю не вдається подолати труднощі адаптації, то в нього можуть сформуватися такі якості, як: замкненість, конформність, безініціативність, може з'явитися невпевненість у своїх силах, що призводить до заниження самооцінки. Отже, у випадку ж дезадаптації студента-переселенця порушується не лише особистісно-професійний його розвиток, а й знижуються психофізіологічні можливості організму, уможливорюються розлади здоров'я.

Студентство – це особлива соціальна категорія людей, які цілеспрямовано, систематично оволодівають знаннями і професійними вміннями, зайняті наполегливою навчальною працею.

Студента-переселенця як людину певного віку і як особистість можна розглядати з трьох позицій:

- соціальної, яка обумовлена належністю студента до певної соціальної (академічної) групи і виявляється через виконання ним функцій майбутнього фахівця;
- психологічної, що являє собою єдність психічних процесів, станів і властивостей особистості, таких як характер, темперамент, спрямованість, здібності;
- біологічної, що включає в себе тип організації нервової діяльності, будову аналізаторів, безумовні рефлекси, загальний стан здоров'я тощо.

Соціально-психологічна адаптація передбачає формування ефективної соціальної поведінки, яка співвіднесена з поведінкою інших студентів і спрямована на встановлення достатньо стійких і самостійних зв'язків між студентами групи в якій

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

навчається студент та іншими групами. Разом з тим, формування психологічних механізмів, завдяки яким студент-новачок забезпечує собі безпеку і адекватну орієнтацію в новій ситуації, забезпечує можливість максимально успішно саморозвиватися без надмірних зусиль.

Соціально-психологічна адаптація студента-переселенця являє собою активне включення його в соціально-психологічний простір вищого навчального закладу, академічної групи, оволодіння відповідними цінностями і соціальними нормами, які були сформовані групою та вищим навчальним закладом. Водночас соціально-психологічна адаптація охоплює соціалізацію та соціальну реабілітацію.

Соціально-психологічну адаптацію студентів-переселенців до навчання у вищому навчальному закладі поділяють на три складові:

- пристосування до змісту, умов та самостійної організації навчальної діяльності, формування навичок та спрямувань у навчальній та науковій роботі, тобто професійно-фахова адаптація;
- пристосування студента-переселенця до оточення, побудова стосунків і взаємин у академічних групах, формування власного стилю поведінки;
- соціально-фахова адаптація як прийняття суспільних вимог до майбутньої професійної діяльності.

Таким чином, можна зробити висновок, що успішна соціально-психологічна адаптація до нових умов навчання пов'язана із вибором певної стратегії поведінки, насамперед, з активним освоєнням соціально-психологічного простору вищого навчального закладу не лише навчальної, а й позанавчальної діяльності.

Найголовнішим соціальним колом у студентському житті є студентська група. Дослідниця О. Винославська підкреслює, що кожна з груп проходить свій неповторний розвиток від своїх найпростіших форм – дифузної або номінальної до найвищої – колективу. Але не кожна з них досягає при цьому рівня згуртованого колективу [1, с. 67].

Соціально-психологічна адаптація студентів-переселенців в групі чи колективі забезпечується завдяки функціонуванню певної системи механізмів: рефлексії, емпатії, прийому соціального зворотного зв'язку тощо. Розвиток взаємовідносин студента-переселенця з колективом групи проходить через декілька стадій.

Перша стадія – адаптація студента-переселенця як члена нової групи. Перш ніж реалізувати свою потребу виявити себе як особистість, він має засвоїти діючі в групі норми (моральні, навчальні й ін.) і опанувати прийоми і засоби діяльності, якими володіють усі інші її члени. Через це у нього виникає об'єктивна необхідність «бути таким, як усі», що досягається за рахунок суб'єктивно пережитої втрати тих чи інших індивідуальних рис.

Друга стадія – індивідуалізація. Вона полягає у загостренні протиріч між досягнутим результатом адаптації (тим, що студент-переселенець став «таким, як усі») і потребою студента у максимальному прояві себе як неповторної особистості, що має свою індивідуальність, яка при цьому не задовольняється. Студент-переселенець починає шукати способи і засоби для вираження своєї індивідуальності, для демонстрації її в групі.

Третя стадія – інтеграція особистості в групі: студент-переселенець зберігає лише ті індивідуальні риси, що відповідають необхідності й потребам групового розвитку, а також власну потребу здійснити значимий внесок у життя групи. Група при цьому певною мірою змінює свої групові норми, вбираючи ті риси студента, що визнаються групою як ціннісно-значущі для її розвитку. Так відбуваються взаємні перетворення особистості і групи.

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

У зв'язку з цим можна виділити низку причин та труднощів з якими стикаються студенти-переселенці, що перевелися з іншого вищого навчального закладу: соціально-психологічними (зумовлені входженням індивіда у нове середовище – умови життя, оточення, формування власного стилю поведінки, пошук оптимального режиму праці та відпочинку в нових умовах, налагодження побуту та самообслуговування, особливо при переході з домашніх умов до гуртожитку, особливостями самотійного життя, веденням власного бюджету і необхідністю подолання можливих матеріальних труднощів, неналагодженість стосунків у групі, з куратором групи, на курсі, на факультеті, тощо); дидактичними (новизна у процесі навчання, нові форми і методи організації навчання, відсутність необхідних навичок самотійної роботи тощо); професійними (невміння пристосуватися до характеру, змісту і умов та організації навчального процесу; необхідність вчитися працювати з викладачами щодо навчальної та наукової роботи; складність у формуванні організаторських вмінь і навичок тощо). Ці проблеми можливо подолати, з'ясувавши та усунувши їх причини. Труднощі студенти-переселенці долають упродовж декількох місяців, поступово пристосовуються до нових умов і спрямовують свої сили на здобуття знань.

У ході дослідження було з'ясовано, що подолання означених труднощів має сприяти спеціально організована робота: куратора групи, старости та активу групи, студради факультету, викладачів кафедри, вищого навчального закладу з соціально-психологічної адаптації.

Соціально-психологічна адаптація студентів-переселенців містить у собі складні, багатогранні взаємини особистості з довкіллям. Як відомо, процес адаптації передбачає, перш за все, активність самого студента в діяльності, яка вимагає організацію свого побуту, харчування, відпочинку, осмислення своїх дій і вчинків, подолання напруги, вихід зі стресової ситуації, пошуку власних шляхів рішень відповідно конкретним умовам життєдіяльності, аналіз характерних особливостей і результатів взаємодії з новими людьми і обставинами.

Варто також звернути увагу і на дві форми, які можна виділити у процесі соціально-психологічної адаптації студента-переселенця:

- активну, коли студент-переселенець прагне активно впливати на середовище з метою її зміни (наприклад, зміни цінностей, форм взаємодії і діяльності, які він повинен засвоїти);
- пасивну, коли студент-переселенець не прагне до такого впливу і зміни.

Крім того, до чинників соціально-психологічної адаптації належать: рівень розвитку духовності студента-переселенця; рівень його соціальної і моральної зрілості; рівень психологічної культури; рівень культури поведінки; рівень правової культури; рівень мовленнєвої культури; індивідуально-особистісні особливості розвитку психічних процесів; комунікативні властивості студента; вироблення особистісного стилю поведінки, здатність до її корекції.

Узагальнюючи результати теоретичного аналізу проблеми, можна стверджувати, що, соціально-психологічна адаптація студентів-переселенців є необхідною умовою і водночас засобом оптимізації взаємодії студентів-переселенців із соціальним середовищем. Разом з тим, вона сприяє як розвитку студента, так і вдосконаленню навколишнього середовища. Крім того, через адаптацію формується соціальна сутність студента, його світогляд, інтереси, потреби тощо. Також соціально-психологічна адаптація є необхідною в разі оволодіння студентом будь-якою з існуючих видів діяльності, зокрема навчальної. Отже, це дає змогу бачити в соціально-психологічній адаптації одну з основоположних, сутнісних ознак студентів-переселенців, розглядати адаптацію як основну умову та механізм людської життєдіяльності.

1. Винославська О.В. Психологічні особливості студентської групи // Практична психологія та соціальна робота. – 2005. – № 7. – С. 65-70.
2. Дефектологічний словник: навчальний посібник / За редакцією В.І. Бондаря, В.М. Синова. – К. : «МП Леся», 2011. – 528 с.

Яцук Наталія Василівна

*доцент кафедри туризму та готельного господарства
Класичного приватного університету (м. Запоріжжя),
к.держ.упр.*

ПОТЕНЦІАЛ ОСВІТНІХ УСТАНОВ РЕГІОНУ У ФОРМУВАННІ ОСЕРЕДКІВ СОЦІАЛЬНИХ ІНІЦІАТИВ

Останні протистояння, що відбулися в українському суспільстві, вкотре довели про неспроможність розвивати громадянське суспільство шляхом його формування «зверху» нормативними актами владних органів. Наприклад, Стратегією державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні або запропонованими соціальними ініціативами экс-президента України адресованими різним категоріям громадян: тим, хто здатний заробляти на життя і тим, хто не може себе забезпечувати, людям з обмеженими можливостями, сиротам і людям похилого віку. Зазначені ініціативи становили чотири стратегічні напрями соціальних реформ, що мали реалізуватися в державі і завоювати довіру до влади народу. Проте їх завершення нам відомо – це Майдан з його кровавими подіями.

Отже, все це доводить відсутність, як здатності до діалогу між громадою та владою, так і здатністю державних концепцій і програм полишати по собі позитивні соціальні наслідки. Така неспроможність до побудови конструктивного діалогу криється у нездатності держави організувати народ, який би мав не тільки громадянську активність, а й єдність думок і прагнень, адже й досі немає національної ідеї як інтегруючої дії – по-перше. А по-друге, відсутність належної активності громадян у вирішенні своїх власних проблем. За радянською звичкою громадяни у своїй більшості у вирішенні власних проблем покладаються на органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування. І готові роками очікувати вирішення своїх питань, і при цьому не докладаючи зусиль для вирішення власних проблем самостійно. Отже, назріла необхідність, так би мовити, у навчанні населення вирішувати свої проблеми самостійно, як це відбувається у більшості Європейських країн.

Україна хоча і поділяє європейські цінності щодо виявлення турботи про своїх громадян. Проте наразі не в змозі забезпечити гідне життя та робочі місця більшості громадян. І безхатченки, люди з обмеженими можливостями, колишні алко і наркозалежні, ті хто повернувся з тюрми поповнюють ряди соціально-депривованих груп населення. Треба віддати належне громадським організаціям, які виявляють турботу про вразливі категорії населення, навіть за браком коштів. Та цього замало, оскільки соціально незахищені групи – це не тільки значне навантаження на місцевий бюджет, а й втрата платників податків, які, як утриманці, відчувають певну психологічну напругу від власної нездатності бути корисним і потрібним суспільству і громаді. Назріла необхідність у пробудженні у громадянина тих ініціатив, що сприятимуть вирішенню його власних проблем і проблем громади. Але ініціативи у пересічного громадянина повинні базуватися на його не байдужості до справ власного міста та країни, і яка спонукатиме його до втілення власних ініціатив [1, с. 36]. Адже

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

ініціатива є самостійним прагненням, спроможністю та бажанням громадянина втілити власні ідеї, що покращуватимуть життя його селища чи міста.

Отже, головне активізувати пересічного громадянина, так би мовити розбудити його ініціативність, яку не можна нав'язати із зовні і тим більше зверху. Пробудити ініціативу, як бажання допомогти самим собі повинно стати основним завданням органів влади та органів місцевого самоврядування. Тобто не знайти кошти і відремонтувати такий довгоочікуваний мешканцями міста парк, а потім дивуватися зламаним лавкам, а заохотити і фінансово підтримати громаду у створенні власного парку від нею власноруч розробленого проекту до власноруч посаджених дерев і зроблених лавок і атракцій.

У світі активізація громадян відбувається шляхом застосування такої технології, як соціальна анімація. Але дана технологія діє на регіональному рівні, тобто в межах проблем місцевої громади. Соціальна анімація – це технологія по включенню індивіда в суспільну діяльність, по розкриттю здібностей індивіда та їх реалізації. Ця технологія базується на принципах партнерства як співучасть громадян, спільна дія, спільне переживання. Дана технологія здатна виконати сутнісно-функціональні процеси: соціалізації, сублімації та терапії. Властивість анімації активізувати до соціальної відповідальності, як сумлінних громадян, так і тих, що порушували соціальні норми. Варто зазначити, застосування технології соціальної анімації потребує фахівців вишу, що нею володіють, так званих аніматорів, якими є, у своїй більшості, соціальні працівники та представники неурядових громадських організацій.

Діяльність соціальних аніматорів останнім часом трансформується від реалізації соціальних ініціатив до започаткування економічної ініціативи, яка виявляє себе у створенні соціально-орієнтованих підприємств, які виникли за ініціативи громадських неприбуткових організацій через брак коштів для своєї соціальної місії. Місією таких підприємств є бізнес із соціальною метою – із представників вразливої категорії населення готувати економічно активних громадян. Так, в регіонах України, хоча і поодинокі, та все діють підприємства соціально орієнтовного бізнесу. Прибутки витрачаються на втілення соціальних завдань організації. Проте для започаткування бізнесу, навіть соціального, важко отримати фінансування, а ще важче зробити такий бізнес прибутковим. Саме тут необхідна допомога громадським організаціям тих, хто має не тільки практичний досвід, а хто постійно у пошуку наукових інновацій – економічних, соціальних, інформаційних, технічних тощо. Помічником у вирішенні цього питання може стати вищий навчальний заклад.

Наголосимо на тому, що перманентність економічної кризи в Україні має загрозливу тенденцію переходу громадян із категорії економічно активних до соціально вразливих і соціально депривованих через втрату фізичних якостей спровокованих хворобами та інвалідністю, і набутих у ході професійної діяльності, нездатності оволодіти новими інноваціями на виробництві тощо. І поповнення соціально незахищеної категорії населення важким тягарем лягає на місцевий бюджет, і через втрату платників податків, і через необхідність виплат соціальної допомоги. Протистояння такому явищу як втраті економічно активного населення можливе через завчасну активізацію населення до створення робочих місць та активної участі у створенні суспільного продукту. І в цьому велика роль належатиме освітнім установам регіону.

Вищі регіону з місцевими органами влади повинні сприяти формуванню продуктивного партнерства між навчальними закладами та основними економічними суб'єктами. Освітній заклад відповідно до своїх можливостей повинен стати центром соціальних ініціатив, які сприятимуть економічному розвитку регіону у такий спосіб.

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

По-перше, налагодити інформаційний обмін між бізнесовими структурами регіону та освітніми установами. З боку вишів щодо ресурсів закладу, навчальних програм, наукових досліджень. Потреби регіону (соціальні та економічні) та роботодавців з боку бізнесових структур. Діалог повинні постійно підтримувати фахівці з економічного розвитку через організацію на базі вишів галузевих конференцій, зустрічей, круглих столів, ділових ігор та тренінгів після відвідування підприємств. Результатом діалогу повинно бути: регіональні замовлення студентам і науковцям проектів, досліджень тощо, коригування навчальних планів, обізнаність у професійних та кадрових змінах ринку праці.

По-друге, більшість освітніх установ можуть стати центрами фінансової та комп'ютерної грамотності для членів громади в яких така вразлива група населення як школярі, здатні надавати послуги комп'ютерної освіти за помірну оплату. І виконувати нескладні замовлення підприємств. Вищі здатні організовувати послуги не тільки з комп'ютерної грамотності, а й програмування. Наразі розвиток такого проекту як Всеукраїнська біржова універсіада сформувала групи інтернет трейдерів у вишах регіонів України які здатні ділитися набутими знаннями з представниками громади. І це не повний перелік навчальних курсів, які можуть відбуватися за рахунок волонтерської діяльності студентів чи за помірну платню.

По-третє, освітня установа, особливо виші, готують менеджерів усіх рівнів та організаторів певного виду діяльності, і яким у ході навчання бракує практичних навичок з управлінської та організаторської діяльності, а то й практики ведення професійної діяльності і тут у нагоді може бути тісна співпраця громадських організацій, яким бракує фахівців і для діяльності в організації, і можливо, у створеному соціально-орієнтованому підприємстві.

Отже, резюмуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що освітня установа регіону повинна стати місцем громадської дипломатії у вирішенні соціально-економічних питань регіону. Оскільки її головний суб'єкт це молодь, яка становитиме ресурсно-трудова базу громади, її майбутнє. А тому вона повинна виховуватися на засадах демократії і соціальної відповідальності, відчувати свою постійну необхідність громаді і значимість і причетність до вирішення проблемних питань регіону, бачити свою майбутню участь в житті громади, ініціювати ідеї і мати здатність до їх втілення. Для громади освітній заклад повинен стати не місцем куди старші віддали своїх дітей, щоб ті були під наглядом «вихователів», не місцем скептичних зауважень працедавців, а центром формування та реалізації соціальних ініціатив громади, що сприяють місцевому економічному розвитку.

Список посилань

1. Александер Дж. Парадоксы гражданского общества / Дж. С. Александер // Социология: теория, методы, маркетинг. – 1999. – № 1. – С. 27-41.

Бобровський Михайло Ігорович

викладач кафедри соціальної філософії та управління ЗНУ

ХАРАКТЕР ТРАДИЦІЙ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ НА ЕТАПІ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження обумовлена тією важливою роллю, що належить традиціям і новаторству в процесі державотворення, а також їх впливу на розвиток інституту державної служби. Вивчення традицій, перспектив їхнього новаторського оновлення взагалі, й в контексті розвитку інституту державної служби в Україні зокрема, має не тільки теоретичне значення, але й обумовлюється практичними

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

потребами суспільства. Перспективи соціального розвитку, суспільного прогресу багато в чому визначаються підходами до рішення проблем вибору традицій, запобігання розривів культурної наступності, але в тій же самій мірі залежать від впровадження результатів інноваційної діяльності. Актуальність дослідження має також певний соціально-політичний аспект, оскільки кожна держава має багатий арсенал політичних традицій. Застосування цих традицій може бути успішним тільки за умови їхнього серйозного вивчення, і адаптування до умов сучасності. Адекватне теоретичне висвітлення проблеми традицій та новаторства на практично-політичному рівні дозволить проводити більш гнучку політику, вдосконалювати політичне мистецтво, інститут державної служби, більш точно враховувати ступінь впливу традицій у суспільстві.

Традиції державної служби можна визначити як відносно стійкі, повторювані, такі що володіють певною несанкціонованою нормативністю форми, способи, прийоми, методи діяльності державних службовців, та апаратів державної служби, які складаються в рамках конкретного суспільства, будучи зумовленими суспільно – економічними умовами й іншими особливостями його існування на певному етапі його історичного розвитку.

Новаторство у державній службі слід розуміти як особливу діяльність, спрямовану на створення, підтримку, розвиток передових, прогресивних традицій, і усунення старих, віджилих, таку діяльність, котра сприяє оптимізації розвитку державної служби, виходячи з потреб поступального розвитку конкретного соціального організму.

На характер державності, форми державного управління, державної служби України впливають складні історичні, економічні та соціальні умови кожної попередньої епохи державотворення. Визначальним у системі управління державою в різні часи був вплив геополітичного розташування країни. Великий вплив на формування державного устрою та системи організації влади мали держави-сусіди, з якими межувала Україна. Протягом тривалого періоду землі України перебували під владою інших держав, тому Україна не змогла створити історично розвинутої, єдиної, заснованої на власних традиціях, цілісної системи державної служби. Відзначимо, що на сьогоднішній день на характер традицій державної служби також впливає зовнішній чинник [3, с. 6].

На території України історично склалися існуючі й нині традиції демократичності з одного боку, з іншого в певні історичні епохи в державній системі поєднувалися і охлократичні, і олігархічні, і монархічні елементи. Характерною рисою також можуть бути певні кадрові проблеми державної служби, що на жаль, стали традиційними. Тут хотілося б звернутися до вислову А. Могилянського, який характеризував події початку двадцятого століття, але ситуація, на жаль, повторюється й нині. «Новий апарат створювався в неймовірно важких умовах. З елементів, які протягом усього життя перебували в опозиції уряду й зовсім не були виховані владою, важко було її конструювати: вони вносили лише розлад і роздратування, дискредитуючи саму владу як таку. Нові представники влади не вмiли, часто з найкращими намірами, впритул й авторитетно підійти до нової для них справи. Старі ж діячі, часто знову залучені до влади, застосовували старі й ненависні прийоми управління» [4, с. 33].

З часу проголошення незалежності в 1991 р. Україна отримала у спадок державну службу. Її структура, склад та управлінські системи, були створені відповідно за підтримки уряду в державі колишнього Радянського Союзу згідно з метою та завданнями тієї держави.

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

Характерною традицією залишається контроль політичних керівників за призначенням на вищі службові посади. Нажаль це сприяє розвитку прислужливості, а не відповідальності та ініціативи. Такі державні службовці часто слугують більше своєму патрону, партії, фінансово-промисловій групі ніж загальному суспільному інтересові. Державна служба стає надмірно політизованою. Зміна правлячої політичної еліти призводить і до кадрових перестановок, діяльність попередників підлягає тотальному запереченню, що руйнує принцип послідовності, сталого розвитку. На більш глибокому рівні відбувається також ідеологічне створення штучного розриву спадковості етапів суспільного розвитку з повним запереченням традицій попереднього радянського періоду, заперечення традицій, що актуальні й сьогодні, що можуть бути використані на благо держави та суспільства.

Таким чином на фоні заперечення позитивних традицій попередніх етапів розвитку, використовуються консервативні традиції, які існували в умовах тоталітаризму, в радянський період, період здобуття незалежності, що відповідали своєму часу, але, значною мірою, втратили свою актуальність сьогодні. Державна служба залишається інерційною у багатьох аспектах. Нажаль продовжується зростання «паперотворчості», спроба використання старих форм без оновлення змісту. Часто безсистемний характер формування традицій стає некерованим, традиції перетворюються на звичаї за відсутності чіткого ідеологічного обґрунтування. Державне будівництво передбачає обґрунтування існування тих чи інших форм, які повторилися, стали традиціями, а не звичаями. Адже має місце перетворення певних традицій в звичаї, а це обумовлює не розвиток, а гальмування розвитку держави.

Також однією з негативних рис традицій державної служби на сучасному етапі розвитку є послаблення зв'язку з масами, з народом. Наразі лише формується чіткий, прозорий, доступний механізм залучення мас до управління країною.

Характерною рисою розвитку України на етапі трансформації є, в певній мірі, зміна традиції, яка склалася історично, яка виражається монополізацією державою ролі представника інтересів розвитку суспільства. Усе активніше формується громадянське суспільство, вагу і авторитет набувають громадські рухи, зокрема волонтерський, інші об'єднання громадян, що впливають на процеси державотворення, але не виступають носіями політичної влади, не залучені до боротьби за неї.

Відзначимо, що на даний момент ще зберігається негативна традиція дублювання певних функцій, повноважень. На практиці це обертається рядом негативних наслідків. З одного боку виконується подвійна, непотрібна робота. З іншого може спрацьовувати принцип соціальної лінності, тобто робота може взагалі не виконуватись, адже кожен виконавець буде сподіватись на те, що її виконає інший суб'єкт. Тому і виникає ситуація, коли громадянин, звертаючись до органів влади зі складною справою, змушений ходити від кабінету до кабінету. Також відзначимо, що при дублюванні функцій деякими наприклад, органами, кожен з них намагається здобути максимальну кількість влади і повноважень, а також позбутися рутинної роботи. Виникає двовладдя. Тому на законодавчому рівні мають бути повністю вирішені спірні положення, з іншого боку слід запровадити певні інноваційні механізми саморегуляції, які прискорюватимуть вирішення та мінімізуватимуть наслідки подібних протиріч, які можуть виникнути в майбутньому.

Іншим традиційним аспектом державної служби є бюрократизм. Зазначимо, що в даному випадку бюрократизм розглядається не як позитивне явище (порядок), а як негативне, яке виражається у формі безвідповідальності, тяганині, формалізмі, тощо. На практиці це виражається в тому, що іноді службовець витрачає забагато часу на роз'яснення громадянину щодо оформлення документів, замість розгляду справи по

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

суті. Іноді традиційний формалізм може бути потужним інструментом затягування «проблемної» справи. Єдиним виходом з цієї ситуації може бути спрощена інноваційна дебюрократизована система. Принаймні вона має бути застосована в «точках перетину» держави і громадянина, роботі з громадськістю, далекою від розуміння всієї бюрократичної системи.

Таким чином, отримавши величезний спадок традицій державної служби, актуалізується значна діяльність з підтримки та розвитку позитивних надбань, а також відкидання застарілих форм діяльності, звичаїв, їх оновлення, наповнення застарілих форм новим змістом.

Список посилань

1. Воловик В. И. Философия политического сознания: монография. – Запоріжжя: Просвіта, 2006. – 204 с.
2. Державна служба: теорія і практика: Навч. посіб. – К. : Атіка, 2003.– 160 с. Державна служба: організаційно-правові основи і шляхи розвитку / За заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К. : Ін-Юре, 1999. – 272 с.
3. Конституція України – Основний Закон суспільства, держави, людини: [наук.-метод. реком.] / І. Ф. Надольний, В. А. Ребало, В. А. Скуратівський. – К. : Вид-во УАДУ, 1997. – 156 с.
4. Місцеве самоврядування в Україні: Історія, проблеми, пропозиції. – К. : 1994. – 160 с.

Бондаренко Олег Валерійович
викладач кафедри соціології ЗНУ

ОПТИМІЗАЦІЯ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ

Можливість впливу на корпоративну культуру реалізується на рівні загальної культури, етосу та соціальної взаємодії під час сумісної діяльності. Відповідно до концепції А. Пригожина, етос легко зіпсувати але важко покращити. Враховуючи те, що сумісна діяльність людей є визначальною щодо корпоративної культури а господарська діяльність є її відображенням, ми відзначаємо рівень організації як визначальний щодо праксеологічної оптимізації корпоративної культури, семіотичний на рівні взаємодії під час сумісної діяльності, аксіологічний на рівні проєкції цінностей національної культури.

Визначаючи організацію (установу), що здійснює господарську діяльність, за ознаками соціального суб'єкту, який активно трансформує корпоративну культуру за відповідних умов, здійснює інновації, ми вказуємо на матеріальний результат її діяльності у вигляді виробленого продукту для задоволення соціальних потреб. Даний результат діяльності організації обумовлює функціонування на її рівні механізму оптимізації корпоративної культури. Цілеспрямована оптимізація корпоративної культури розглядається нами як взаємодія управляючої та керованої соціальних систем в організації, що знаходяться у діалектичній єдності та «боротьбі» протилежностей.

Враховуючи вітчизняний та міжнародний досвід сконструюємо механізм адекватної оптимізації корпоративної культури щодо актуальних соціально-економічних викликів. В межах організації створюється робоча група, що складається з суб'єктів, диференційованих не лише за виробничими функціями, але, й, за соціальними статусами. З одного боку, це стимулює існуючі соціальні протиріччя, а з іншого, слугує додатковим каталізатором для прискореного пошуку відповідного управлінського рішення. Крім того, даний склад ініціативної групи збільшує кількість векторів докладання зусиль, спрямованих на розв'язання даної проблеми.

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

Наступним етапом є проведення діагностики наявної корпоративної культури, виявлення її сильних та слабких сторін. Дана діагностика повинна визначати як загальні риси національної корпоративної культури, так і її віддзеркалення на локальному організаційному рівні. Соціальна діагностика відбувається шляхом комбінаторного поєднання методів соціологічного спостереження, вільного та напівструктурованого інтерв'ю, анкетного опитування. Соціальна взаємодія, її норми, правила, санкції та цінності досліджуються на рівні взаємодії як рівнозначних так і стратифікованих суб'єктів з урахуванням їх статусів.

Отримані дані аналізуються та синтезуються за напрямками аксеосфери, семіосфери та праксеосфери корпоративної культури. Саме системне розуміння взаємодії між наведеними напрямками наближає нас до адекватних оцінок корпоративної культури. Соціологічна уява та відчуття під час спостереження дають можливість захопити цілісний та певною мірою, художній образ корпоративної культури. Вільне інтерв'ю з суб'єктами різних управлінських рівнів дає можливість визначити їх суб'єктивне бачення проблем та протиріч. Анкетне опитування дозволяє використовувати теоретично обґрунтовані та практично вдосконалені методики управління корпоративною культурою.

В даному випадку мова йде про адаптовану для українських умов відповідного соціально-економічного простору, методику «конкуруючих цінностей» корпоративної культури. Автори методики обґрунтовано теоретизують щодо наявності в культурі будь-якої соціальної організації, що здійснює господарську діяльність, чотирьох нормативних моделей соціальної взаємодії: ринкової, ієрархічної, кланової, інноваційного розвитку тощо. Профіль корпоративної культури вимальовується шляхом визначення відносних розмірів даних нормативних моделей. Для кланових норм є характерним пріоритетність соціальних зв'язків за сімейним зразком, з відповідним патерналізмом у вигляді з одного боку опіки з боку керівництва, а з іншого боку, відчуження прав у вигляді лояльності з боку найманих працівників. Даним морально-етичним пріоритетам протистоїть економічна вигода соціальних обмінів за ринковими нормами, де прибуток є визначальним щодо принципів соціальної організації. Іншу дихотомічну пару складають норми інноваційного розвитку та ієрархічні засади соціальної організації. Якщо для інноваційності є привабливим механізм розвитку та здобуття нових ресурсів, то для ієрархічних норм є пріоритетність збереження існуючого владного статус кво в організації.

Визначаючи вагу та взаємозв'язок вищенаведених нормативних моделей, ми доповнюємо отриманий образ щодо специфіки соціальних відносин, принципів ресурсно-інформаційного обміну та бажаних перспектив розвитку. Проведення діагностики на таких засадах дає нам можливість визначити ентропійні, синкретичні та синергічні ресурси та обмеження розвитку корпоративної культури на локальному рівні відповідної організації. Отримані результати дозволяють подальше визначення стратегії розвитку організації та механізми оптимізації корпоративної культури.

Таким чином, сформулюємо принципові засади механізму оптимізації корпоративної культури. По-перше, необхідна адекватна діагностика корпоративної культури щодо її суб'єктів, структури та функції. По-друге, висвітлення та оцінка рівня, причин та наслідків соціальних проблем корпоративної культури на локальному рівні, що представлений даною організацією. По-третє, запровадження принципів солідарної взаємодії, яка базується на добровільному об'єднанні зусиль та ресурсів з метою отримання та справедливого розподілу відповідних матеріальних благ.

Підсумовуючи, зазначимо що корпоративна культура є загальною для відповідного соціально-економічного простору, тому що базується на сумісній діяльності людей в

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

організаціях, яка є можливою за умов об'єднання зусиль. Засади даного об'єднання визначаються корпоративною культурою. Люди під час життєдіяльності змінюють місця роботи, стикаються з необхідністю адаптації, інтеграції, ціле покладання та їх легалізації, що відбувається в контексті функціонування корпоративної культури в відповідному соціально-економічному просторі.

Таким чином, корпоративна культура сприяє розвитку соціальних систем, що здійснюють господарську діяльність. Відповідно, найголовніша функція корпоративної культури полягає у забезпеченні найкращих умов та результатів об'єднання зусиль та ресурсів під час сумісної діяльності людей. Механізми оптимізації корпоративної культури в соціально-економічному просторі знаходяться в площині соціальної взаємодії її суб'єктів. Діалектичне поєднання соціальних потреб та інтересів соціальних суб'єктів корпоративної культури визначає вектор її розвитку.

Павленко Іва Олександрівна
асистент кафедри соціології ЗНУ

КОНФЛІКТ ЯК ЗБІРКА ВЗАЄМОВІДНОСИН СУБ'ЄКТІВ МИРУ ТА ВІЙНИ

Суттєвими протиріччями, які визначають майбутній соціальний світ є взаємозв'язок миру та війни, управління та самоорганізації, хаосу та порядку, конфлікту та узгодження. Нестабільність світової системи посилюється у сучасних умовах. К. Майнцер у своїй праці говорив про аттрактори дисипативної системи, яка все більше віддаляється від стану термодинамічної рівноваги. Відповідні фазові переходи називаються дисипативною самоорганізацією [1]. Саме у співвідношенні управління та самоорганізації, хаосу та порядку виявляється головна особливість складних дисипативних відкритих систем, якою є сучасний глобалізований соціальний світ. А глобалізація підвищує ризик локальних конфліктів, які можуть в будь-який момент перетворитися в глобальну катастрофу.

Суб'єктом соціального світу є окрема особистість або соціальна група, яка здійснює перетворюючу матеріальну і духовну діяльність, визначає соціальні процеси і зміни, має волю і усвідомлює свої дії, пізнає світ, як зміст сукупності елементів, компонентів і зв'язків між ними, які виступають у вигляді устрою, способу організації їх життя, що спрямоване на узгодження (у випадку миру) або на розбрат (у випадку війни) як процес або стан.

Так як, суб'єкти взаємозв'язку феноменів виражають власну прихильність та погляди, щодо війни або миру, конфлікту або узгодження, визначаємо специфіку ідентифікації суб'єктів відносно механізмів та способу організації соціального світу – миру та війни (умиротворіння, миротворіння, війнотворіння). Суб'єкти соціального світу ідентифікуються як: беллуфіли, світогляд яких спрямований на воєнні дії, виражають жагу до деструкції, руйнування соціального світу; беллуфоби, світогляд яких формується страхом воєнних дій у агресивному відношенні до деструкції, руйнування соціального світу; пацефіли, світогляд яких спрямований на мирні дії, сповідують гуманне ставлення до всього живого та людства у суспільній діяльності; пацефоби, світогляд яких заперечує мирну ситуацію соціального світу, що не відповідає їх поглядам та інтересам. У розвитку соціального світу відбуваються взаємний перехід ідентичностей, взаємоідентифікація. Ідентитетами є заперечення або ствердження суб'єктом процесів миру або війни.

Природно, конфлікти, які виникають, розбіжності у поглядах різних індивідів або соціальних груп населення - артикулюються в політичному дискурсі, все це додає нові особливості політичному смисловою полю соціального світу країни, суб'єктно

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

визначаючи хід його розвитку і стан, а також дає можливість спрогнозувати стан і процеси майбутнього.

Відомо, що ані демократична, ані якась інша система не здатна виключити конфлікти і кризи з життя світового співтовариства [2, с. 14]. Таким чином, у взаєминах природа - людина, людина - суспільство і людина - людина невід'ємними є процеси узгодження і конфлікту. Вони породжують розвиток суспільства і міжсуспільних відносин.

Є. Барановський розуміє конфлікт як зіткнення інтересів прямих учасників міжнародних відносин або, іншими словами, дефіцит того, що являє взаємний інтерес [2, с. 45].

Науковці Кембріджського університету у монографії присвяченій дослідженню геополітичних конфліктів зазначають, що звичайний конфлікт є протиборством з приводу державних та/або територіальних питань [3, с. 4].

Відповідно до класифікації В. Гантмана, існує три стадії конфлікту: суперечка, загроза і війна [2, с. 84]. Отже, конфлікт є динамічний процес в міжнародних відносинах, його не можна розглядати статично. Війна є найнебезпечнішою стадією конфлікту - безпосереднє збройне зіткнення сторін, яке охоплює всю країну і становить загрозу для життя кожного громадянина.

На нашу думку, конфлікт межує з таким явищем як військова загроза - потенційна небезпека війни, яку можна оцінити готовністю якоїсь держави (коаліції держав) у скоєнні нападу на інші держави [4, с. 31]. Тому, важливим у міжнародній політиці держав є механізм миротворчої діяльності в ситуації у відносинах між країнами, оскільки соціальний світ постійно перебуває в загрозі нарощування напруги, конфлікту і зміни його на сильну форму агресії - війну. Гармонізація, умиротворіння, примирення є основними механізмами виправлення становища соціального світу з військової загрози до мирної обстановки.

Таким чином, проаналізувавши визначення, з'ясовуємо характер конфлікту, як певного стану соціального світу, що виступає формою протиборства, причиною якого є боротьба за обмежені ресурси (сировинні, економічні, політичні та ін.), а також, розбіжності в геостратегічних поглядах в здійсненні політики однієї країни по відношенню до іншої або всередині однієї країни, як внутрішній конфлікт.

Основним джерелом зміни форми соціального світу та домінування процесів миру та війни, конфлікту та узгодження є взаємовідносини суб'єктів соціального світу: пацефоби (яких не задовольняє світ на даний момент часу) та беллуфіли здійснюють перехід до війни та провокують конфлікт (розбалансування системи соціального світу, заради перетворення його у сприятливий стан для розвитку суспільства і держави, знищення регресивного устрою, тощо); пацефіли (які намагаються підтримати миротворчі наміри соціуму) та буллуфоби (зневажають війнотворчі тенденції суспільства та держави, попереджають конфліктогенний стан на усіх рівнях розвитку соціального світу).

Отже, конфлікт відображаємо як хронотоп та подію у соціальному світі, прояв основних протиріч миру та війни; як вузол поєднання суб'єктних відносин, інституалізацію ресурсів і розвитку миротворчої та воєнної діяльності. Кульмінацією конфліктної ситуації є війна, всеохоплююче озброєне протистояння сторін. Миротворіння та узгодження є основними механізмами виправлення стану соціального світу із військової загрози до мирної обстановки. «Замирення» розглядаємо як деформацію процесу миротворіння, основні конфліктні проблеми стають латентними, а мир перетворюється на штучну злагоду заради відновлення спокійного життя в соціальному світі.

1. Майнцер К. Сложность бросает нам вызов в XXI веке : Динамика и самоорганизация в век глобализации [Электронный ресурс] / Клаус Майнцер. – Режим доступа: <http://spkurdyumov.ru/forecasting/slozhnost-brosaet-nam-vyzov-v-xxi-veke-klaus-majncer>.
2. Барановский Е. Г. Методы анализа международных конфликтов / Е. Г. Барановский, Н. Н. Владиславлева. – М. : Научная книга. 2002. – 240 с.
3. Geopolitical Conflict / Joshua L. Wallace, Richard G. Hartley, Gary Bowman, Andrew Coburn [etc.]. – Cambridge : University of Cambridge Judge Business School – Centre for Risk Studies, 2013. – 50 p.
4. Война и мир в терминах и определениях : словарь-справочник / под общ. ред. Д. Рогозина. – М. : ПоРог, 2004. – 624 с.

Широбокова Ольга Олександрівна
аспірант кафедри соціології ЗНУ

ТВОРЧИСТЬ ЯК СУТНІСТЬ НОВАЦІЙ

У соціальній реальності відбувається безперервний процес відтворення соціальних смислів і структур. Кожне покоління наповнює традиційні форми новим змістом. Категорія традиції неминуче припускає новаційну динаміку. Таким чином, взаємодія традиції з новацією може розглядатися як діяльність, спрямована на конструювання соціальної реальності. Але без такої риси як творчість, особа не зможе здійснити щось нове, оновити існуючу традицію, дати життя новації.

Мета цієї розвідки – дослідити співвідношення понять «творчість» та «новація».

Питання про зв'язок творчості та новаторської діяльності в різних філософських школах та напрямках ставився по-різному. І. Кант розумів творчість як «єдність свідомої та несвідомої діяльностей» [6, с. 310]. Ф. Шелінг вважав, що «творчість – це вища форма людської діяльності, де людина стикається з абсолютним» [8, с. 46]. А. Бергсон розуміє творчість як «безперервне народження нового, що являє собою сутність життя» [1].

Стрижневою ідеєю деяких робіт М. Бердяєва є ідея творчості як одкровення людини, як спільно з Богом триваючого творіння. У І. Ільїна творчість – це, перш за все, діяльність, звернена всередину, створення всередині себе «нового буття», заглиблення в «сверхособисте» [4].

Філософ Б. Новіков визначає творчість як активну взаємодію суб'єкта з об'єктом, в процесі якої суб'єкт цілеспрямовано змінює навколишній світ, створює нове, соціально значиме у відповідності з вимогами об'єктивних закономірностей [5, с. 817]. Ряд філософів (П. Алексєєв, О. Панін та ін.) визначають творчість як процес людської діяльності, де створюються якісно нові матеріальні і духовні цінності [5, с. 508]. Виходячи з усіх цих точок зору, далі ми будемо інтерпретувати творчість як цілеспрямовану діяльність, наслідком якої виявляється відкриття (створення, винайдення) чогось нового, раніше невідомого, або активне, що відповідає вимогам часу, опанування вже існуючим багатством культури, що має цінність для людства.

Визначний дослідник творчості М. Бердяєв стверджував: «Людині в позитивному бутті її властива творча психологія. Вона може бути пригніченою чи прихованою, може бути розкрита, але вона екзистенціально властива людині. Творчий інстинкт в людині є безкорисливий інстинкт, в ньому людина забуває себе, виходить із себе. Наукове відкриття, технічний винахід, творчість художня, творчість суспільна можуть бути використані для цілей утилітарних, але сам той, хто творить, є безкорисливим і позбавленим себе. У цьому сутність новаційної творчості» [4, с. 304]. Ми солідаризуємося з точкою зору М. Бердяєва, що людині екзистенціально властива

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

творча психологія, але стверджуємо, що сфера творчості людини не є сферою тільки моральної боротьби людини, що створює нове, боротьби за моральне удосконалення світу, за єдиний ідеал. Це – сфера творчості нових форм буття, нових значень у всіх напрямках розуміння істини, добра, справедливості, тобто тих форм буття, котрі викликаються до дійсності творчою силою людини. Саме у здатності до творчості постає зміст буття новатора (людини, що створює нове) як культурно-історичної особистості.

Головною ознакою в творчості є створення нового, що виводиться з такого атрибуту матерії, як саморозвиток з внутрішньо притаманною йому властивістю новостворення. Під новим у такому випадку розуміється не просто нещодавно створене, а саме створення оригінальної ідеї або унікального матеріального предмета, оригінальних шляхів і методів вирішення наукової проблеми [7]. Але тут треба зауважити, що нове знання, одержане в процесі наукового дослідження, може стати новим для вченого, який зробив те чи інше спостереження або відкриття (безпосередньо новація), і новим для науки, для людства (інновація). Те, що для сучасності є новим і, отже, надбанням творчості, потім стає об'єктом репродукції. Тут є ще один важливий момент: творчість – це створення нового, але не прагнення до новизни як до самодостатньої сутності, яка теж мімікрує під творчість. Іноді, творчість перетворюється на жагу творення нового, як це характеризує А. Камю на «абсурдну радість творення». Історія знає багато прикладів, коли, заради створення нового, знищувалися пам'ятки культури, затоплювалися величезні території, створювалася зброя масового знищення, тощо. Досліджуючи це А. Чаплигін навіть зробив висновок, що «Творчість, жага до новаторства, є одним з джерел виникнення глобальної загрози людству» [7]. Ми не можемо погодитися з такою точкою зору і зазначимо, що справжня творчість протистоїть не тільки рутині, а й антитворчості в самій собі. Новаторська діяльність – це не вигадкування, не надуманість, а відкриття нового елемента істини, докопування до раніше невідомої грані Буття, його властивості, закономірності, структури, функції. Висновок: основними ознаками справжньої творчості, без якої неможливі будь-які новації, є: новизна, поліпшення життя і самообмеження від «поганої креативності».

Саме ідея новизни є відмінним критерієм всякої творчості від будь-якого іншого виду діяльності. Але створювати щось нове можна різними способами: 1) створюючи щось нове, не руйнуючи структуру старого (тобто коли є приріст без втрат старого), 2) творячи щось нове, руйнуючи щось старе (тобто коли є приріст нового поряд з зменшенням старого), 3) руйнуючи щось старе, без творення чогось нового (тобто, коли є тільки результат руйнування, що розглядається як досягнення нового статусу існування чого-небудь, як досягнення кінцевого результату творчості).

Список посилань

1. Бергсон А. Два источника морали и религии. – М., 1994.
2. Бердяев Н.А. О назначении человека. – М., 1993.
3. Бердяев Н.А. Самопознание (опыт философской автобиографии). – М., 1990. – С. 304.
4. Ильин И.А. Сущность и разнообразие русской культуры. Три размышления // Собрание сочинений: В 10 т. Т. 6.
5. История философии: Энциклопедия. – Мн. : Интерпрессервис; Книжный Дом. 2002. – 1376 с.
6. Кант И. Критика чистого разума // Соч. : в 6-ти т. – М., 1964. – Т. 3. – С. 118-541.
7. Філософський енциклопедичний словник. – К. : Абрис, 2002. – 744 с.
8. Шеллинг Ф.В. фон. Философия искусства. – Москва: Мысль, 1966. – 358 с.

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Сучасні реалії суспільного розвитку неспростовно свідчать, що найбільш значних успіхів у своєму розвитку досягли ті країни, які визнали інноваційну діяльність потужним чинником суспільного розвитку, здатним забезпечити перехід на принципово новий рівень. Інноваційний розвиток на основі науково-технічного і технологічного прогресу є невід'ємною складовою задоволення широкого комплексу національних інтересів держави.

Забезпечення сталого розвитку України, залучення її до європейського простору істотною мірою залежить від рівня економічного, політичного й соціального розвитку. Визначальним у цьому відношенні мають стати інноваційні процеси в усіх сферах суспільства, які набули усталеного, незворотнього характеру та формування власної моделі інноваційного розвитку на основі піонерної стратегії інноваційного прориву.

Дієвою є та модель інноваційного суспільного розвитку, яка спирається на вже відомі українські «конкурентні прориви» в економічній, технологічній, військовій, соціальній, гуманітарній сферах і на наявний освітній, науковий і природно-ресурсний потенціал.

Насамперед слід зазначити, що Україна має достатньо високий рівень природно-ресурсної забезпеченості. За кількістю розвіданих запасів марганцевих руд наша країна – друга в світі та перша – серед країн СНД, а запасами вугілля, залізної руди, вторинних каолінів, калійних солей, глинистої сировини вона забезпечена на 100-200 років. До цього слід додати наявність значної кількості родючих ґрунтів, вигідне геополітичне розміщення (країна розташована на перехресті транспортних шляхів Європа-Азія, Північ-Південь) і дешеву кваліфіковану робочу силу [1, с. 74].

Саме тому привабливими для інвесторів залишаються такі сфери діяльності як сільське господарство, енергетика, військово-промисловий комплекс, космічна галузь, деревообробка, переробка побутових і промислових відходів і туризм. У цих сферах Україна має можливість для реалізації перспективних інноваційних проектів

На думку світових експертів та низки українських вчених [2, с. 70-71] Україна має певні досягнення в інноваційному напрямку, зокрема у дослідженнях таких пріоритетних науково-технологічних напрямках, як виробництво високоточної та високотехнологічної військової техніки, нетрадиційна енергетика, «штучний інтелект», наноелектроніка, кріоелектроніка, фізіологія людини, що мають світовий рівень і перспективу для їх комерціалізації. Саме ці, зазначені вище напрямки є складовими інноваційної моделі розвитку України Згідно з даними опрелюдненими агентством Bloomberг Україна входить до 50 найбільш інноваційних країн світу та посідає у цьому рейтингу 42 місце. При цьому слід відзначити, що взагалі агентством Bloomberг було досліджено показники інноваційності понад 200 країн [3, с. 177].

Україна зберігає потужний військовий потенціал, за яким вона займала одне з лідируючих місць у світі як тільки вийшла зі складу СРСР. У теперішній час дані GlobalFirepower (GFP) свідчать, що країна знаходиться на 25-му місці по потенціалу обороноздатності у світі серед 126 країн [4]. Станом на 2013 рік, чисельність Військово-морських сил Збройних сил України становила 14 700 осіб, в їх складі перебувало 22 бойових кораблів та катерів, 11 протичовнових літаків та гелікоптерів, 40 танків, 199 бойових броньованих машин та 54 артилерійських систем калібром більше 100 міліметрів [5].

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

Україна має досить потужний, принаймні для Європи, науково-технологічний інноваційний потенціал, який не реалізований в повній мірі. Технологічна складова є важливою складовою національної моделі інноваційного розвитку особливо у галузі матеріалознавства, генетики, біотехнологій, аерокосмічній галузі і суднобудуванні.

При цьому істотну роль відіграє «кадрове забезпечення» інноваційного розвитку, яке в Україні повністю ще не втрачене. Так, на 1 млн. населення чисельність дослідників у Німеччині – 2831, у Франції – 2659, в Україні – близько 2800. Україна увійшла до числа 30-ти країн, кращих у світі за індексом науково-технічного потенціалу [6, с. 7].

Певною мірою національній моделі інноваційного розвитку сприяє і загальний рівень освіченості громадян в Україні. За індексом рівня освіченості (за даними ООН) Україна, випереджаючи багато країн, у тому числі Великобританію і Німеччину, входить до числа найбільш розвинених країн світу. Так, за даними Світового форуму за 2010 рік Україна у світі за якістю освіти (без початкової) зайняла 13 місце, а за якістю вищої (третинної) освіти, яка має потенційні можливості здійснити підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації спеціалістів за усіма пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки – 8 місце [7].

Перехід на інноваційну модель розвитку суспільства висуває нові вимоги до усіх його ключових структур, інститутів, суб'єктів, напрямів, механізмів та інструментів здійснення інноваційної діяльності у різних сферах суспільного життя України, на різних рівнях суспільного розвитку (глобальному, національному, регіональному, місцевому).

Національна модель інноваційного розвитку, як і державна інноваційна політика, мають бути підпорядковані цілям забезпечення довгострокового інноваційного розвитку всіх сфер життя суспільства.

Шляхами оптимізації національної моделі інноваційного розвитку українського суспільства є: визначення державних пріоритетів інноваційного розвитку (його істотне скорочення); формування нормативно-правової бази у сфері інноваційної діяльності; створення умов для збереження, розвитку і використання вітчизняного науково-технічного та інноваційного потенціалу; сприяння розвитку інноваційної інфраструктури, вітчизняного ринку високих технологій, науково – технологічного підприємництва; удосконалення системи державної підтримки та регулювання інноваційної діяльності; інформаційне забезпечення суб'єктів інноваційної діяльності через формування загальнодержавної системи автоматизованого пошуку, збору, накопичення, аналітичного опрацювання й зберігання, розповсюдження і надання інформації в сфері науково-технологічного та інноваційного розвитку, єдину систему обліку електронних інформаційних ресурсів держави; підготовка професійних, креативно налаштованих кадрів у сфері інноваційної діяльності; широке застосування в усіх сферах життя суспільства інформаційно-комунікаційних технологій; забезпечення взаємодії освіти, науки, виробництва, фінансово-кредитної, політичної, управлінської, соціальної та культурної сфер у розвитку інноваційної діяльності; формування інноваційно-орієнтованої системи освіти; підвищення інноваційної, інформаційної та екологічної культури суспільства.

Головним пріоритетом внутрішньої політики України на шляху будівництва інноваційної моделі розвитку суспільства має стати проведення глибоких інституціональних змін, які захистять право інтелектуальної власності на інновації, будуть сприяти подоланню корупції і утвердженню відповідальності в політиці та бізнесі, підвищать ефективність державного управління, посилять правопорядок у країні.

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

Запропоновані шляхи оптимізації національної моделі інноваційного розвитку для України, які створюють необхідні умови для успішного впровадження результатів інноваційної діяльності у всі сфери життя українського суспільства і сприятимуть інтеграції держави у європейський та світовий інноваційний простір, не є вичерпуваними і можуть стати об'єктом подальших наукових досліджень.

Список посилань

1. Орлова Н.С. Аналіз шляхів підвищення інвестиційної активності в Україні / Н.С. Орлова, А.І. Іващенко // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2013. – № 2 (22). – С. 73-76.
2. Геселева Н.В. механізм модернізації і технологічного розвитку економіки України / Н.В. Геселева // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 11 (125). – С. 64-72.
3. Захаркін О.О. Інноваційна модель розвитку економіки. / О.О. Захаркін // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Серія «Економічні науки». – 2014. – Випуск 5. – Частина 1. – С. 177-179.
4. GlobalFirepower [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp>
5. Щорічник «Біла книга 2013. Збройні сили України» / [Під ред. В.Кравчука]. – К.: Вид-во Міністерства оборони. – 75 с. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mil.gov.ua/content/files/whitebook/WB_2013.pdf.
6. Козловський В.В. Інноваційність – іманентна складова соціально-орієнтованої моделі економічного розвитку України / В.В. Козловський // Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. – 2011. – Випуск 2 (10). – С. 5-11.
7. The World Forum: Growth Competitiveness Index [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://gcr.weforum.org/gcr2010/>.

Аранжій Анна Миколаївна

бакалавр кафедри соціальної філософії та управління ЗНУ

ТРЕНІНГ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ САМО ВИЗНАЧЕНОСТІ У ПРОФОРІЄНТАЦІЙНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ-СИРОТАМИ

В умовах підвищення вимог до якості трудового потенціалу зростає потреба у формуванні у молодого покоління системи цінностей, що пов'язані з свідомим, обдуманим і раціональним вибором майбутньої професії. Питання професійної орієнтації набувають особливого значення, адже правильний вибір професії значною мірою гарантує молоді ефективне використання її сил і знань в інтересах особи і суспільства, і навпаки і людині і суспільству заважають неадекватні очікування молодій людині щодо свого професійного визначення.

Однією з найбільш незахищених і недостатньо підготовлених верств населення до здійснення професійного вибору є діти-сироти. Загалом, сирітство являє собою соціальне явище, що обумовлено наявністю в суспільстві дітей, батьки яких померли, а також дітей, котрі залишилися без піклування батьків у результаті позбавлення останніх батьківських прав або визнання їх в установленому законом порядку недієздатними чи безвісно відсутніми. За показниками Альянсу «Україна без сиріт» 117 000 дітей України живуть в інтернатах, 13 000 з них мають статус дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування. Збільшення у суспільстві кількості такої категорії дітей спричинює виникнення та загострення низки проблем. Однією з таких є професійне самовизначення, що проявляється у майбутньому в негативному показнику зайнятості випускників інтернатних закладів.

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

Розробка тренінгової програми професійної самовизначеності дітей-сиріт потребує ретельного аналізу наукових поглядів таких дослідників як Н.В. Афанасьєва, Л.В. Байбородова, Л.Н. Серебренніков та А.П. Чернявська С.І. Макшаков, С.В. Понікаровська. Адже саме ці дослідники обґрунтували соціальну роботу з дітьми-сиротами та використання тренінгу у формуванні професійної самовизначеності.

За визначенням науковців Л.В. Байбородової, Л. Н. Серебреннікова та А. П. Чернявської «професійне самовизначення» є усвідомленим вибором індивідом його професійної діяльності на основі самооцінки якостей у відповідності з своїми інтересами і потребами та залежить від зовнішніх умов [1, с. 8].

Груповий тренінг – це форма активного навчання, яка дозволяє учасникам сформуванати навички й уміння в побудові продуктивних психологічних та соціальних міжособистісних відносин, аналізувати соціально-психологічні ситуації зі своєї точки зору і позиції партнера, розвивати в собі здібності пізнання і розуміння себе й інших у процесі спілкування [3, с. 156].

Велику роль у професійному самовизначенні відіграють не лише державно-суспільні структури, а і вплив сім'ї. Саме через відсутність такого фактора як виховання в сім'ї та здебільшого досвід взаємодії з негативними образами для наслідування у дітей-сиріт, що виховуються в інтернатних закладах ускладнюють процес професійного вибору. У дитини, яка виховується не в сім'ї відсутня підтримка, опора, а тим паче ця проблема загострюється в підлітковому віці, адже це останній період проживання в інтернатному закладі. Зазвичай, така категорія дітей погано уявляє життя поза закладом в якому проживає і виявляється не готовою до самостійного життя.

Перед підлітком постає необхідність вибору: ким бути та яким бути. Одним із важливих проявів цього вибору є професійне самовизначення. В сучасних умовах перед дитиною-сиротою постають такі перепони для проявлення себе як особистості: економічний фактор, суспільна думка, психологічний стан самої дитини. Тому на сьогоднішній день в українському суспільстві гостро стоїть питання про необхідність розробки загальної концепції та пошуку можливостей для планомірної, систематичної, цілеспрямованої роботи з дітьми-сиротами щодо їх професійної самовизначеності.

Можна виокремити ті соціально-психологічні особливості, які б могли впливати на хід профорієнтаційної роботи та професійного вибору дітей-сиріт. У першу чергу це прихильність, уміння налагоджувати відносини з оточуючими, сформована життєва компетенція. Тому в рамках профорієнтаційної роботи з вихованцями інтернатних закладів соціальному працівнику необхідно докласти максимум зусиль, аби розвинути чи сформуванати ці якості. Порушення соціальної адаптації, педагогічна занедбаність, порушення емоційно-вольової сфери, проблеми спілкування, незадоволена потреба у любові близьких та прихильності, несформованість життєвої компетенції є тими соціально-психологічними особливостями, які визначають завдання та специфіку налагодження взаємовідносин соціального працівника з дітьми-сиротами, що виховуються в закладах інтернатного типу.

Досвід розвинених зарубіжних країн показує, що успішним є використання напрямків, що сприяють рішенню практичних питань професійного самовизначення: система профорієнтації, що дає необхідні знання для орієнтації у світі професій та уміння оцінити власні індивідуальні особливості. Проводячи профорієнтаційну роботу спеціаліст спирається на такі особливості системи профорієнтації: приділення уваги професійного становлення особистості з дитинства, врахування індивідуальних характеристик особистості для виконання того чи іншого виду професійної діяльності (оцінка образу власного «Я»), проведення ситуацій під час яких вихованець може

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

отримати знання про працевлаштування, поінформованість про світ професій, сфери професійної діяльності, вимоги які ставить та чи інша професія до людини. Професійне самовизначення здійснюється впродовж всього професійного життя: особистість постійно рефлексує, переосмислює своє професійне буття і самоутверджується в професії. Деякі з цих напрямків входять в систему профорієнтації таких країнах як Великобританія, Чехія та Швеція. Хоча вони мають відмінність між собою, але все ж зазначені спільні риси чітко простежуються [4, с. 293].

Психологічний тренінг може дати дитині-сироті, що самовизначається, можливість розібратися в світі професій і знайти себе в ньому, усвідомивши свої особливості, здібності та потреби, свої сильні та слабкі сторони. На думку Н. Афанасьєвої [1, с. 2], тренінг виконує функцію помічника в ухваленні рішення про вибір професії і в пошуку шляхів подальшого розвитку учнів.

Основними завданнями тренінгу профорієнтації є:

- активізація роздумів учасника тренінгу про вибір професії;
- отримання дитиною-сиротою знань про професії;
- ознайомлення вихованців з характеристиками різних професій;
- отримання учасником нового досвіду (позитивного і негативного) у вибраній професії, освоєння моделей професійної поведінки;
- створення умов для аналізу та висновків, для самостійного ухвалення рішень;
- отримання зворотного зв'язку про себе як професіонала в ігровій діяльності [1, с. 3].

Тренінгова програма в профорієнтаційній роботі з дітьми-сиротами повинна налічувати п'ять послідовних етапів, які налаштовують на співпрацю тренерів з вихованцями інтернатних закладів:

- 1) підготовча зустріч – відбувається знайомство ведучого тренера з дітьми, налагоджується комунікативний зв'язок;
- 2) самопізнання – відбувається через знайомство та ідентифікацію себе дітьми-сиротами з певною професією, проводяться психодіагностичні методики;
- 3) інструментальна підготовка до працевлаштування;
- 4) знайомство з підприємством, організацією чи установою;
- 5) знайомство з працівниками підприємств.

Таким чином при реалізації профорієнтаційної роботи застосування тренінгу дозволяє дитині-сироті, що опинилася в ситуації вибору, приміряти на себе деякі з професійних ролей, зрозуміти, наскільки вони йому підходять або не підходять і чому, і розвинути ті навички, які необхідні для успішного навчання та самореалізації в майбутній професії.

Тренінгова програма щодо формування професійної самовизначеності у профорієнтаційній роботі з дітьми-сиротами матиме виховний характер, так як через процес виховання у дітей буде формуватися уявлення про світ професій, прослідковуватимуться інтереси та схильності до трудової діяльності, розвиватиметься любов до праці.

Список посилань

1. Афанасьєва Н.В. Профориентационный тренинг для старшеклассников «Твой выбор». – Санкт-Петербург: Речь, 2007.
2. Байбородова Л. В., Серебренников Л. Н., Чернявская А. П. Профориентация и самоопределение детей-сирот: учеб.-метод. пособие / под. ред. Л. В. Байбородовой, М. И. Рожкова. – 2-е изд., перераб. и доп. – Калининград: Изд-во РГУ им. И. Канта, 2010. – 240 с.
3. Макшаков С.И. Психология тренинга. – СПб. : Образование, 1997. – 238 с.

4. Понікаровська С.В. Професійна орієнтація: приклад США і Великобританії // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах 2014 р., вип. 34 (87) С. 293-297.

Бельман Альона Андріївна

бакалавр кафедри соціальної філософії та управління ЗНУ

АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ-СИРИТ У БУДИНКАХ СІМЕЙНОГО ТИПУ

Прогресивні зміни, що відбуваються сьогодні в суспільстві, з одного боку, сприяють саморозкриттю, самовизначенню й самоствердженню людини, з іншого – виявляють дефіцит добра і милосердя. Багато труднощів навколо нас саме через безсердечність та байдужість до всього того, що на даному етапі нас не стосується. Але кожен з нас має право відчувати батьківську любов та родинне тепло. Печально, що є діти, які позбавлені такого, які потребують особливого ставлення з боку чужих, нерідних йому людей – це діти – сироти.

Актуальність проблеми соціального сирітства полягає в тому, що в Україні постійно зростає відсоток дітей-сиріт, позбавлених батьківського піклування. Це є великою проблемою сьогодення, тому що якщо не допомагати таким дітям, то вони почнуть вирішувати свої проблеми самі. В країні підвищиться рівень злочинності і будуть джерелом інфекції. Тобто в суспільстві стане жити небезпечно.

Проблеми сирітства знайшли своє відображення в роботах таких дослідників як: Догалевская А.І., Кравченко А.І., Максимов Є.І., Мельников В.П., Холостова Є.І., Сафонова Т.Я., Павленок П. Д. Капська А та багато інших.

У будь-якій державі, в будь-якому суспільстві завжди були, є і будуть діти, які з якихось причин залишилися без піклування батьків. У цьому випадку турботу про таких дітей бере на себе суспільство і держава.

Визначемо головні поняття:

Діти-сироти – це діти, які не досягли віку повноліття, у яких померли батьки.

Соціальний сирота – це дитина, яка має біологічних батьків, але вони з якихось причин не займаються вихованням дитини і не дбають про нього. Це і діти, батьки яких юридично не позбавлені батьківських прав, але фактично не піклуються про своїх дітей [5].

Соціальне сирітство – це соціальне явище, яке обумовлюється наявністю в суспільстві дітей, які залишилися без піклування батьків внаслідок позбавлення їх батьківських прав, визнання батьків недієздатними, безвісно відсутніми і т.д.

Дитячий будинок сімейного типу – окрема сім'я, що створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, для забезпечення сімейним вихованням та спільного проживання не менше п'яти дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Міжнародний досвід влаштування дітей, які залишилися без батьківського піклування, засвідчує поступову відмову держав, що мають гуманістичне спрямування соціальної політики, від інтернатних форм, орієнтацію на створення та підтримку сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Усиновлення дітей-сиріт та оформлення опіки (піклування) в Україні були і залишаються пріоритетними формами влаштування долі дитини, залишеної без батьківської опіки. Водночас визначення державних пріоритетів сімейного влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, створює передумови розвитку в Україні дещо нових соціальних інститутів: дитячих будинків сімейного типу

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

У дитячому будинку сімейного типу формування особистості дитини відбувається в природних умовах, домінуючу роль виконує вплив батьків-вихователів на світогляд і самоусвідомлення дитини. Сімейне оточення формує у дитини морально-етичні ідеали і смаки, норми поведінки, трудові навички, ціннісні орієнтації, тобто усі ті якості, які формують індивідуальність. На формування особистості вихованця впливають характер стосунків між батьками та між батьками і дітьми, іншими членами родини, ставлення батьків до праці, їх участь у суспільному житті, інтереси, ціннісні орієнтири, загальний культурний рівень тощо.

В Україні створення дитячих будинків сімейного типу розпочалося у 1988 р. На початок 2000 року в Україні функціонував 91 дитячий будинок сімейного типу у 22 областях, АР Крим та м. Севастополі, на початок 2005 року функціонувало 128 таких сімей. Державна підтримка сімейних форм влаштування дітей-сиріт стимулювала суттєвий розвиток цього соціального інституту – станом на 1 листопада 2008 року в Україні діяло 380 дитячих будинків сімейного типу, в яких виховувалося 2483 дитини.

Досвід функціонування дитячих будинків сімейного типу в Україні засвідчує, що їхні соціальні функції як соціального інституту не відрізняються від функціонування звичайної біологічної сім'ї. Водночас, є ряд особливостей, притаманних лише дитячому будинку сімейного типу:

- батьки біологічно не пов'язані з прийомними дітьми;
- батьки-вихователі повинні виконувати обов'язки не тільки вихователів, а й господарів великої родини;
- перед сім'єю постають завдання щодо корекції та компенсації вад розвитку вихованців, відставання та занедбаності здоров'я, а також подолання наслідків психічних травм.

Дитячий будинок сімейного типу – окрема сім'я, що створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, для забезпечення сімейним вихованням та спільного проживання не менше п'яти дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування (Сімейний кодекс України, стаття 256-5). Функціонування дитячих будинків сімейного типу регулюється Положенням про дитячий будинок сімейного типу, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України № 564 від 26 квітня 2002 року.

Метою створення дитячого будинку сімейного типу є забезпечення належних умов для виховання в сімейному оточенні дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Сім'я може отримати статус дитячого будинку сімейного типу лише за умови прийому на виховання п'яти та більше дітей, позбавлених батьківського піклування, що, безперечно, є досить доброю умовою для влаштування у родину більшої кількості осиротілих дітей. Але, згідно із Положенням про дитячий будинок сімейного типу, кількість дітей у сім'ї, як рідних, так і прийомних, не повинна перевищувати десяти осіб, зважаючи на необхідність створення оптимальних умов для їх повноцінного виховання та розвитку. Вихованці перебувають у дитячому будинку сімейного типу до досягнення повноліття, а в разі продовження навчання у професійно-технічному, вищому навчальному закладі I–IV рівнів акредитації – до його закінчення, але не пізніше досягнення ними 23-річного віку.

Список посилань

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка. – К. : Київський міський педагогічний університет Імені Б. Д. Грінченка, 2004.
2. Слюсар Л. Проблема соціального сирітства // Вісник пенсійного фонду України. 2011 № 8.

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

3. Красножон Т.В. Соціальне сирітство в Україні, як соціально – педагогічне явище / Т.В. Красножон // Вісник – Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини. – 2009. – № 3.
4. Дубровська М. Профілактика соціального сирітства // Соціальна робота. – 2006. – № 1. – С. 58-60.
5. Соціальна педагогіка: Курс лекцій / За загальною ред. М.А. Галагузова. – М., «Владос», 2000.

Бочарь Каріна Станіславівна

бакалавр кафедри соціальної філософії та управління ЗНУ

СОЦІАЛЬНА РОБОТА У ПІДГОТОВЦІ МОЛОДІ ДО СВІДОМОГО БАТЬКІВСТВА

Проблема підготовки молоді до свідомого батьківства загострюється з кожним роком все більше. Це спричинено зростанням великої кількості дітей-сиріт, дітей з неблагополучних сімей, різноманітними психічними розладами у молодого покоління та невмінням реалізувати себе у суспільстві.

Згідно зі статистичними даними, в Україні нараховується близько 100,5 тис. дітей – соціальних сиріт; функціонує 488 дитячих будинків сімейного типу, в яких виховуються 3288 дітей, позбавлених батьківського піклування, та дітей-сиріт; 89% неповних сімей із матір'ю одиначкою тощо. Все це загострює проблему готовності молоді до усвідомленого виконання батьківських обов'язків.

Перші роки життя – найбільш значущі у становленні зростаючої особистості. У даний період реалізація основних виховних функцій покладено на сім'ю як систему взаємодії і відносин на основі певних цінностей і норм. Разом з тим, батьки не завжди готові до реалізації виховного потенціалу, не усвідомлюють значущість своїх впливів на формування особистості дитини.

Проблемі підготовки молоді до сімейного життя приділяли увагу як видатні вчені минулого століття Г. Ващенко, Л. Виготський, А. Макаренко, М. Пирогов, С. Русова, В. Сухомлинський, К.Ушинський, так і сучасні вчені М. Алексєєва, Т. Алексєнко, І. Бех, І. Братусь, Т. Говорун та інші. Формуванню усвідомленого батьківства приділялась увага у дослідженнях Л. Буніної, Т. Веретенко, Р. Овчарової.

Метою публікації є визначення сутності усвідомленого батьківства як соціокультурного феномена та ролі соціальної роботи у вирішенні проблеми неусвідомленого батьківства.

За визначенням Р.В. Овчарової, батьківство – це соціально-психологічний феномен, що являє собою сукупність знань, уявлень та переконань стосовно себе у батьківській ролі, які реалізуються у всіх проявах поведінкової складової батьківства. Як надіндивідуальне ціле батьківство включає в себе подружню пару, яка вирішила дати початок новому життю, та саму дитину [2].

Основні проблеми сімейного виховання обумовлені відсутністю батьківського досвіду у більшості сучасних батьків. Більшість сімей вирішують проблеми виховання на рівні інтуїції, в міру власного життєвого досвіду, знань, умінь, вдаючись до допомоги прабатьків або знайомих і т.п. Разом з тим, успішне сімейне виховання передбачає не тільки опіку, а й інтерес до дітей, а його можуть дати тільки підготовлені до виховання і навчання своєї дитини батьки, що володіють певним рівнем педагогічної грамотності.

На сьогоднішній день усвідомлене батьківство передбачає активну життєву позицію разом з веденням здорового способу життя і відповідальним ставленням до

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

власних потреб. Адже, якщо батьки не будуть усвідомлено ставитися до своїх потреб, дитина також не зможе бути уважною по відношенню до своїх бажань.

Особливо важливим щоб в процесі виховання брали участь обоє батьків. Вони повинні розуміти, що їхній стиль життя накладає відбиток на майбутнє їх дитини.

Завданням соціального працівника в цьому контексті є попередження негативних наслідків створення молоддю сім'ї та народження дітей. Це і профілактика небажаної вагітності, що часто призводить до неусвідомленого батьківства, і застереження щодо миттєвих статевих зв'язків. Важливо проводити бесіди з дівчатами та юнаками окремо. Адже гендерні особливості також відіграють вирішальну роль у створенні щасливої сім'ї.

Також соціальні працівники мають проводити такі зустрічі з молоддю з дитячих будинків та інтернатів. Такі особистості виявляються зовсім не підготовленими до створення родини. Причиною цьому є їхня самотність, те, що вони не мають уявлення про образ гарних батьків.

Отже, усвідомлене батьківство включає в себе: активну життєву позицію, постійний саморозвиток, відповідальність за своє життя, здоровий спосіб життя, дбайливе ставлення до сім'ї і до своєї ролі в ній, усвідомлене зачаття і підготовку до нього, здорову вагітність, усвідомлений підхід до фізичного догляду та розвитку дитини – від щеплень, годування до загартовування, плавання, фізичних ігор і частого перебування на свіжому повітрі, активний вплив на простір, в якому живе дитина – екологія, коло спілкування, інформаційне середовище, спілкування всередині сім'ї, традиції, довіра, щирий інтерес батьків і дітей один до одного.

Список посилань

1. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка у схемах і таблицях: Навч. посіб. – К. : Логос, 2003. – 208 с.
2. Методичні матеріали з питань формування усвідомленого батьківства [Текст] / (заг. ред. Г.М. Лактіонової). – К. : Держсоцсужба, Християнський дитячий фонд, 2006. – 96 с.
3. Овчарова Р.В. Психологическое сопровождение родительства. – М. : Изд-во Ин-та психотерапии, 2003. – 319 с.
4. Овчарова, Р.В. Родительство как психологический феномен [Текст]: Учебное пособие. / Р.В. Овчарова. – М. : Московський психолого-соціальний інститут, 2006. – 496 с.
5. Соціолого-педагогічний словник / [за ред. В. В. Радула]. – К. : ЕксОб, 2004. – 304 с.

Звягінцева Ганна Андріївна

бакалавр кафедри соціальної філософії та управління ЗНУ

СОЦІОКУЛЬТУРНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА КРАЩОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ДІТЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Проблема дітей з обмеженими можливостями існувала завжди. За даними 2013 року в Україні кількість дітей з патологіями значно зросла – понад 165 тисяч дітей – інвалідів у віці до 18 років.

Дану тему вивчали такі науковці, як А.Й. Капська, Л.І. Акатова, О.В. Безпалько, Л.Т. Тюпля, І.Б. Іванова, М.П. Лукашевич, І.Т. Мигович та інші [1].

Інвалідність – це обмеження зумовлені психічними, фізіологічними, сенсорними, соціальними, культурними, проблемами, які перешкоджають нормальному функціонуванню у соціумі [4].

Основні проблеми дітей з обмеженими можливостями можна поділити на такі групи:

- матеріальна сфера;

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

- медичне обслуговування;
- психологічна допомога дітям і батькам;
- освіта і професійне навчання;
- працевлаштування батьків та дітей;
- комунікація, хобі;
- підготовка до самостійного життя;
- перешкоди пересуванню

Соціальна реабілітація дитини-інваліда – це система заходів, спрямованих, повернення до активної участі у житті як максимум або як мінімум покращення її фізичного, психологічного та соціального благополуччя. Метою соціальної реабілітації є відновлення соціального статусу дитини, забезпечення процесу адаптації та соціалізації у суспільстві.

Соціальною реабілітацією передбачено:

- 1) оволодіння основними соціальними навичками;
- 2) створення безбар'єрного середовища, тобто пристосування предметів побуту до дитини;
- 3) зменшення чинників, які впливають на емоційний стан;
- 4) соціально-психологічно-педагогічний патронаж родини;
- 5) соціальна, психологічна, педагогічна діагностика та корекція станів дитини.

Тому, головною метою усього персоналу та членів сім'ї, що працюють з дитиною-інвалідом є забезпечення позитивних змін у розвитку її особистості.

Використання соціокультурної реабілітації можливе із поєднання інших видів реабілітації (соціально-побутова, соціально – середовищна і т.д.).

Існують такі методики соціокультурної реабілітації:

1. Арт – терапія – це залучення до мистецтва, де дитина з патологією ознайомлюється з навколишнім середовищем, висловлює свої почуття та потреби через малювання, які необхідні їй для повноцінного життя.

2. Бібліотекотерапія – вплив на психологічний стан дитини, через читання спеціально підібраної літератури. Читання допомога пізнати себе. Навчитися розв'язанню конфліктних ситуацій.

3. Ізотерапія – терапія художньою творчістю, яка спрямована на поліпшення емоційного стану, відновлення порушених функцій, навичок, сприяє розвитку мови, зорового сприйняття, моториці.

4. Музикотерапія передбачає використання різних музикальних заходів спрямованих на психолого – педагогічну та лікувальну корекції.

5. Ігрова терапія використовується для послаблення патологічних психічних станів, активізує, уяву, мислення, рухову та комунікативну діяльність.

6. Казкотерапія це спосіб емоційно – психологічного та педагогічного впливу на формування соціально – моральної особистості.

7. Глинотерапія – робота з пластичними матеріалами, які активізують розвиток інтелекту, розвиток професійних навичок та самооцінки.

8. Гарденотерапія – залучення до роботи з рослинами, передбачає корекцію поведінки та емоційного стану, а також відновлює функції дитини після перенесених нею захворювань.

Таким чином, соціальна реабілітація організовується з метою найбільш повного розвитку у дитини з обмеженими можливостями духовних і фізичних сил шляхом використання її збережених функцій, виникаючих потреб та інтересів, її особистісної активності та створення відповідних внутрішніх та зовнішніх умов, в яких вони можуть найбільш повно проявлятися та розкриватися [5].

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

Основною передумовою успішного вирішення проблем соціальної адаптації та реабілітації дітей інвалідів є державна політика. Через це важливим завданням держави є забезпечення соціальної захищеності інвалідів, створення нею необхідних умов для індивідуального розвитку, реалізації інтелектуального чи творчого потенціалу. Досить ефективним механізмом реалізації державної політики і вирішення проблем інвалідів в Україні стали загальнодержавні та регіональні програми, які об'єднують усі зусилля різних відомств [6].

Державна програма захисту інвалідів:

1. Програмно-методичне забезпечення спеціальними освітніми установами. Мається на увазі розробка змісту спеціальної освіти, соціально-трудова адаптація, психолого-педагогічної реабілітації дітей-інвалідів.

2. Підготовка та підвищення кваліфікації кадрів, котрі працюють з такою категорією дітей. Створюють пакети науково-методичних для спеціалістів і батьків.

3. Створення нових та розвиток діючих Центрів реабілітації дітей з обмеженими можливостями [3].

4. Створення нових освітніх моделей для дітей-інвалідів.

Приклади діяльності соціальних служб: Всеукраїнський центр професійної реабілітації інвалідів, Львівське обласне відділення Українського фонду «Реабілітація інвалідів», Реабілітаційний центр дітей, хворих на ДЦП «ШАНС», центр активної фізичної реабілітації «Відродження – АРС» і т. д.

Список посилань

1. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях: Навчальний посібник. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 134 с.
2. Капська А.Й. Соціальна робота: Навчальний посібник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 328 с.
3. Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2006. – № 2-3. – С. 36.
4. Айшевурд М.М. Полноценная жизнь инвалида. – М. : Педагогика, 1991. – 88 с.
5. Соціальні технології. Актуальні проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць.- випуск 50.- Запоріжжя 2011. – С. 396-403.
7. Авраменко М. Професійна реабілітація як механізм соціальної інтеграції інвалідів // Соціальний захист. – 2005.

Канакі Анастасія Владиславівна
бакалавр кафедри соціології ЗНУ

СУТНІСТЬ СТРАТАГЕМНОГО МИСЛЕННЯ

В Давньому Китаї декілька тисяч років тому були систематизовані стратегії, що застосовувалися в політиці та військовому мистецтві, яке на той час було невід'ємне від політики. Такі стратегії в російській та українській мовах отримали назву «стратагеми». В теперішній час термін «стратагема» може бути використаний в кількох значеннях. В безпосередньо прикладному варіанті він означає військову хитрість або хитрування в політичному, економічному, приватному житті тощо. Стратагеми не просто дають рецепти можливих дій, вони визначають те поле, в якому знаходиться людина, ті моральні та соціальні норми, яким вона слідує або якими нехтує в ім'я досягнення мети. Вони мають єдиний критерій – ефективність дій в боротьбі за владу та ресурси. Призначення стратагеми – дати концентрований рецепт поведінки за тих чи інших обставин, який веде до виграшу непрямим шляхом.

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

Стратагемне мислення, розкриваючи здатність прораховувати ходи в політичній грі, а часом не просто прораховувати, але й запрограмувати їх, виходячи з особливостей ситуації і якостей противника, служить зразком політичної далекоглядності, причому далекоглядності активної. Це актуально як для зовнішньополітичних процесів, так і для політичних практик в середині країни.

Водночас стратагеми не є суто китайським явищем. Опосередковані способи впливу, приховане маніпулювання чужою поведінкою застосовувалися політиками та правителями незалежно одне від одного у всі часи та у всіх народів. Не залишилися в стороні від цього процесу і слов'яни. Але проблема масштабного використання стратагем у політичній практиці в Україні як інструментів досягнення ефективного функціонування політичної системи та досягнення конкурентної переваги є актуальною, і потребує детального розгляду та систематизації. Йдеться про використання всього потенціалу наявних сил та обставин. Мистецтво стратагем передбачає хоч і своєрідний, але по-своєму дуже послідовний та практичний погляд, на речі, що може бути застосований до будь-яких політичних ситуацій, погляд бездоганно розумний.

Підвищення конкурентності, посилення боротьби між основними політичними гравцями привели до впровадження ігрових стратегій та стратагемного підходу у політичних практиках. Наукову проблему, яку необхідно вирішити, є фактичне використання у політичній практиці стратагемного управління та необхідність теоретичного аналізу впровадження цих методів.

Стратагемність слід розуміти як сплав стратегії з умінням розставляти приховані від противника пастки. Стратагемне мислення породжене певним видом людської практики, (певним цілепокладанням і ціннісними орієнтаціями) специфічність його обумовлена специфікою предмета цього мислення – досягнення успіху в протиборстві. Закони, за якими розвивається і діє в соціальній практиці стратагемне мислення, обумовлені спеціалізацією цієї соціальної практики – не пізнання і зміна світу, а тільки його окремої частини – практики протиборства, що включає нав'язування своєї волі іншим суб'єктам діяльності й організації цієї діяльності у відповідності зі своїми пріоритетами. Стратагемне мислення спрямоване на пізнання законів суспільства і законів зміни поведінки соціальних суб'єктів при суворо заданих умовах [1].

Однією з основних сфер політичного життя, де стратагеми є чи найпоширенішими є електоральна. Дуже широке застосування у виборчих процесах знаходять такі поняття, макіавеллізм, стратагеми та стратагемна політика, політичні інтриги, містифікації, психологічні та тайні операції, пропаганда та психологічна війна, політичні ігри та несумлінна реклама (політична та комерційна), дезінформація, оперативні ігри тощо [1]. Стратагеми у виборчих процесах застосовуються як узагальнені тактичні підходи до агітації, як вузькоспеціалізовані стратегії впливу на певну, досить відособлену групу акторів виборчої кампанії. Найбільш часто стратагеми у виборчих кампаніях використовуються стосовно до суперників, спонсорів, влади, міжнародних спостерігачів. У меншій мірі вони застосовні власне до виборців.

Стратагемно обґрунтований стрижень стратегії виборчої кампанії є вкрай необхідним для її успіху. Для формування відповідного стрижня виборчої стратегії необхідно виконати три шари задач: оптимізацію ресурсів, створення ідеального образу і узгодження ідеального образу з реальністю. В алгоритм створення ідеального образу кандидата входять такі невід'ємні компоненти як: конкретизація цілей виборчої кампанії, конкретизація ключових задач виборчої кампанії, оцінка головного опонента, позиціонування та створення іміджу кандидата.

1. Воеводин А.И. Стратегемы – стратегии войны, манипуляции и обмана. – М.: Издательство Эт Сетера Паблшинг, 2004. – 304 с.
2. Зенгер Х. фон. Стратегемы. О китайском искусстве жить и выживать. Знаменитые 36 стратегем за три тысячелетия / Пер. с нем. – М.: Издательская группа «Прогресс», «Культура», 1995. – 384 с.

Кара Аліна Денисівна

бакалавр кафедри соціальної філософії та управління ЗНУ

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ З МАЛОЗАБЕЗПЕЧЕНИМИ СІМ'ЯМИ В УКРАЇНІ

В наш час сім'я має велике значення для стабільності і розвитку всього суспільства. На сьогоднішній день сучасна сім'я переживає складний етап – перехід від традиційної моделі до нової. Нажаль, поряд з традиційними функціями, пов'язаними з народженням та вихованням дитини, з вирішенням повсякденних проблем, сім'я покликана бути надійним психологічним «укриттям», що допомагає людині виживати у важких, схильних до змін умовах сучасного життя. Соціальний працівник своїми навичками й методами роботи допомагає сім'ї вийти із важкого становища [4, с. 214].

Соціальна робота з малозабезпеченими громадянами здійснюється з допомогою індивідуальних і групових форм соціальної роботи. До індивідуальних можна віднести первинний прийом, консультування і т. д. До групових: соціальний патронаж, святкові заходи, присвячені «Дню літньої людини», «Дня інваліда», громадські роботи, організація гарячого харчування, роздача продуктових наборів, промислових товарів першої необхідності [4, с.295].

Найпоширенішою технологією з будь-якої сім'єю є консультування. За допомогою даної технології фахівець із соціальної роботи проводить збір інформації про причини, які призвели до малозабезпеченості клієнта, розповідає громадянину про види державної соціальної допомоги, перераховує і пояснює вимоги до оформлення документів, необхідних для отримання соціальних послуг [4, с. 297].

Надання соціальної допомоги сім'ї. Ґрунтується на видах і формах соціальної допомоги, мета яких – зберігання сім'ї як соціального інституту в цілому та кожної конкретної сім'ї, що потребує підтримки. Соціальна допомога сім'ї тут може бути екстреною, терміною, тобто спрямована на виживання сім'ї (екстрена допомога, термінова допомога, негайне видалення із сім'ї дітей, що знаходяться в небезпеці або залишилися без піклування батьків), дії на підтримку стабільності сім'ї, на соціальний розвиток сім'ї та її членів [2, с. 125].

В Україні передбачено дві моделі забезпечення сімейними допомогоюми. Перша – це призначення і виплата грошових допомог у рамках загальнообов'язкового державного соціального страхування, фінансування здійснюється з відповідного фонду; друга – забезпечення інших осіб у рамках державної допомоги, забезпечується з державного бюджету шляхом надання субвенцій місцевим органам [3, с. 158].

Основний зміст соціальної роботи з сім'єю складають забезпечення сім'ї різними видами соціального обслуговування (соціальної допомоги та соціальних послуг), реабілітаційна та профілактична робота, соціальний супровід окремих категорій сімей та соціальне інспектування неблагополучних сімей [2, с.147].

Соціальне обслуговування сім'ї реалізується через надання сім'ї різноманітних виплат, гарантованих державою в законодавчому порядку; надання малозабезпеченим сім'ям різних видів матеріальної підтримки (одяг, медикаменти, харчування, санаторні

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

путівки, оздоровлення членів сім'ї тощо); психологічна підтримка сім'ї в складних життєвих ситуаціях; надання різноманітних консультативних послуг сім'ї; створення мережі організацій для надання культурно-освітніх і фізично-оздоровчих послуг членам сім'ї, забезпечення її змістовного дозвілля (центри дозвілля, навчальні курси, клуби та гуртки за інтересами, школи молодой сім'ї тощо).

Особливою формою соціального обслуговування на дому, є соціальний патронаж, який передбачає відвідування клієнтів з діагностичними, соціально-реабілітаційними цілями. Дана форма соціальної роботи розкриває ресурси малозабезпеченого громадянина, що сприяють виходу з важкої життєвої ситуації. При наданні соціальної допомоги малозабезпеченим громадянам використовується первинний і плановий соціальний патронаж.

Первинний соціальний патронаж здійснюється для виявлення, постановки на облік та надання екстреної допомоги клієнту.

Плановий соціальний патронаж дозволяє виявити можливі зміни, які відбулися в малозабезпеченого громадянина з часу останнього відвідування.

Соціальний патронаж малозабезпечених клієнтів включає наступні етапи: підготовчий, основний, заключний [5, с. 289].

Підготовчий етап передбачає планування відвідування сім'ї клієнта на дому (домовленість із ним про час та дату візиту), визначення мети проведення патронажу, вибір методів соціальної діагностики. Фахівець із соціальної роботи заздалегідь розробляє сценарій проведення інтерв'ю з людиною, що потрапили у важку життєву ситуацію, включає питання, які характеризують соціально-економічне становище, психологічний клімат сім'ї.

Основний етап соціального патронажу – відвідування клієнта на дому, проведення соціальної діагностики (фіксувати необхідну інформацію фахівець може в зошиті соціального патронажу, де зазначаються прізвище, ім'я, по батькові клієнта, адреса, житлово-побутові умови сім'ї, наявність умов для відпочинку, харчування, організації його дозвілля) надання консультативної допомоги, соціальних послуг.

Заключний етап – підведення підсумків соціального патронажу, який включає аналіз результатів соціальної діагностики, розроблення рекомендацій спеціалістом по виходу малозабезпеченого громадянина з важкої життєвої ситуації, надання йому екстреної допомоги [5, с. 300].

Фахівець із соціальної роботи оформляє результати соціального патронажу у вигляді акта обстеження житлово-побутових умов, у разі первинного соціального патронажу заповнюється соціальна картка клієнта.

Соціальний супровід сім'ї - це робота соціального працівника з сім'єю, яка спрямована на підтримку сім'ї в різних видах її життєдіяльності, формування здатності сім'ї самотужки долати свої труднощі, надання допомоги сім'ї з метою розв'язання різних проблем [1, с. 13].

Тривалість соціального супроводу окремої сім'ї залежить від гостроти проблем, які існують у сім'ї, рівня розвитку адаптаційного потенціалу членів сім'ї, ступеня функціональної спроможності сім'ї щодо самостійного подолання труднощів, рівня розвитку зв'язків сім'ї з мікро- та макросередовищем [1, с. 15].

Соціальне інспектування – це складова соціального супроводу, метою якого є контроль соціального працівника за реалізацією в сім'ї прав її членів, виявленням випадків їх порушення та умов, що цьому сприяють.

Таким чином, соціальна робота з малозабезпеченими громадянами країни відбувається шляхом застосування індивідуальних та групових форм. Первинний прийом клієнтів, як індивідуальна взаємодія фахівця і клієнта дозволяє визначити

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

ступінь малозабезпеченості людини або його сім'ї і визначити стратегію надання йому допомоги. Соціальний патронаж відноситься до групових форм соціальної роботи з малозабезпеченим громадянином, в результаті його проведення фахівець отримує інформацію про організації побуту клієнта, періодичності його живлення, зайнятості тощо. В цілях профілактики, даної категорії, використовуються і багато інші форми соціальної роботи, які сприяють збільшенню їх доходів.

Список посилань

1. Албул І.В. Соціально-педагогічна робота з сім'єю як напрям сімейної соціальної політики / І. В. Албул // Актуальні проблеми соціальної роботи : [колективна монографія] / За ред. Н. М. Коляди. – Умань : ФОП Жовтий, 2014. – С. 12–16.
2. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. В. Безпалько. — К. : Центр учбової літератури, 2009. – 208 с.
3. Болотіна Н. Б. Право соціального забезпечення. Становлення і розвиток в Україні : Навч. посібник / Н.Б. Болотіна. – К. : Знання, 2005. – 381 с.
4. Социальная работа с различными группами населения : Учебное пособие / [коллектив авторов] под ред. Н. Ф. Басова. – М. : КНОРУС, 2012. – 528 с.
5. Шахрай В. М. Технології соціальної роботи: навч. посібник для студ. вузів / В. М. Шахрай . – Київ : Центр навчальної літ., 2006. – 463 с.

Кішикова Тетяна Миколаївна
бакалавр кафедри соціології ЗНУ

ТРАНСФОРМАЦІЯ СТАТУСНО-РОЛЬОВИХ ПОЗИЦІЙ СУЧАСНОЇ СІМ'Ї В УКРАЇНІ

Сім'я є одним із найголовніших соціальних інститутів у всіх суспільствах. Вона відіграє особливу роль у всій історії розвитку людського суспільства. Також вона виступає як головний агент первинної соціалізації особистості.

Основною зміною в сімейно-шлюбних відносинах початку ХХ століття є встановлення рівності статей, їх рівноцінність для суспільства. Патріархально-традиційний образ сімейного життя поступово замінюється на егалітарний. Характерними для нього є рівноправність подружжя, свідоме регулювання дітонародження, посилення ролі міжособистісного спілкування і прагнення до відокремлення дорослих дітей від батьків.

Процес трансформації шлюбу і сім'ї вивчається багатьма вченими на різних рівнях. Класичні дослідження трансформації шлюбу і сім'ї належать Л. Моргану, Ф. Енгельсу, М. Ковалевському, Б. Маліновському, П. Сорокіну.

В Україні демографічні проблеми сім'ї, питання, що пов'язані із репродуктивною поведінкою подружжя, вивчають Л. Аза, М. Боришевський, Л. Бучинська, С. Вакуленко, С. Войтович, І. Дьоміна, Г. Ковтун, С. Оксамитна, Б. Татенко, Ю. Якубова та інші.

Проблематикою трансформації подружніх ролей займалися Т. Буленко, К. Вітакер, Н. Ляшенко, В. Сатир, Т. Яблонська та інші.

Дослідження трансформації статусно-рольових позицій в сім'ї є актуальним і в наш час, оскільки воно відкриває можливості для здолання нинішньої кризи в розвитку сім'ї та шлюбу, вчасної нейтралізації рольових конфліктів, які виникають внаслідок трансформації сімейних стосунків і призводять до структурної деформації сім'ї.

Мета даної роботи – визначити особливості трансформації статусно-рольових позицій сучасної сім'ї в Україні.

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

В Україні спостерігається дуже швидкий перехід від архаїчних стереотипів сім'ї до сучасної моделі.

Традиційні ролі, коли жінка вела домашнє господарство, виховувала дітей, а чоловік був господарем, власником майна і забезпечував економічну самостійність сім'ї, змінилися. З часом змінилося становище чоловіків, жінок і дітей, з'явилися нові можливості самореалізації особи в родинному, професійному та особистому житті.

У розвитку інституту сім'ї з'явилися нові тенденції. Фундаментом цих змін є радикальні зрушення в ролевих і статусних позиціях чоловіка і жінки.

Однією з найважливіших тенденцій розвитку сім'ї є злам гендерних стереотипів.

Жінка вийшла за рамки своєї традиційної ролевої родинної функції, стала працювати поза домом, здобувати освіту, професійну кваліфікацію, не тільки працювати, а й створювати власні підприємства. Таким чином, для сучасної жінки праця з вимушеної необхідності перетворюється на цінність. Перед жінкою відкривається широкий вибір можливостей, з'являється альтернатива безкоштовній домашній праці, яка дозволяє змінити життєві стереотипи, що склалися століттями. Жінка стає більш незалежною від чоловіка матеріально, займаючи високі позиції в соціальній і професійній ієрархіях. При цьому, оскільки соціальні традиції нашого суспільства не сприяють тому, аби чоловік активно брав участь у процесі виховання дітей, сьогодні жінка починає самостійно приймати рішення про те, мати чи не мати дітей, і якщо мати, то коли і в якій кількості [1].

Одночасно зі змінами становища жінки в суспільстві чоловік остаточно втрачає безперечні права бути єдиним годувальником сім'ї та організатором життя в домогосподарстві [1], тобто відбувається перехід до біархальної сім'ї.

У більшості сучасних сімей працюють і чоловік, і дружина, тоді як діти та домашні справи вимагають уваги, а професійна діяльність – великих зусиль. Особливі проблеми виникають в сім'ях, де обидва члени подружжя працюють, орієнтуючись на просування в професійній діяльності (так звані двохкар'єрні шлюби). У сім'ях, де рівень матеріальної забезпеченості завдяки роботі чоловіка досить висока, професійна діяльність дружин, частіше за все, викликає негативне відношення з боку чоловіків. В результаті, привід для конфліктів – розподіл гендерних ролей.

Мікросоціальні зрушення у сім'ї можна розглядати як причини майбутніх суспільних трансформацій. Таким чином, трансформації статусно-ролевої структури виявляються основою для побудови пошукової моделі сім'ї, для прогнозування її майбутнього стану, попередження небажаних наслідків.

Список посилань

1. Гавров С. Н. Историческое изменение институтов семьи и брака: учеб. пособие //Моск. гос. ун-т дизайна и технологий, 2009. – 81 с. [Электронный ресурс] /С. Н. Гавров – Режим доступа: <http://filosofia.ru/76532>.
2. Рубан О.В. Гендерні ролі в Україні: зміна світоглядних стереотипів та вища освіта//Матеріали Четвертої міжнародної науково – практичної конференції «Жінка в науці та освіті: минуле, сучасність, майбутнє», присвяченої 130-річчю вищої освіти жінок в Україні, Україна, Київ, 6-8 листопада 2008 р.
3. Танчин І. З. Соціологія: навч. посібник / І. З. Танчин. – 3-е вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2008. – 351 с.

РОЗПОДІЛ ПРАЦІ ЯК ФАКТОР ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДСИСТЕМИ СУСПІЛЬСТВА

Актуальність даної роботи полягає у тому, що ще давньосхідна цивілізація заклала основи системи поділу праці на розумову та фізичну. Згодом, з розвитком суспільства, відбувається спеціалізація праці. Ця проблематика існує у відкритому вигляді від давнини і до сьогодення. У сучасному світі і в Україні, зокрема, ми бачимо поділ праці у всіх сферах життєдіяльності людини: економічній, політичній, соціальній, культурній. Це призводить до диференціації усього, що оточує сучасну людину. Усі люди у процесі соціалізації включаються у цю систему поділу і оминати її не можливо.

Наукова розробленість проблематики. Герберт Спенсер у роботі «Досліди наукові, політичні та філософські» вказував на вплив активного матеріального прогресу на розумний розподіл праці. Чарльз Беббідж в своїй праці «Економіка машин і мануфактур» підкреслював, що особливу важливість має спеціалізація і вона призводить до збільшення прибутку. Вміння при виконанні процесів, пов'язаних з спеціалізацією, повинні зростати. Еміль Дюркгейм у праці «Про поділ суспільної праці» показав яку роль займає розподіл праці у підтриманні рівноваги суспільства. Він також вказує на солідарність, яка становиться міцнішою у процесі розподілу праці. Фредерік Тейлор сформував систему підготовки виробничого процесу, яка включала в себе раціональний поділ праці між людьми та машинами. Також поділ праці розглядав Карл Маркс у роботі «Відчужена праця», вказуючи на вплив поділу праці на відчуження людей від роботи. Адам Сміт у роботі «Багатство народів» велику увагу приділяв спеціалізації, як процесу поділу праці.

Мета роботи: показати сучасне значення впливу розподілу праці на диференціацію професійної підсистеми суспільства.

Сучасний розподіл праці складається з декількох складових.

Перша складова включає у себе зовнішню та внутрішню диференціацію. Зовнішня диференціація проявляється у розподілі праці на розумову та фізичну. Фізична праця буде існувати багато часу, а можливо і завжди. Людей, які займаються фізичною працею, можна диференціювати на:

- тих, хто не має змоги отримати відповідну освіту;
- тих, хто не бачить сенсу у розумовій праці;
- тих, кого влаштовує положення, яке вони займають у поділі праці.

Друга складова включає у себе розподіл праці за спеціалізацією. Спеціалізація дає змогу включити у розподіл людський фактор, який проявляється у власному виборі, бажанні і інтересі до певного виду діяльності. Спеціалізація не тільки дозволяє зрозуміти свій сенс життя, але і покращити якість зробленої праці.

Третя складова диференціації – це управлінська та виконавча. Якщо робити порівняльний аналіз із першою складовою, то у більшості випадків саме фізична праця виступає виконавчою, а управлінська – інтелектуальною. Розподіл на управлінську та виконавчу підсистеми управління дозволяє підтримувати професійну структуру суспільства у певному балансі. Управління завжди буде існувати, тому що людина від природи має егоїстичний характер і жадає влади над іншими людьми.

Четверта складова включає у себе розподіл праці за сферами: культурна, соціальна, політична та економічна. Тут можна співвіднести професійну реалізацію у певній сфері зі спеціалізацією. Тому що певна сфера потребує спеціальностей зі своїми специфічними професійними навиками і компетенцією.

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

Роблячи висновок, можна сказати, що проблематика розподілу праці у суспільстві існує і буде існувати, поки існує людство. Серед основних диференційних складових професійної підструктури можна виділити: розподіл праці на фізичну і розумову, управлінську і виконавчу, розподіл за сферою діяльності та за спеціалізацією.

Анастасія Левченко

бакалавр кафедри політології ЗНУ

ТЕХНОЛОГІЇ ЕЛЕКТРОННОГО ГОЛОСУВАННЯ

Кожна країна вільна у виборі конкретних параметрів своєї виборчої системи, обумовлених її історією, традиціями, еволюцією суспільно-політичних інститутів. До жодного сучасної держави не може бути застосований будь-який один «універсальний шаблон» демократії.

Національні особливості електоральних моделей можна вважати діючими, якщо вони забезпечують реальний розрахунок волі виборців і реалізацію виборчих прав громадян. Діапазон можливих електоральних моделей і конкретних виборчих процедур дуже широкий і відображає різновид шляхів демократичного розвитку, пройдених державами.

За допомогою виборів народ визначає своїх представників і наділяє їх мандатом на здійснення їх суверенних прав. Тим самим реалізується одне з найважливіших прав людини і громадянина. Загальна декларація прав людини (1948) встановила: «Воля народу повинна бути основою влади уряду; ця воля повинна виявлятися у періодичних і нефальсифікованих виборах, які повинні провадитись при загальному і рівному виборчому праві шляхом таємного голосування або ж шляхом інших рівнозначних форм, що забезпечують свободу голосування» [1].

Нові технології істотно змінюють характер і архітектуру політичної комунікації. Значно збільшені темпи розвитку українського суспільства, перш за все, пов'язані з виникненням широкого спектра його структур, видозміна функціонування громадських організацій (виникнення мережевих спільнот і організацій, Інтернет-парламентів і Інтернет-партій), підводить до неминучості застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій як інструменту ефективного взаємодії держави і суспільства.

Основною тенденцією розвитку виборчого процесу в сучасному світі стало його насичення автоматизованими електронними засобами голосування. Одним з перспективних напрямків використання сучасних інформаційних технологій є розвиток електронного голосування виборців.

Відзначимо, що у електронних виборів чимало переваг перед традиційними. Незважаючи на те, що розробляти схему електронного голосування і виробляти засоби електронного голосування досить дорого, фактично електронні вибори економічно вигідні в зв'язку з тим, що витрати на них, як правило, одноразові. З огляду на зазначений аспект, можна констатувати, що виборці можуть більше брати участь в управлінні справами держави, чинити більший вплив на державну політику. Іншим значущим аргументом на користь застосування сучасних технологій голосування на виборах є мобільність.

Далі наведемо перелік країн за типами використовуваних систем електронного голосування у виборчій практиці [2]:

1. Системи оптичного сканування, автоматично зчитують інформацію з паперового бюлетеня (аналоги російського КОВБ – комплекс обробки виборчих

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

бюлетенів): Великобританія (DRS, INDRA), Венесуела (Smartmatic), Філіппіни (Smartmatic).

2. Системи прямого запису через сенсорний екран (аналоги російського КЕГ – комплексу для електронного голосування): Колумбія (Smartmatic), Венесуела (INDRA), Великобританія (INDRA), Португалія (INDRA), Словенія (INDRA), Іспанія (INDRA), Бразилія (Diebold), США (Diebold).

3. Системи прямого запису через кнопочний термінал: Ірландія (Nedap), Німеччина (Nedap), Нідерланди (Nedap), Індія (Electronics Corporation of India Limited), Кенія (Electronics Corporation of India Limited).

4. Системи дистанційного електронного голосування: Нідерланди, Швейцарія, Великобританія, Франція, Данія, Іспанія, Норвегія, Болгарія, Естонія, Португалія, Молдова, Канада, США, Австралія (системи різних виробників).

Використання при голосуванні систем віддаленого доступу робить факт голосування незалежним від місця перебування виборця. Таким чином, використання Інтернету дозволяє залучити до виборчого процесу громадян, які в силу тих чи інших причин не можуть брати безпосередньої участі у виборах.

Разом з тим світовий досвід показує, що для впровадження і ефективного використання електронного голосування потрібна довга і злагоджена робота держави, політичних і громадських організацій, експертного співтовариства щодо подолання технічних, організаційних і правових проблем, що виникають на шляху впровадження даної системи.

До теперішнього часу багато країн активно розробляють національні проекти електронного голосування виборців, у тому числі інтернет голосування.

Список посилань

1. Выборы пошли к избирателю [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.cikrf.ru/gas/smi/feb2009/st_08.html.
2. Зарубежный опыт использования системы электронного голосования [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://allvoices.ru/jelektronnye-vybory/zarubezhnyj-opyt-ispolzovaniya-sistemy-jelektronного-golosovaniya.html>.

Міненко Яна

спеціаліст психології ЗНУ

СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА ТА ПРОФІЛАКТИКА МОЛОДІ З ЧИСЛА КОЛИШНІХ СІРИТ

У випускників інтернатних закладів виникають проблеми через відсутність житла, постійного місця роботи, а також труднощі із створенням власної сім'ї. Діти молодих одиноких матерів – колишніх випускниць закладів – виховуються у тих самих закладах, в яких перебували їх матері.

В основу функціонування системи закладів покладено віковий принцип. Це означає, що до досягнення повноліття дитина перебуває в двох-трьох закладах – будинок дитини, дитячий будинок, інтернатний заклад, пристосовуючись кожного разу до нового середовища, педагогічного та дитячого колективу, що спричиняє їх психологічне травмування і ускладнює в подальшому соціальну адаптацію [3, с. 14].

Діяльність центрів соціальних служб молоді передбачає виконання низки завдань: надання соціально-медичної, психолого-педагогічної, правової, інформаційної, матеріальної та інших видів соціальної допомоги; розробка та здійснення системи заходів щодо створення умов, необхідних для життєдіяльності різних категорій дітей та молоді: здійснення соціально-профілактичної роботи серед дітей та молоді,

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

застосування комплексних заходів, спрямованих на подолання негативних явищ в молодіжному середовищі: розробка та впровадження реабілітаційних програм, змістом яких є відновлення соціальних функцій, морального, психічного і фізичного стану дітей та молоді, пристосування їх до соціальних та сімейних умов життєдіяльності: допомога дітям та молоді, які зазнали від інших жорстокості та насильства чи потрапили в екстремальні ситуації; сприяння дитячим молодіжним організаціям у становленні та розвитку, участі в суспільній діяльності: здійснення міжнародного співробітництва, вивчення і поширення міжнародного досвіду соціальної роботи з молоддю: співпраця з центральними та місцевими органами виконавчої влади: органами місцевого самоврядування, установами та організаціями незалежно від форм власності і підпорядкування, громадськими організаціями, фізичними особами у вирішенні питань соціальної підтримки дітей та молоді [1, с. 55].

Напрямки соціальної допомоги молоді: підтримка життєвого рівня дітей і молоді; надання державної допомоги, пілг, інших видів соціальної підтримки малозабезпеченій молоді, молодій сім'ї, сім'ї, яка виховує дитину-інваліда, в тому числі тим, хто опікує сироту; матеріальне забезпечення у разі тимчасової або постійної втрати працездатності; реалізація заходів діючої системи соціального забезпечення; створення умов для розвитку творчого потенціалу особистості, державної підтримки інтелектуальної еліти та обдарованих дітей і молоді; захист прав працездатної молоді у галузі праці в умовах різних форм власності [4, с. 31].

Державні соціальні стандарти для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, встановлюються незалежно від того, де така дитина перебуває на утриманні та вихованні, на рівні, не меншому за встановлений прожитковий мінімум для осіб відповідного віку. Державні соціальні стандарти і нормативи встановлюються щодо:

- мінімального матеріального забезпечення, витрат на харчування, одяг та взуття;
- житлового забезпечення на рівні, не нижчому за встановлені у Житловому кодексі;
- житлового забезпечення таких дітей після завершення їх виховання в різних формах влаштування після досягнення ними 18-річного віку, якщо вони не мають свого житла відповідно до житлових нормативів або мають житло з характеристиками, нижчими за встановлені житлові нормативи;
- мінімального стандарту щодо забезпечення гарантованого першого робочого місця, яке не може бути змінено за бажанням роботодавця протягом трьох років з моменту початку такої роботи, а в разі неможливості надання такого робочого місця – встановлення грошової компенсації на цей період, яка виплачується особі з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів;
- мінімального стандарту разової державної фінансової допомоги при закінченні такими дітьми виховного, навчального закладу чи при закінченні перебування таких дітей у різних формах влаштування після досягнення ними 18-річного віку;
- мінімального стандарту щомісячного утримання таких дітей та осіб із їх числа за умови навчання їх у вищих навчальних закладах до досягнення ними 23-річного віку або до закінчення відповідних навчальних закладів;
- мінімального стандарту медичного обслуговування;
- мінімального стандарту забезпечення таких дітей іграшками, що сприяють розвитку, спортивним інвентарем, газетами і журналами відповідно дитячого, юнацького, загальнопізнавального та виховного спрямування;

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

- мінімального стандарту забезпечення дитини до надання їй статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування;
- мінімального стандарту грошового забезпечення батьків-вихователів, прийомних батьків [2, с. 55].

Право на повне державне забезпечення в навчальних закладах мають діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, віком до вісімнадцяти років та особи з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, при продовженні навчання до 23 років або до закінчення відповідних навчальних закладів.

Особам із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які навчаються, крім повного державного забезпечення виплачується стипендія в розмірі, який на 50 відсотків перевищує розмір стипендії у відповідному навчальному закладі, а також виплачується 100 відсотків заробітної плати, яка нарахована в період виробничого навчання та виробничої практики [5, с. 70].

Особам із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які навчаються, до завершення навчання виплачується щорічна допомога для придбання навчальної літератури в розмірі трьох місячних стипендій. Виплата зазначеної допомоги здійснюється протягом 30 днів після початку навчального року за рахунок коштів, що передбачаються для навчальних закладів у відповідних бюджетах.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можна прийти до висновку, що держава на регіональному рівні робить правильні кроки в напрямку соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Список посилань

1. Абульханова-Славская К.А. Стратегия жизни – М. : Мысль, 1991. – 158 с.
2. Астоянц М.С. Дети-сироты: анализ жизненных практик в условиях интернатного учреждения // Социс. – 2006. – № 3. – С. 54-63.
3. Бондаревская Е.В. Личностно-ориентированный подход как технология модернизации образования // Методист. – 2003. – № 2. – С. 12-21.
4. Гиллиган К. Иным голосом. Перевод О.В. Артемьевой // Феменизм и гендерные исследования / Хрестоматия. Под общ. ред. В.И. Успенской, Тверь, 1999. – 151 с.
5. Дементьева И.В. Дети, нуждающиеся в государственной помощи и поддержке // Социальная педагогика. – 2003. – № 3. – С. 69-73.

Синичич Олександра Олексіївна
магістрант кафедри соціології ЗНУ

SOCIAL MEDIA MARKETING ЯК ФАКТОР УСПІШНОГО ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ МОЛОДІ

Молодь формує особливий спектр ринку праці, який суттєво відрізняється від інших своїми особливостями. З одного боку, дана соціально-вікова категорія характеризується досить високою мобільністю, з іншого – молоді не вистачає досвіду, щоб представляти ефективну конкуренцію на ринку праці. Саме тому, останнім часом, велика кількість представників даної категорії нехтує офіційною формою працевлаштування та намагається сформувані власний фінансовий капітал із популярних, останнім часом, Інтернет-технологій. Приділяючи вивченню останньому не достатньо уваги, більшість із них займаються «власним веденням Інтернет-бізнесу» на аматорському рівні.

Завдяки високому рівню розвитку Інтернет-технологій останнім часом та маркетингу в даній сфері з'являється зовсім новий, нерозвинений на теренах

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

медіапростору української держави, процес залучення уваги до бренду або продукту через соціальні платформи, що отримало назву Social Media Marketing (SMM).

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що SMM як нова, поступово набираюча оберти технологія просування товарів чи послуг через соціальні медіа являється, по суті, повноцінним напрямком маркетингу та складає вагому конкуренцію за робочі місця на національному ринку праці.

Метою виступає вивчення Social Media Marketing як ефективного фактору працевлаштування молоді в Україні.

Перші соціальні мережі з'явилися на початку XXI століття. Першочергове їх призначення – можливість спілкування та підтримка соціального зв'язку на відстані за допомогою онлайн-режиму. Проте використання їх як можливого засобу заробітку та ведення бізнесу почали використовувати нещодавно. У соціальних мереж є цілий ряд переваг як перед іншими інструментами онлайн-маркетингу (пошуковою оптимізацією, контекстною і банерною рекламою), так і перед традиційними рекламними інструментами (телевізійною і зовнішньою рекламою, BTL, product placement) [3, с. 36].

Користувачі соціальних мереж схильні поділитися цікавою їм інформацією зі своїм оточенням. І в соціальних медіа цей фактор виражений як ні в якому іншому середовищі. При вірному підході дана особливість може бути використана для максимально широкого розповсюдження інформації [3, с. 36].

Ключовою перевагою соціальних мереж є максимальні можливості для таргетингу аудиторії (тобто фокусування рекламної кампанії на конкретний сегмент цільової аудиторії) [3, с. 38], що є досить складним, а іноді практично неможливим застосовуючи традиційні рекламні інструменти.

Сучасна людина перевантажена рекламою. Вона «валиться» на неї з усіх сторін: телевізора, сторінок друкованих ЗМІ, білбордів і постерів, у транспорті. Інтернет – одне з найбільш агресивних середовищ з точки зору реклами. В результаті, з часом мозок людини виробляє спеціальні антирекламні фільтри. У медійної інтернет-реклами є навіть термін «банерна сліпота»: це коли людина заходить на сайт, і її мозок блокує сприйняття деяких ділянок сторінки, тому що там зазвичай розміщуються банери. Як правило, все це позначається на ефективності реклами. У випадку з соціальними мережами антирекламні фільтри не включаються. SMM не використовує рекламний формат. Основний механізм взаємодії – це спілкування на актуальні для користувача теми та поширення цікавого для нього контенту [3, с. 39].

Взривний ріст соціальних мереж змінив саму роль маркетингу, що змушує перекваліфікуватися із мовників в агрегатори. Роль перших зводилася до того, щоб розповсюджувати рекламні та маркетингові повідомлення, а других – складати та систематизувати контент, створювати умови для співробітництва, формувати співтовариства споживачів та активно приймати участь у їх дискусіях [1, с. 38]. Одними з перших, хто усвідомили потенціал соціальних мереж та почали активно використовувати їх для просування свого бізнесу були представники крупного бізнесу. Проте останнім часом, даний інструмент розвитку власного бізнесу почали використовувати і представники середнього, малого та інтернет-бізнесу, в яких активно задіяна молодь. Проте не всі її представники прагнуть або бажають розпочинати власну справу, адже це потребує значних соціальних, інтелектуальних та фінансових капіталовкладень. Крім того, значного збитку сучасний ринок праці отримує від економічних, політичних та воєнних нестабільностей в країні. У зв'язку із цим, спостерігається підвищення рівня безробіття, особливо серед молоді.

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

Дані Міжнародної організації праці свідчать, що проблема зайнятості та працевлаштування молоді набула глобальних масштабів. Україна – не виняток у цьому, а соціально-економічні проблеми регіонів носять загрозливий характер і впливають на розвиток трудового потенціалу держави. Фінансово-економічна криза різко стиснула для молодих людей перспективи на ринку праці. Багато хто з них змушені перебувати в стані довготривалого безробіття з самого початку трудової діяльності [2].

Соціальні мережі, на сьогоднішній момент, виступають ефективною платформою рекламної справи. За допомогою їх суб'єкт трудової діяльності може знайти не тільки працівника чи роботодавця, але й тисячі вже готових потенційних клієнтів. Тобто, за допомогою соціальних медіа індивід може створювати інтернет-простір власного бізнесу, в тому числі його соціальне наповнення, а також позиціонувати себе як об'єкт успішної трудової діяльності. Крім того, Social Media Marketing має багатоаспектний та широкопрофільний формат. Тобто, професіонали різних спеціальностей можуть працювати в SMM-просторі: соціологи, журналісти, спеціалісти із реклами та PR, маркетологи, дизайнери, веб-дизайнери, IT-спеціалісти та інші.

Отже, Social Media Marketing являється новою та перспективною сферою розвитку в маркетингової справи, оскільки безпосередньо пов'язаний із медіа простором, що з середини ХХ століття з кожним роком набирає обертів. SMM поєднує в себе декілька напрямів, що дозволяє залучити до нього спеціалістів декількох сфер одночасно.

Молодь є могутнім ресурсом інтелектуальної та творчої активності. Підтримка молоді в процесі успішного працевлаштування – це стратегічні інвестиції в загальному розвитку держави. Для вдалого та ефективного функціонування даного механізму варто залучати нові види діяльності, що дозволять вирішити проблему із працевлаштуванням молодих спеціалістів. Social Media Marketing виступає вдалим інструментом, що дозволяє в повній мірі вибудувати перспективи власного бізнесу та реалізувати власні амбіції.

Список посилань

1. Вебер Л. Эффективный маркетинг в Интернете. Социальные сети, блоги, Twitter и другие инструменты продвижения в Сети / Ларри Вебер ; пер. с. англ. Елены Лалаян. – М. : Манн, Иванов и Фербер, 2010. – 320 с.
2. Торжевский М.В. Проблемы безработицы молодежи и направления их решения / М.В. Торжевский // Экономика Украины. – 2014. – № 1 (618). – С. 87-96.
3. Халилов Д. Маркетинг в социальных сетях / Дамир Халилов. – М : Манн, Иванов и Фербер, 2013. – 376 с.

Струк Олена Вікторівна

магістрант кафедри соціальної філософії та управління ЗНУ

ВПЛИВ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ПІСЕНЬ НА СОЦІАЛЬНУ ІНТЕГРАЦІЮ ДІТЕЙ-АУТИСТІВ

Постановка проблеми. Аналізуючи різні погляди дослідників на питання музикотерапії з використанням українських народних пісень у соціальній роботі з дітьми-аутистами, соціальний працівник може розробити комплексну корекційно-терапевтичну програму, яка допоможе аутичним дітям легше адаптуватися до нових умов життєдіяльності та сприятиме їх інтеграції в українське суспільство

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дж. Алвін та Е. Уорік досліджують аспект використання музикотерапії з дітьми-аутистами. Г.Г. Декер-Фойгт розглядає питання необхідності використання музикотерапії відповідно до вікової специфіки та особливостей психічного розвитку. С.В. Шушарджан, В.М. Елькін, О.Г. Костюк та інші

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

аналізують емоційно-образний та фізіологічний вплив тембру та ритму музики на людину. Т. Овчиннікова, А.М. Зими́на, Г.В. Локаре́ва та їх колеги надають практичні розробки музикотерапевтичних занять для дітей з обмеженнями психічного та фізіологічного розвитку. Г.А. Нудьга, Б.Д. Кіндратюк досліджують вплив українського музичного фольклору на особистість.

Метою роботи є дослідження впливу українських народних пісень на процес інтеграції дітей-аутистів у суспільство.

Музика є простором людського досвіду, який впливає на мислення, емоції та фізичний стан. Вона здатна змінити поведінку слухача чи того, хто виконує її. Музика проникає у підсвідомість і може оживити багато з того, що там приховано.

На сьогоднішній день спеціалістам не відомі способи лікування аутизму, проте існують методи, що дозволяють звести до мінімуму його наслідки і змінити життєві перспективи дитини. Одним із таких методів є музикотерапія.

Українська народна пісня має значні резерви корекційного та терапевтичного впливу. Оздоровча дія народних музичнопоетичних творів може виявлятися, по-перше, в урізноманітненні навчально-виховного процесу; по-друге, у ході розвитку естетичних потреб, збагачення емоційної сфери, формування стресостійкості; по-третє, як складова сенсорної та соціокультурної інтеграції [5, с. 15].

Сенсорна інтеграція впорядковує відчуття і наділяє їх значенням, дозволяє осмислено діяти, відповідно реагувати на події, формує базу для соціальної поведінки та теоретичного навчання. Проблема розвитку сенсорної інтеграції дітей-аутистів є надзвичайно актуальною, оскільки від її результатів залежить соціокультурна інтеграція [1, с. 11]. У корекційно-терапевтичній роботі з аутичними дітьми особливе значення набуває фольклор. Музикопоетичні надбання створюють найбільш оптимальні умови для самовираження, внутрішньої свободи, зняття стресу, сприяють відновленню та гармонізації всіх структур психіки, а також сенсорній інтеграції [2, с. 25].

Музика здійснює корекційно-терапевтичний вплив на організм людини, сприяючи злагодженому функціонуванню усіх систем. Але народна музика має свою особливість: вона здійснює вплив на психічні процеси та свідомість. Впливаючи на органи чуття фольклорними здобутками – українськими народними піснями – соціальний працівник у першу чергу сприяє тому, що аутична дитина починає «відчувати» навколишній світ, його різноманіття та неординарність, буденність та незвичність. А це в свою чергу веде до позиціонування дитиною себе в суспільстві, в соціокультурному просторі.

Фольклорні вправи з одного боку допомагають аутичним дітям залишатися у своїй «комфортній зоні» (обряди, ритуали, повторення) і в той же час охоплюють нові «простори» розвитку. Фахівець повинен чітко розділяти пісенні мотиви на дитячі та дорослі. Це зумовлено відсутністю достатнього досвіду в дітей для усвідомлення змісту і сутності певної категорії українських народних пісень [3, с. 43].

До жанру української народної дитячої пісні належать всі зразки народної творчості, що відповідають дитячій психології і побутують серед дітей. До них належать народнопоетичні твори, розраховані на дітей, які перейшли в дитячій репертуар з фольклору дорослих, або є власне дитячою творчістю [6, с. 24].

Особливістю української народної пісні є її відповідність психолого-фізіологічному розвитку дитини. Вона узгоджується з діапазоном дитячого голосу, має досить чітку ритмічну основу. Виконання майже усіх дитячих народних пісень характеризується динамічністю. Їх метроритмічна та інтонаційна структура підпорядкована рухам-підскокам, гойданням, стрибкам, маршовості [4, с. 254]. Варто звернути увагу на те, що поряд з діагнозом «аутизм» досить часто поєднується і

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

гіперактивність. Тому українські народні пісні слугують для дітей елементом розрядки, звільнення від накопиченої енергії найоптимальнішим способом.

Отже, українські народні пісні чинять вагомий вплив на дітей-аутистів. Завдяки таким пісням можливий розвиток сенсорної та соціокультурної інтеграції дітей з діагнозом «аутизм».

Список посилань

1. Алвин Дж., Уорик Э. Музыкальная терапия для детей с аутизмом / Джульетта Алвин, Эриел Уорик ; [пер. с англ. Ю. В. Князькиной.]. – [3-е изд.] – М. : Теревинф, 2008. – 208 с.
2. Драганчук В. М. Музыка і реципієнт: діалогіка взаємозв'язку // Діалог культур: Україна у світовому контексті. Мистецтво і освіта: Зб. наук. праць. – Вип. 6. – Львів, 2001. – С. 21-29.
3. Методичний посібник з музикотерапії для дітей дошкільного віку зі складними порушеннями психофізичного розвитку / Під ред. Н. Квітки. – К. : Міністерство освіти і науки України, 2013. – 82 с.
4. Нудьга Г. А. Українська пісня в світі: дослідження / Г. А. Нудьга. – К. : Музична Україна, 1989. – 536 с.
5. Ростовський О. Я. Педагогіка музичного сприймання: Навч.-метод. посібник. – К. : ІЗМН, 1997. – 248 с.
6. Українське дошкілля. – К. : Музична Україна, 1992. – 142 с.

Супрун Маргарита Олександрівна

бакалавр кафедри соціальної філософії та управління ЗНУ

ЕМОЦІЙНІ РЕАКЦІЇ ДИТИНИ В СИТУАЦІЇ РОЗЛУЧЕННЯ БАТЬКІВ

Сім'я для дитини немов фортеця, яка забезпечує захищеність, створює психологічний комфорт, збагачує першим життєвим досвідом. Тут народжується і формується людина. Сім'я є основним ступенем у становленні людини як повноцінної особистості. Як писав Арістотель, «Сім'я – це перший вид спілкування людей. Вона є первинним осередком, з якого виникає держава» [2]. Тому задля успішного функціонування всього суспільства потрібне ефективне функціонування кожної сім'ї в нашій державі.

В сучасних умовах сім'я переживає складні часи через погіршення матеріального становища та невпевненість у завтрашньому дні. Можливо, саме тому розлучення не є чимось новим, воно стає явищем буденності, люди більше не сприймають його як щось катастрофічне. За статистикою, кожен другий шлюб в Україні приречений на крах. Але вся суть проблеми полягає в тому, що в 70 випадках із 100 у першу чергу від розлучення страждають діти [6].

Мотиви та причини розлучень, психологічні особливості наслідків розлучення та емоційний стан дітей, батьки яких розлучилися, докладно розглянуто в працях М. Орідороги, А. Волкова, А. Келама, І. Еббера, Г. Навайтиса, А. Сінельникова, В. Солоднікова, В. Сисенко, Д. Чечет [4, 5, 6, 10].

Метою дослідження є визначення сутності розлучення як соціального феномену та вивчення емоційної реакції дитини в ситуації розлучення батьків.

За визначенням Т.В. Андрєєвої, ситуацією розлучення (розлученням, розірванням шлюбу) вважається припинення шлюбу при житті чоловіка та дружини [1].

Всі мотиви розлучень можна об'єднати в декілька груп. Це мотиви, обумовлені дією соціально-економічних факторів, мотиви, обумовлені соціально-психологічними факторами та мотиви соціально-біологічного характеру. Проте це лише загальні наукові приклади, а в кожній окремій ситуації розлучення має власні причини та мотиви [1].

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

Психологічно складні умови та наслідки процесу розлучення призводять до виникнення різноманітних емоційних станів дітей, частіше за все, виключно негативного характеру. Це тривожність, відчуття самотності, замкнутості (Дж. Валлерштейн, Д. Відра, Д. Келлі) [3], почуття провини, емоційна вразливість, перепади настрою та агресивність (О. Кузіна, О. Максимович, С. Нартова-Бочавер, Е. Панкратова, Г. Фігдор).

Травматичність ситуації розлучення батьків зростає також з тої причини, що руйнування сім'ї не є наслідком вибору самої дитини. Скоріше, вона змушена просто прийняти цей факт та змиритися з ним [7].

У книзі «Діти розлучених батьків» Г. Фігдор аналізує низку реакцій, що найчастіше проявляються в дитини на ситуацію розлучення [7]. Наприклад, дитина може почувати лють щодо обох батьків, якщо їй здається, що вони думають лише про себе, але зовсім не враховують її інтересів (переїзд, зміна школи тощо). Лють тільки до одного з батьків виникає, коли дитина вважає маму або тата персонально винним. Хоча такі ситуації не є взаємовиключними.

Найчастіше переліком запитань, які виникають у дітей в ситуації розлучення батьків, є такі: «Чи буду я бачити маму (тата)?», «Де будемо жити ми і де вона(він)?», «Хто зароблятиме гроші, щоб ми могли купити їжу та одяг?», «Що я скажу друзям, коли мама (тата) не буде зі мною гуляти?». Саме ці проблеми заважають дитині повернутися до звичного їй способу життя.

Також можна виділити дві групи дітей, які опинилися в ситуації розлучення батьків: одні виявляють зовні свої переживання і страждання, а інші теж страждають, але не показують цього [8].

Г. Фігдор умовно виділяє наступні реакції дітей на ситуацію розлучення батьків: «переможці», «ті, що вціліли», «ті, що програли». Переможці – це діти, які отримують від ситуації розлучення батьків певні переваги і користь. Наприклад, один із батьків приділяє дитині більшу увагу і дитина починає шантажувати іншого. При цьому у дітей розвиваються виключно негативні риси. Ті, що вціліли, – діти, які можуть впоратися зі своїми переживаннями. Такі діти виносять із травмуючого досвіду розуміння важливості емоційних взаємин із рідними та близькими людьми. І остання реакція дітей – ті, що програли. Такі діти страждають найбільше. Вони більш схильні до глибоких емоційних переживань, вразливі до дії негативних обставин, більше піддаються стресу.

Таким чином, ситуація розлучення батьків відбивається на емоційному стані дітей негативно. Існує низка найпоширеніших реакцій дитини на розлучення, до яких відносяться: лють, агресія, заниження самооцінки і т.д., хоча в кожному конкретному випадку реакція може бути непередбачуваною. Робота соціального працівника полягає у врахуванні емоційної реакції дітей у ситуації розлучення батьків, що має обов'язково враховуватися у подальшій як індивідуальній, так і груповій роботі з надання підтримки таким дітям.

Список посилань

1. Андреева Т. В. Семейная психология : учеб. пособие / Г. В. Андреева. – СПб. : Речь, 2004. – 244 с.
2. Арістотель. Політика / Пер. з давньогр. та передм. О. Кислюка. – К. : Основи, 2000. – 239 с.
3. Видра Д. Помощь разведенным родителям и их детям / Д. Видра. – М., 2000. – 224 с.
4. Келам А. Причины конфликтных ситуаций в семье / А. Келам, И. Эббер // Человек после развода. – Вильнюс, 1985. – С. 56 – 66.
5. Навайтіс, Г.А. Досвід психологічного консультування подружніх конфліктів / Г.А. Навайтіс // Психологічний журнал.- 1983. – № 3.- С. 17-25

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

6. Сідельників С.С. Розлучення і батьківство/Проблеми батьківства та планування сім'ї. – М., 1992., Сисенко А.В. Подружні конфлікти. – М. : Думка, 1989. -173 с., 40. Сисенко В.А. Розлучення: динаміка, мотиви, наслідки// СОЦИС. -1992. – № 2. – С. 99-104.
7. Тимощук О. Приречені жертви розлучення (стаття)/ Олександра Тимощук // Дзеркало тижня. – № 16. – 26 квітня, 2008.
8. Фигдор Г. Дети разведенных родителей: между травмой и надеждой (психоаналитическое исследование) / Гельмут Фигдор ; перев. Диана Видра. – М. : Наука, 1995. – 376 с.]
9. Фигдор Г. Между иллюзией «развода» и ответственностью за вину (психоаналитически педагогическая консультация для родителей) / Г. Фигдор // Психол. журнал. – 1998. – № 5. – С. 91.]
10. Чечет Д.М. Социология брака и развода. – Л. – Знание, 1973.

Ткаченко Карина Миколаївна

бакалавр кафедри соціальної філософії та управління ЗНУ

ОСНОВНІ ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ІНВАЛІДІВ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження полягає в тому, що існує широкий спектр проблем людей з інвалідністю в Україні, що свідчить про необхідність посиленої і комплексної уваги з боку держави й суспільства. Сучасне життя формує відповідні вимоги до соціального захисту цієї категорії населення. Практика показує, що значна частина положень соціально-економічної політики щодо інвалідів застаріла і не відповідає потребам сьогодення, а також не узгоджується із загальноновизнаними високогуманними міжнародними нормами і стандартами [1]. Правове поле хоча й містить багато позитивних кроків на шляху вирішення численних проблем інвалідів, але є переважно декларативним, не забезпеченим матеріальними ресурсами та механізмами управлінського впровадження. Отже, існуюча система соціального захисту інвалідів потребує суттєвих змін і доповнень, модернізації.

На наш погляд, сучасна система соціального захисту інвалідів охоплює не лише державну соціальну допомогу та пенсійне забезпечення, систему пільг і компенсацій та соціально-побутове обслуговування, але й включає охорону здоров'я, освіту та зайнятість осіб з інвалідністю, а також соціальну і професійну реабілітацію та соціальну інтеграцію в суспільство. Тобто соціальний захист осіб з інвалідністю включає не лише матеріальні питання, а й весь спектр проблем і потреб людського життя [5].

Нині Україна намагається перейти від медичної до соціальної моделі інвалідності. Остання полягає у взаємозв'язку між людиною з обмеженими можливостями та соціумом, а не фіксування відхилення у її здоров'ї та розвитку, як це притаманно медичній моделі [4].

Головним суб'єктом соціального захисту інвалідів залишається держава. Діяльність держави полягає в розробці заходів, створенні відповідних інститутів, застосуванні механізмів, призначених забезпечувати життєві та соціальні потреби інвалідів, реалізовувати громадянські права та свободи, створювати рівні можливості для їх інтеграції в суспільство, сприятливі умови для забезпечення соціальної, медичної, трудової реабілітації інвалідів.

Органи державної влади та місцевого самоврядування зобов'язані створювати нормативно-правову базу відповідно до міжнародного законодавства, а також відповідні інституції, сприяти розвитку громадських організацій у цій сфері, забезпечити у належному обсязі матеріально-фінансову складову соціального захисту

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

осіб з інвалідністю, розширювати та вдосконалювати перелік соціальних послуг, активно сприяти професійній реабілітації осіб [3].

Посилюється участь і самих інвалідів, їхніх громадських організацій. За допомогою громадських організацій інваліди мають змогу отримати певні соціальні та реабілітаційні послуги, інформацію про свої права, пільги, соціальні гарантії. Громадські об'єднання інвалідів створюються для їх соціального захисту, культурної та спортивної роботи, професійної, трудової, медичної, психолого-педагогічної реабілітації, надання умов для повноцінного життя тощо. Функції таких громадських організацій до певної міри збігаються з функціями уповноважених державних органів з питань соціального захисту, тому держава і громадські організації інвалідів є соціальними партнерами у вирішенні проблем осіб з обмеженими можливостями [3].

Постійна позитивна динаміка зростання пенсійних і соціальних виплат інвалідам є недостатньою для їх соціального захисту, адже особи з обмеженими можливостями продовжують залишатися найменш забезпеченими категоріями населення в Україні. Такий стан свідчить про необхідність не тільки підвищення соціальних виплат інвалідам, але й про зміну технології їх розрахунку та надання. Наприклад, варто замінити соціальні пільги на компенсаційні виплати за невикористані пільги [4].

На наш погляд, особливо важливими є заходи щодо можливості отримання освіти для осіб з вадами здоров'я. Освіта є одним з найефективніших шляхів виходу людини з особливими потребами зі стану ізоляції від суспільства, і саме новітні освітні програми, в тому числі навчання дистанційно, мають стати об'єктом комплексного державно-управлінського впливу.

Заслугове на увагу досвід багатьох країн, які запровадили у загальноосвітніх закладах інтегроване навчання, що передбачає здобуття знань неповноправних осіб спільно зі здоровими дітьми. Така можливість дає змогу інвалідам значною мірою інтегруватися в середовище ровесників, а здорові діти вчать допомозі та милосердю, відбувається зміна суспільних стереотипів щодо цієї категорії осіб [4].

Окремо слід спинитися на проблемі працевлаштування інвалідів. Практика показує, що залучення громадян з інвалідністю до сфери праці важливе як для них самих, так і для держави, оскільки підвищується життєвий рівень інвалідів, збільшується їх платоспроможність, а також можливість самореалізації. Політика держави полягає в максимальній активізації потенційних сил осіб з обмеженими можливостями у контексті професійної, трудової реабілітації та працевлаштування.

На наш погляд, для розширення можливостей надання гарантій працевлаштування для цієї категорії працівників варто запозичити закордонний досвід щодо виконання роботи в дистанційному режимі, що значно допоможе регулювати зайнятість такої «проблемної» категорії робочої сили [2].

Необхідно прискорити розроблення механізмів оптимізації будівництва соціального житла та контролювати зобов'язання забудовників щодо виділення відповідної частки квартир для цієї категорії громадян.

Здійснити реформування стаціонарних установ для інвалідів та переведення фінансування на створення допоміжних служб, які дадуть змогу людям з інвалідністю жити без відриву від соціуму. Забезпечити можливість безперешкодного отримання реабілітаційних послуг за місцем проживання інваліда, в тому числі розширити спектр надання соціальних послуг недержавним сектором [3].

Таким чином, політика соціального захисту інвалідів має включати нові концептуальні підходи, що охоплюють соціально-економічні, політико-правові, організаційно-управлінські, науково-методологічні, морально-етичні та інформаційні аспекти.

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

Отже, аналіз актуальних проблем соціального захисту інвалідів в Україні засвідчує, що на нинішньому етапі недостатньо здійснено заходів щодо забезпечення повноцінного життя людей з обмеженими можливостями та фізичними вадами, не проведена модернізація існуючої системи соціального захисту інвалідів. Крім викладених вище шляхів вирішення проблем інвалідів пропонуємо низку відповідних заходів.

Список посилань

1. Врегулювання проблемних питань працевлаштування та захисту прав інвалідів у сфері праці : практич. посіб. / [О. В. Бабак, І. В. Гладка, Н. М. Малиновська, В. Й. Скаковська] / за заг. ред. В. М. Дьяченка, М. Л. Авраменка. – К. : «Ун-т Україна», 2007. – 156 с.
2. Кравченко М. В. Дистанційна освіта як прогресивна форма навчання / М. В. Кравченко // Теорія і практика державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарПДУ «Магістр», 2006. – С. 305–311.
3. Соціальна робота в Україні : [навчальний посібник] / за ред. І. Д. Звереві, Г. М. Лактіонова. – Київ, 2003. – 254 с.
4. Соціальний захист населення України : навчальний посібник / [авт. кол. : І. Ф. Гнибіденко, М. В. Кравченко, О. М. Коваль, О. Ф. Новікова та ін.] ; за заг. ред. В. М. Вакулєнка, М. К. Орлатого. – К. : Вид-во «Фенікс», 2010. – 212 с.
5. Соціальні технології : світовий досвід та тенденції розвитку в Україні : [монографія] / За ред. В.В. Барабаша. – Херсон : Вид-во ПП Вишемирський В.С., 2008. – 340 с.

Цурашенко Анастасія Юрїївна
бакалавр кафедри соціології ЗНУ

СОЦІАЛЬНА НЕРІВНІСТЬ В УКРАЇНІ

Соціальна нерівність, що є підставою стратифікації суспільства, сприймається як основна його властивість. Історія людства не знає суспільства без соціальної нерівності. Нерівність у доходах, владі, престижності занять, освіті виникла разом з людським суспільством. Але занадто висока нерівність може спричинити дуже багато проблем: соціальну напруженість і соціальні конфлікти, погіршення криміногенної ситуації в суспільстві, розвиток корупції тощо.

Проблеми соціальної рівності та справедливості в сучасній Україні є очевидними. Вони проявляються в надмірній диференціації суспільства на багатих та бідних, недосконалих гендерних відносинах між чоловіками та жінками, соціальних розбіжностях між регіонами. Подібні характеристики пов'язані з трансформаційними процесами та тією чи іншою мірою притаманні всім перехідним суспільствам. Але руйнування старої адміністративно-командної системи в Україні було надто стрімким. Воно призвело до різкого збагачення однієї частини населення та не менш стрімкого зубожіння іншої.

Нерівність – постійна риса людського суспільства. Тому ця проблема почала вивчатися ще з часів античності, такими видатними філософами як Платон, Аристотель, Сенека, Аврелій та розроблялася протягом всієї історії людства. Видатними дослідниками цієї проблеми були: Т. Гоббс, Е. Дюркгейм, К. Маркс, В. Ленін, М. Вебер, П. Сорокін, П. Бурдьє, І. Уорнер та багато інших.

У радянський період проблема нерівності в основному досліджувалася в контексті проблематики її подолання, виходячи з домінуючого у той час ідеалу тотальної соціальної рівності. Варто вказати на таких дослідників, як Г. Ашин, В. Давидович, Ю. Давидов, В. Радаєв, Р. Ривкіна.

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

Із українських соціальних філософів в останні роки певні аспекти соціальної нерівності та справедливості розробляли М. І. Михальченко, В. В. Левкулич, Є. О. Марченко та ін.

Мета роботи – проаналізувати актуальні проблеми нерівності в Україні, визначити характерні особливості української соціальної нерівності.

Соціальна нерівність – ситуація, в якій існує нерівномірний розподіл дефіцитних ресурсів суспільства (грошей, влади, освіти й престижу) між різними прошарками суспільства.

На думку П. Сорокіна, нерівність – це важливе джерело розвитку будь-якого суспільства. Однаковий доступ всіх членів суспільства до ресурсів позбавляє людину мотивації до дій і тим самим забирає у суспільства велику рушійну силу. Але існує певний поріг нерівності, перехід через який спричиняє руйнівні процеси в суспільстві і породжує перешкоди для розвитку.

У кожній окремій країні профіль нерівності має свої особливості. В розвинених країнах він має ромбовидну форму: близько 5 % населення представляють вищий клас, 80 % складають середній клас, 15 % – відносяться до категорії бідних, тобто нижчого класу. В Україні соціальна структура нагадує трикутник: більшу частину населення займає нижчий клас, при незначній кількості представників середнього класу. Середній клас в розвиненому суспільстві – запорука демократії, основний захисник громадянських прав і свобод. Умови, що склалися в Україні, навпаки ставлять у найбільш не вигідне становище середні прошарки суспільства, перетворюють його на співучасника корупційних та тіншових схем, стримуючи таким чином процес формування середнього класу.

Таким чином, українське суспільство можна охарактеризувати як незріле, а його соціальну структуру як нестабільну, з відсутніми чіткими межами між окремими класами та дуже великою часткою нижчого класу. Така ситуація виключає можливість формування потужної страти, яка б займала б серединну позицію і врівноважувала б певним чином інтереси крайніх груп, тим самим створюючи серйозні перешкоди для нормального розвитку українського суспільства.

Список посилань

1. Добренев В.И. Социология: Социальная структура и стратификация / В.И. Добренев. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 536 с.
2. Нерівність в Україні: масштаби та можливості впливу / за ред. Е.М. Лібанової. – К. : Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, 2012. – 404 с.
3. Чуприна О.О. Соціальна нерівність і бідність в Україні / О.О. Чуприна // Вісник Національної юридичної академії імені Ярослава Мудрого. Серія: Економічна теорія та право. – Х. : Право, 2011. – № 2 (5). – С. 57-66.

Хіркунов Євген Романович
бакалавр кафедри політології ЗНУ

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ АКТУАЛЬНИХ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Перш за все щоб розібрати розвиток політичної свідомості українського суспільства, треба зрозуміти що таке політична свідомість. Політична свідомість – це одна з форм суспільної свідомості, яка характеризується відносною самостійністю, отже, специфічною структурою та функціональними характеристиками; активне, творче усвідомлення суб'єктами політики сфери політичної дійсності, передусім,

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

політичних потреб, інтересів і цінностей, які виступають як сукупність відповідних політичних знань, уявлень і оцінок, система духовних засобів відношення соціальних суб'єктів до сфери політики, а також до свого місця і ролі в політичній життєдіяльності.

Початок активного розвитку політичної свідомості українського суспільства можна вважати с двохтисячного року. Саме до цього часу більшість демократичних інститутів було побудовано і вони вже могли виконувати свої основні функції це розвиток і управління держави і саме головне це взаємодія з суспільством за для більш ефективного управління держави. І саме взаємодія з суспільством і залучення його до політичного життя країни дає поштовх до розвитку політичної свідомості. Люди не тільки починають приймати участь у політичному житті свого регіону, а й усієї країни. Починає розвиватися політична культура суспільства і цю політичну культуру слід розглядати як органічну частину більш широкої загальнонаціональної культури, її специфіка детермінована особливостями історичного досвіду і національного характеру, комплексом соціально-політичних і економічних факторів, особливостями геополітичного становища країни, природними факторами. В якості її складових елементів виступають політичні традиції, ідеї, концепції, діючі норми політичної практики, що формувалися протягом багатьох поколінь і являючись частиною цієї культури.

Політична культура, як і ментальність, має діяльнісну природу. Політичні ідеали, традиції, стереотипи мислення і поведінки формуються в процесі політичної діяльності, є її результатами. З іншого боку, соціальне призначення політичної культури, її функції проявляються саме в процесі політичної діяльності. Справа в тому, що ефективна політична діяльність і політичний процес у цілому можуть відбуватися лише на основі певної сукупності досягнень культурного освоєння політичних відносин. Як немає політичної культури без політичної діяльності, так не може бути політичної діяльності без політичної культури. Тому кожна людина починає усвідомлювати і розуміти яким політичним ідеям і принципам вона відає перевагу. Але суспільство різномірне і не всі люди є активними, і зазвичай таким людям властива сильна політична орієнтація на політичну систему, але слабкою орієнтацією на активну участь в ній.

Також постає питання проблеми формування політичної культури молоді в контексті вирішення питань, пов'язаних з сучасною розробкою української національної ідеї як основи функціонування нації, наріжного каменю соціально-політичних прагнень. Адже чітке усвідомлення змісту національної ідеї як складного інтелектуально-духовного, соціально-економічного, політичного, морально-етичного та соціально-психологічного феномену народного буття є одним із необхідних передумов самоусвідомлення етносом, зокрема молоддю, своєї суті. З проголошенням незалежності України, здавалося, що політична активність молоді надмірно зросте, слугуватиме суттєвим змінам у суспільстві, однак цього не сталося. І хоча важко погодитися з тими, хто вважає, що молодь сьогодні повністю деполітизована, аполітична, говорити про високу політичну свідомість багатьох молодих громадян України важко. Цьому свідчить те що участь молоді у Верховній Раді, уряду і інших структурах дуже мала. Хіба що трохи більша на районному і місцевому рівні. Але збільшенням в останній час суспільної активності особливо молоді змінить цю ситуацію на кращу. Також що є ще дуже важливим це рівень підготовки молоді людини до політичної діяльності. Зрозуміло, що незалежно від віку, в політиці потрібні знання, навички, вміння, досвід. Об'єктивно молодь у цьому може дещо програвати старшим. Саме тому постає питання про необхідність професійної підготовки молодих політиків і базові політичні знання для усієї молоді, щоб вони могли орієнтуватися в

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

політичному житті країни і налаштовувати їх так щоб вони брали в цьому участь, а саме, наприклад це опитування школярів і студентів, екскурсії в адміністрації, різні політичні структури і організації. Ще б хотілося сказати про політичну ментальність українського суспільства, що рівень, стан, тенденції і перспективи розвитку політичної свідомості, та і в цілому політичної ситуації в Україні суттєво залежить від ментальності народу. Саме український народ виступає єдиним джерелом політичної влади, здійснюючи через демократичну процедуру її легітимацію. Властивості нашого національно-політичного менталітету детермінують врешті-решт напрямок та якість політичного процесу в Україні.

Штефан Анна Костянтинівна

студентка Економіко-правничого коледжу ЗНУ

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ

Проблема безробіття, зайнятості та ринку праці сьогодні досить важлива. Міжнародна організація праці провела дослідження, що показало, що рівень безробітних на Україні значно вище офіційно визнаного. За їх даними сьогодні в світі кожний третій працездатний не має роботи взагалі, або має випадковий чи сезонний заробіток (750 млн. чол.). Високий рівень безробіття являє собою макроекономічну проблему, яка має сильний вплив на кожну людину. Відсутність постійної роботи означає зниження життєвого рівня, завдає соціально-психологічні травми. Тому безробіття є центральною соціально-політичною проблемою сучасного суспільства. Для вирішення проблеми безробіття в Україні потрібно біль розвинути центри зайнятості, створити бази роботодавців і мотивувати працю.

Даною проблематикою займалися такі вітчизняні науковці, як І. О. Лютий [3], Л. М. Колишня [2], Т.М. Соколова [7]. Більшість зарубіжних та вітчизняних дослідників визнають негативні наслідки безробіття. Безробіття деморалізує психіку незайнятих, призводить до втрати кваліфікації робочої сили.

За даними Державного комітету статистики України, на 2013 рік у віці 15 – 70 років зареєстровано приблизно 1510,4 осіб, на 2014 рік налічувалось 1847,1 тисяч безробітного населення, тобто 9,7%. На перший квартал 2015 року зареєстровано 506,8 тисяч осіб. [8]. Професор кафедри Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України Василь Костріца спрогнозував, що за даними 2015 року рівень безробіття може перевищити 12%. З його слів стало відомо, що офіційні та реальні цифри вибіркового досліджень робочої сили, відрізняються приблизно у 3 рази. Така різниця була присутня завжди тому що, не кожен безробітний реєструється в службі зайнятості. Також В. Костріца додав, що все більш хворобливим стає питання низької кваліфікації робочої сили або повної її відсутності [1]. Екс-міністр соціальної політики, голова Комітету Верховної Ради з питань соціальної політики, зайнятості та пенсійного забезпечення Людмила Денисова дала інтерв'ю, у якому заявила що до кінця 2015 року кількість безробітних сягне двох мільйонів осіб, враховуючи, що зараз – близько 1,3 – 1,4 млн. людей. Сучасна ситуація в країні не може не відбитися на ринку праці. За словами Л. Денисової станом на 16.01.2015 р. із Криму та Донбасу виїхали сотні тисяч людей, тих що приїхали і вже зареєструвалися – вже 900 тисяч [6]. На нашу думку, дієве вирішення проблеми безробіття в Україні може бути вирішено за допомогою таких чинників, як: покращення та створення нових програм професійного перенавчання і перекваліфікації; усунення факторів, що сприяють зниженню робочої сили (необхідне створення ринку житла, покращення якості та збільшення масштабів

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

житлового будівництва, полегшена можливість переїзду з одного міста чи села до іншого населеного пункту; покращення інформаційного забезпечення ринку праці.

Найважче боротися з циклічним безробіттям. Для вирішення такої задачі ми пропонуємо створити сприятливі умови для росту попиту на товар. Для розумного збільшення попиту на товар, оминаючи можливу інфляцію, виділяємо такі способи: створення умов для скорочення пропозиції праці (чим менше претендентів на посаду – тим легше знайти роботу); стимулювання зростання експорту; заохочення інвестицій та іноземних інвесторів (зростання виробництва сприяє зайнятості населення); реалізація програм молодих працівників шляхом створення центрів навчання та спеціальних фірм, що орієнтовані на молодь; надання певних пільг підприємствам, що влаштовують до себе молодих працівників.

Вивчаючи проблеми безробіття економічна наука дійшла висновку, що фрикційне і структурне безробіття є явищем нормальним, не несе загрози для розвитку країни. Крім того, наявність безробіття змушує людей побоюватися втрати свого робочого місця і спонукає їх працювати більш продуктивно і якісно. З цих позицій безробіття цілком можна назвати стимулом до кращої роботи. Безробіття набуло широкого розмаху в Україні. Нашій країні терміново потрібно шукати засоби для організації зайнятості населення, розширити можливості центрів зайнятості. Необхідно прагнути до того, щоб безробіття не перевищувало свого природного рівня, і створювати додаткові системи допомоги безробітним у пошуку роботи.

Список посилань

1. Інтернет-журнал «Бизнес Вести». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://business.vesti-ukr.com>
2. Колишня Л.М. Безробіття в умовах формування ринкових відносин / Л.М. Колишня // Україна: аспекти праці. – 2010. – № 6. – с. 9 – 11
3. Лютий І. О. Безробіття та його соціально-економічні проблеми / І.О. Лютий // Економіка. Фінанси. Право. – 1997. – № 2. – с. 36 – 46
4. Пазюк О., Пономарьова О. Проблеми безробіття в Україні // Україна: аспекти праці. – 2004. – № 2. – с. 3 – 10
5. Перова И. Безработица в оценках населения: опасения и ожидания / И. Перова // Вестник общественного мнения. Данные. Анализ. Дискуссии. – 2008. – № 1. – С. 70-76.
6. Политика и финансы в новом окне. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.trust.ua/news>.
7. Соколова Т.М. Структура зайнятості та безробіття: проблеми та тенденції / Т.М. Соколова // Україна: аспекти праці. – 2010. – № 2. – С. 7-11.
8. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Щербань Олександра Олександрівна
бакалавр кафедри соціології ЗНУ

СТРАХ ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ

Тема соціального страху на сьогоднішній день дуже актуальна для нашої країни: масовий страх перед майбутнім, страх втратити рідне вогнище, родину, а часом і Батьківщину, врешті-решт, прозового страху не бути ситим, взутим, одягненим. З'ясувалося, що і політики, і вчені-суспільствознавці не змогли не тільки передбачити, але і пояснити вже сформовані тенденції виникнення і розвитку соціального страху.

Страх... Кому невідомий цей стан? І все ж таки, що таке страх? А соціальний страх? На думку засновника біхевіоризму Дж. Уотсона, страх - це фундаментальна, вроджена емоція, що з'являється з моменту народження [1]. По Гегелю, соціальний страх – «таке

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

відчуття суб'єктом власної нікчемності проти Бога». Дамо визначення соціального страху. Соціальний страх – це стан, який виникає в результаті впливу соціальних чинників, що зумовлені дійсною чи уявною загрозою біологічному або соціальному існуванню людини.

Більшість соціальних страхів випливають з біологічних, але завжди мають специфічний соціальний компонент, який виходить на перше місце, відтісняючи більш примітивні фактори. Конкретні форми прояву соціальних страхів залежать від особливостей історичного періоду і типу суспільства. Наприклад, в XVIII столітті страх уславитися боягузом у дворянина, який отримав виклик на дуель, був сильніше страху вірогідної смерті, майже неминучою, якщо противник був явно сильніше. І чоловік виходив під постріл пістолета або удар шпагою і гинув з думкою, що його не назвуть боягузом [2].

Страх, на думку Р. Мея, «існує незалежно від культури і рівня розвитку народу чи його окремих представників: єдине, що змінюється – це об'єкти страху, бо як тільки ми думаємо, що перемогли чи подолали страх, з'являється інший вид страху, а також інші засоби і заходи, спрямовані на його подолання» [3].

На думку Е. Фромма, головна цінність людства полягає в самому суспільстві, саме воно керує людиною, вказує йому, якою вона повинна бути, щоб не виділятися. Саме суспільство формує в людині соціальні страхи, але не допомагає боротися з ними [4].

Сьогодні в науковому лексиконі вживаються такі модифікації соціального страху, як хвилювання, побоювання, тривога, переляк, жах. Робляться спроби класифікувати ці поняття. Зокрема, З. Фрейд пропонує такий варіант співвідношення переляку, страху і жаху: «Переляк, страх, жах неправильно вживаються як синоніми. Тому у ставленні до небезпеки їх легко розмежувати. Страх означає певний стан очікування небезпеки, і підготовка до останньої, якщо вона і невідома; жах передбачає певний об'єкт, якого бояться; переляк має такий же стан, як під час небезпеки, коли суб'єкт виявляється до неї непередбачений, він підкреслює елемент несподіванки».

Страхи різного роду переслідують людину з давніх часів. Усе – від феномену народження до акта смерті – змушувало людство на різних історичних етапах формувати в собі тривоги, фобії і найсильніші потаємні страхи. Сучасне ж суспільство продукує сучасні проблеми, зумовлені економічно, соціально й політично.

У соціальному середовищі зараз проходить успішна маніпуляція страхами для того, щоб одержати потрібний результат. Провідну роль тут відіграють засоби масової інформації (ЗМІ). Після подій «Майдану», які переросли із інформації російських ЗМІ у «громадянську війну», а з українських ЗМІ «із революції у війну», у людей оселився страх невизначеності: «А що буде завтра?». І ось тут мова вже йде не за такі соціальні страхи, як страх невдачі, відповідальності, самотності, а про страх свого соціального статусу (це більше відноситься до політиків або багатих чиновників, але не є виключенням і біженці), страх втратити свою родину, дім.

Люди, які в даний час перебувають на території військових подій, відчувають страх кожний день. У них скоріше переважає не соціальний страх, а біологічний, тому що їм не важливо, який їхній статус у суспільстві, що саме скаже суспільство про них. Вони кожен хвилину, годину сподіваються, що залишаться живими.

Проблема страху була, залишається й завжди буде актуальною, адже сучасне суспільство живе у страху. І цей страх збільшується після кожної нової інформації у ЗМІ.

Список посилань

1. Вагін В. О. Психологія життя і смерті / В. О. Вагін. - СПб.: Пітер, 2002. – 160 с.

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

2. Андрусенко У. М. Соціальний страх. <http://oyombo.upneedme.com/2691/skachat-knigu-andrusenko-v-n-sotsialniy-strah2014-12-09.php>.
3. Мей Р. Проблема тривоги / Р. Мей; [пер. з англ.]. – М. : Изд-во ЕКСМО-Прес, 2001. – 432 с.
4. Мовчан М.М. Самотність як феномен буття особистості: Монографія / М.М.Мовчан. – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2009. – 265 с. <http://catalog.odnb.odessa.ua/opac/index.php?url=/-notices/index>.

Звягина Вера Юрьевна
аспирант кафедри соціології
ОНУ ім. І.І. Мечникова

ОСОБЕННОСТИ ПРОГНОЗИРОВАНИЯ ЖИЗНЕННЫХ ОРИЕНТАЦИЙ СТАРШЕКЛАССНИКОВ

Одной из значащих проблем, которая становится все более важной и актуальной в период кризиса, переживаемым нашим обществом, является проблема жизненных ориентаций. На протяжении всей жизни, планирование и ориентирование на будущее играет важную роль, но все же наиболее острым вопросом эффективности моделирования своего будущего возникает в период формирования личности.

Современная социология использует понятие «жизненная ориентация», «стратегия жизни», так как оно позволяет изучить динамику социальной адаптации личности к новой социокультурной ситуации, как на личностном, так и на социальном уровне.

В советской социологии изучение жизненных ориентаций молодежи велось через такие понятия, как “жизненные цели” и “жизненные планы” (В.Т. Лисовский, И.О. Мартынюк, М.Н. Руткевич, Г.А. Чередниченко, В.Н. Шубкин), “жизненное самоопределение” (Н.А. Залыгина, И.О. Мартынюк), “жизненная программа” (О.Н. Титов), жизненные ориентации (М.Х. Титма), жизненные перспективы (Е.И. Головаха), жизненные притязания (А.З. Литвинцева, В.С. Магун), жизненный путь (Т.И. Адуло, Е.М. Бабосов, М.Х. Титма), ценности и ценностные ориентации (А.Г. Здравомыслов, В.Б. Ольшанский, В.А. Ядов), социальные ожидания или экспектации молодежи (В.Б. Ольшанский, Н.И. Соболева, О.Н. Ежова, Ю.В. Куприянова) [1, с. 19].

В настоящее время исследователи все чаще используют понятия «жизненные ориентации» и «жизненные стратегии». Под жизненными ориентациями в исследованиях отечественных ученых подразумевается социально обусловленная система ориентирования человека на долгосрочную перспективу. Данное понятие имеет два содержания - широкое и узкое, в узком смысле под ориентацией понимается определенная линия поведения или определенные правила, управляющие поведением человека. В широком смысле понятие «жизненные ориентации» используется, чтобы обозначить расширенный круг личностных диспозиций и поведенческих паттернов [2, с. 176].

Жизненные ориентации включают в себя следующие основные элементы: знание, эмоционально-волевой аспект, предполагающий организацию эмоционально-чувственных переживаний, связанных с осознанием и принятием ценностей личностью, практико-деятельностный аспект, который предполагает воплощение жизненных стратегий в реальной жизнедеятельности и поведении человека. Жизненные ориентации являются важнейшим показателем жизнедеятельности личности, направляющими её поведение в долгосрочной перспективе.

Каждая из социальных групп общества, при наличии использования единых основ и методов исследования, имеет особую специфику. Это касается и молодежи, подростков в частности.

Старшеклассники, с одной стороны, уже несут в себе результаты влияния различных факторов, в целом представляют собой сформированные личности, а с другой - их ценности, интересы, убеждения, ориентации остаются достаточно гибкими, подверженными различным влияниям. Жизненный опыт этой группы небогат, представления о морально-этических

Майбутнє соціальної сфери в контексті людського розвитку

ценностях часто окончательно не определены. Проблемы, связанные с особенностями возраста, усугубляются психофизиологическим дисбалансом, наличием «взрослых» потребностей и желаний при отсутствии адекватных возможностей. Еще одна особенность их положения в трансформирующемся обществе, заключается в том, что они входят в социальное пространство, которое было организовано не независимо от низ предшествующимися поколениями, но изменять и перестраивать существующие структуры, стереотипы, отношения предстоит молодому поколению.

На сегодняшний день исследования молодежи базируется на следующих теоретических концепциях: социального поведения, структурно-функциональная, жизненного пути, психоаналитическая, культурологическая, социального конфликта, экономического детерминизма.

Обращаясь к вопросу основных методик исследования старшеклассников, используются как количественные (стандартизированные опросы – анкетирование, интервью; контент-анализ), так и качественные (фокус-группа, наблюдение, нестандартизированное и полустандартизированное интервью), при этом у каждой из двух групп методик есть свои преимущества и недостатки. Количественные методики позволяют охватить большую выборку, дает возможность обоснованных обобщений, но возникает вероятность отсутствия последовательных ответов респондентов, психологический анализ не глубокий. При выборе качественных методик меньше выборочная совокупность, возможен более глубокий анализ и возможность получения обоснованной мотивации, но велика вероятность субъективизма при анализе полученных данных.

Таким образом, зная роль жизненных ориентаций в жизни, зная параметры и критерии их развития, выделенные в социологии, можно решать конкретные социальные проблемы, возникающие в тех сферах общественной жизни, которые непосредственно связаны с необходимостью изучения отношения к будущему.

Список литературы

1. Васильева Н. В. Жизненные планы молодых инвалидов в современной России: социологический анализ / Н.В. Васильева. – М.: Изд-во Моск. гуман. ун-та, 2007. – 110 с.
2. Муздыбаев К. Жизненные стратегии современной молодежи: межпоколенческий анализ / К. Муздыбаев // Журнал социологии и социальной антропологии. – 2006. – Т. 7. – № 1. – С. 176-184.

ABOUT SWEDISH INSTITUTE

The Swedish Institute is a public agency with a staff of approximately 140 employees, with offices in Stockholm, Visby and Paris. Our commitment is to gain knowledge and understanding of different cultures, their people, and to promote Sweden and Swedish issues globally.

SI helps Sweden reach various international goals concerning foreign policy, education, international aid and development. Our activities span over fields such as culture, society, research, higher education, business, innovation, democracy and global development.

We promote interest and confidence in Sweden around the world. SI seeks to establish cooperation and lasting relations with other countries through strategic communication and exchange in different fields. Our work with Sweden's image abroad and our activities in international development cooperation go hand in hand. The overarching goal is to create mutual relationships with other countries around the world. Our support of Swedish language instruction at foreign universities also fits into this common agenda.

SI acts as a coherent representative of Sweden and of Swedish skills, values and experience in the world. SI operates within the framework of public diplomacy – understanding, informing, influencing and developing relations with people in other countries – and works closely with Swedish and foreign partners as well as with Swedish embassies and consulates around the world.

SI is headed by a director-general, who besides her own staff also oversees three departments each with special competences for different areas of operation.

Annika Rembe is director-general of the Swedish Institute and also chair of the board that on behalf of the Swedish public has insight into the work of the agency.

Department of International Relations

The department is headed by a director *Kurt Bratteby* and enables collaborations, knowledge development and experience exchange with the target audiences of SI. Rooted in Swedish skills and profile issues, we build lasting relations and active networks with talents, opinion leaders and decision makers worldwide.

Department of Intercultural Dialogue

Addressing SI's target audiences, the department will, in collaboration with other stakeholders, build engaging relationships, communication and public meetings that leads to a clear and multifaceted image of Sweden abroad. The department also implements global analyses and develops strategies for the department's own activities and as a support to other departments. Director – *Henrik Selin*.

Department of Administration and Services

The department gives support to the leadership and organisation by conducting support processes as well as supporting main processes. The purpose is for the agency to be able to perform their missions in an effective and innovative manner and will thus be in the best position to fulfill their goals. Deputy director-general and department director, *Mikaela Fredriksén Tollin*.

Henrik Selin

Annika Rembe

Kurt Bratteby

Наукове видання
(українською, російською, англійською мовами)

**СОЦІАЛЬНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ ТА ПРОЕКТУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО
КРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ**

**Матеріали V Міжнародної наукової конференції
24 квітня 2015 року**

Головний редактор *М.А. Лепський*
Науковий редактор *І.О. Кудінов*
Технічний редактор *Н.В. Фанагей*

Відповідальний за випуск Кудінов І.О.
Підписано до друку 24.04.2015. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 11,40. Обл.-вид. арк. 15,60.
Наклад 100 прим. Зам. №24/04-2.
Віддруковано з оригіналів.

ТОВ «КСК-Альянс»

Свідоцтво серія ДК № 3068 від 24.12.2007 р.

пр. Леніна, 91/77, м. Запоріжжя, 69095
+38 (095) 601 33 99, +38 (067) 755 93 44

skype Gmail

KSK.ALLIANCE

КСК
альянс